

Dickens

Chessleworth

Marion

2.

260034

P. o. angl.

213. c.

615/p

OSZK

Magyar Nemzeti Széchenyi Könyvtár

P. o. angl.

OSZK

Magyar Széchényi Könyvtár

DICKENS KÁROLY:

CHUZZLEWITT MÁRTON

ÉLETE ÉS KALANDJAI.

ANGOL REGÉNY

FORDITOTTA

GYÖNGYÖSY LÁSZLÓ.

MÁSODIK KÖTET.

BUDAPEST 1885.

LÉGRÁDY TESTVÉREK.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

CHUZZLEWITT MÁRTON
ÉLETE ÉS KALANDJAI.

DICKENS KÁROLY REGÉNYE.

ANGOLBÓL FORDITOTTA

GYÖNGYÖSY LÁSZLÓ.

MÁSODIK KÖTET.

BUDAPEST, 1885.

HÉGRÁDY TESTVÉREK.

CHUZZLEWITT-MARTON

ELIETE ES KALANDJAI

DICKENS KAROLY REGENNYE

GYÖNGYÖSY ASSZO

260 034

CHUZZLEWITT-MARTON

ELIETE ES KALANDJAI

I. FEJEZET.

Márton többekkel megismerkedik, bölcseségének kincsét gyarapítja, s kitűnő alkalmá nyílik tapasztalatait a Salisbury-i születésű Lumny Nedével összehasonlítani, a kiről barátja mr. William Simmons beszélt neki.

Jellemző dolog Mártonra nézve, hogy ez alatt tökéletesen megfélekezett Mark Tapleyről, mintha az nem is lett volna a világon, s a mint eszébe jutott egy pillanatra, megint csak elfelejté, mint olyant, aki várakozhatik, a míg átmenőben egy percet szentel neki.

De amint az utcára mentek, eszébe jutott, hátha mr. Tapley ott várakozik fáradtan még most is a „Verekedő” irodájának küszöbe előtt; azt mondta tehát új barátjának, hátha abban az irányban sétálnának, ő nagyon örülne neki, ha egyuttal ezt a kis üzletet is elintézhetnék.

— És üzletről szólva — mondá Márton — hogy ebben se maradjak el az amerikaiaktól, ha szabad kérdenem, mivel foglalkozik e városban, vagy ön is mint én, pusztán látogatóban van itten?

— Csak látogatóban vagyok — mondá barátja, — lakásom csendes vidéki városban van. Nem gyakran fordulok meg e zajos helyen s menél jobban megismerem, biztosítom róla, annál kevesebb hajlamom van rá, hogy itt maradjak.

— Ön külföldön is járt? — kérdé Márton.

— Oh igen.

— És ön is, mint a legtöbb ember, a kik elutaznak, annál nagyobb szeretettel viseltetik hazája és szülőföldje iránt, minél többször kint jár, mondá Márton kíváncsian vizsgálva őt.

— Hazám iránt mindenesetre — válaszolá
uj barátja — szülőföldemet éppen úgy szeretem,
mint hazámat.

— Ön bizonyos tartózkodással beszél —
mondá Márton.

— Igaz — mondá barátja — de ha azt
kérdézi, vajjon tetszetősebbnek találom-e most ha-
zám bűneit, vajjon legyezgetem-e oly hajlamok el-
hatalmasodását, amelyek önöknél a törvényszéki te-
remben toroltatnak meg, akkor azt mondom önnek
egész őszintén: nem!

— Oh — mondá Márton, mintegy viszhangul
arra, amit barátja az imént mondott.

— Ha azt kérdezi tőlem — folytatá társa
— meg vagyok-e elégedve a dolgok ily állásával,
midőn a társadalom két részre van osztva, az
egyik fele függetlennek hiszi magát, pedig demagó-
gok karmaiba került, a másik rész pedig kétségbe-
esve visszavonul a közügyektől s családjá körében
keres vigasztalást, akkor komolyan azt mondom
önnek: nem!

Márton megint „Eh”-vel válaszolt, épen úgy,
mint az imént. Márton rosszul érezte magát, le
volt verve, nem azért, mert az igazságról meg kel-
lett győződnie, hanem azért, mert kilátásai az épi-
tészeti terén boldogulni, nagyon keservesek voltak.

— Egy szóval — folytatá a másik — nem
hiszem és nem osztom azt a nézetet, mintha a
bölcseiség kövét nálunk fedezték volna fel, hogy
mi például szolgálhatnánk az egész világnak, hogy
mi vagyunk a személyesített józan értelem, s több
ilyet, a mit ön ma is hallott, de meg vagyok róla
győződve: politikai életünket két megbecsülhetetlen
előnnyel kezdtük meg.

— És mik azok? — kérdé Márton.

— Az egyik, hogy történetünk oly későn kez-
dődött s kikerülhattük azokat a vérlázító eseménye-

ket, a melyeken a többi nemzeteknek át kellett esniök. Okultunk és nem fizettük meg a tanpénzt. A másik az, hogy rengeteg területeink vannak és még eddig kevés ember lakja. Ez a két dolog, remélem, nem megvetendő. És ez, a mint gondolom, nem kis dolog.

— Hát a népnevelés? — kérdezé Márton félénken.

— Nos, ezzel csakugyan nem kérkedhetünk — mondá a másik vállát vonogatva — mert a többi országok, deszpotikus országok is, ebben a tekintetben éppen annyit — ha nem többet tettek. Természetesen Angliánál jobban állunk, de ehhez még nem sok kell. Ön gratulálhat őszinteségemnek nemde? — tévé hozzá nevetve.

— Oh éppen nem lep meg ez őszinteség, különösen, a mi hazámat illeti — viszonzá Márton. De midőn ily őszintén szól Amerikáról, az csakugyan meglep.

— Ezt ön itt nem éppen oly ritkán fogja tapasztalni, s természetesen ne is keresse az ily embert Pawkins őrnagy, Diver ezredes és Jefferson Brick féle emberek közt, ámbár legjobbjaink is Goldsmith szolgájához hasonlíthatók, a ki csak magának tartotta fel a jogot, hogy urát becsmérelje. No de — tévé hozzá — beszéljünk inkább másról. Ön azért jött ide, hogy itt szerencséjét megállapítsa, s rosszul teszem, hogy kedvét elrontom. De hát én egy pár esztendővel öregebb vagyok önnél, s talán csekélyebb dolgokban tanácsommal szolgálhatok?

A legkisebb kíváncsiság, tolakodás nem nyilatkozott e nyílt és jószivű, negélyzetlen beszédben. Lehetetlen volt ily beszédre, bármily kinosan esett is Mártonnak, be nem vallani, hogy ő szegény és éppen ezért jött Amerikába. Azt mégis nem mondta meg mily szegény, oly arccal mondá ezt, amiből következtetni lehetett, hogy legalább hat

hónapra, minden esetre sok hétre el van látva pénzzel; s nagyon hálás lenne érte, ha tanácsot adna neki a megélhetés módjára nézve.

Nem lett volna nehéz bárkinek, de különösen Mártonnak, a kinek megfigyelő tehetségét megélesíték a körülmények, észrevenni, hogy megnyult az idegen arca, midőn előállott az ő házépítő eszméjével. Ámbár rajta volt, hogy kedvetlen arcot ne csináljon, de az sehogysikerült neki. Nem tudta megakadályozni, hogy önkéntelenül is ne rázza meg fejét, mintha mondaná: nem, az nem megy!

De végül tréfásan monda, ámbár ilyen foglalkozás e városban bajosan akad, de mégis utána néz, hátha ehez hasonlóra talál, s akkor megmondta Mártonnak nevét; Bevannak hívták, állását, orvos volt, ámbár ritkán vagy sohasem praktizált s beszélt családi körülményeiről, míg a „Verekedő“ irodájához nem értek.

Mr. Tapley úgy látszik egész kényelembe tette magát az első emeleten. Mintha egy pár gentleman füttyörészte volna a „Rule Brittaniát“ tele tüdővel oda fönt, már akkor hallották a füttyölést, mikor közeltek a házhoz.

Fölérván a helyre, a honnan ez a dal hallatszott, ott találták őt a podgyászok közt füttyörészve.

Ugy látszik nem rég ebédelt meg, kése, butykosa, pár darab hus kendőjén ott hevert előtte. Idejének nagy részét igénybe vette, hogy a „Verekedő“ ujság ajtaját fölékesíté, majd félláb hoszsza betükkal s az egésztest csinos kerettel foglalta körül, úgy szintén a hónap, a nap számát kisebb betükkal véste oda. Mindez igen csinosan nézett ki.

— Attól tartottam, hogy elveszett sir! — kiáltott Mark felkelve s ott hagyta el a dalt, a mikor a brittek kijelentik, hogy soha, soha... *)

*) Az angol himnusz refrainje.

— Remélem semmi kellemetlenség nem történt önnel sir?

— Nem Mark. Hol van barátnéja?

— A bolond nő? — mondá mr. Tapley. Oh ő már egészen rendben van sir!

— Megtalálta férjét?

— Igen sir. Legalább azt, a mi még maradt belőle — mondá Mark magát kiigazítva.

— Remélem férje nem halt meg?

— Nem éppen meghalt sir — viszonzá Mark — de nagyobb lázbetegsége van, mintsem azt ember ki tudná állani. Ha nem várakozott volna rá, azt hiszem, a szegény asszony meghalt volna.

— Hát nem várt rá?

— Ő maga tulajdonképen nem is volt itt, csak az árnyéka bujt elő végre, a nő megismerte, mert rá emlékeztetett. Semmi kétség, hogy a réginek maradványa. De a szegény asszony úgy megörült neki, mintha sokkal többet, az egész embert látta volna.

— Vett földet? — kérdé mr. Baven.

— Oh igen, azt vett — mondá Mark fejét rázva — meg is fizetett érte. Az ügynökök biztosították róla, hogy minden természetes előnnyel bir az a föld, csakugyan úgy is volt, egy tekintetben minden várakozást felülmult. Annyi vize van, hogy fele se kék!

— Nos a vízre, azt hiszem, szüksége is van, — jegyzé meg Márton haragosan.

— Természetesen sir. De annyit kapott belőle, hogy mindenét elborítá. Három négy öreg iszapos folyó veszi körül, a farm előtt száraz időben négy vagy hat lábnyira áll a víz. Esős időben milyen mély, arról nem tudott felvilágosítást adni, mert oly hosszú eszköze nem volt, hogy azt mérhette volna.

— Igaz ez? — kérdé Márton társától.

— Nagyon valószínű, — felelé az — a Mississippi, Missuori környékén az ilyesmi gyakran megesik.

— Mégis — folytatá Márk — nem tudom hogyan, lejött ide New-Yorkba, hogy gyermekeivel és nejével találkozzék, s még ma délután a gőzösön tovább indultak, oly boldogan, mintha mennyországba mennének. Gondolom, utban vannak arra, legalább a szegény ember nemsokára célhoz fog érni!

— Nos, ha szabad kérdenem — mondá Márton, de nem haragosan, egy négerre pillantva, a ki ott bámészkodott rájuk — ki ez a gentleman? Ez is barátja!

— Nos sir — viszonzá Mark közelmenve hozzá s bizalmasan a fülébe sugott — ez egy színes ember, sir!

— Ne tartson vaknak — mondá Márton türelmetlenül — ezt egészen fölösleges mondani, hiszen arca olyan fekete, mint a szurok.

— Midőn azt mondom, hogy színes ember — mondá Márk — azzal csak azt akarom mondani, hogy olyan, akit a boltáblákra szoktak lefeszteni. Egy férfit, egy felebarát, tudja sir! tevé hozzá Mark gunyosan.

— Egy rabszolga! — suttogá Márton.

— Ah — mondá Márk — az és semmi más. Egy rabszolga. Mikor még fiatal volt — ne nézzen ra addig míg róla beszélek — meglőtték a combján, összevagdalták a karját. minden tagját összetörték, mint egy állatnak, ütötték, hogy kijött a formájából, nyakát, bokáját a vasgyűrűk véresre sebeztek. A nyomait még most is látni ennek rajta. Amint ebédeltem, levetette a kabátját és elrontotta az étvágyamat.

— Igaz lehet ez? — kérdé Márton barátjától, a ki mellette állott.

— Semmi okom nincs rá, hogy kételkedjem

benne — mondá az szemeit lesütve — biz ez gyakran megesik!

— Oh én tudom, — mondá Márk — elbeszélte nekem egész történetét. Gazdája meghalt, a másodiknak egy rabszolgája fejszével vágta ketté a fejét, a rabszolga ezután neki ment a haboknak s belefult. Ezután egy emberségesebb gazdához került, évek múlva szerzett egy kis pénzt és megváltotta magát, a mikor már ugy sem ért sokat, erői elfogytak, beteges lett. Ugy került aztán e városba. Most megint megvon magától mindent, venni akar valamit, szót sem érdemel az egész: csak leányát! — kiáltott mr. Tapley izgatottan. Éljen a szabadság! Hurrah!

— Hallgasson! — kiáltott Márton — s kezével száját befogta — ne legyen bolond. És mit akar most itten?

— Várja, mig pogyászunkat elviheti egy kordén — mondá Mark. Később akart eljönni, hanem én nagyon olcsón megalkudtam vele — a meny nyire t. i. a zsebem megengedé — üljön ide mellem s tegyen kedélyessé! És csakugyan vidám is vagyok. Ha gazdag volnék, megalkudtam volna vele, hogy egész nap várjon rám, hogy rá nézhessek, talán még akkor is kedélyes maradnék!

A mi a vidámságot illeti, Mark igazságszeretetére ez vád lett volna, de meg kell vallani, hogy arcában, modorában volt valami olyas, a mi élesen ellene mondott állításának, a melyet oly hévvel erősített.

— Az isten áldja önt meg sir — folytatá Mark — itt ugy szeretik a szabadságot, hogy eladják, veszik és piacra viszik. De ez is csak a mellett bizonyít, mily nagyon becsülik a szabadságot.

— Jól van no — mondá Márton, a ki már

szerette volna, ha másról beszélnek. Vessük végét ennek Mark, talán most már rám is hallgathatna. A helyet, a hová a pogyászt kellene szállítani, e kártyáról leolvashatja. Mrs. Pawkins étkező helyisége!

— Mrs. Pawkins étkező helyisége — ismétlé Mark. Nos Cicero előre!

— Ez a neve? — kérdé Márton.

— Igen ez, sir, — viszonzá Mark.

A néger igenlőleg mosolygott a bőrtáska alatt, a melynek színénél arca még sötétebbnek látszott, aztán leballagott a lépcsőkön Márton vagyona egy részével, s a Mark Tapleyével előrement.

Márton és barátja követték őket az ajtóig, s tovább akarták folytatni sétájukat, midőn az utóbbi megállt, némi habozással azt kérdé Mártontól, vajjon megbizik-e Márkban?

— Oh akármit mernék rábizni!

— Nem ért engem? Azt hiszem legjobb volna, ha velünk jönne. Nagyon becsületes fiu, s a tulságig őszinte!

— Nos, hát a tény az — mondá Márton mosolyogva — hogy még nem szokta meg ezt a szabad köztársaságot, s eddig nem volt rá oka, hogy más legyen!

— Legjobb lesz ha velünk jön — mondá a másik. Még valami bajba keveredik Ez nem rab-szolga állam, de, bár szégyellem kimondani, a türelem szelleme ebben a tekintetben nem igen van meg nálunk. Ezt egymással szemben sem gyakoroljuk, hát még idegennel! Nem, legjobb lesz, ha velünk jön!

Márton rögtön utána kiáltott, hogy várja meg őket, Cicero a podgyással ment tovább, s ők másfelé vették útjukat.

Két vagy három utcáig sétáltak a városban, megnézték, a honnan legszebb volt a kilátás, gyakran megálltak a főutcákon, a hol mr. Bevan a

nyilvános épületeket mutogatta nekik. Az este közeledett, Márton indítványozá, hogy térjenek be mrs. Pawkins intézetébe kávéra; de ebben megelőzte barátja, a ki ugy látszik abban akarta kedvét találni, hogy Mártont még tovább vezesse, legalább egy óra járásnyira, a hová őt egy barátja látogatására meghívta. Márton (ámbár nagy hajlama volt rá) érezte, hogy rossz izlésre mutatna és éppen nem udvarias dolog volna, ha a nyiltszívű gentleman meghívását visszautasítaná. Márton talán először életében alárendelte saját akaratát és örömet a másénak s nagy kegyességgel beleegyezett.

Mr. Bevan kopogtatott egy igen csinos ház ajtaján. A társalgó ablakaiból a sötét utcára csillámlott a fény. Egy irkinézésű ember nyitotta ki az ajtót, a kinek ugy látszott oka és elve lett volna, mennél rongyosabb ruhába öltözködni és mintha nem szívesen nézett volna olyan emberre, a ki egészen új ruhában mutatkozik.

Mr. Bevan Mark figyelmébe ajánlotta ezt a tüneményt, bevezette a szobába, a honnan a vídám fény az utcára ömlött, a hol egy társaságnak mutatta be, mint Angliából érkező gentlemant, a kivel csak most volt szerencséje megismerkedni. Azok igen szívesen fogadták, s alig telt belé öt perc, igen otthonosan érezte magát a tűzhelynél, csakhamar barátságot kötött az egész családdal.

Két fiatal lady is volt köztük, az egyik tizen-nyolc éves, a másik husz; mindaketten nyulánk karcsu teremtések, de igen csinosak. Anyjuk, a ki mint Márton gondolá, sokkal öregebbnek és fonnyadtabbnak látszott, mint a milyen idős lehetett. Nagy anyjuk egy kis élénktekintetű, fürge öreg asszony szintén köztük volt.

Ott voltak még a fiatal ladyk atyja és fivérei. Az egyik üzletben volt alkalmazva, a másik tanuló, mind a ketten oly szivélyes modoruak voltak, mint

barátjuk, s arcbán is nagyon hasonlították rá, a mi nem is volt nagy csoda, mert közeli rokonok valának. Márton nem sokat tudakozódott családfájukról, elég volt neki, hogy azok igen csinosak voltak, és nagyon kicsiny a lábuk, a mi a hintaszék-ről veszedelmesen kitűnt.

Nem csoda tehát, hogy Márton igen kellemesen töltötte idejét, s mikor a thea és a kávé süteményekkel megjött, Márton már akkor megnyerte rokonszenvüket és az egész család nagyra becsülte.

Aztán egy másik kellemes dolog jött tudomására, midőn az első csésze theát megitta. Az egész család Angliában volt. Ez igazán nagyszerű. De azon már nem igen örült, midőn tapasztalta, hogy a királyi hercegeket, lordokat, viscountokat, marquisnőket, hercegnőket, lovagokat, baroneteket, mind igen jól ismerik és a rájuk vonatkozó minden adat iránt nagyon érdeklődnek.

Midőn ezekről kérdezősködtek, mondván: jól érzik-e magukat? Márton válaszolá: Oh igen, soha jobban! És midőn azt mondták ő lordságának anyjáról: a hercegnő megváltozott! Márton válaszolá: Óh épen nem, ha ma látnák, rögtön ráismernének. Ilyenformán minden jól ment.

Megemlékeztek arról a fényes ünnepélyről, a melyben az egész angol peerség s udvari nemesség megjelent, a melyre őket is meghívták s némi részben az ő tiszteletükre is adták. Megemlékeztek róla, mit mondott mr. Norrisa a marquisknak, mit mondott mrs. Norris a marquisnőknek és a marquisk, marquisnők mit mondtak nekik, hogy ezek a fő-főuraságok mindnyájan biztosították őket örökös barátságukról. Vajha — mint mondták — állandóan letelepednének Angliában! Ez a visszaemlékezés jó sokáig tartott.

Norris junior minden postával küldött és kapott levelet négy angol peertől, Márton előtt csak

az tetszett furcsa dolognak, hogy ily beszédek dacára mind az apa mr. Norris, mind a fiu fejtegeték, mily megbecsülhetetlen áldás, hogy az ő hazájukban csak az ész, a jellem nemessége uralkodik s a társadalom, testvéri szeretet, az egyenlőség, szabadság érzete úgy ki van fejlődve.

És mr. Norris az apa oly dicsőítő beszédbe csapott át, a mely unalmassá kezdett válni, mr. Bevan, hogy gondolatainak más irányt adjon, a szomszédos házban lakó gentlemanről tudakozódott, de Norris papa megjegyzé: ez embernek oly vállalásos meggyőződése van, a melylyel ő nem rokonszenvezhet, s éppen azért nincs szerencséje ismerni a gentlemant. Mrs. Norris más okot hozott föl, épen ily szellemű megjegyzést, de más szavakkal: ő megengedi, hogy ezek az emberek igen jó emberek lehetnek, de hát nem n e m e s s z á r m a z á s u a k !

Még más apró vonást is fődözött fel Márton, a mely rá mély benyomást tett.

Mr. Beván beszélt nekik Márkról, a négerről. Mártonnak úgy látszott, hogy a Norris család rab-szolgaellenes volt. Ezt nagy öröm volt neki hallani, és Márton bátorságot vett magának kifejezni rokonszenvét, a melylyel az elnyomott feketék iránt viseltetik.

Nos és egyike a fiatal ladyknak, a legcsinosabb, a legkedvesebb, nagyon mulatott azon a komolyságon, a melylyel Márton beszélt, s bocsánatot kért tőle, de ő a kacagástól nem tud szóhoz jutni. Végre megszólalt, mondván, hogy a négerek nagyon furcsa emberek, oly nevetséges a modoruk és megjelenésük, hogy a ki közelebbről ismeri őket, az komolyan nem foglalkozhat a teremtés e furcsaságaival.

Mr. Norris az apa, az anya, a nővér, a fivér, meg a nagymama is osztották e véleményyt, s ne-

vetséges dolog volna e furcsa majmok szenvedéseivel komolyan foglalkozni!

— Röviden — mondá mr. Norris, a kérdést egészen kényelmes oldaláról fogva föl — természetes ellenszenv uralkodik a fajok közt.

— És fájdalom — jegyzé mg Márton barátja — ez annyira megy, hogy a legborzasztóbb kínzásokat követik el e szerencsétlen népfajjal.

Mr. Norris a fiu nem szólt semmit, de igen savanyu arcot vágott, s törülte az ujját úgy, mint Hamlet, midőn Gorick koponyáját dobta el, mintha abban a percben egy négert érintett volna, a melynek feketeségéből ragadt volna valami a kezére.

Hogy a beszélgetés megint kedvező fordulatot vegyen, Márton attól tartva, hogy veszedelmes dolog lenne e themát feleleveníteni, újra a fiatal ladykhez intézte beszédét, a kik igen szépen voltak öltözve és minden ruhadarabjuk oly finom volt, mint a vékony selyemharisnya, a mely lábszárukat fődé. Rájött, hogy igen jártasok a francia divat szövevényeiben, de csakhamar az is kitűnt, hogy ámbár ismereteik nem valami mélyek, igen sok tárgyhoz tudnak hozzászólni és a legöregebb testvér bebizonyította, hogy van tehetsége a metaphyzikára, ismeri a vízi építészeti alapelveit, az emberiség jogait, beszélt földi és égi dolgokról, szóval annyi mindenről, a mely egy idegent öt perc alatt örjöngésbe képes hozni.

Márton érezte, hogy az esze elmenőben van, s hogy megszabadítsa magát, megkérte az öregebb testvért (látván egy pianót a szobában), hogy énekeljen valamit. A kérésnek szívesen engedett, és egy remek hangverseny kezdődött, a melyben csak a két miss vett részt. Énekeltek mindenféle nyelven, németül, franciául, olaszul, spanyolul, portugálul, svédül, csak nem anyanyelvükön. Mert ők

ugy vélekedtek, mint némely utas szokott, a kinek saját nyelve odahaza silány köznapi, de nemes, elragadó a külföldön.

Kevés kétség fér hozzá, hogy a Norris missek rátértek volna a zsidó nyelvre is, de ebben megakadályozta őket az ír ember, a ki kinyitva az ajtót hangosan kiáltá :

— Jiniral Fladdock !

— Istenem — kiáltott a két testvér — abban hagyva a játékot — a tábornok már visszajött !

Ebben a percben a tábornok disz egyenruhában oly sebességgel rohant a szobába, hogy belekeveredett csizmaival a szőnyegbe, kardja két combja közé került és hanyat vágódott a szoba közepén, s láthatták tarkoponyáját. De ez még a legkisebb baj vala ; nagyon testes és merev levén, nem tudott fel-tápáskodni. Ott feküdt a szőnyegen s oly manővereket művelt lábaival, a melyeknek nincs párja a katonaság történetében !

Természetesen rögtön a segítségére siettek ; s a tábornok nagy bajjal felkelt. Addig mig csak a sarkára nem állították, olyan merev volt, mint egy fa, de aztán mintha csoda történt volna vele meg-elevenült mosolygó arccal üdvözölte a hölgyeket.

A család örömét lehetetlen volt leírni, amit Fladdock tábornok látására mutattak. Oly melegen fogadták, mintha Newyork babérkoszoruzott hőse lett volna, mintha más tábornok nem lett volna kapható, sem pénzen, sem jó szóért. A család minden tagjának legalább is háromszor megrázta a kezét, aztán mint egy vitéz katonához illik, köpenyét jobb vállára vonta, mig baloldaltól látható volt férfias melle.

— Valahára — mondá a tábornok — újra láthatom hazán legműveltebb embereit.

— Igen, — mondá Norris papa — itt vagyunk tábornok !

Akkor aztán mindnyájan körülvették a tábornokot, megkérdezték tőle, hogy érezte magát, a mióta utolsó levelét vették, hogy érezte magát a külföldön és különösen mennyi lorddal, nagyherceggel, viscounttal, marquisnővel, hercegnővel, lovaggal baronettel ismerkedett meg, a kikben e sötét országoknak örömük telik.

— Kérem ne kérdezzenek — mondá a tábornok kezét feltartva — mindég köztük valék és az ujdonságokban nevem ki van nyomtatva, ládámban el is hoztam magammal a példányokat és itt hangja csöndesebb lett — mindég az „Előkelő világ“ című rovatban. Oh csodálatra méltó ennek az Európának az a sok formasága !

— Ah, kiáltott Norris papa szomoruan rázva fejét, s Mártonra nézett, mintha mondaná: nem tagadhatom uram, tagadnám ha lehetne !

— Mily korlátolt fogalmaik vannak az erkölcsről. Fogalmuk sincs az emberi méltóságról.

— Ah — sóhajtották a Norrissek egészen leverterve.

— Nem képzelheti azt az ember — folytatá a tábornok, aki azt a helyszínén nem látja. Norris ön már csak sok mindent el tud képzelni, de ezt csakugyan nem képzelhette volna.

— Soha — mondá Norris.

— A dölyfösség, a formaságok, a szertartások — kiáltott a tábornok, s minden szótagot erősen hangsúlyozott — a mesterséges korlátok ember és ember közt, az a különbség. a mit nemes és nem nemes ember közt tesznek, ez borzasztó.

— Ah — kiáltott az egész család — igaz, nagyon igaz.

— De várjon csak — kiáltott Norris papa karon fogva őt — ön tábornok, bizonyosan a „Csavarón“ jött át a tengeren ?

— Igen, azon — volt a válasz.

— Lehetséges-e — kiáltották a fiatal ladyk — no ki gondolta volna?

A tábornok nem értette, miért van az, hogy az ő csavarón való utazása oly szenzációt keltett. Ezt még akkor sem értette, midőn Norris papa bemutatta neki Mártont.

— Azt hiszem egyik utitársa?

— Az én utitársam — kiáltott a tábornok — nem!

Ő sohasem látta Mártont, de Márton látta őt, s megismerte, amint így egymással szemben álltak, az a gentleman volt, a ki kezeit zsebre dugva, orrlyukait kitágítva sétált fel és alá a földélzeten egy kézi utitáskával.

Mindenki Mártonra nézett. Nem volt irgalom, az igazságnak ki kellett tűnni!

— Én is azon a hajón jöttem tábornok — mondá Márton — de nem kabinban utaztam. Szigorú gazdálkodási tekintetből a közép fedélzeten kellett jönnöm!

Ha a tábornokot egy töltött ágyu elé állítják, Mártonnak pedig megparancsolták volna, hogy süsse el, nem lehetett volna nagyobb zavarban, mint e szavakra. Hogyan, ő Fladdock, Fladdock, a ki most is a milícia diszegyenruháját viseli, Fladdock tábornok a külföldi nemesség kedvence, a kivel most egy fickó meg akar ismerkedni, a ki a közép földélzeten utazik 4 font tíz shillingért! És e fickóval e jeles család szentélyében kell találkoznia New-York arisztokráciája kebelén!

Halálos csönd uralgott a Norris család termében. . . Ha ennek a históriának híre megy, úgy falusi rokonuk oktalansága miatt örökre lehetlenné vannak téve. Vannak még előkelő körök fölfelé és lefelé is New Yorkban, de ezek éppen nem törődnek egymással. Az ő körükben e család a csillag, ha már most híre terjed, hogy ők egy gentle-

mannek látszó, ismeretlen és dollárokkal nem bíró embert elfogadtak. . . ! Oh védsasa a tiszta republikának, hogy ilyesmi megtörténhetett !

— Bocsássanak meg — mondá Márton rémes szünet mulva, — de el kell önöktől bucsuznom. Érzem, hogy nagy zavar okozója vagyok. De mielőtt távoznám, ki kell jelentenem, hogy ez a gentleman, a ki idevezetett, éppen nem tudott róla, hogy a társaságra érdemetlen vagyok !

Ezzel meghajtotta magát, s jéghideg nyugalommal távozott, csak belül égette valami vadul.

— Nono — mondá Norris papa, sáppadt arccal nézve végig a társaságon, amint Márton maga után betette az ajtót, — a fiatal ember itt oly társadalmi gyönyör és jeles tulajdonságok tanuja volt, amilyenre hazájában nem akadhat Reméljük, hogy a morális érzék most már megszólal benne !

A mi azt illeti, Marton tanult is e jelenetből, habár nem is olyan értelemben volt felébresztve morális érzete, amint azt az atlanti oceánon túl lakó szónokok, röpiratírók gondolták. Szerencsére Márton csakhamar visszanyerte hidegvérüségét s nevetni kezdett, midőn lépteket hall a háta mögött és megfordulva barátját mr. Bevant látja, a ki ugyan csak sietett utánna !

Karját a Márton karjába ölté s pár percig hallgatva mentek egymás mellett. Végre a jó barát megszólalt :

— Remélem, meg fog nekem bocsátani ?

— Hogy érti ön ezt ? — kérdé Márton.

— Ugy, hogy nem vádol azzal, hogy én előreláttam e látogatás következményét ? Különben ezt alig szükséges öntől kérdeznem.

— Valóban alig szükséges — mondá Márton — annál inkább nagyrabecsülöm az ön szivességét, midőn meggyőződtem róla, milyen anyagból vannak gyurva az idevaló jó polgárok.

— Azt hiszem — mondá mr. Bevan — csak olyan anyagból valók, mint másutt, csak az a különbség, hogy ezek nem akarják ezt belátni, s mást szinlelnek, mint aminők!

— Ez nagyon igaz! — mondá Márton.

— Mondhatom — folytatá a barát — ha ön ezt a jelenetet egy angol vigjátékban látja, valószínűtlennek fogja tartani.

— Valóban úgy van!

— Természetesen, az ilyenek itt sokkal neveltségesebbek mint másutt — mondá társa — és a mi nagy bűnünk ez! A mi engem illet, én az első pillanatban tudtam, hogy ön a közép földézetben utazott. Láttam az utazók lisztáját, de az ön neve nem volt köztük.

— E nyilatkozat után sokkal jobban le vagyok kötelezve önnek — mondá Márton.

— Norris mégis jó ember a maga módja szerint — mondá társa.

— Az e csakugyan, — kérdé Márton szárazon.

— Mindenesetre száz jó tulajdonsága is van. Ha önt vagy mást mint szegény embert mutatják be, ő a legnagyobb jósággal és szivességgel fogadja.

— Valóban azért, hogy ily embert megismerjek, nem lett volna szükséges 3000 mérföldet utaznom — mondá Márton.

Ezután sem ő, sem barátja nem szóltak. Mindketten el voltak foglalva a saját gondolataikkal.

A thea, a souper, vagy a mint a vacsorát az őrnagynál nevezték végét érte, a mint haza értek; de az asztalkendő piszkos pecsétékkel még mindig az asztalon volt. Az egyik szélén mrs. Jefferson Brick és két másik lady ittak theát, minden esetre a házi renden kívül, mert shawl meg a kalap most is a fejükön volt, s úgy látszik csak most érkeztek haza.

Három különböző hosszúsága gyertya égett a szobában, azon felül három csillár s oly világos volt a szobában mint nappal.

A három lady igen hangosan beszélgetett egymással, midőn Márton és barátja beléptek, de a mint a gentlemaneket meglátták, rögtön abban hagyták a beszédet, s nagyon előkelő modort öltöttek, majdnem fagyosak valának. És ha ezután váltottak is suttogó hangon egy pár szót, oly hidegek voltak, hogy a thea üstben a víz 10 foknyi hideg lett tőle.

— Ah ön a meetingen volt — mrs. Brick?
— kérdé Márton barátja, hamiskásan integetve szemével.

— Ah a felolvasást érti sir?

— Bocsánat, elfeledtem. Ön sohasem megy a meetingre azt hiszem?

Erre a hölgy, a ki az előbbinek a jobbán ült, köhögni kezdett és olyan formát mondott: de igen! és valóban ezt majd minden este megszokta tenni.

— Jó beszéd ma'am nemde? — kérdé mr. Bevan e hölgyhöz szólva.

A lady jámboran feltekintett és azt mondá: igen!

— És milyen felolvasásokat hallgat ön ma'am?
— kérdé Márton barátja ujra mrs. Brickhez fordulva.

— Szerdán a lélek filosofiájáról.

— És hétfőn?

— A bűn filosofiájáról.

— Pénteken?

— A természetrajz filosofiájáról.

— Ön kifelejtette a csütörtököt, midőn a kormányzás filosofiájáról hallgatunk édesem — jegyzé meg a harmadik lady.

— Nem feledkeztem meg erről — mondá mrs. Brick — ez szombaton szokott történni.

— A mint látja mr. Chuzzlewitt, ami hölgyeink nagyon el vannak foglalva — mondá mr. Bevan.

— Valóban ez igaz lehet — mondá Márton — járni az előadásokra és megfelelni oda haza a családi kötelezettségnek, idejük csakugyan nagyon igénybe van véve!

Márton elhallgatott, mert látta, hogy a ladyk nem éppen hizelgő tekintettel méregetik, ámbár nem tudta megérteni, mivel sértette meg őket. De a mint a lépcsőkön felfelé hálósobájukba vonultak, — s ezt rögtön megtették, mr. Bevan értésére adta, hogy a házias foglalkozást e philozoph nők rangjukon alulinak tekintik, s ezer közül három alig tudna kiállítani egy gyermeknek való ruhácskát.

— Vajjon jobban nem töltenék-e be hivatásukat, ha a kötő és varrótüvel foglalatoskodnának, ez már más kérdés, de annyi bizonyos, hogy a philozóphiával sem tesznek nagy kárt magukban. Az elmélkedés, felolvasások, a bálók és hangversenyek ez az ő mulatságuk. A bálba azért járnak, hogy egy kis változatosság legyen életmódjukban. Ott megnézik egymás ruháját és megint hazajönnek.

— Az otthon alatt természetesen ilyen házat kell érteni, mint ez?

— Legtöbb esetben. De látom, hogy ön hálra van táradva és kívánok önnek jóéjszakát. Terveit majd holnap fogjuk megbeszélni. Ön talán nem tudja, de bizonyosan érzi, hogy hasztalan dolog volna itt maradni, ebből nagyon kevés haszna lenne. Legjobb lesz, ha tovább megy.

— De vajjon nem rosszabb lesz-e? — mondá Márton.

— Remélem, nem. De majd reggel beszélünk erről. Jó éjt!

Szívélyesen megrázták egymás kezét és elváltak. Amint Márton egyedül maradt, az uj ese-

ménvek, a változások, a fáradozás és min ma keresztülesett, annyira megtörték, hogy alig érzett magában annyi erőt, hogy szobájába ballagjon.

Tizenkét-tizenöt óra alatt mennyi vérmes reménye és terve romba dőlt! Uj és idegen föld volt ez, a hová került, uj volt a levegő, a mit beszitt, s egy nap alatt rájött, hogy váltalkozása hajótörést szenvedett. Már a hajón elhamarkodottnak gondolta gyakran, a mit cselekedett, de most ijesztő képek gyötörték. Bármily kecsegtető gondolatokkal iparkodott magát bátorítani, csak ijesztő alakok rémitgették, s nem adtak neki vigaszt. A gyémántok is az ujján úgy csillogtak, mintha könnyek lettek volna, s villogó csillogásukban árnya sem volt a reménynek.

Szomoru gondolatokkal tépelődve ült a kályha mellett, nem is törődött vele, a mint a lakók hivatalaiból vagy a kocsmából egyenként megjöttek, s nagyokat huztak a vizes kancsóból, s aztán nehézkesen támoltyogtak ágyukba, míg végre Mark Tapley is megjött, megrázta karjánál, azt gondolván, hogy elaludt.

— Mark! — kiáltott Márton megmozdulva.

— Minden rendben van sir — mondá a vidám utitárs ujaival megkoppantva a gyertyát, a mit a kezében tartott. Nem legkényelmesebb ágy, hanem legalább nem rázza az embert, mint a hajóban. Mosdó vizét is meginná még az is, a ki nem szomjas, oly kevés, s a türülkőzött megehetné utána oly kicsi.

— És mégis úgy vélem, mintha ez a ház a tengeren lenne — mondá s támoltyogva tettegy pár lépést előre, a mint felkelt — s nagyon nyomorultnak érzem magamat.

— Mig én oly vidám vagyok, mintegy utcakölyök — moná Mark. De édes istenem van is rá okom! Azt hiszem, nekem itt kellett volna születnem, ez a véleményem. Vigyázzon kérem —

mondá, a mint fölérték a lépcsőkön. Emlékszik-e még a Csavaron utazó gentlemanre, azzal a kis uti táskával?

— Igen, emlékszem,

— Nos, ma küldték el mindenkinek a tiszta ruháját. Mindenkinek az ajtaja elé tették. Ha ön figyelt, amint feljöttünk, úgy bizonyosan tapasztalta, mily kevés ing és mennyi sok az eldöng, úgy rájöhett volna a kis koffer titkára.

Márton fáradt volt és kétségbeesett és éppenséggel semmi gyönyörűséget sem talált a fölfedezésben. Mr. Tapleyt nem hozta ki sodrából urának közönyössége, vezette tovább a ház legfelső részébe, a számára kijelölt hálósobába, a mely nagyon kicsi szűk helyiség volt, félablakkal. Volt abban egy kis ágy, olyan mint egy láda fedél nélkül, két szék, egy darab szőnyeg, egy kis tükör a falon, a mosdó asztalon kancsó és mosdótál, olyanok, hogy tejes edénynek nézhette volna az ember.

— Azt hiszem, hogy itt mindent száraz ronggyal tisztogatnak — mondá Márton. — Bizonyosan viziszonyban szenvednek.

— Majd nem mondja ezt holnap reggel, sir — viszonzá mr. Tapley — sőt még az éjjel sem, ha próbát tesz.

Ezzel előhozott egy nagy ivópoharat, a melyben egész szirültig kis áttetsző jégdarabok uszkáltak s egy pár vékony szelet citromhéj látszott az arany színű folyadékban, a melyen örömmel pihent meg a szem.

— Hogy hívják ezt? — kérdé Márton.

De mr. Tapley nem válaszolt, a helyet egy csövet dugott a folyadékba, a mely a kis jégdarabokat kellemes mozgásba hozta, s egy kézmozdulattal jelezte az örömében elragadott ivó állapotát, ha t. i. azt felhőrpenti.

Márton meglepetve vette kezébe a poharat s

szájához illeszté a csövet s szemeiben megvillant a gyönyör lángja. Addig meg sem állott, míg a pohár utolsó csöppig ki nem volt ürítve.

— Nem mondtam sir, — mondá Mark diadalmas arccal, elvéve tőle a poharat — ha valamikor még halálosan fáradtnak fogja magát érezni, ha én nem leszek közelében, csak szóljon az első embernek s kérje meg: hozzon önnek cobblert.

— Hozzon cobblert — ismétlé Márton.

— Ez csodálatos találmány, — mondá Mark gyöngéden, megkopogtatva az üres poharat — neve cobbler. Scherry cobbler az egész neve, egyszerűen cobbler. Most már rákerülhet a sor csizmáinak a lehuzására s minden tekintetben más embernek lehet mondani.

Ez ünnepélyes kijelentés után előhozta a csizmahuzót.

— Jusson eszébe, hogy én nem vagyok nyulszivü — mondá Márton, — de jó istenem, ha mi az ország valamely vad vidékére vetődünk pénz és vagyon nélkül?

— Nos sir — válaszolt a sodrából soha ki nem jövő Tapley — én igazán nem tudom vajjon nem jobb dolgunk lenne-e a vad vidékeken, mint itt a civilizált helyen.

— Oh, Tom Pinch, Tom Pinch — mondá Márton elgondolkodva — mit nem adnék én azért, ha ismét hallanám szavad, akár Pecksniff régi háló szobájában is.

— Oh sárkány, sárkány — mondá Mark tréfásan — ha nem volna közöttünk a tenger, ha nem volna gyávaság viszámenni, valóban nem tudom, ha én is nem mondanék ilyen formát. De sárkány én itt vagyok Amerikában, New Yorkban és te Wilshire-ben Európában vagy, a hol egy szép asszony megállapította híredet, de midőn meg akarod állapítani szerencsédet, ne fordulj vissza mind-

járt az aljáról, különben soha sem érsz a hegy tetejére !

— Bölcsen van mondva, Mark — kiáltott Márton — nekünk előre kell mennünk !

— Olvastam a mesékben, sir, hogy mind-azok, akik hátranéztek, kővé változtak — folytatá Mark — véleményem az volt mindig, hogy igazság történt velök. Jó éjt kívánok, sir, és kellemes álmokat !

— Bizonyosan hazánkról fogunk álmodni — mondá Márton, amint az ágyba feküdt.

— Azt mondom — suttogá Mark Tapley, midőn gazdája már nem hallhatta és saját szobájában volt, ha ebből a bajból diadalmasan kiküzdjük magunkat, ha csak egy kissé is több értéke van itt a vidámságnak, úgy én az Egyesült-Államok leghíresebb embere vagyok.

Hagyjuk őket álmodni, s mintegy varázshalommal változtassuk meg a színhelyet s menjünk át az angol partra.

II. FEJEZET.

Ebben az Anthony Chuzzlewitt és fia cégről lesz szó, a melynek egyik tagja váratlanul visszavonul.

Változás jön változás után, de semmi sem változik rohamosan. Ha valaki egy kis körben élvezi a gondokat és gyönyöröket, az nagyon ritkán távozik el onnan; de az a lépés, mit tesz, bármilyen kicsiny legyen is, elválása ez egyhangu körtől, a melyben mégis fontos szerepet tölt be, hézagot, zavart támaszt.

És ha e hézagban, a mely így támad, a változás ékje fészkei be magát, s az a mi ezelőtt szilárd vala, törekenynyé változik, mely évekig együvé volt kapcsolva, ugyanannyi hét alatt széthullik.

Az idő aknája, mely lassan készül el, de egyszerre robban fel, s a mi ezelőtt szikla volt, az egyszerre homokká és porrá változik.

A legtöbb ember ezt előbb vagy utóbb tapasztalja. Az a hatás, a melyet a változás természeti törvénye tett abban a szűk körben, a melyet Márton elfoglalt, e lapokon lesz élethiven előadva.

— Mily hideg tavasz van, — zugolódott az öreg Anthony, közelebb huzva a tűzhöz székét — koromban melegebb volt az időjárás!

— De azért ne égesse meg ruháját, ha hidegebb is van ma, — jegyzé meg a szeretetre méltó Jónás, fölvetvén szemét a tegnapi ujságról, — a kelme nem oly olesó.

— Okos fiu, — kiáltott az apa, összegémberedett kezébe fujva, okos fiu, sohasem fogja a cifrázkodásban lelni kedvét.

— Nem tudom lelem-e vagy nem, de anynyi bizonyos, hogy semmiségért ilyen nagy panaszszal nem állanék elő!

— Az, csakhogy — köhögött az öreg ember — nagyon hideg van ám!

— Ugyan hagyjon békét annak a tűznek — kiáltott mr. Jonas, megfogván tiszteletreméltó atyjának kezét amint a szénfogót kezébe vette — azt akarja, hogy öreg napjaira szükségét szenvedjen, hogy most úgy pazarol.

— Nincs sok idő erre Jonas — mondá az öreg.

— Mire nincs idő? — kiáltott az örökös.

— Arra, hogy szükségét lássak. Szeretném, ha még volna!

— Te mindég önző száraz avar voltál — mondá Jonas elég hangosan, hogy ő is hallja és haragos tekintettel nézett rá — mindég is ilyen voltál. Semmit sem törődsz azzal, ha én szükségét is látnék, oh drága öreg kova!

E tiszteletteljes monolog után, a theás csészét

kezébe vette, mert éppen ettek és az apa s Chuffey is résztvettek benne. Aztán szigorúan nézett atyjára s egy-egy kanál theát bevéve hasonló hangon így folytatá:

— Szükség valóban? Ön igazán kedves öreg ember, midőn szükségről beszél. Akar a szükség-ről beszélni? Nos, jól van. Nem lesz rá már ideje, hogy ezt megérhesse. Azt én is remélem. De ha öntől függne, legalább is kétszáz évig élne s mindig elégedetlenkednék. Ismerem, nagyon jól ismerem!

Az öregember sóhajtott s csöndösen összezugorodva üldögélt helyén. Mr. Jónás brittania fémből való kanálával integetett felé és még magasabb tekintetből erkölcsös alapelvekkel akart érvelni álláspontja mellett.

— Ha már annyi sokáig akar élni — folytatá tovább halk hangon — miért nem mond le legalább a vagyonáról? Vegyen magának olcsó évjáradékot, s így tegye érdekessé az életet magára és másra nézve, aki az ilyen üzletbe belemegy. Ez természetes magaviselet volna fiával szemben, s ő szereti azt, a mi nem természetes, s fentartja magának a jogokat. Nos, valóban én szégyelleném magamat, ha neki volnék és oda dugnám fejemet, ah ön már úgy is tudja, mit értek ezalatt.

Lehetséges, hogy ez az általános frázis sirt, temetőt, mauzoleumot vagy más ilyet jelent, a mit a gyöngéd fiu, örömet akarván neki szerezni, felajánlott.

Nem folytatá tovább, mert Chuffey régi helyéről, ott a kandalló mögött valahogy észrevette, hogy Anthony hallgat és Jonas ugylátszik beszél, mintha sugták volna neki, hirtelen fölkiáltott:

— Ez az ön fia mr. Chuzzlewitt, az ön saját fia sir!

Az öreg Chuffey nem is sejtette, mily mély

értelme van most e szavaknak, vagy mily éles szatira van, ha az öreg hallja azt, a mit fia mond, e szavak bizonyosan szíve mélyéig hatnak. De így csak felébredt álmadozásából és más irányt vettek gondolatai.

— Igen, igen Chuffey, Jónás egy öreg törzsnek a hajtása, nagyon öreg törzsnek Chuffey — mondá az öreg ember sajátos nyugtalansággal.

— Oh roppant öregnek — mondá Jónás.

— Nem, — mondá Chuffey — nem mr. Chuzzlewitt, ön nem nagyon öreg sir!

— Oh, ez az ember napról napra kiállhatatlanabb — kiáltott Jonas, kijöve sodrából — lelkemre mondom, atyám, nagyon rossz. Tartsa féken a nyelvét, hallja!

— Ő azt mondja, nincs igaza! — kiáltott Anthony az öreg irtoknak.

— Pszt, pszt! — volt Chuffey felelete — én azt jobban tudom. Azt mondom, neki n i n c s i g a z a! Azt mondom, neki nincs igaza. Ő még gyermek. Igen, az ön fia, mr. Chuzzlewitt, olyan fiatal tacsókó-féle! Hahaha! Ön csak olyan gyerek, gyerek hozzánk képest. Ne is beszéljünk erről!

E rendkívüli beszéd után — mert ez a sok beszéd ékesszólás számba ment nála — a szegény öreg árnyék szélütött karját odatette a gazdáéba, s oly görcsösen kapaszkodott belé, mintha védelmezni akarná.

— Napról napra süketebb vagyok Chuff — mondá Anthony a legnagyobb nyájassággal, a melyre képes volt, vagy jobban mondva kevésbbé durván, mint a hogy szokása volt.

— Nem, nem — kiáltott Chuffey — ön nem lett süketebb . . . Én már husz év óta süket vagyok.

— Napról napra kevesebbet látok — mondá az öreg ember fejét rázva.

— Ez jó jel — kiáltott Chuffey — ha, ha ha! A legjobb jel a világon, ezelőtt igen jól látott.

Simogatta Anthony kezét, mint egy gyemekét szokás és még erősebben fogta karját, remegő ujjai-val mutatott arra a helyre, ahol Jonas ült, mintha el akarta volna onnan kergetni.

De Anthony nyugodt és néma maradt, így az-lán lassan-lassan elereszté karját és újra régi helyére, a szögletbe huzódott, csak olykor olykor érintette meg gyöngéden gazdája kabátját, mintha meg akart volna róla győződni, csakugyan mellette van e?

De Chuffey keveset törődött vele s nem is tudott mr. Jonas gondolatairól, vagy összeszorított ökléről, a mely utóbbi nyájasan lóbálódzott a füle körül. Midőn kedve szerint kimorogta magát Jonas, elővette a gyertyát az asztalról, s besietett az üvegajtós hivatalba, s egy csomag kulcsot vett elő zsebéből. Az egyikkel kinyitotta az íróasztal titkos fiókját; de előbb átnézett az ajtón, meg akarván bizonyosodni róla, vajjon a két öreg nyugodtan üldögél-e a tűz mellett?

— Ah, minden rendben van — mondá Jonas, kinyitva az íróasztalt s elővett onnan egy papirost. Itt a végrendelet mr. Chuffey. Harminc font egy évre öreg fickó neked, és csak a többi egyetlen fiának Jonasnak. Oh nincs rá szükség, hogy nyájaskodjék vele. Egy fillért sem fog kapni! Mi ez?

Mindenesetre olyan volt, a mi megdöbben-tette. Egy arc nézett be kíváncsian az üvegválaszfal másik oldalán, nem éppen rá, de különösen a kezében levő papirosra. Az alak figyelmesen nézte a papirdarabot, s a mint Jonas ijedten elkiáltotta magát, hirtelen elfordítá tekintetét. Midőn megint találkozott pillantásuk, úgy tetszett neki, hogy az senki más, mint mr. Pecksniff.

Az íróasztal teteje hangos zajjal lecsapódott, de azért Jonas nem felejtette el becsukni, s ijedten, sáppadt arccal meredt a phantomra.

Az megmozdult, kinyitotta az ajtót s bejött.

— Mi a baj? — kiáltott Jonas, a ki majd hátra esett — ki az? Honnan jön? Mit akar?

— Hát az a dolog — kiáltott mr. Pecksniff szeliden mosolyogva — egy dolog hozott ide.

— Mit ólálkodik, mit leskelődik itt? — mondá Jonas boszusan. Hogy került ily váratlanul a városba? Valóban különös az, midőn az ember nem is olvashatja békén — az ujságot saját irodájában, hogy oly emberek ne alkalmatlankodjanak neki, a kik észrevétlenül lopódnak be. Miért nem kopogtatott az ajtón?

— Én azt megtettem Jonas — felelé Pecksniff — de hiába, nem hallgattak arra. Kíváncsi vagyok rá — tevé hozzá gyöngéden megérintve a fiatal ember vállát — milyen ujság lehetett az, a mely önt úgy érdekli, nem láthattam, mert az üveg piszkos és homályos.

Jonás gyors tekintetet vet a válaszfalra. Igaz, csakugyan, nem valami tiszta volt. Igazságot beszélt.

— Költeményt olvasott? — mondá mr. Pecksniff tréfásan megjegyezve — vagy a politika érdekli, vagy a papírok árfolyama? Az üzlet a fődolog mr. Jonás, az üzlet, nemde?

— Nos, közel jár az igazsághoz — válaszolá Jonás, összeszedve magát s megkoppantá ujjával a gyertyát — de mi az ördög hozta önt Londonba? Az ördögbe is, hogyne volna az ember meglepetve, midőn hirtelen maga előtt lát olyan embert, a kit legalább 60—70 mértföldnyire gondol innen.

— Ugy van — mondá mr. Pecksniff — semmi kétség, kedves mr. Jonas, mert az emberi természet úgy van alkotva...

— Oh törődöm is én az emberi természettel — mondá mr. Jonas — azt mondja meg inkább, miért jött fel?

— Egy kis üzleti ügyben — mondá mr. Pecksniff — a mely egészen váratlanul adódott elő.

— Oh — kiáltott Jonas — ennyi az egész? Helyes, az atyám itt van a szomszédos szobában. Halloh apám, itt van Pecksniff. Napról-napra üresebb fejü lesz ez az ember, napról-napra különösebb — mormogá Jonas karját rázva tisztelt szülőjének. De mondom, hogy Pecksniff van itt, ostoba ember!

A rázásra és a kiabálásra az öreg ember fölébredt, s dörögve üdvözölte mr. Pecksniffet, örült csakugyan, hogy Pecksniffet láthatja, részint azért is, mert eszébe jutott, hogy képmutatónak nevezte el. És, miután mr. Pecksniff theát még nem ivott (valóban csak egy órája, hogy Londonba érkezett) megkinálták a maradékkal, s egy pár szelet szalonnával, s minthogy mr. Jonásnak elintézni való ügye volt a közeli utcában, távozott azt elvégezni, megígérvén, hogy visszatér, még mielőtt Pecksniff bevégezte volna vacsoráját.

— És most jó uram — mondá mr. Pecksniff Anthony-nak — miután egyedül vagyunk, kérem mondja meg, mit tehetnék önért? Azt mondom egyedül vagyunk, mert úgy hiszem, a mi drága mr. Chuffey barátunk metaphizikailag szólva, süketnema? kérdé mr. Pecksniff a legédeskesebb mosollyal, fejét az egyik oldalra hajtva.

— Ő sem nem hall — válaszolá Anthony — sem nem lát bennünket.

Nos akkor — mondá mr. Pecksniff — szabad mondanom, a legnagyobb részvéttel szomorú állapota iránt, s a legnagyobb csodálattal jeles tulajdonságai iránt, amelyek épen oly tiszteletére válnak eszének és szívének; ő az, akit tréfásan báb-

embernek szoktunk mondani. Ő észre fogja venni, kedves uram . . .

— Nem szükséges észrevételekbe bocsátkozni, tudom én azt a nélkül is . . . válaszolá az öreg ember.

— De én akarok — mondá mr. Pecksniff nyájasan.

— Oh ön akarja? Mit akar?

— Hogy én soha — mondá mr. Pecksniff, de mielőtt tovább folytatta volna, óvatosan felkelt s megnézte az ajtót, vajjon be van-e zárva? aztán visszajövéen, székét úgy igazgatta, hogy a legcsekélyebb nyílást is észrevegye, — hogy én soha életemben úgy még nem voltam meglepve, mint mikor levelét megkaptam. Ön szives volt engem meghívni, hogy egy bizonyos ügyben velem tanácskozzék, már ez is meglepett Jonás kizárásával szándékozik velem tanácskozni! Ezzel olyan bizalmat helyezett bennem, a mi Jonásra nézve sértés — ámbár csak szóval való sértés, s ön bizonyosan sietni fog azt jóvátenni — de a mely engem hálára ösztönöz, megindít, a mely engem lesujt.

Mindég ügyes szónok volt, de ezt a rövid beszédet igen kellemesen és könnyedén adta elő; míg a kocsiban betanulta, megfogalmazta, a bizony egy kis fáradságába került.

Ő feleletet várt, s igazán most Anthonyn volt a beszéd sorja, az öreg ember mégis mély hallgatásba merülve, semmit mondó arccal nézett rá, úgy látszott, mintha kisebb gondja is nagyobb volna annál, hogy a beszédet tovább folytassa, ámbár mr. Pecksniff az ajtó felé nézett, elővette óráját és még jelekkel is tudtára adta, hogy ideje rövid s Jonas, ha szavát tartja, csakhamar visszatér.

De a legcsodálatosabb az volt a dologban, az a rögtönös változás, a melyet lehetetlen volt ki-gyomozni, hogyan támadt, arca visszanyerte régi

kifejezését, s aztán az asztalra ütött szenvedélyesen, s felkiáltott, mintha Pecksniff eddig még szünetet sem tartott volna.

— Vajjon békót tesz-e már a nyelvére és hagy-e már beszélni?

Mr. Pecksniff beleegyezett alázatosan hajlongva, s magában mondá: Tudom, hogy ez a kéz már más; írása is reszkető kézre vall. Mondtam ezt már tegnap is. Ehen! Édes jó istenem.

— Jonas szereti leányát Pecksniff — mondá az öreg ember.

— Mi már erről beszéltünk, ha ugyan emlékszik rá sir. A Todgers féle házban — válaszolt az udvarias építész.

— Nem szükség, hogy oly hangosan beszéljen — viszonzá Anthony — nem vagyok olyan süket, mint ez itten.

Mr. Pecksniff csakugyan egy kicsit magasabb hangon beszélt, mint rendesen, de nem azért, mint ha Anthonyt süketnek gondolta volna, mint inkább azért, mert meggyőződött róla, hogy értelmi felfogása kissé elgyöngült, de ez az élénk visszatorlás, s gondolkozásra valló magaviselet lehüté, s nem tudván hirtelenében, mit feleljen, fejét a másik oldalra hajtá, még alázatosabban, mint eddig.

— Mondom önnek — ismétlé az öreg ember, — hogy Jonas szereti leányát.

— Kedves leány sir — mormogá mr. Pecksniff, látván, hogy az öreg feleletre vár — kedves leány mr. Chuzzlewitt, ámbár ezt nekem nem volna szabad mondani.

— Ön jobban tudja! — kiáltott az öreg ember — ön hazudik! Micsoda, ön megint képmutató akar lenni?

— Kedves jó uram... kezdé el mr. Pecksniff.

— Ne hívjon engem jó urának — folytatá

Anthony — s maga se tartson a jóságra igényt. Leánya az jobb lesz, ha nem fogja magát jobbnak mutatni, mint amilyen. Lehet is olyan, a milyen. Lehet, hogy Jonas csalódni fog nejében, veszekedő lesz, adósságot csinál, pazarolja vagyonát. Nos, majd ha meghalok . . .

Arca ijesztően eltorzult, amint az utolsó szót kimondá, hogy mr. Pecksniff kénytelen volt másfelé nézni.

— Valóban, ha élnék, ilyen dolgokat látni rosszabb volna nekem a halálnál. Ez kinpad volna rám nézve. Nem — mondá az öreg ember rekedten — mentsük meg legalább azt, a mi megmenthető, s legalább azt tartsuk erősen, amit lehet, ha már annyi sokat veszítettünk.

— Kedves mr. Chuzzlewitt — mondá mr. Pecksniff — ezek csak beteges képzelődések, egészen fölöslegesek sir, nincs rájuk semmi szükség, bizonyos vagyok benne. Az igazság az, jó uram, az, hogy ön nem jól érzi magát.

— Még nem vagyok halófélben — kiáltott Anthony s hangja hasonlított egy vadállat üvöltéséhez — még nem! Még egy pár esztendőre van bennem életerő! Nos nézzen rá — s rámutatott nyomorék könyvelőjére — a halálnak volna-e csak egy kis igazságérzete, ha őt itt hagyná s engem lekaszálna?

Mr. Pecksniff annyira félt az öreg embertől, úgy megijesztette az az állapot, a melyben találta, hogy egy erkölcsös mondással sem tudott előállani nagy kincses házából. Az igaz, hogy mágogott valamit, hogy a mit mr. Chuffeyről hallott, az mind igen szép dolog, csak az a baj, hogy személyesen nem igen állt módjában vele megismerkedni, s kötelezve érezte magát kijelenteni, hogy nemsokára tökéletesen meg fog győződni jeles tulajdonságairól.

— Kérem jöjjön ide — mondá az öreg ember, intve neki, — jöjjön közelebb hozzá székével! Jonás örökösöm, Jonás gazdag lesz s jó fogása lesz önnek. Ön ezt jól tudja. Jónás szereti a leányát.

— Tudom, tudom — gondolá magában mr. Pecksniff — ön már gyakran mondotta ezt nekem.

— Ő maga bizonyosan több pénzt gyűjtene, mint vele — mondá az öreg ember — de abban legalább segítségére lehet s ügyel arra, amiye van. Ő már nem épen fiatal s nem is könnyelmű és jó fukar családból való. De ne engedje, hogy valami játékba keveredjen. Ő csak egy cérnaszállal tartja Jónást s ha ön szorosra veszi, (ismerem a természetét), elszakad. Kösse meg jól addig, a míg Jónás hagyja magát, Pecksniff! Ön igen furfangos ember. Az ön modorával kordában tarthatja őt. Bah, ön ravasz róka, vajjon nem volt-e szemem látni, hogy ön már kezdettől fogva horgászott Jónás után?

— Nos és én igen csodálkozom rajta — gondolá Pecksniff, figyelmesen rá nézve — vajjon mire való ez a beszéd?

Az öreg Anthony dörzsölte kezeit, magában mormogott, panaszkodott, hogy hideg van, székét közelebb tolta a tűzhöz, hátat fordított mr. Pecksniffnek, álla majd a mellét verte s a kövekező percben egészen megfeledkezett mr. Pecksniff jelenlétéről.

Oly barátságtalan s ki nem elégitő volt ez a kurta beszélgetés, mégis mr. Pecksniff talált valamit ebben, ha egyéb haszna nem is lesz belőle, még akkor is megéri az utazási költséget. Mert a jó gentlemannek alkalom hiányában sohasem volt módja mr. Jonas természetét megismerni, és minden recipe, a mely ily jó vőhöz segíti, egyenlő volt a készpénzzel.

Pecksniff érzé, hogy a szép alkalmat föl kell

használnia s nem szabad, Anthonynak, mielőtt befejezte mondókáját, elaludnia; mr. Pecksniff hát mindent elkövetett, köhögött, orrát fujta, zörgött a theás csészével, élesítette a kést, s a mint hozzálátott az asztalon levő ételmaradékhoz, a mely rendelkezésére volt bocsátva, az egész kenyeret a földre ejtette és így tovább. De minden hiába volt, mert mr. Jonas visszatért, de Anthony nem szólt többet.

— Mi, atyám megint elaludt? — kiáltott Jónas kalapját szöggre akasztva amint ránézett. Ah már horkol is. Hallja!

— Nagyon horkol — mondá mr. Pecksniff.

— Meghiszem azt! — ismélé Jónas — oh igen, hat ember helyett is horkol egyszerre.

— Tudja-e mr. Jónas — mondá Pecksniff — azt hiszem, hogy atyja — de kérem ne ijedjen meg — a végét járja.

— Csakugyan — viszonzá Jónas fejét rázva — fájdalom ön nem tudja, mily szivós természetű. Nem egyhamar fog elköltözni.

— Ugylátszik nekem, hogy mind modorában mint külső megjelenésében megváltozott — mondá mr. Pecksniff.

— Ennyi az egész, a mit róla tud — viszonzá Jónas melancholikus arccal, helyet foglalva egy széken, — sohasem érezte magát jobban, mint most. De hogy vannak oda haza? Hogy van Charity?

— Virágzik, mr. Jonas, virágzik.

— És a másik hogy van?

— Oh a kis pajkos — viszonzá mr. Pecksniff derült arccal — jól, nagyon jól. Zümmög a társalgótól a hálósobáig, mint valami méhe, ugrik az ágytól a kerevetre, mint egy pillangó, mártogatja ajkát kerti borunkba, mint egy kolibri. Ah, bár csak ne volna oly könnyelmű, volna benne a Cherry jó tulajdonságából is valami, kedves barátom!

— Hát csakugyan olyan könnyelmű Merry?
— kérdé Jonas.

— Bizony, Bizony! — mondá mr. Pecksniff érzékenyen — de hát nem szabad szigorunak lennem saját gyermekem iránt. Különös zajt hallok mr. Jonas!

— Bizonyosan elromlott valami az órában, az zörög — mondá Jonas az óra felé nézve. Hát eszerint a másik nem kedvence?

A gyöngéd apa éppen felelni akart, s a mint arcából ki lehetett venni, meglehetősen érzékenyen, midőn a hang, a mit az imént hallott, ismétlődött.

— Szavamra mondom, ez nagyon sajátságos óra lehet — mondá Pecksniff.

Csakugyan az is lett volna, ha ily zajt ad, de más gépezet akart elromolni örökre és ez okozá a zajt. Rémületes kiáltás hangzott el az öreg Chuffey ajkáról, a mely a ház tetejétől a pincéig megreszketteté a levegőt s látták Anthony Chuzzlewittet elterülve a padozaton, előtte térden az öreget.

A görcsök a székből a földre vetették, ott feküdt levegő után kapkodva. Borzalmas látvány volt ez!

Fölemelték, s gyorsan orvosért siettek, a ki megnyitotta ereit s orvosságot adott be neki, de görcsei oly hevesek voltak, hogy csak éjfél után nyughatott meg, kimerülve és eszméletlenül ágyában.

— Ne menjen el — sugá mr. Jonas remegő ajakkal Pecksniffnek — hála istennek, hogy itt volt, mikor rosszul lett, még utóljára némelyek rám fogának, hogy ez az én vétke.

— Az ön vétke! — kiáltott mr. Pecksniff.

— Nem tudom, de lehetséges — mondá ve-rejtekét törölve. Az emberek gyakran beszélnek ilyesmit. Hogy néz ki?

Mr. Pecksniff fejét rázta.

— Én szoktam tréfálódzni — folytatá Jónás — de halálát sohasem kívántam. Azt hiszi, hogy rosszul van?

— Az orvos azt mondta, hogy nagyon rosszul van, de hiszen ön hallotta — mondá Pecksniff.

— Ah, de ő talán azért beszélt így, hogy annál többet nyuzzon rajtam, ha fölépül — mondá Jónás. Önnek nem szabad elmenni Pecksniff. Miután oly veszedelmes az állapot, nekem tanu nélkül maradnom nem szabad.

Chuffey egy szót sem szólt, s nem hallott egy szót sem. Ott ült az ágy szélénél, mozdulatlanul, csak néha hajolt le a vánkos fölé, s úgy látszott hallgatódzni. Így tett egész éjen. A borzalmas éjszakán mr. Pecksniff elszenderedvén, felébredt, s mintha imádkozni hallotta volna Chuffeyt; különös kifejezéseket, számokat vegyített imája közé.

Világos nappal volt, midőn az öreg őrök elhagyta helyét s mindnyájan lementek reggelizni. Emberek siettek fel és alá az utcákon, az ablakokat, ajtókat kinyitották, koldusok, tolvajok elfoglalták szokott helyüket, a munkások siettek dolgaik után, a szatócsok kinyitották a boltot, törvényszolgák és rendőrök elfoglalták állomásukat, s mindenki fürgén hozzálátott munkájához, még e beteg ember is úgy küzdött az életért, mintha az egy császársággal ért volna fel.

— Ha valami történik Pecksniff — mondá Jonas — önnek meg kell ígérnie, hogy itt marad, amíg mindennek vége nem lesz. Tapasztalni fogja, hogy én azt teszem, ami az — igazság! s a derék férfiú egész testében remegett.

— Tudom, hogy ön azt fogja tenni, ami igazságos mr. Jonas — mondá Pecksniff.

— Igen, igen, de nem akarom, hogy kételkedjenek ezen. Nem akarom, hogy egy betűt is

vethessenek ellenem — viszonzá. Tudom, hogy szoktak az emberek beszélni. Ugy, mintha nem is lenne öreg, vagy mintha nekem módomban lett volna őt életben tartani!

Mr. Pecksniff megígérte, hogy maradni fog, ha nagyra becsült barátja véleménye és a körülmények azt kívánatosnak tartják. Hallgatva ették meg reggelijöket, midőn egy borzalmas tünemény állott előttük, oly kísérteties látvány, hogy mr. Jonas felkiállott rémületében.

Az öreg Anthony felölté szokásos ruháját, s a szobában, az asztal felé jött. Egyedüli barátja vállára támaszkodott, sáppadt arcán, merev kezein, üveges szemein, s a mint a hideg verejték lecsurgott homlokán, mintha egy szó volna oda írva: halál.

Mondott valamit, olyas forma hangon, a mely mintha az övé lett volna. Éles és kongó hang, mint a milyen a halálé lehet. Mit mondott, azt a jó isten tudja. Szavaknak tűntek fel az a mit beszélt, mégis olyanok voltak, a milyeneket ember még soha sem hallott.

Borzalmas látvány volt ott állva látni őt, a mint érthetetlen nyelven beszélt.

Egy székbe ültették s odavitték az ablakhoz, akkor aztán kinyitották az ajtót, hogy az üde reggeli levegő megcsapja. De nem volt a föld és az ég között oly szél, a mely új életet lehelt volna belé. Töltsetek föl elé egy garmada aranyat, merev ujjaival egyetlenegy sem tud megragadni!

III. FEJEZET.

Az olvasó több fontos személyiséggel ismerkedik meg, s könyvet önt a jó mr. Jonas gyermeki kegyelete fölé.

Mr. Pecksniff egy bérkocsiba ült, mert Chuzzlewitt Jonas meghagyta neki „ne kiméljen költséget,” mert az emberek oly gonoszok, hogy minden gyalázatos dolgot képesek volnának róla beszélni.

Azt ne mondassák róla, hogy ő takarékoskodik atyja temetésén. Ettől kezdve, míg csak a temetés nem lesz bevégezve, Jonasnak ez volt a mottója: „költs, s ne kiméld a pénzt!”

Mr. Pecksniff maga volt a temetés rendezőjénél, s most az uton volt egy másik gyászszertartáshoz szükséges hivatalos egyéniséget fölkeresni — egy nőt, egy dajka félét, virasztót, bizonyos megnevezhetlen teendőik végzésére a holtesten, a kit neki a rendező ajánlott.

Neve, a mint mr. Pecksniff a kezében levő macskakaparásból ki tudta venni, Gamp volt. Lakása a Kingsgate utcán High Holbornban. Ő tehát vágatott végig Holborn utcáin mrs. Gampet megkeresni.

A lady egy madárkedvelőnél lakott; a szomszédos ajtó egy híres pástétomsütő boltjától, s szemben van egy husárló helylyel. A ház, a hol lakott, kicsiny volt, s neki igen alkalmas, mert mrs. Gamp gyermekápolónő volt, vagy a mint a cégje nagyszerűsen hirdeté: bába. Szobájának ablaka az utcára nézett, könnyen el lehetett érni sétatóttal vagy pipászarral, a mi sokkal tanácsosabb volt, mint az utcai csengőt meghuzni, a melynek olyan volt a tulajdonsága, hogy tüzilármát volt képes előidézni az utcában, csak a házban nem ébredt rá fel senki.

Ez alkalomkor az a sajátságos véletlen történt, hogy mrs. Gamp a mult éjet álmatlanul töl-

tötte hivatalos foglalkozásban. Mihelyt hazajött, rögtön lefeküdt. Midőn mr. Pecksniff lezállott a bérkocsiból, az ablakot sűrűen lefüggönyözve találta, s maga mrs. Gamp mélyen aludt.

Ha a madárkedvelő gazda itthon van, ez a körülmény nem nagy baj lett volna, de ő valahová elment, boltja be volt zárva. Az ajtó is be volt zárva és mr. Pecksniff hiába zörgette a kilincset, amely gyászos hangokat adott, de bizony senki sem mutatkozott. A madárkedvelő egyuttal borbély is volt, hajfodorító, talán küldtek utána, lehetséges, hogy külön futárral hívták az udvarba, hogy valamelyik lord fejét fodorítsa föl, vagy vágja le egy lady haját, vagy akárhol volt, a saját telkén nem vala, az bizonyos.

E körülményeket megfontolva, mr. Pecksniff együgyűségében hozzá látott a csengettyűhuzó rángatáshoz. Már az első huzásra minden ablakon mutatkozott egy női fej; midőn ismétlődött a zörzés, egy egész csapat férjes lady csoportosult körülötte, egy pár ezek közül ezelőtt maga is felzörgette már mrs. Gampet, mindnyájan egyhangulag, egyszerre felkiáltottak.

— Kopogjon az ablakon sir, kopogjon az ablakon! Az isten áldja meg, ne vesztegesse idejét, ha másképen segíthet magán. . . kopogtasson az ablakon.

Hogy kövesse ezt a tanácsot, elkölcsönözte a kocsistól az ostort s kopogtatott az ablakon. Mrs. Gamp fölébredt, s a matrónák nagy lelki nyugalomára halották amint mondá: Jövök már!

— Olyan sáppadt — mondá egy lady vonatkozással mr. Pecksniffre — mint egy zsemle.

— Olyannak kell lennie, ha van benne egy kis férji érzés, — jegyzé meg a másík.

A harmadik lady (a ki karjait összefonta) kívánta volna, ha máskor jön mrs. Gampért, ám-bár vele is mindég ilyenkor akadt baja.

Ezek a megjegyzések nagyon nyugtalanították a derék férfit, mintha azt tették volna fel róla, hogy családi öröm miatt jött s nem halottról kellett gondoskodnia. Ugy látszik mrs. Gamp is abban a véleményben volt, mert kinyitva az ablakot, a mint gyorsan felöltözködött, kikiáltott a függöny mögül:

— Mr. Perkins nemde?

— Nem — válaszolá Pecksniff élesen — nem olyan ügyben jöttem.

— Micsoda, hát talán mr. Whilk, — kiáltott mrs. Gamp — ne is beszéljen, tudom, hogy ön. Szegény mrs. Whilks, pedig még egy kis párnácskát sem készíthetett el s már is . . . Ne is beszéljen ön mr. Whilks!

— Nem vagyok mr. Whilks — mondá Pecksniff — nem is ismerem ezt a gentlemant. Nem is ilyen forma ügről van szó! Egy gentleman halt meg; s egy pár emberre szükség van a háznál. Mr. Mould a temetés-rendező önt ajánlotta.

Mrs. Gamp már ezalatt oly helyzetben volt, hogy mutathatta magát, s minthogy neki minden alkalomra való arca volt, most gyászos arccal nézett ki az ablakból.

De a körülötte ácsorgó matronák rosszul érezték magukat, hogy ily gyászos küldetésben jött s az a lady, a ki karját összefonva tartotta, azt szerette volna tudni, hogy merészkedik gyöngéd asszony személyeket az ő halotti esetével megijeszteni. A többi ladyk is úgy vélekedtek, a gyermekek pedig, a kik közül szintén többen oda gyülekeztek, gunyolták, fenyegették a jó Pecksniffet.

Mikor mrs. Gamp megjelent, a védtelen gentleman gyorsan menekült a bérkocsiba s elhajtattott a nép szitkai között.

Mrs. Gamp egy nagy csomagot, egy pár kalucsnit és egy rengeteg esernyőt hozott magával az utra, az esernyő oly szinehagyott volt, mint a her-

vadt levél. Mrs. Gamp egészen magánkívül volt a nagy sietségtől, féltette a pogyászát. A gyászos esemény csak akkor jutott eszébe, mikor a házhoz közeledtek.

— Oh, tehát egy gentleman meghalt, sir! Édes istenem! Nagyon sajnálom! (Még nevét sem tudta.) De hát ez mindnyájunk közös sorsa. Ez oly bizonyos, mint a születés, csak az nem bizonyos, mikor ér utól bennünket. Ah, szegény ember!

Mrs. Gamp öreg asszonyosság volt, meglehetősen vastag hangon beszélt, szemeit úgy az ég felé tudta forgatni, hogy csak a szemfehérét láthatták. Nagyon kurta nyaka volt, s azért fáradtságába került annak a szeme közé nézni, a kívül beszélt.

— Ah — folytató Mrs. Gamp, a kinek a sóhajtás haláleset alkalmával szokott szólásformája volt — ah istenem! — Midőn Gamp elköltözött hosszú útjára, s láttam őt a Guj kórházban fekvődni, penny darabok voltak a szemén, falába bal hóna alatt, azt gondoltam én is nemsokára utána megyek, de mégis kitarítottam

Ha a kingsgatei történeteknek hitelt lehet adni, a derék matróna a csapást, valóban bámulatos lelkierővel viselte el. De hogy igazságosak legyünk, hozzá kell adnunk, hogy ez husz évvel ezelőtt történt, s hogy Mrs. Gamp elválva élt urától, amennyiben az itatra vonatkozólag nem tudták egymás eszméit összeegyeztetni.

— Ön azóta közönyös lett minden iránt, nemde? — mondá Mr. Pecksniff — a megszokás második természetünké válik.

— Ön jól mondja, hogy második természetünké sir — viszonzá a lady. Először az ilyen dolgok valóságos martýrrá teszik az embert, de később ezek is megszokottá válnak. Mégis egy kis pálinka nélkül, a mit olykor-olykor megiszom, bizony nem tudnám kiállani. Mrs. Harris — mon-

dám egy fiatal nőnek, a kinél nemrég el voltam foglalva — csak tétesse a pálinkás üveget a kályhára, s ne kínáljon, bizza rám, hogy akkor igyam, midőn kedvem szottyan rá. Így szoktam én mindig tenni. Tevé hozzá jelentős pillantással Pecksniffre — akár hölgyek, akár urak legyenek, csak ne kérdezzék tőlem, iszom e, vagy nem? csak tegyek az üveget a kályhára....

A mint e megindító esetet elbeszélte, a házhoz értek. A folyosón találkoztak a temetésrendező mr. Moulddal. Ez egy kistermetű öreg gentleman volt, kopasz, fekete ruhában, kezeiben jegyzőkönyvvél, mellényéről tömör aranylánc lóbálódzott. Olyan arccal nézett, a mely egyszerre szomorú és elégtelt volt, mint az az ember, a ki jó öreg bort iszik s azt akarja magával elhitetni, hogy keserű orvosság az!

— Helyes Mrs. Gamp, jó, hogy itt van, hogy érzi ön magát? — mondá a gentleman, oly lassu hangon, a milyen lassu volt a járása.

— Nagyon jól, köszönöm sir — mondá Mrs. Gamp udvariasan meghajtva magát.

— Kitűnő helye lesz itt Mrs. Gamp. Ez nem közönséges eset Mrs. Gamp. Mindent igen szépen, csinosan tessék elvégezni Mrs. Gamp — mondá a temetésrendező, fejét rázva ünnepélyes arccal.

— Meglesz sir — viszonzá újra meghajtva magát — ön már régtől ismer engem sir?

— Remélem is, hogy minden rendben lesz — mondá a temetésrendező — és úgy is lesz. (Mrs. Gamp megint meghajtotta magát.) Ez egyike a legnevezetesebb eseteknek sir — folytatá a temetésrendező mr. Pecksniffhez intézve szavait — ilyen még gyakorlatomban nem fordult elő.

— Valóban úgy volna Mr. Mould? — kiáltott a gentleman.

— Ily igaz bubánatot, sir, még sohasem láttam. Valóban nincsen határa, igazán nincs ha-

tára — mondá mr. Mould szemeit kerekre nyitva s lábujjhegyre állva — a költekezésnek. Megkaptam a rendeletet sir, hogy intézetem minden halottvivője talpon legyen és ez nagyon sokba kerül mr. Pecksniff, nem is említve azt, mennyit isznak meg ezek az emberek. Ezüst fogantyukról is gondoskodva van, a legszebb kiállításban, angyal fővel diszítve s drágán kiállítva. Azután valóságos pazarlás lesz a gyásztollakkal. Röviden, sir, roppant fényüzést fejtünk ki.

— Barátom, mr. Jonás kitünő férfi — mondá mr. Pecksniff.

— Tanuja voltam már a fiui kegyeletnek, sir — mondá Mould — tanuja voltam sok kegyeletlenségnek, keményszivűségnek. Mert a mi sorsunk az, hogy az ily titkoknak nyomára jussunk. De ilyen kegyeletet mint ez, az emberi természetnek ily tiszteletreméltó vonását, még eddig nem tapasztaltam.

— Valóban örülök, hogy ezt hallhatom mr. Mould — jegyzé meg Pecksniff.

— Ön nagyon szives, sir. És milyen ember volt mr. Chuzzlewitt, sir! Ah milyen ember volt ez! Beszélhetnek önök Lordmajorokról — mondá Mould kezeivel kört írva le a levegőben, — beszélhetnek sheriffekről, ügyvédekről és más ilyenekről, de mutassanak nekem egy olyan embert a városban, aki mr. Chuzzlewitt saruját megoldani érdemes lenne. Nem — kiáltá Mould keserű sarkazmussal — ilyen ember nincs. Mr. Pecksniff kívánok önnek jó reggelt!

Mr. Pecksniff vizionozta az üdvözlést és Mould annak tudatában, hogy most magát kitüntette, ragyogó mosolylyal készült távozni, midőn szerencséjére eszébe jutott a szomorú alkalmatosság. Gyászos arcot erőszakolt magára, sóhajtott, nézegette kalapja karimáját, s lassan távozott.

Mrs. Gamp és mr. Pecksniff felmentek a

lépcsőkön, az előbbinek megmutatták a szobát, a hol Anthony Chuzzlewitt hullája, azaz ami még megmaradt belőle, feküdtek, mellette az, a ki egyedül szívéből gyászolta, az öreg Chuffey, maga mr. Pecksniff pedig mr. Jonashoz sietett, a kit körülbelül két óra óta nem látott.

— Ott találta a mintafiut, a jeles temetés-rendezőt, papiros darabokra alakokat rajzolt tollával. Az öreg ember széke, kalapja el voltak távolítva szokott helyükről, az ablakfüggönyök leeresztve, Jonas maga le volt verve, úgy hogy alig hallotta mit beszélnek hozzá, csak látta, hogy valaki a szobába jött.

— Pecksniff — mondá suttogva — önt mindennek a rendezésével megbiztam. Ön megmondhatja jó lélekkel mindenkinek, hogy mindent rendesen és pontosan megtettünk. Van-e valaki, a kit ön a temetésre meghívhatna?

— Nincs senkim mr. Jonas.

— Mert ha volna, kérem hívja meg — mondá Jonas. Nem kell ebből titkot csinálni.

— Nem — ismétlé Pecksniff kevés gondolkodás után — noha nem kevésbbé le vagyok önnel kötelezve az ön vendégszereteteért, de igazán senkit nem ismerek.

— Nagyon helyes — mondá mr. Jonas — akkor ön és én s az orvos, éppen egy kocsival tele leszünk. Magunkkal visszük az orvost, Pecksniff, mert ő tudja mi baja volt, s ő csakugyan nem segíthetett rajta.

— Hol van a mi barátunk mr. Chuffey? — kérde Pecksniff, körülnézve a szobában s mindkét szemével integetett, mert a jó emberen nagyon erőt vett az érzelem.

De itt félbeszakította mrs. Gamp, a ki levette kalapját és shawlját, haragosan jött a szobába s

bizonyos élességgel jelenté, hogy mr. Pecksniffel négyszemközt beszélni óhajlana.

— Ön megmondhatja nyíltan, a mit akar mrs. Gamp — mondá a gentleman, fejét szomoruan rázva.

— Olyankor sokat nem akarok beszélni, midőn valahol egy halottat gyászolnak — mondá mrs. Gamp — de amit mondani fogok, azzal senkit sem akarok sérteni. Én már sok helyen megfordultam, gentlemanok, s remélem, tudom, mi a kötelességem és azt meg is szoktam tartani, különben nagyon különös volna, ha oly gentleman, mint mr. Mould előkelő vidéki családokhoz ajánlana engem, ahol mindenütt közmegelégedésre végeztem tisztemet. Magam is sok bajon mentem már keresztül — mondá mrs. Gamp erőteljesen hangsúlyozva minden szót — s tudom, hogy az ilyen dolgok megpróbálják az embert, de sem porosz, sem orosz nem vagyok, következésképen nem szenvedhetek kémeket magam körül.

Mielőtt még felelhetek volna rá, mrs. Gamp még vörösebb arccal folytatá:

— Az nem könnyű dolog gentlemanek, egy özvegy asszonynak megélni, de akárhogy is keresi az ember kenyerét, kell bizonyos elveinek lenni. Némely emberek — mondá a jó lady ismét elsáncolva magát okoskodásába, a mit emberi éleselműség által megdönteni az ő véleménye szerint nem lehet — lehetnek oroszok, némelyek lehetnek poroszok, ők úgy születtek, s nekik tetszik a kémkedés. A kiknek más a természetük, azok előtt az ilyesmi nem lehet közönyös.

— Ha jól értem ezt a jó ladyt — mondá mr. Pecksniff Jonashoz fordulva — mr. Chuffey alkalmatlan neki. Talán jó volna felhozni őt?

— Tegye meg — mondá Jonas — már mondani is akartam önnek, hogy lent van, midőn

ez asszony feljött. Magam mennék le érte : különben, ha ön jobbnak gondolja, akkor magam megyek le érte.

Mr. Pecksniff készséggel megegyezett, hogy ő megy érte, mrs. Gamp követte, aki látván, hogy mr. Pecksniff üveget és poharat vesz elő az asztalról, egészen megszelidült.

A szegény öreg őrök ott üldögélt az ágy mellett, abban a karos székbén, a melyet még az előző éjjel elfoglalt, kezeit összefonta mellén, fejével előrehajolt, még föl sem nézett, amint azok beléptek, sem másképp nem adta jelét öntudatának, míg mr. Pecksniff meg nem fogta karját, amikor csöndesen felkelt.

— Háromszor husz és tíz — mondá Chuffey — semmi és hét. Némely emberek oly erősek, hogy élének négyszer huszig. Négyszer semmi az semmi, négyszer kettő az nyolc. Oh miért, miért nem élt . . . négyszer semmi az semmi és négyszer kettő az nyolc — nyolcvan esztendeig.

— Ah, mily nyomoruság völgye ez ? — kiáltott mrs. Gamp, hatalmába kerítve az üveget és poharat.

— Miért halt meg szegény, nyomorék, öreg szolgája előtt ? — mondá Chuffey megragadva mr. Pecksniff kezét, ha elvitték, mi lesz akkor én belőlem ?

— Mr. Chuffey — viszonzá Pecksniff — mr. Chuffey kedves jó barátom.

— Szerettem őt — kiáltott az öreg ember jajgatva — nagyon jó volt hozzám. Együtt tanultuk az árszabályt, az osztalékot az iskolában. Egyszer más hat fiuval egy pár gradussal levetettem az iskolában. Az isten bocsássa meg vétkemet. Ilyen keményszívűnek lenni !

— Jőjjön mr. Chuffey — mondá Pecksniff — jőjjön velem. Szedje össze magát mr. Chuffey.

— Igen, megteszem — viszonzá az öreg
irnok — igen, összeszedem magamat. Oh Chuzzle-
lewitt és fia — ilyen az ön saját fia mr. Chuzzle-
witt, az ön saját fia sir!

Mikor elmondta ezt az ő szokásos beszéd-
módját, karját nyujtá Pecksniffnek s beleegyezett,
hogy elvezesse. Mrs. Gamp az üveggel egyik tér-
dén s a pohárral a másikon üldögélt a széken, egy
darabig fejét rázta, míg végre magához tért és a
pálinkáspoharat szájához emelte. Egy perc múlva
következett a második, a harmadik, szemlátája —
vagy az élet és halálról gondolkozva, vagy a pá-
linka csodálásában elmerülve — úgy kifordult he-
lyéből, hogy láthatlan volt.

Szegény Chuffey visszavonult az ő szokásos
helyére a kandalló mellé s ott maradt nyugodtan,
csak olykor kelt föl, végigment a szobán, lóbálta
kezeit, s hirtelen különös és borzasztó kiáltásban
tört ki

Végre megérkezett a temetés napja. Mr. Mould
egyik kezét az aranyórára tévé, a másikban egy
pohár portóit tartott a szeme elé, s az irodában
beszélgetett mrs. Gamppel. Két halottvivő állott a
ház ajtaja előtt, oly gyászos arccal, mint olyanok-
tól várni lehetett, a kik igen fényes üzletet csinál-
tak. Az egész Mould-féle intézet mozgásban volt,
teljesíté kötelességét bent vagy a házon kívül. A
gyásztollak lobogtak, a lovak horkantak, selyem
bársony lobogott, szóval mint mr. Mould magát
lelkesülten kifejezé: minden, a mit pénzzel el lehet
intézni, az meg van téve!

— Ugyan tehetnénk-e ennél többet, mrs.
Gamp? — kiáltott a temetés rendező poharát ki-
űritve és ajkával csattogtatva.

— Valóban ennél többet nem, sir!

— Semmit a világon — ismétlé mr. Mould
— önnek igaza van mrs. Gamp. Minek is költenek

az emberek többet — itt újra megtölté a poharat — haláleset, mint a születés alkalmával? Nos ez az ön ressortjába tartozik, ön talán felelhet rá? Hogy magyarázza ezt ki magának?

— Talán azért, mert egy temetés-rendező többbe kerül, mint egy bába, sir — mondá mrs. Gamp köhögve, mialatt fekete ruháját simogatta kezeivel.

— Ha! ha! — nevetett mr. Mould — ön ma valakinek a költségén reggelizett mrs. Gamp.

De látván egy kis kézi tükörben, hogy nagyon is vidám az arca, rendbe hozta vonásait, ismét szomoruan nézett maga elé.

— Az ön szives ajánlása folytán többször mint egyszer reggeliztem nem a magam költségén, sir, s remélem ez ezután egyszernél többször meg fog történni — mondá mrs. Gamp bocsánatkérő udvariassággal.

— Adja isten, hogy úgy legyen — válaszolá mr. Mould. Nos, én megmondom önnek az okát. Mikor meghal valaki, akkor az élőknek szükségük van enyhítő balzsamra és ezt fényes temetés által akarják megszerezni, míg a születésnél erre nincs szükség. Nézze meg pl. ezt a gentlemant, tudja, hogy milyen ő?

— Bőkezű gentleman! — kiáltott mrs. Gamp nagy lelkesedéssel.

— Nem, nem — mondá a temetés-rendező — nem bőkezű, éppen nem az. Ön téved; de megszorodott szívű gentleman, a ki nem kiméli a pénzt, hogy az elhunyt iránt való szeretetét kifejezze. Pompás temetés lesz, pénzért mindent lehet kapni!

Mrs. Gamp éppen egy illő felelet után kutatótt, midőn megjelent mr. Mould egyik segéde, egy kövér ember.

— Nos Tacker — kérdé mr. Mould — minden készen van odalent?

— Pompás látványosság sir — viszonzá a kövér Tacker — a lovak virgoncabbak, mint valaha, mintha tudnák, mily drága tollakat viselnek. Egy, kettő, három, négy — mondá mr. Tacker, mialatt négy fekete köpenyt vett a bal karjára.

— Itt van Tom a kalács és a bor? kérde mr. Mould.

— Minden percben készen van sir — mondá Tacker.

— Akkor — válaszolá mr. Mould eltevéen óráját, s egy pillantást vetve a tükörbe, hogy megbizonyosodjék benne, vajjon van-e illő arca a gyászmenethez. Akkor hozzáláthatunk a munkához. Adja ide a keztyűmet Tacker. Ah, mily ember volt ez, ah, Tacker mily ember volt ez!

Mr. Tacker, a ki a sok temetés alkalmával már belejött a némajátékba, intett mrs. Gampnek, anélkül, hogy arca komoly méltóságából veszített volna, követte gazdáját a szomszédos szobába.

Az is nevezetes dolog, ami mr. Mould hivatalának taktikájához tartozott, s úgy tett, mintha nem ismerné az orvost, pedig hát szomszédok voltak, s nagyon gyakran — mint most is — együtt dolgoztak. Huzogatta fekete keztyűjét egykedvűen, mintha sohasem látta volna életében, míg az orvos úgy nézett a temetési vállalkozóra, mintha csak hallott és olvasott volna róla, a mint a boltja előtt elment, de mintha soha sem lett volna vele összeköttetésben.

— Keztyük eh? — mondá az orvos — mr. Pecksniff majd csak azután.

— Én nem kívánom az elsőséget — mondá mr. Pecksniff.

— Ön nagyon jó — mondá az orvos, egy pár keztyűt elvéve — nagyon helyes sir, a mint mondtam is, elhittak fél és két órákor, hogy a

kóresettel foglalkozzam. Kalács és bor sir, eh? Portói bor? köszönöm.

Mr. Pecksniff is ivott belőle.

— Ez félkettőkor reggel volt, sir — folytatá az orvos — tehát mondom elhívtak a beteghez. Az éjjeli csengő első szólására kiugrottam ágyamból, kinéztem az ablakon, köpenyeg is eh? Csak nem kell nagyon szorosra venni. Így teszek én is.

Mr. Pecksniff szintén ilyen ruhadarabot öltött magára és az orvos folytató.

— Tehát kinéztem az ablakon . . . kalap is eh? kedves jó barátom ez nem az enyém! Mr. Pecksniff, bocsánatot kérek, de azt hiszem, hogy akaratlanul is kicseréltük . . . köszönöm, sir. Tehát a mint mondtam . . .

— Készen vagyok, — szólt közbe mr. Mould suttogó hangon.

— Készen csakugyan? — mondá az orvos — nagyon jó. Mr. Pecksniff a többit majd a kocsiban mondom el. Ez nagyon érdekes dolog. Készen volnánk? Nem esik remélem.

— Nagyon szép az idő sir — mondá Mould.

— Attól félek, hogy a talaj vizes lesz — mondá az orvos — mert szemüvegem tegnap leesett. Mi csakugyan örvendhetünk jó szerencsénknek!

De látván, hogy mr. Jonas és Chuffey kimentek az ajtón, elővette fehér zsebkendőjét, s arcához emelte, mintha hirtelen nagy bánat vett volna erőt rajta, s mr. Pecksniff mellett lépdegélt.

Mr. Mould és emberei nem hiába hánytorgatták, hogy a temetés nagyszerű lesz, csakugyan fényes is volt. A négy ló ficánkolt, mintha tudták és örültek volna neki, hogy egy ember meghalt, mintha mondanák: „Kinoznak, kocsiba fognak bennünket, lovagolnak rajtunk, kihasználnak bennün-

ket, megbénítanak — a saját gyönyörűségükre, de hát ők is meghalnak; hurrah, meghalnak!”

Igy vonult végig a gyászmenet a szűk utcákon és a népes utakon. Mr. Jonas titkon kitekin-
tett, azt leste, mily hatással van ez a járókelőkre. Mr. Mould ott járkált a tömeg közt és nagy büszke-
séggel hallgatta a csodálkozó megjegyzéseket. Az orvos suttogva elmondta történetét mr. Pecksniff-
nek, olyan történet volt ez, a mely soha sem akart véget érni. A szegény öreg Chuffey egy szögletben keservesen sirdogált.

De a komor ünnepélyt majdnem tönkre tette mr. Mould azzal, hogy ördögi tévedéssel a zsebkendőt a kalapján felejtette s az öklével törülgette szemeit. A mint később ő maga is bevallotta, hogy magavise-
lete illetlen, s éppen nem volt méltó e komor, ün-
nepélyes alkalomhoz, de ilyesmi ezelőtt sohasem történt vele.

Ez az is volt valóban, de hát a temetőben is illetlenül viselte magát, rátámaszkodott mr. Tak-
kerre, a ki őszintén megmondta, hogy legfeljebb temetés-rendező szolgának illenék be. De Chuffey, az isten áldja meg őt, mind ebből egy szót sem hallott, semmit sem értett.

— Én szerettem őt — kiáltott az öreg em-
ber, leborulva a sirra, a hová a holttestet tették —
ő nagyon jó volt hozzám. Oh kedves öreg barátom és mesterem.

— Jöjjön, jöjjön már mr. Chuffey — mondá az orvos — ez már ugy sem ér semmit. Föld már az, nem hallja mit beszél mr. Chuffey. Ezt nem szabad tennie!

— Ha a legközönségesebb temetést rendez-
zük és mr. Chuffey volna a halottvivő — mondá mr. Mould szemrehányó tekintettel, a mint fölsegi-
tette — még akkor sem lehetne jobban elkeseredve.

— Legyen férfiu mr. Chuffey — mondá Pecksniff.

— Legyen gentleman mr. Chuffey — ajánlotta neki mr. Mould.

— Szavamra mondom jó barátom — mormogott az orvos szemrehányó hangon, a mint az öreg emberhez lépett — ez rosszabb állapot a gyöngeségnél. Ez rossz, önző, igazságtalan dolog mr. Chuffey. Önnek példát kellene venni másokról jó uram. Ön elfelejti, hogy nem állott vérrokonságban az elhunyttal, s hogy mr. Jonás, az ő egyetlen fia, mr. Chuffey.

— Igen, az ő fia — kiáltott az öreg ember kezeit törve kétségbeesésében — igen, az egyetlen fia.

— Nincs helyén az esze — mondá Jonas elhalaványodva — nem kell azt fölvenni, amit beszél. Épen nem csodálkozom rajta, hogy ilyeneket mond, de ön ne vegye föl. Én sem veszem föl. Atyám az én gondjaimra bízta, akármit beszél vagy tesz, én azért gondoskodom róla.

A meglepetés tisztelet-moraja hallatszott a gyászolók serege közt (beleértve mr. Mouldot és vidám embereit is) mr. Jonas ez új nagylelkűségére, a mely csakis nemes szívből fakadhatott. De mr. Chuffey tovább nem tette próbára mr. Jonas türelmét. Nem szólt egy szót sem, s miután még egy pár percig ott maradt a sirnál, lassan visszatámolygott a kocsiba.

Mint mondtuk, mr. Jonás elsápadt, midőn az öreg irnok keserve általános feltűnést keltett, de nyugtalansága nem sokáig tartott. Ez azonban nem az egyedüli változás, amit mr. Pecksniff e napon észrevett! A mint a temetésnek vége volt, mr. Jonas megint a régi volt, beszédében, tartásában és szokásában.

Mrs. Gamp hazament a madárkedvelőhöz és

másnap éjjel ikrek születése miatt felkopogták álmából. Mr Mould ott ebédelt a családdal s egy vidám éjszakát töltött a klubban, aztán gondosan elrakta a temetési szereket egy másik alkalomra. Az orvos vidáman beborozott, szóval csakhamar vége a pompás temetésnek, a gyászszőnyegeknek semmi nyoma!

Hát még a sirkertben is? Nem, ott volt nyoma. A kapuk be voltak csukva. Az éj nedves, sötét volt, az eső egyre kopogott. Egy sirhanttal több: ennyi az egész.

IV. FEJEZET.

Ez a fejezet a szerelemről szól.

— Pecksniff — mondá Jónas — levevén kalapját, s előbb megnézte, vajjon a fekete fátyol rendben van-e, aztán tetszelgőleg ismét vissza tette fejére — mit ad ön leányának, ha férjhez megy?

— Kedves mr. Jónas — kiáltott a szerető apa szellemes mosolygással — mily különös kérdés ez!

— Ne törje azon a fejét, különös-e vagy nem különös — viszonzá Jónas nem éppen nyájas arccal méregetve őt — vagy feleljen, vagy ne feleljen. Egyiknek vagy másiknak meg kell lenni!

— Hm! a kérdés kedves barátom — mondá mr. Pecksniff gyöngéden odatéve kezét rokona térdére — egy kis megfontolást érdemel. Már, hogy mit adnék velök?

— Igen, mit adna? — ismétlé Jonas.

— Nos ez — mondá mr. Pecksniff — természetesen attól függ, mily férjet választanának kedves barátom.

Mr. Jonas nagy zavarba jött és igazán nem tudta, hogy folytassa. Nagyon jó felelet volt. Ra-

vasznak látszott, de olyan egyszerűség köpenyébe bújt ravaszság.

— Nagyon sokat követelek én vőmtől — mondá mr. Pecksniff rövid gondolkozás után. Bocssáson meg kedves mr. Jonas — tévé hozzá nagy megindulással — ha azt mondom, hogy ön elrontott engem és tulkövetelővé tett, igazán képzeltgővé . . .

— Mit akar ön ezzel mondani? — morgott mr. Jonas növekvő kedvetlenséggel nézve végig rajta.

— Valóban kedves barátom — mondá mr. Pecksniff — ezt csakugyan kérdezheti. A sziv nem olyan, mintha egy királyi pénzverőből kerülne ki, a hol kitűnő gép dolgozik, s feldolgozza az ércet szabályos formákban. Némelykor olyan alakban is van, a mire nem könnyen lehet ráismerni, hogy egészen tiszta ércből volna! De az ön szive tiszta arany. Ez a legcsekélyebb érdeme. Igen, ön tiszta arany!

— Vajjon az-e? — morgott Jonas s kételkedve rázta a fejét.

— Bizony — mondá mr. Pecksniff lelkesülten — az. Hogy őszinte legyek mr. Jonás, ha találnék két olyan jeles vőt, mint a milyen valamikor önből válhatnék s ezeknek is oly nagyra becsülném tulajdonságát, akár én is megfeledezném magamról s áldoznék a leányaim jóvoltáért, oly hozományt adnék, a milyenre csak képes vagyok.

Ez ugyan elég kifejező beszéd volt s illő komolysággal volt mondva. De ki csodálkozik rajta, ha oly ember mint mr. Pecksniff, azután, amit hallott és tapasztalt mr. Jonásról, komoly és sokatmondó kifejezéseket használt.

Mr. Jonás hallgatott és gondolkozva nézett végig a mezőségen. Mert ők a kocsi tetején ültek s a vidékre utaztak.

Hazakisérte mr. Pecksniffet, hogy a nagy csapás után egy kis levegő- és lakhelyváltoztatás által felfrissüljön.

— No, jól van — mondá végre megnyerő nyájassággal — föltéve, ha én akarnék veje lenni, nos akkor?

Mr. Pecksniff leirhatatlan meglepetéssel tekintett rá, de aztán félig elnyomott élénkséggel mondá:

— Ugy már tudom, melyiket venné el nőül.

— Melyiket? — kérdé mr. Jonas szárazon.

— Legöregebb leányomat, mr. Jonas — mondá Pecksniff könybe lábbadt szemekkel — az én kedves Cherrymet, támaszomat, kincsemet, mr. Jonas. Nagy küzdelmembe kerülne ugyan, de hát ez a dolog rendje. Egy nap végre is csak el kell tőle válnom a férje kedvéért. Tudom én azt, kedves barátom. El vagyok rá készülve.

— Na én azt hiszem, hogy ön már régóta készül rá — mondá Jonas.

— Sokan próbálták már tőlem elszakítani — mondá mr. Pecksniff — de egyiknek sem sikerült. Senkinek sem nyujtom a kezem — ezek az ő saját szavai — míg szivemmel együtt nem adhatom. De egy idő óta nem látszik oly boldognak, mint ezelőtt. Nem tudom az okát elképzelni.

Mr. Jonas újra a tájékat nézte, majd a kocsi, majd a kocszi tetején levő pogyászt, végre mr. Pecksniffet.

— Én azt hiszem, már a napokban el fognak válni egymástól, nos és akkor? — jegyzé meg a mint Pecksniffre nézett.

— Valószínű — mondá az apa — megfogják szelidíteni bolondos madaram vadságát, végre is kalitkába kerül. De Cherry, mr. Jonas, Cherry...

— Oh, oh! — vágott közbe Jonas — a mi az éveket illeti, abból már is jutott elég neki osz-

tályrészül. Ezen senki sem kételkedik. De ön nem arra felel, a mit kérdezek. Természetesen nincs rá kötelezve, ha nem akarja. Ön a legjobban megítélheti, mi lesz a legjobb.

E szavakban oly fenyegető intés volt, a mely emlékezteté arra, hogy mr. Jonással nem lehet tréfalni. Előadta tehát, hogy ha oly ember nyerné meg leánya kezét, mint Jonás barátunk, a dna vele négyezer font hozományt!

— Mindenesetre nagy áldozatomba kerülne — ez volt atyai megjegyzése, de ez kötelesség, s lelkiismeretem jutalmazna meg ezért. A mi engem illet, tiszta lelkiismeretem az én bankom.

A jó ember ellenségei ebben a tekintetben két pártra oszoltak, az egyik azt állítá, hogy lelkiismerete a bank, ez ugyancsak be van feketítve, a másik azt állítá, hogy ez csak üres formaság, üres könyv, a hol a tételek láthatatlan tentával vannak megírva, a melyeket ritkán vagy sohasem lehet olvasni.

— Bizony ez nagy megerőltetésembe fog kerülni, kedves barátom — ismétlé mr. Pecksniff — de a gondviselés, talán mondhatom a gondviselés megáldá törekvésemet és ez áldozatot megtehetem.

Itt az a philosophiai kérdés merül föl, vajjon mr. Pecksniff igazán, vagy nem igazán mondta, hogy ő róla a gondviselés gondoskodott. A derék gentleman minden körülményt ki tudott zsákmányolni, előrelátása mindig nagy segítségére volt, azért joggal mondhatá, hogy a gondviselés, a saját gondviselése cserben nem hagyta.

Hanem mr. Jonas nem volt hozzá szokva, hogy ily zavaros theoriákkal bibelődjék, nem is nyilvánítá véleményét e tárgyról. Társa beszédére sem helyeslő, sem közönyös, sem elítélő véleményt nem mondott. Körülbelül egy negyedóráig hallgatott, s magában sokszorozta, elosztotta a hozomány

összegét, szóval az egész számtant átvette s úgy látszott, az eredménynyel meg volt elégedve, mert úgy tett, a mikor megszólalt, mint a ki a bizonytalanság nyomása alól felszabadul!

— Na öreg Pecksniff — mondá tréfásan megveregetve hátát, a mint egy állomásra értek — iszunk egyet!

— Szívesen beleegyezem — mondá mr. Pecksniff.

— Meg fogjuk vendégelni a kocsiszt — kiáltott Jonas.

— Ha ön azt gondolja, hogy meg nem sértjük vele, és nem lesz elégedetlen állásával, akkor miért ne? — mondá Pecksniff, egy kissé ingadozva.

Jonas csak nevetni tudott ezen, gyorsan leszállott a kocsi tetejéről, és sietett a vendéglőbe, a hol egyszerre annyi szeszes italt rendelt, hogy mr. Pecksniff méltán kételkedett józan eszében, de midőn a kocsi indulóban volt, Jonas egész nyugalommal mondá:

— Én önt egy hétnél tovább vendégeltem, s a mi jó volt ebben az idényben, azt mind ön elraktam. Most ezért ön fizessen!

És ez nem volt tréfa, mint mr. Pecksniff először gondolá, mert ott hagyta a derék férfiut, s az áldozat kénytelen volt fizetni.

De mr. Pecksniff szelid megadással tűrt, s mr. Jonas pedig az ő barátja vala.

A leszálló helyen senki sem várakozott rájuk, mert mr. Pecksniff, mint Londonban emlité, meglepetést akart szerezni leányainak, s nem is tudatá velők, mikor érkeznek, így mr. Jonas meggyőződhetik arról, hogy mivel foglalkoznak, míg kedves papájuk távol van.

Kedves tavaszi est volt, oly idő, midőn az ember szívesen elgondolkozik a mult bajairól, és eszébe jut, amint a növekvő árnyékot szemléli az

az éjszaka, a mely mindenkit fölkeres, s az a reggel, a mely után másik nem virrad.

— Igazán unalmas tájék — mondá mr. Jónás körültekintve — az embert a buskomorság környékezi, s képes volna őt megőrjiteni.

— Nos, majd lesz egykor fényesség és tűz — mondá Pecksniff elgondolkozva.

— Majd erre is szükségünk lesz — mondá Jonas — ha haza érünk. De mi az ördög lelte őnt, hogy nem beszél? Miről gondolkozik?

— Az igazat megvallva mr. Jonas — mondá Pecksniff nagy ünnepélyességgel — kedves barátomra, elhunyt édes apjára gondolok.

Mr. Jonas elejtette kezéből uti táskáját.

— Hagyja abba ezt, annyit mondok Pecksniff!

Mr. Pecksniff egyáltalán nem tudta felfogni, mily összefüggésben áll e beszéd a tárgygyal vagy az elejtett utitáskával; s nagy csodálkozással nézett kedves barátjára.

— Mondom, hagyja abba — kiáltott Jónás hevesen — hallja! Hagyja abba most és máskor is. Okosabban teszi, biztosítom róla.

— Valóban rosszul tettem — kiáltott Pecksniff engedékenyen — megvallom, bolondul tettem. Nem tudtam, hogy ezzel önnek nagy keserüséget fogok szerezni.

— Ne beszéljen nekem keserüségről, mondá Jonas kabátja ujjával a hideg verejtéket törölve le homlokáról — nem szeretem, ha halott emberekről beszélnek.

Mr. Pecksniff felelni akart, de Jonas sötét arccal félbeszakítá:

— Emlékezzék rá — mondá — hogy ezt nem akarom — tanácsolom önnek, hogy ezt a dolgot sem nekem, se másnak többé fel ne hozza. Szolgáljon ez másnak és önnek is intésül. De elég legyen ebből! Menjünk!

Ezzel felemelte utitáskáját és úgy sietett, hogy mr. Pecksniff, a kinek mindkét kezében volt málha, alig birta követni. De egy pár perc múlva mr. Jonas lassítá lépteit.

Világos, hogy Jonas megbánta heveskedését, a mi bizonyosan kellemetlen hatással lehetett mr. Pecksniffre, legalább a mint a jó gentleman mr. Jonasra tekintett, észrevette, hogy az meg van zavarodva. De ez az állapot nem sokáig tartott, mr. Jonas csakhamar magához tért s füttyörészni kezdett, mr. Pecksniff követte a példát és ő is dallamosan dudolgatott.

— Vajjon közel vagyunk-e már? — mondá mr. Jonas, midőn ezt már egy pár percig így csinálták.

— Rögtön otthon leszünk kedves barátom — mondá mr. Pecksniff.

— Mit gondol, mit csinálnak most ők? — kérde Jonas.

— Azt lehetetlen megmondani — kiáltott Pecksniff. A bohó teremtések! Talán nincsenek is odahaza. Én épen inditványozni akartam — mondá mr. Pecksniff — hogy a hátsó udvaron menjünk be és lepjük meg őket oly váratlanul, mint a villám!

Bajos volna elhatározni, hogy Jonas, mr. Pecksniff, vagy pogyászuk melyik tulajdonsága volt hasonlatos a villámmal.

De mr. Jónás megegyezett ebben, a hátulsó kertbe lopódtak tehát, s óvatosan közeledtek a konyha ablakához, a melyen át a gyertya és atűz fénye kicsillámlott a sötét éjszakába.

Valóban mr. Pecksniffet az ég megáldotta gyermekeiben, ezzel az egygyel mindenesetre. Az okos Cherry támasza, szemefénye édes apjának ott ült az asztalnál hófehér ruhában a tűzhely előtt és a számadásokat hozta rendbe.

Nézzétek ezt a csinos leányt tollal kezében, a mint az egyes tételeken gondolkozva a padozat felé néz, egy csomó kulcs kis kosarában mellette hever, számolja a háztartási költségeket! Pecksniff sirt elérzékenyedésében!

De ez csak egy pillanatig tartott, és ezt iparkodott is elrejteni barátja előtt, s tényleg nem akarta, hogy tudják, mily gyöngé a szive!

— Kellemesek — mormogá — kellemesek az atyai érzések. Kedves leányom. De talán már értésére is adhatnók, hogy itt vagyunk sir Jónas?

— Nos, talán csak nem akarja, hogy a fél-szerben vagy az istállóban aludjunk — viszonzá az mogorván.

— Valóban ez nem olyan vendégszeretet lenne, mint a melyet én ön iránt mutatni akarok — kiáltott mr. Pecksniff megszorítva kezét.

Itt nagyot lélegzett és megkocogtatta az ablakot, s nyájasan bekiáltott:

— Itt vagyunk!

Cherry elejtette tollát nagy meglepetésében és felsikoltott. De az ártatlanság mindig bátor s annak kell lennie. Kinyitotta az ajtót és az erős szivü leány nagy hangon, nagy lélekjelenléttel, a mely a válságos pillanatban soha sem hagyta el őt, mondá: kicsoda ön? Mit akar? Beszéljen, különben papámat hívom!

Mr. Pecksniff kitárta karját. Ekkor a leány megismerte és sietett a keblére.

— Valóban ez nagy könnyelműség volt tőlünk, mondá Pecksniff, megcirógatva leánya haját. Kedvesem, látja, hogy nem vagyok egyedül.

Bizony ő nem látta. Eddig senkit sem látott. De most Jónást is észrevette, s ámbár pirulva, le-sütött tekintettel, üdvözölte őt.

— De hol van Merry? Mr. Pecksniff nem szem-rehányólag, gyöngéd aggódással kérdezősködött

utána. Fönt volt és olvasgatott a pamlagon. Ah! a házi dolgok iránt ő keveset érdeklődik!

— Hivd le őt is — mondá mr. Pecksniff gyöngéd lemondással, hivd le őt is kedvesem!

Lehivta és Merry le is jött, felizgatva, felmelegedve a heveességtől, de azért nem nézett ki rosszul, sőt ellenkezőleg.

— Ej ej — jóság! — mondá a csintalan leány, miután édes atyját arcán mindkét oldalt megcsókolta, és pajkos jó kedvében az orrahegyét is megcsókolta — itt van ön szörnyü ember. Nos, nagyon hálás leszek érte, ha sokat nem háborgat.

— Oh, maga még élénkebb, mint valaha — mondá Jonas — oh, maga nagy gonosz!

— Ugyan menjen — mondá Mercy eltolva őt magától — mert nem vagyok benne bizonyos, mit fogok tenni, ha sokáig magára nézek. Menjen, féltse legalább a bőrét.

Mr. Pecksniff ekkor közbe szólt; azzal a kéréssel fordult mr. Jonashoz, hogy legyen oly szives menjen föl a lépcsőkön, így aztán Jonas teljesítette a fiatal lady kérését, s rögtön elment. De ámbár a szép Cherryt karjánál fogva vezette, nem állhatta, hogy ne nézzen vissza testvérére, így aztán mind a négyen fölmentek a társalgóba, a hol — mert a fiatal ladyk szerencsére az éjjel tovább akarván fönmaradni mint rendesen — a thea-készülék az asztalan volt.

Mr. Pinch nem volt odahaza, így egészen magukban voltak s kedvökre beszélgethettek. Jonas a két testvér közt ült, a nála szokásos megnyerő módon udvarias volt irányukban. Midőn a theás edényeket elvitték, mr. Pecksniff kinyilatkoztatá, hogy nehéz dolog ugyan ily kellemes társaságtól elválni, de neki egy pár fontos iratot kell átnéznie szobájában, s egy félórai távozásra bocsánatot kért. E mentegetődzés után eltávozott, egy dalt dudol-

gatva. Nem telt bele öt perc, midőn Merry, a ki az ablaknál üldögélt, elvált Jonástól és testvérétől, s félig elfojtott kacagással az ajtó felé sietett.

— Halloh — kiáltott Jonas — ne menjen el !

— Oh persze — válaszolt Merry hátratekintve — ön azt nagyon szeretné szörnyű ember, ha itt maradnék nemde ?

— Igen szeretném — mondá Jonas — szeretném. Beszélni akarok önnel.

De midőn Merry ennek dacára elhagyta a szobát, kiszaladt utána, visszahozta, ámbár egy kicsit erőszakoskodott vele a folyosóban, a mi nagyon fölháborítá miss Cherryt.

— Szavamra Merry — mondá a fiatal lady — csodálkozom rajtad. Van-e határa ostobaságodnak ?

— Köszönöm édesem — mondá Merry piros ajkát felbigyesztve — nagyon le vagyok kötelezve megjegyzésedért. Ugyan hagyjon békében maga szörnyeteg !

Ez a fenyegetés arra szolt, hogy Jonas erővel egy székbe ültette őt a szófa mellé, míg maga másik oldalra Cherry mellett foglalt helyett.

— Nos — mondá Jonas mindakettőt körülkarolva — mind a két karom foglalkoztatva van.

— Az egyik reggelre kék és fekete lesz, biztosítom róla — mondá a tréfás Merry — ha békén nem hágy.

— Oh én nem törődöm az ön karmolásaival — mosolygott Jonas — biztosítom róla, éppenséggel nem.

— Ugyan kérlek Cherry, csipd meg helyettem — mondá Mercy — én még soha sem gyűlöltem úgy embert, mint ezt itt, ezennel ünnepélyesen ki nyilatkoztatom !

— Ugyan ne bomoljanak — mondá Jonas — egyik se csipjen meg, mert komoly beszélgetésem van önökkel. Mondom cousine Charity

— Nos mit? — kérdé az élénken.

— Komoly beszédem van — mondá Jonas — ki akarok kerülni minden félreértést, s szeretném, ha megegyezésre fognánk jutni. Ez óhajtandó és kívánatos dolog nemde?

A testvérek közül egyik sem szólt egy árva hangot sem. Mr. Jonas is hallgatott egy pár per-cig és torkát köszörülte, amely nagyon száraz volt.

— De önök el nem fogják azt hinni, amit mondani akarok. Vajjon elhiszik-e?

— Valóban, mr. Jonas ezt nem tudom megmondani, míg nem hallom, mit mond. Enélkül ez lehetetlenség.

— No látja — mondá Jónás — neki mindig azon jár az esze, hogy mást kinevessen. — De ön megmondhatja neki, hogy komoly a szándékom.

Semmi felelet. Jónás torkát egyre szárazabbnak érezte. Alig tudott egy két szót kimondani.

— Látja cousine Charity — mondá Jonas — senki jobban nem tudja önnél, mily fáradságomba került az önök társaságába jutnom, midőn Londonban voltak a Todgers-házban, senki jobban nem mondhatná meg önnél, mi mindent követtem én el, hogy önökkel közelebbi ismeretséget köthessek. Én mindig megkérdeztem öntől, hova ment, mikor jön vissza Mercy, mily élénk és több ilyet; nem tettem-e meg cousine? Azt hittem, ön mindent el fog mondani neki, ha még eddig nem mondta, és és... ezt merem mondani, mert bizonyos vagyok benne, hogy ön becsületes, nemde?

Semmi felelet. Mr. Jonas jobb karjánál, mert a jobbján üldögélt Charity, éppen nem érezte, hogy szavai hevesebb dobogásba hoztak volna a leány szívét.

— De még akkor is, ha ezt elhallgatta, s nem szólt neki erről — folytatá Jonas — az nem baj,

mert ön Charity becsületes leány, s tanuságot tehet mellettem, nemde? Mi kezdettől fogva jó barátok voltunk, azok is maradunk nemde? Nos cousine Mercy ön hallotta, mit mondtam. Ebből azt is láthatja, mennyire szeretem. Ő meg fogja erősíteni minden szavam. Akar e engem férjül elfogadni?

Hogy felugrott erre Charity, hogy sietett a szobájába, oly érthetetlen szavakat mormogott, a milyenre a megszegyenített nő csak legnagyobb elkeseredésében képes.

— Ugyan hagyjon, hadd menjek el — kiáltott Mercy, eltolva Jónast magától és előrenyújtott arcára egy csattanós pofot adott.

— Nem, a mig igent nem mond. Hiszen ön még nem is válaszolt. Akar e nőm lenni?

— Nem akarok. Ki nem állhatom, megmondtam azt önnek százszor is. Maga utálatos ember. Különben is azt gondoltam, hogy ön testvéremet jobban szereti. Mi mindnyájan azt gondoltuk.

— De hát az nem az én hibám — mondá Jónas.

— Igen a magáé, tudja ön azt jól, hogy a magáé.

— Egy kis csel csak dicséretre méltó a szerelemben — mondá Jónas — ő gondolhatta, hogy őt jobban szeretem, de ön nem.

— Én is azt hittem.

— Nem, azt nem hihettem.

— Különben is az izlés fölött nem lehet vitatkozni — mondá Mercy — ámbar én nem úgy vélekedem, az az magam sem tudom, mit gondolok. Hagyjon, hadd menjek utána!

— Mondja, hogy igen, aztán elbocsátom.

— Ha valamikor igent mondanék, az csak arra vonatkozhatik, hogy önt gyűlölöm.

Ez udvarias beszéd után csók és ütés zaja

hangzott, ez után a szép, de összegyűrt ruhájú Merry elszabadult és sietett a testvére után.

Vajjon Pecksniff hallgatódzott-e, amit azonban olyan jellemről mint ő, lehetetlen föltennünk, vagy fensőbb hatalom sugallata nyomán jött rá, vagy kitalálta a dolgot, ami oly éleslátásu férfúnál nagyon valószínű, vagy csak véletlen szerencse, hogy kellő időben a kellő helyen volt, annyi bizonyos, hogy amint a két leány szobájukban találkozott, megjelent az ajtóban. És csodák csodája, míg a leányok oly dühösek, beszédeseek, ő oly nyugodt, békés, még csak egy hajsza sem mozdult a fején.

— Gyermekek — mondá nagy csodálkozással kiterjesztve karjait — de előbb gondosan becsukta az ajtót — leányok, mi történt?

— A nyomorult hitszegő, az aljas, gyűlöletes gazember, az én jelenlétemben tett ajánlatot Mercynek — volt az öregebb testvér válasza.

— Ki tett ajánlatot? — kérde Pecksniff.

— Ő, az a számár, Jonas.

— Jonas Mercynek tett ajánlatot — mondá Pecksniff — ah, ah, valóban?

— Hogyan, hát a papa erre egyebet nem is tud mondani? — kiáltott Charity. Vajjon meg kell-e örülnöm papa? Ő Mercynek ajánlotta fölkezt és nem nekem.

— Ejh szégyeld magad, — mondá Pecksniff komolyan — szégyeld magad! Lehetséges-e, hogy ezért testvéred iránt gyűlölködéssel viseltessél gyermekem? Oh ez valóban nagyon szomorú dolog. Sajnálom, meg vagyok lepve, ez szomorít engem, téged ily állapotban látni. Mercy, kedves leányom, az isten áldjon meg, nézz csak reá! Ah, irigység, irigység, mily rut szenvedély vagy te!

E szavakat mr. Pecksniff szomorú kétségbeeséssel és keserőséggel mondá, aztán elhagyta a

szobát, gondosan becsukva az ajtót maga után, lement a lépcsőkön a társalgóba. Ott találta jövendőbeli vejét, a kinek mindkét kezét megragadta.

— Jonas — kiáltott mr. Pecksniff — Jonas! szivem legkedvesebb vágya meggy teljesezésbe.

— Jól van, örülök rajta — mondá Jonás — meglesz! De azt mondom, ha önnek az a másik nem oly kedves, akkor elő kell állania még egy kerek ezer fonttal Pecksniff! Ötezer fontot adjon. Mert az önnek nagy előnye, hogy a „kincs“ támasz önnek marad. Ön így nagyon olcsón megtartja és nem kell róla lemondania!

Az a mosolygás, a melylyel ezt Jonas mondá, oly kimondhatatlanul szép világításba állítá jeles tulajdonságait, hogy még mr. Pecksniff is egy pillanatra elveszté lélekjelenlétét, s kővé meredve nézte a kedves fiatal embert. De nemsokára magához tért, s másról akart vele beszélni, midőn gyors léptek zaját hallja s Tom Pinch nagy izgatottsággal rohan a szobába.

Látván az idegent mr. Pecksniffel beszélgetésbe elegyedni, Tom nagy zavarba jött, ámbár meglátszott az arcán, hogy valami nagyon fontos közleni valója lenne, a mely kimentí berohanását.

— Mr. Pinch — mondá Pecksniff — a mit ön tett, az bajosan illő dolog. Megbocsát, hogy ezt mondom, de magaviselete valóban alig menthető mr. Pinch!

— Bocsánatot kérek, sir — válaszolá Tom, — hogy az ajtón nem kopogtattam.

— Inkább ettől a gentlemantól kérjen bocsánatot, — mondá Pecksniff — mert én ismerem önt, de ő nem. Az én famulusom, mr. Jonas!

A jövendő vő leereszkedő fejbólintással üdvözölte, ez nem volt megvető, haragos, csak közönyös fejbólintás, mert Jonas jó kedvében vala.

— Beszélhetnék önnel sir? — mondá Tom — igen fontos ügyben!

— Nagyon fontosnak kellene lenni, hogy különös magaviselete igazolva, indokolva legyen — mondá gazdája — bocsánatot kérek egy percre kedves barátom. Nos sir, mi az oka e goromba sietségnek?

— Igazán fáj nekem — mondá Tom sapkájával kezében állva meg gazdája előtt a folyosóban — tudom, hogy nagy illetlenséget követtem el. . . .

— Valóban nagy illetlenséget Pinch.

— Ugy van, érzem sir; de úgy meg voltam lepetve, midőn őket megláttam, azt hittem ön is úgy lesz ezzel, s rögtön siettem haza, s valóban nem is tudtam mit csinálók. Éppen most jövök a templomból sir, a hol a saját multságomra orgonáltam, midőn történetesen körülnézve, egy ladyt és egy gentlemant pillantottam meg a templomhajóban. Hallgatták játékomat. Idegeneknek látszottak, a mint a félhomályban ki tudtam venni, s azt hittem nem ismerem őket. Abban hagytam a játékot és mondám: talán feljuthetnének az orgonakarzatra s ott leülhetnének? Azt mondák ezt nem teszik, hanem megköszönték a zenét, és valóban — mondá Tom elpirulva — azt mondák igen szépen tudok orgonázni, a lady valóban azt mondta és bizonyosan ez nagyobb örömet szerzett nekem, mintha akármilyen bókot mondanak nekem. Bocsánatot kérek — mondá Tom remegve, most már másodszor ejtette el sapkáját — de egészen meg vagyok zavarodva, s attól félek, hogy eltértem a tárgytól.

— Hát akkor térjen vissza rá Thomas — mondá mr. Pecksniff jéghideg tekintettel — s ezzel nagyon lekötelezne.

— Igen sir — viszonzá Tom — valóban

ugy van. A postakocsi ott állott a templom ajtaja előtt, ők csak azért állottak meg, hogy az orgonát hallják, és akkor is azt mondták, igen, azt mondták, azaz a lady mondta: ön nemde mr. Pecksniffnél lakik? Erre én azt válaszolám, hogy igenis van szerencsém ott lakni, s azt a szabadságot vettem magamnak sir — tette hozzá Tom jóltevőjére nézve — mondván, hogy én nagyon sok hálával tartozom önnek, a mit az ön engedelmével mindig mondani fogok és mondanom kell is, hogy soha sem fejezhetem ki eléggé ön iránt való hálámat.

— Na ez éppen nem igaz — mondá mr. Pecksniff. De kérem fujja ki magát mr. Pinch és folytassa!

— Köszönöm sir — kiáltott Tom — akkor aztán azt kérdezték tőlem, az a lady kérdezé, nincs egy mellékutca itt Pecksniff lakása felé?

Mr. Pecksniff most már érdeklődni kezdett.

— Ugy, hogy ne kellene a két sárkány előtt elmennünk?

— Mikor azt mondtam, — folytatá Tom — hogy van, mondám, nagy boldogság lesz rám nézve az utat nekik megmutatni, félre küldték a kocsit és a réten jöttek velem. Az utmutatónál elhagytam őket, előre siettem, megmondani önnek, hogy nem-sokára itt lesznek és mondhatom, talán már egy perc múlva itt vannak — tévé hozzá Tom nagyot lélegzve.

— Nos, — mondá Pecksniff elgondolkozva — kik lehetnek ezek az emberek?

— Istenemre, sir, — kiáltott Tom — azt hittem, hogy ezt már megmondtam önnek. Én ismerem őket, a ladyt rögtön megismertem. Az a gentleman, a ki a mult télen betegen feküdt a sárkányban, a fiatal lady pedig az, a ki ápolta.

Tomnak ijedtében a fogai vacogtak, látván,

mily roppant hatással van mr. Pecksniffre e pár egyszerű szó. A félelem, hogy eljátszsa az öreg ur kegyét, amit csak az imént szerzett meg pusztán csak azért, hogy Jonast itt találja, egészen eltorzítá arcvonásait. Jonast lehetlen elküldeni, becsukja valahová vagy kezénél lábánál összekötve a pincébe dugja? Az a borzasztó rendetlenség a házban, Mercynek ruhája összegyürve, Charity roppantul elkeseredve, Jonas a társalgóban, Martin Chuzzlewitt és fiatal kísértőnője az ajtóküszöbön . . . Szóval Pecksniff kétségbeesését lehetetlen leírni.

— Istenem, istenem — jajgatott Tom — mit tettem, mit tettem; azt hívé, hogy kellemes meglépetést szerzek önnek, azt hittem ön ezt örömmel fogja hallani!

De ebben a percben hangosan kopogtattak az ajtón.

V. FEJEZET.

Amerikai üzlet. Márton társat szerez és vételbe bocsát. Eden a mint a papirosan van leírva. Valami az amerikai „oroszlánról“. A „Watertoast-egyesület“ rokonszenve.

Mr. Pecksniff ajtaján a kopogás ámbár elég erős volt, de mégis semmisem egy amerikai vasúthoz képest, a mely egész gőzerővel halad.

Talán jó ezt a fejezetet ez őszinte vallomással kezdeni, mert az olvasó azt gondolhatná, hogy ez a süketítő zaj valami összefüggésben van mr. Pecksniff ajtajának kopogtatójával, vagy ez a zaj az oka, hogy az érdemes férfin és Tom Pinch oly nagy zavarban vannak.

Mr. Pecksniff és háza több mint 1000 mértföldre van tőlünk és e boldog krónika ismét a szabadság, erkölcsiség földjével és ennek nagy la-

kóival foglalkozik. Ismét szívjuk a függetlenség drága levegőjét, ismét szent kegyelettel és tisztelttel vizsgálhatjuk a földet, a hol nem adják meg a császárnak a mi az övé, ismét szívjuk azt a levegőt, a hol a hazafi egy rabszolganő ölében álmodzik a szabadságról, hogy aztán fölébredve eladja sarját a nyilvános vásáron.

Hogy zörögnek a kerekek, hogy inog a pálya, a mint a vonat át rohan rajta. A kalauz pipázgatva üldögél összefont karokkal, keresztbe tett lábakkal a kocsi oldalán. Olykor-olykor egy félig elnyomott kacajt ereszt meg, de az is oly kurta, mint pipaszára. A fűtőkollega ugyanis azzal mulatja magát, hogy az ut szélén legelő barmokat fadarabokkal hajigálja, különben a kalauz oly nyugodt, mintha a lokomotive csak egy szuszogó malac volna, a melylyel nem kell sokat törődni, oly nyugodt, mintha a pálya nem is lenne oly végtelenül szegényesen kiállítva, mintha gyors haladása alkalmával sokkal ritkább és sokkal gyöngébb rázásnak volna kitéve.

Három nagy kocsi volt egymáshoz csatolva. A ladyk kocsija, a gentlemaneké és a négereké. Ez utóbbi feketére volt mázolva, mintha a fekete utasoknak kedveskedni akartak volna.

Marton és Mark Tapley a második kocsiban ültek, mert az volt a legkényelmesebb, s minthogy a kocsi még nem volt tele, még egy pár gentleman csatlakozott hozzájuk, a kik szintén kiközösítették a hölgyek társaságából.

Mark és Márton egymás mellett ültek, komolyan beszélgetve.

— Hát Mark — mondá Márton, aggódva nézve rá, — ön csakugyan örül, hogy New-Yorknak hátat fordítottunk?

— Igen sir — mondá Mark — örülök, nagyon örülök.

— Hát nem volt ott vidám? — kérde Márton.

— Sőt ellenkezőleg sir — viszonzá Márk — az volt életemben a legvidámabb hét, a mit Pawkinsnél töltöttünk.

— És mit tart kilátásainkról? — kérde Márton oly arccal, a melyen meglátszott, hogy ezt a kérdést már régóta fojtogatja magában.

— Rendkívül fényeseknek tartom — mondá Mark. Lehetetlen egy vidéket jobban elnevezni, mint Edenvölgyének. Lehetetlen jobb helyen letelepedni, mint Edenvölgyében. És ha még arról is biztosítani akarnak bennünket, hogy ott kigyók is vannak, így éppenséggel meg lehetünk elégedve!

— És ki mondta azt önnek? — kérde Márton komolyan, ámbár Mark arca úgy ragyogott az örömtől, mintha már régóta esengett volna a kigyók társasága után.

— Egy katonatiszt — mondá Mark.

— Bolonduljon meg mulatságos fickó — kiáltott Márton és jókedvűen elnevette magát — miféle katonatiszt? Tudja, hogy ezek itt úgy teremnek minden bokorban...

— Vagy mint a madárijesztők Angliában sir — szólott közbe Márk, a mely szintén egyik neme a miliciának, mellény kabát, de belülről bot. Haha! bocsásson meg sir, már én ilyen vagyok. Nem tehetek róla, ha vidám vagyok. Nos tehát egyike a Pawkinsnél levő nagy hódítóknak mondá: „Ha jól tudom — mondá nem éppen az orrán keresztül, hanem mintha még feljebb is volna egy út, a hol a hang utat törhetne magának — önök Edenvölgyébe fognak menni?” — Halottam róla valamit — mondom neki. „Oh, mondá, mielőtt ágyba feküdnének, mi ott is lehetséges lesz, ha a civilizáció elő fog haladni, egy bunkót jó lesz kézügyben tartani. Élesen ránézek. Talán sok a bolha? — kérdem tőle. — „Oh még valami van” — mondá. Musquitok? „Még

valami!“ Wampirok? „Még ennél is több.“ Mi lehet még ezeken kívül? Kigyók — mondja ő — csörgő kigyók! különben sokat eltalált, a lég ott csak úgy hemzseg a vérszopóktól, a melyek az ember husából s véréből táplálkoznak, de hát még ezek hagyján, kijön az ember velők valahogy, hanem a kigyók, tudja ezek már egy kissé veszedelmesek. ha arra ébred, hogy a vánkosa felé ágaskodik, mint valami dugóhúzót, azt le kell ütni, mert mérges!

— De miért nem mondta ezt nekem előbb? — mondá Márton oly arccal, a mely egy cseppet sem volt hasonló Mark nevető képéhez.

— Soha nem is gondoltam erre sir — mondá Márk — ami az egyik fülelen bement, a másikon kiszaladt. De édes istenem, ő egy másik társaság tagja volt, a ki azért is mondhatta ezt, hogy az ő Édenjében keressünk helyet magunknak!

— Van egy kis valószínűség ebben — mondá Márton — és szivemből kívánnám, bár ugy is lenne!

— Nem kételkedem rajta sir — viszonzá Márk, a kire ez az eset fölvidámító hatással volt, s elfelejtkezett arról, mily benyomást tett Mártonra — aztán élnünk kell uram!

— Élni — kiáltott Márton — igen könnyű azt mondani; élnünk kell, de ha esetleg nem ébredünk föl, mikor a csörgő kigyó dugóhúzót játszik az ágyunk mellett, mi lesz akkor?

— Már pedig ez tény — mondá egy hang közvetlenül a füle mellett, úgy hogy Márton úgy érezte magát mintha csiklandoznák — ez szörnyű igazság!

Márton körülnézett és egy gentlemant látott széke mögött, a ki fejét Mark és az övé közé dugta, s székének karjára támaszkodott, a beszélgetésüket kihallgatta. Éppen oly merev, álmos arca volt, mint a többi gentlemannek, a kivel

eddig találkoztak. A nap megégette arcát, de nem barnára, vagy vörösre, hanem piszkos sárgára. Vilámló fekete szemei, mintha mondták volna: az én eszemen ugyan túl nem jártok! Karjait térdére eresztette, az egyik kezében dohány volt, a másikban egy tollkés.

— Bizony ez — ismétlé kegyelmesen leereszkedve Mártonhoz, mint egy barbárhoz és idegenhez szólani illik egy amerikai polgárnak — bizony ez szörnyű igazság! Van ott mindenféle állat, féreg...

Márton nem hallgathatta ezt kedvetlenség nélkül, de visszaemlékezett arra a közmondásra, amely szerint a farkasokkal vonítani kell s mosolyogni próbált.

A gentleman, miután egy csomó dohányt a szájába vágott, kését eltette, tapogatni kezdé Márton mellényét.

— Hogy hívják ezt a szövetet? — kérdé.

— Szavamra mondom — felelé Márton — nem tudom, mi a neve.

— Egy rőf lehet belőle egy dollár is vagy talán több is, azt hiszem?

— Igazán nem tudom.

— Nálunk — mondá a gentleman — mindnyájan tudjuk, mibe kerül a saját gyártmányunk!

Márton nem akart belebocsátkozni e kérdés tárgyalásába, s szünet következett.

— Nos — kezdé el újra az idegen, miután a szünet alatt szemlélgette, — hogy érzi most magát öreg szülője?

Mr. Tapley azt hívé, hogy ez a kérdés csak egyik változata annak a szemtelen angol kötekedésnek, amely így szól: Mit csinál a mamája?*

* Ez körülbelül annyi, mintha magyarul azt mondanák valakinek: Tacsókó!

s mindjárt kész is lett volna érte boszut állani, ha Márton közbe nem szól:

— Ön bizonyosan hazámat érti sir?

— Ah — volt a válasz — hát hogy van, halad visszafelé? Persze mást ugy sem tesz. Nos, hogy van Viktória királynő?

— Azt hiszem, jó egészségben van sir — mondá Márton.

— Viktória királynő az ő felséges cipőiben nem remeg, ha a reggelre gondol? — kérdé az idegen — épenzéggel nem?

— Azt nem teszi, erre már esküt mernek tenni.

— Még akkor sem borzongatja a hideg a hátát, ha megtudja, mi minden történik itt nálunk?

— Nem hiszem, épenzéggel nem hiszem — volt Márton válasza.

Az idegen gentleman szánakozólag nézett végig rajta, mintha mondaná, szegény tudatlan, az előítéletekben megcsontosodott ember.

— Nos, én azt mondom önnek, sir: nincs az Egyesült Államokban oly gép, a melynek, ha üstje kettészakad, úgy összezuzódnék, mint a hogy megdolgozta, tönkretette, izzé-porrá zuzta a „Watertoast Gazette“ legujabb száma Viktória királynőt. Tönkre lesz téve a boldogsága a Towerben, fényes termeiben sem érzi majd magát jól, ha e cikket elolvassa.

Több gentleman elhagyta helyét s köréjük csoportosultak, amint e beszédet hallották. Nagyon nyűk szerint volt ez mondva. Egy szikár, meglehetős rendetlen gentleman, fehér mellényben és hosszú fekete kabátban, a kinek ugylátszik a legtöbb tekintélye volt köztük, hivatva érezte magát arra, hogy a közérzelemnek kifejezést adjon.

— Hm, mr. Lafayette Kettle — mondá, kalapját levéve.

Ünnepélyes mormogás és általános pszt kiáltás.

— Mr. Lafayette Kettle, uram!

Mr. Kettle meghajtotta magát.

— E társaság nevében sir, s közös hazánk nevében, valamint azon szent rokonszenvtől indittatva, a mely mindnyájunkat áthat, köszönetet mondok önnek, köszönetet sir, a Wattertoast társulat rokonszenvezőivel, köszönetet mondok önnek a nagy Egyesült-Államok nevében e határozott beszédért. És ha sir — folytatá a szónok Márton hátát esernyőjével érintve, hogy figyeljen rá, s ne suttogjon Markkal — és vajha sir, ha ugyan az ily vélemények kimondására alkalmas pillanat ez, vajha az amerikai sas kiszedhetné a britt oroszán körmeit, hogy még az ír hárfa, a skót hegedű is azt a dalt énekelné, a melyet Columbia zöld partjain minden üres csigahéj zeng!

Ezután a szikár, magas gentleman leült; nagy volt a lelkesedés és mindenki igen komoly arcot vágott.

— Choke tábornok — mondá La Fayette Kettle — ön sebesebb dobogásba hozza szívemet. De a britt oroszán itt képviselve van és én nagyon szeretném hallani megjegyzését.

— Szavamra — kiáltott Márton kacagva — ha már a britt oroszán képviselőjének tekintenek, csak annyit mondhatok: soha sem hallottam, hogy Viktoria királynő olvasná, tudom is én mi a nevű ujságot, s én ezt nagyon valószínűtlen dolognak tartom.

Choke tábornok mosolygott ezen a beszéden az ő türelmes, csöndes mosolyával megjegyzé:

— A lapot mi már el is küldtük neki postán sir.

— De ha ugy címezték, Tower London, akkor bajosan került a kezeibe — viszonzá Márton — mert ő nem ott lakik.

— Az angol királynő — jegyzé meg mr. Tapley a legnagyobb udvariassággal s roppant komolyan — rendesen a pénzverőben lakik, hogy ott a pénzekre felügyelhessen. Volna ugyan hivatalos lakása a lordmayornál, de ott ritkán van, mert a kémény füstöl.

— Mark — mondá Márton — nagyon le volnék kötelezve, ha nem állna elő ilyen furcsa dolgokkal, még tréfából sem. Én pusztán csak azt jegyzem meg gentlemanek, ámbár a dolog igen csekély fontossággal bír — hogy Anglia királynője nem a londoni Towerben lakik.

— Tábornok! — kiáltott La Fayette Kettle — hallga!

— Tábornok! — kiáltottak még egynehányan — tábornok!

— Pszt! kérem hallgassanak! — mondá Choke tábornok fölemelve kezét, s oly jó indulattal, nyájasan beszélt, a mi csakugyan megindító vala — mindég állítom azt a különös tüneményt, hogy a britt institúciók olyanok, hogy a britt polgárok még úgy sem ismerik honuk szokásait, mint jó magunk. Ez igazán érdekes és csak megerősíti állításomat. Midőn ön azt mondja — folytatá Mártonhoz intézve szavait — hogy az önök királynője nem lakik a Towerben, ön nagy tévedést árul el, a mi különben az ön honfitársainál nem valami rendkívüli dolog, ámbár képességeik és morális érzésük iránt tisztelettel vagyok. Igenis a királynő ott lakik, midőn . . .

— Midőn a Saint james-i udvarban van — szólt közbe Kettle.

— Midőn a saint jamesi udvarban van természetesen — viszonzá a tábornok az ő jóakaratu modorával — mert ha a windsori pavillonban lakna, úgy nem volna Londonban. A londoni Tower sir — folytatá a tábornok szeliden mosolyogva, mintha

mondaná, a mit ő tud, azt biztosan tudja — természetesen a királyi palota. Szomszédos az önök parkjával, diadaliveikkel, operájukkal, természetes tehát, hogy csak itt lehet helye egy fényűző királyi udvarnak. Következésképen — mondá a tábornok — következésképen az udvar csakis ott lehet.

— Volt ön Angliában? — kérde Márton.

— Igen, lapok útján sir — mondá a tábornok — de különben is mi sokat olvasunk sir. Ön oly tanult emberekre fog nálunk akadni, a mely meg fogja lepni.

— Ezen egy csöppet sem kételkedem — mondá Márton.

De ekkor mr. Lafayette Kettle félbeszakította, s fülébe sugá :

— Ismeri Choke tábornokot?

— Nem — viszonzá Márton.

— Tudja-e kicsoda ő?

— Egyike a legnevezetesebb embereknek — mondá Márton.

— Igen, ugy van — viszonzá Kettle, biztos voltam benne, hogy ön már hallotta hírét.

— Azt hiszem magam is — mondá Márton és a tábornokhoz fordult — uram van szerencsém egy levelet önnek átadni. Mr. Bevan Massachusettsből küldi — tevé hozzá és a levelet átadta.

A tábornok átvette a levelet és figyelmesen elolvasá; olykor-olykor a két idegenre nézett. Midőn elolvasta a levelet, örömmel üdvözölte Mártont, mellé ült és kezét megrázta.

— Nos — mondá — és ön az Edenben óhajt letelepedni?

— Ez az ön véleményétől és az ügynöktől függ — mondá Márton — azt mondták, hogy New-Yorkban semmi keresnivalóm.

— Bemutatom önt az ügynöknek — mondá

a tábornok — ismerem őt, különben magam is az Éden-föld elárusító társaság tagja vagyok.

Ez megfontolásra méltó ujság volt Mártonra nézve, mert barátja nagy súlyt fektetett arra, hogy a tábornok semmi összeköttetésben nincs semmiféle földelárusító társulattal, s minden önérdektől ment tanácsot adhat neki ez ügyben. A tábornok úgy beszélte, hogy ő csak pár hét óta lépett a társulathoz, s azóta nem is érintkezett mr. Bevannel.

— Nekünk nagyon kevés a pénzünk —
— mondá Márton aggódó arccal — csak egy pár font, de ez mindenünk. Azt hiszi, tanácsos lesz-e nekem ebbe az üzletbe kezdenem?

— Nos — mondá a tábornok komolyan — ha nem volna jó az üzlet, vajjon belefektettem-e volna dallárjaimat?

— Csakhogy én nem az eladó üzletet értem sir, hanem a vevőjét — mondá Márton.

— A vevőjét sir — jegyzé meg a tábornok élénken — bizony meglátszik önön, hogy az ó-világból jön, oly tartományból, a hol oly magasra teszik az aranyborjut, mint Bábel tornyát, s már régóta imádják. Ez egészen más tartomány sir; az ember itt még megvan az ő ősi tulajdonságai-ban, itt nem talál helyet az álnokság, itt tiszteljük az emberi méltóságot. Mi csak ezért küzdünk, egyébbel éppenséggel nem törődünk. Itt vagyok én sir — mondá a tábornok, s felkelve, esernyőjével hadonázott, ámbár az esernyő nagyon silány kezesség volt a sterlingjeiért — itt vagyok ősz hajakkal és erkölcsi érzésemmel, vajjon belemennék-e oly üzletbe, a mit felebarátaimra nézve károsnak tartanak.

Márton rajta volt, hogy ezt elhiggye neki, de New-Yorkra gondolt és ez nem igen sikerült.

— Mi lenne akkor az Egyesült-Államokból, ha nem az emberiség ujjaszületéseért volna? De

természetes az, hogy ön ily kérdésekkel áll elő, hiszen Angliából jön és nem ismeri hazánkat!

— Ön tehát azt gondolja — mondá Márton, — hisz édes istenem, mi ugysis kevéssel beérnök — hogy ott szerényen megélhetnénk?

— Hogy megélnek-e, sir, az Édenben? Kérem beszéljen csak az ügynökkel, nézze meg a térképet, a leveleket s akkor határozza el magát, menjen-e vagy maradjon? Edenben nincs koldus.

— És rémitően kedves hely, szörnyen egészséges — mondá mr. Kettle, a ki a beszélgetést hallgatta.

Márton érte, hogy ily bizonyításokkal szemben kétkedni nem tanácsos, mindenesetre nem illő, ámbár voltak kételyei, de nem fejezte ki azokat. Megköszönte tehát a tábornoknak, hogy megismerteti az ügynökkel, s elhatározták, hogy másnap mindaketten fölkeresik.

Ekkor aztán megkérdezte tőle, kik azok a „Watertoastrokonszenvezők“, kikkel rokonszenveznek, a mire a tábornok igen komoly arccal felelé, hogy e társulat céljaival meg fog ismerkedni, ha a közeli városban tartandó gyűlésen megjelen, a hová ő hívta polgártársait, s az ülésen is ő fog elnökölni.

Késő éjjel érkeztek a városba. A pályaháznál egy szörnyű nagy fehér épület volt, a mely inkább ijesztő kórháznak nézett ki, ámbár nagy beütéssel az volt ráírva: „National Hotel.“ A tetején egy fakarzatot vagy verandafélét láthatott az ember, ahol a mint a vonat megállott, egy csomó cipőt, csizmát, gomolygó dohányfüstöt láthatott az ember, csak élő lényt nem tudott fölfedezni.

Itt ott nagy ritkán látható volt egy pár fejjár, a mely úgy látszott közvetlenül cipőkkel, csizmákkal van összeköttetésben, a mi arra a gondolatra vivé az embert, hogy a szállóban lakók

lábukat teszik oda, a hová más országokban a fejek jönnek, s úgy élvezik az esti levegőt.

Nagy ivószoba volt a vendéglőben, s még nagyobb vendégterem, a hol az asztalt a souperre már fölterítették. Sok ember hullámozott itt fel és alá, mindenütt láthatott az ember Jefferson Brick, Diver ezredes, Choke és Lafayette-féle embereket. A csengettyű szólására mindnyájan a terembe gyűltek, s roppant mohósággal ették a felhalmozott ételeket, beszéltek, vitatkoztak éppen úgy, mint mrs. Pawkinsnél. A félév város nős és nőtelen férfiai e szállóban élt.

— Nos Mark, kedves barátom — mondá Márton, a mint kis szobája ajtaját bezárta — ünnepeles tanácskozást kell tartanunk, mert sorsunk holnap eldől. El van-e határozva, hogy megtakarított pénzét a közös célra feláldozza?

— Ha nem vagyok elhatározva — mondá Mark — akkor ide sem jövök.

— Mennyi is van ebben? — kérde Márton egy kis erszényt magasra emelve.

— Harminchét font és 6 penny. A takarékpénztár legalább annyit mondott, ámbár én sohasem számoltam. De hát azok tudják nagyon jól ezt, mondá Mark fejbólintással, a melylyel ez intézetek számolási képességében való tökéletes bizalmának adott kifejezést.

— A pénz, a mit magunkkal hoztunk — mondá Márton, — egy pár shilling híján 8 fontra olvadt le.

Mr. Tapley mosolygott, mintha nem tudná felfogni, miféle fontossággal van ez az ügyre.

— A gyűrűre, az ő gyűrűjére mondá Márton, szomoruan tekintve ujjára, a hol már az nem volt...

— Ah, bocsánatot kérek, sir — mondá Mark sóhajtván.

— Fölvettünk — folytatá Márton 14 fontot. Így tehát az ön része mégis nagyobb, mint az enyém. Nos Mark — mondá Márton, éppen úgy, mint Tom Pinchhez beszélt nemrég — azon gondolkodom, hogy volna ezt a legjobb számára gyümölcsöztetni, úgy hogy leginkább hasznát láthatná, s helyzete is tekintélyesebb volna!

— Oh ne is beszéljünk erről sir — válaszolt Mark — nem akarok én tekintélyesebb helyzetbe jutni. Meg vagyok a mostanival is elégedve sir.

— Hallgasson rám — mondá Márton — mert ez önre nézve fontos dolog, s nekem pedig nagy elégtételül szolgál. Mark, ön társam lesz az üzletben, olyan jogokkal, mint magam. Én belefektetem ügyességem, képességemet az üzletbe, a haszon pedig, a mig együtt tartunk, osztozkodni fogunk.

Szegény Márton! Még mindig a világba beszélt, s építette a légvárakat. Önösségében mindenről megfeledkezett, csak nagy és vérmes reményeire, terveire gondolt. Most is azzal áltatta magát, hogy pártfogója Marknak, sőt, hogy fényesen megjutalmazta.

— Nem tudom sir — viszonzá Mark sokkal szomorubban, mint szokása volt, ámbár egészen más okból volt levert, mint Márton gondolta — nem tudom sir, mit mondjak, hogy köszönetemet kellőképpen kifejezhessem. Én ön mellett maradok, megteszek mindent, a mi tőlem telik s mindvégig hiven kitartok ön mellett. Többet nem ígérhetek!

— Értsük meg egymást jó barátom — mondá Márton, a kinek leereszkedése s önzése ismét felülkerült — most már nem mint gazda és szolga állunk egymással szemben, hanem mint barátok és társak. Ha elhatározzuk, hogy az üzletet az Edenben megállapítjuk, akkor rögtön hozzákezdhetünk

és pedig — mondá Márton, a ki addig verte a vasat míg tüzes volt — a Chuzzlewitt és Tapley név alatt.

— Az ég áldja meg, sir, — kiáltott Mark — csak az én nevem ne tegye ki. Az nem ismeretes az üzleti világban, sir. Legyek én csak csöndes Co. (társ). Csak annak kell lennem! Gyakran gondoltam rá, — tevé hozzá halk hangon — milyen állapotba lehet egy Co-nak, de mégse mertem volna álmodni, hogy valamikor ilyen is válik belőlem.

— Nos, most már önön áll a dolog Mark.

— Köszönöm, sir, ha valamelyik vidéki gentleman, egy vendéglős, vagy más ilyen tekéző helyet állitana fel, én az ily üzletben, sir, részt vennék.

— Nos, az Egyesült-Államok minden építésének dacára, Mark, igyunk a cég jóvoltára. Hozzon két pohár Sherry-Cobblers-t.

Márton már most megfeledkezett róla, ez később is gyakran előfordult, hogy már nem a gazda és a szolga közt levő viszony van köztük, vagy az ilyesmit is a Co kötelességének tartotta? De Mark zugolódás nélkül engedelmeskedett az ő szokásos szerénységével, s mielőtt aludni mentek volna, meg egyeztek abban, hogy másnap reggel együtt keresik föl az ügynököt, csak hogy az Eden-kérdést Márton igazítsa el az ő egészséges fölfogásával.

A tábornokkal másnap találkoztak a table d'hotenál, a ki a reggeli után tanácsolta nekik, hogy ne vesztegessék az időt, hanem beszéljenek rögtön az ügynökkel. Ebbe készséggel megegyeztek, s így mind a hárman elindultak az Eden-társulat irodájához, a mely a „Hotel National“-tól mintegy puskalövésnyire lehetett.

Ez egy kis épület volt, olyan mint egy vámőr helye. De hiszen sok föld fér el egy cserépben, miért ne lehetne egy egész tartományt eladni egy fészerben?

Különben is csak ideiglenes iroda volt ez, és az édenbeliek egy nagyszerű épületet készültek emelni, a hol az üzleti dolgaikat elintézzék s már ki is jelölték a helyet, a hová építik, ami nagy dolog Amerikában. A hivatal nyitva volt. Az ajtó mögött volt az ügynök; semmi kétség, nagyon szorgalmas ember, mert hátralékban nem igen maradt dolgával, ott himbálódzott a hintaszékben, az egyik lábát az ajtóküszöbre rakta, a másikat maga alá.

Sovány ember volt ez, nagy szalmakalapban, zöld kabátban. Az időjárás nagyon meleg volt, azért gallérját letette, s ingét elől kigombolta; valahányszor szólásra nyitotta száját, csuklani kezdett. Talán az igazság gyöngé kísérletet tett, hogy száján jelentkezzen, de azért odáig sohasem jutott.

Ez urat a tábornok Scadder néven üdvözlé,

— Nos tábornok — viszonzá — hogy érzi magát?

— Tevékenynek és fürgének hazám és a szympathizálók ügyének szolgálatában. Két gentleman üzleti ügyben mr. Scadder.

Mindakettőnek megrázta kezét, úgy látszott Amerikában semmi sem történhetik kézfogás nélkül — aztán visszatért hintaszékébe.

— Gondolom, eltaláltam tábornok, mily üzleti ügy hozta ide e két idegent.

— Nos ön fecsegő ember tábornok. Nagyon sokat locsog, az bizonyos — mondá Scadder. Jó, hogy a közügyek érdekében lármázik, de nem szabad volna ezt minden meggondolás nélkül tennie a magánügyekben.

— Ah, ha követni akarnám az ön tanácsát, akkor csak mindent üzleti tekintetektől méregetnék — viszonzá a tábornok egy darabig gondolkozva.

— Ön azt igen jól tudja, hogy mi nem ad-

juk el akárkinek részvényeinket — mondá Scadder — de fentartjuk olyanok számára, a kik a természet aristokráciájához tartoznak.

— Ezek azok sir — kiáltott a tábornok lelkesedve — ezek azok sir!

— Ha ők csakugyan azok sir — viszonzá az ügynök szemrehányólag — ez elég! De hát azért nem szükség, hogy megtámadjon!

A tábornok odasugá Mártonnak, hogy Scadder a legbecsületesebb ember a földkerekségén, s hogy Scadder nem sértené őt meg szándékosan, ha ezer dollárt adnának neki.

— Megteszem kötelességemet sir; beszélek barátaimmal kissé szigoruan, de szolgálók nekik — mondá Scadder lassu hangon, végig nézve az uton s csöndesen himbálódzva székén — de hát haragusznak rám, mert az Eden részvényeket nagyon olcsón nem akarom eladni. Ilyen az emberi természet!

— Mr. Scadder, — mondá Choke tábornok szónoki állásba csapva magát — sir, itt a kezem, itt a szívem, nagyra becsülöm önt s bocsánatot kérek öntől. Ezek a gentlemanek barátaim, különben nem hívtam volna őket ide, tudom én azt igen jól, hogy most a részvények nagyon olcsók. De ezek barátaim; ezek különösen jó barátaim!

Mr. Scadder nagyon meg volt elégedve ezzel a magyarázattal s melegen megrázta a tábornok kezét, e célból fel is kelt hintaszékéből. Aztán a tábornok jóbarátait meghívta, kísérvék őt irodájába.

Az iroda is nagyon kicsiny volt, de akadt benne egy pár geológiai és botanikai készülék, egy vagy két rongyos üzleti könyv, alacsony íróasztal és egy szék.

— Ejha! mi ez? — kiáltott Márton nagy meglepetéssel.

— Ez Eden — mondá Scadder fogait piszkálva egy szuronyalaku eszközzel, a mely késéből ugrott elő, a mint egy csavart megnyomott.

— Hogyan, még álmodni sem mertem volna, hogy ez város.

— Csakugyan? már pedig ez város sir!

Bizony város! Még pedig virágzó város, egy építészeti tekintetben jeles város. Vannak ott bankok, templomok, székesegyházak, gyárok, vendéglők, raktárak, bérházak, rakodó helyek, börze, színház, nyilvános épületek minden neme, az edeni „Fulánk“ című napilap kiadó hivatala, mindez szépen le volt rajzolva.

— Édes istenem, ez csakugyan fontos hely lehet — kiáltott Márton körülnézelődve.

— Oh nagyon fontos — jegyzé meg az ügynök.

— De attól tartok — mondá Márton végig nézve a középületek közt, hogy nekem sehol sem maradt hely.

— Nos, — viszonzá az ügynök — ne féljen, nincs mindenütt kiépítve.

Ez nagy vigasztalás volt.

— A vásártér ez itt, — mondá Márton — ki van ez építve?

— Ez, — mondá az ügynök, fogpiszkálgatójával mutatva egy szélkakasra — hadd lássam. Nem: még nincs kiépítve.

— Azt hiszem, jó üzletet lehet ott csinálni, nemde, Mark? — suttogá Márton, öklével megtszítva társát.

Mark, aki mereven nézte a tervezetet és az ügynököt, csupán ennyit válaszolt: Nagyon különös.

Halotti csönd következett. Mr. Scadder pihentette fogpiszkálóját s a „Yankee Doodle“ egy pár ütemét dudolta el, s lefujta a port a színház tezejéről.

— Azt hiszem — mondá Márton — a ter-
vet nagy érdeklődéssel vizsgálgatva, s remegő hang-
ján nagyon kiérzett, mily aggodással várja a fele-
letet — azt hiszem, ott nagyon sok lehet az
építész ?

— Nincs ott egyetlen egy sem — mondá
Scadder.

— Mark — suttogá Márton, megragadva őt
a karjánál — nem hallja. De hát akkor, kik épi-
ték e fényes épületeket ? — kérdé fenhangon.

— A talaj oly termékeny, hogy a nyilvá-
nos épületek úgy teremnek ott, mint erdőn a gomba
— jegyzé meg Mark.

Ez volt az ügynök sebezhető pontja ; Scadder
erre mereven vizsgálni kezdte Markot.

— Nézze meg kezemet fiatal ember —
mondá.

— Minek az ? — kérdé Mark lehajolva.

— Vajjon piszkosak-e vagy tiszták sir ? —
mondá Scadder azt neki megmutatva.

A szó valódi értelmében bizony azok ha-
tározottan piszkosak valának ! De világos, hogy
Scadder, midőn megtekintés véget megmutatá neki,
bizonyosan képleges értelemben, jellemének tiszta-
ságára kért tőle felvilágosítást, Márton erre sietett
kijelenteni, hogy jelleme tiszta, mint a frissen
esett hó.

— Kérem önt Mark — mondá némi habo-
zással, ne tegyen oly megjegyzéseket, a melyek ám-
bár magukban véve ártatlanok és jó szándékból
erednek, de mégis nincsenek helyén, s nem kelle-
mesek az idegeneknek. Az ilyen engem kihoz a
sodromból !

— A „Co“ ugylátszik csak a kész dologba
ül be — gondolá magában Márton — csak alvó
társnak kell lennie, aludni, horkolni ; a „Co“-nak
nincs egyéb teendője.

Mr. Scadder nem szólt semmit, hanem háttával odatámaszkodott a térképnek és legalább huszszor beleszurta író-asztalába fogpiszkálóját, s oly tekintettel nézett végig Markon, mintha in effigie őt szurná le.

— De még azt nem mondta meg nekem, milyen módon vannak építve az épületek? — kérde Márton szelid, engesztelő hangon.

— Eh, ki gondol azzal, mily stylben van építve — mondá az ügynök morogva. Ezzel önnek nem kell törődnie. Talán az előbbi építész ottan egy csomó dollárt gyűjtött össze vagy talán egy cent haszna nem volt belőle. Talán közönséges gazember volt. No!

— Ez mind az ön munkája Mark? — mondá Márton.

— Talán — folytatá az ügynök — nem terem az Edenben semmiféle növény. Nem, hiszen ez a szék, asztal nem az Eden fájából való. Talán a külföldi kivándorlók nem is jönnek ide. Nem. Talán nincs is ilyen alkalmas terület az egész Egyesült-Államokban. Oh, hogy is volna!

— Remélem Mark meg van elégedve tréfája eredményével — mondá Márton.

De éppen ekkor a legválságosabb időben a tábornok közbe lépett és az ajtóból rákiáltott Scadderre, talán kedves barátjainak átengedhetné azt a kis 50 akres parcellát, a mely előbb a társaság tulajdona volt s egy kis ház is van rajta, s most ismét a társaságé; legjobb volna ezt átengedni!

— Ön egy kissé bőkezű ember tábornok — volt a felelet. Ez olyan dolog, a minek ára emelkedik.

Ennek dacára morogva ütötte föl könyvét, aztán egy lapot mutatott Mártonnak olvasás végett Márton nagy kíváncsisággal olvasott, aztán kérdé:

— Nos, és a térképen nem tudná megmutatni ezt a helyet?

— A térképen? — mondá Scadder.

— Igen.

Odafordult és egy darabig gondolkozott, mint-ha nagyon lelkiismeretesen akarna erre megfelelni. Végre fogpiszkálójával kört irt a levegőben, mintha egy postagalamb csapna le és oda mutatott a fő-kikötőhely közepére.

— Itt van — mondá és kését benhagyta a falban — ez a hely, a hol a ház van.

Márton ragyogó szemmel tekintett társára: a „Co“ látta, hogy az üzlet meg van kötve.

De az nem ment oly könnyen, mint várták volna, mert Scadder szőrszálhasogató és rossz kedélyhangulatban volt s több szükségtelen akadékoskodással, okoskodással állott elő.

Megkérte Mártont gondolkozzék az ügyről és csak egy hét vagy tizennégy nap mulva jöjjön vissza. Megjósolta előre, hogy az üzlettel nem lesznek megelégedve, tanácsolta nekik, hogy lépjenek vissza, s erős kifejezésekkel támadta meg a bolondos tábornokot.

De végre a mesés olcsó árt, a mely mind-össze 150 dollárra rugott, tehát valamivel többet mint 30 fontot lefizették és Márton feje két hüvelykkel közelebb érte a kis fairoda padozatát, nagy büszkeségében, hogy ő most Edenben levő virágzó városban földbirtokos.

— Ha önöknek nem fog tetszeni — mondá Scadder, midőn a pénzt átvette és a szükséges utasításokkal ellátta őket — nekem szemrehányásokat ne tegyenek.

— Nem, nem — viszonzá Márton vidáman — nem fogunk szemrehányásokat tenni Tábornok ön már megy?

— Igen, szolgálatára sir; kívánom — mondá

a tábornok, szívélyesen kezét nyujtva, — hogy sok öröme teljék birtokában. Ön most a világ legáltalmasabb, legcivilizáltabb államának polgára, egy oly országban sir, ahol az embert az emberhez a szeretet, az igazság kötelékei fűzik. Legyen ön méltó sir fogadott hazájához!

Márton megköszönte a jó kívánságot, s elbucszott Scaddertól, a ki újra elfoglalta helyét a hintaszéken, amint a tábornok felkelt onnan s ott fel és alá himbálódzott, mintha semmi sem történt volna.

A tábornok rohamlépésben kezdett haladni, mert az óra a tizenkettőt elverte és pontosan ekkor kezdődött a Watertoast, a rokonszenvezők meetingje a „National Hotel“ vendégszobájában.

Márton nagyon kíváncsi volt erre s a tábornokhoz csatlakozva, még szorosabban simult hozzá, midőn a terembe értek, s egy kisebb emelvényen foglaltak helyet, a mely a terem tulsó végén volt felállítva, a hol egy karos széket tartottak fel a tábornok számára. Mr. La Fayette Kettle mint titkár már ekkor nagy folio alaku okmányokat bontogatott ki, a melyekben bizonyosan „förmedvény“ volt.

— Nos sir — mondá Kettle Márton kezét meg-
rázva — itt oly színjáték készül, a melyre a britt oroszlán farkát bizonyosan combjai közé veszi, s ordítani fog kinjában!

Márton ezt nagyon valószínűnek tartotta, már azért is, mert ezt a levegőt nem tartá alkalmasnak számára; de azért nem szólt semmit.

Choke tábornokot egy Jefferson Brick iskolájából kikerült sáppadt legény indítványára elnöknek választották, a ki megpaprikázott beszédet tartott, a melyben nagyon sokszor volt emlegetve a haza és a zsarnokság széttört láncai!

Mindenesetre halálos csapás volt ez a britt oroszlánnak. A tűzbe jött fiatal amerikaiak méltatlanságát lehetetlen leírni.

Bár csak — fejezé ki magát a szónok — bár csak dicső elődeinkkel élhettem volna, megtanítom én akkor ezt az oroszánt! Mikor beszédét bevégezte oly „cheer“-viharzott fel, a mely megrázta volna a londoni főóra mutatóját, s az időszámításban zavar áll be.

— Ki ez? — kérdé Márton, La Fayette Kettle-től a sáppadt fiuról tudakozódva.

Az irt valamit egy darab papirosra nagyon komolyan, összegyöngyölte, a mi kézről kézre járt. A régi mondás javított kiadása volt ez: „a legnevezetesebb emberek egyike hazánkban.“

Ezután egy másik ifju beszélt épen olyan ékes-szólással és viharos tetszéssel, mint az első. De mind a két nevezetes ifju nagy hevében elfelejtkezett arról (hisz a költészet ugy sem megy bele a részletekbe), kivel rokonszenveznek.

Végre rájött Márton, hogy ők egy irlandi államférfiúval rokonszenveznek, nem azért mintha Irlandot szeretnék, sőt féltékenyek az irlandiakra, de türik, mert a munkások hasznukra vannak; a munka különben is ez egyszerű köztársaságban lealacsonyító.

Végre Choke tábornok állott föl és egy sajátkezüleg irt levelet olvasott föl, a mely e nagy férfiúhoz volt intézve:

— Fölolvasom — mondá a tábornok — barátaim és polgártársaim a levelet, a mely így szól:

„Sir,

A Watertoast társulat nevében szólok önhöz. Ez a társulat a nagy amerikai köztársaságban alapított, s lázas érdeklődéssel, rokonszenvvel kíséri az ön nemes törekvését a szabadság érdekében.“

A szabadság nevének említésére a rokonszenvező urak hangosan elorditák magukat.

„A szabadság nevében sir, a szent szabad-

ság nevében szólok önhöz. A szabadság nevében küldöm önnek a társaság adományát. A szabadság nevében sir elitélem e kegyetlen állat borzalmas tetteit, a mely valóságos ostorcsapása, hóhéra a világnak.

A britt oroszánt értem uram.

Testtel-lélekkel a szabadságé vagyunk sir, a szabadságnak, e mocsoktalan fogalomnak. Oh sir a mi boldog hazánkban a szent tűz füst nélkül tisztán lobog, úgy lobogjon az önöknél is és az oroszán égjen el rajta.

Sir maradok a szabadság nevében az ön lekötelezett barátja.

Cyrus Choke, tábornok az amerikai miliciában.“

A tábornok éppen olvasta a levelet, midőn a vasut megérkezett, hozta a postát Angliából. Egy csomagot kézbesítettek Kettle titkárnak, amelyet az nagy éljenzések közt felnyitott. Ennek tartalma nagyon megzavará s abban a percben, amint a tábornok leült, odasietett hozzá, egy levelet és néhány nyomtatott lapot adott át neki angol ujságokból, s roppant izgatottsággal felhívta, olvassa el ezt a levelet.

A tábornokot nagyon föllelkesíté az irat, a mit az imént elolvasott, de alig olvasta el az iratot s az ujságtöredékeket, oly zavart, megütődött volt az arca, hogy mindenki nagy csodálkozással nézett rá és nagy csönd támadt a teremben.

— Barátaim — kiáltott a tábornok felkelve — barátaim, mi ez emberben nagyon csalódtunk.

— Melyik emberben? — kiáltott egyszerre több is.

— Ebben — és a tábornok a levélre mutatott, a melyet az imént nagy hanggal felolvasott. Meggyőződtem róla, hogy ez az ember a négeremancipációs szószólója.

— Ha valakit, ezt az embert a szabadság fiai bizonyosan lelövik, irgalmatlanul leszurják, ha köztünk van most. A levelet darabokra tépték, levegőbe szórták, végtelen dühökben káromkodtak, sziszegtek, míg csak a kimerülés nem vett erőt rajtuk.

— Kimondhatom tehát — mondá a tábornok, midőn végre lecsillapultak s hallani lehetett a hangját, hogy a Watertoast-egyesület rögtön feloszlik.

— Le vele, le vele, ne is legyen róla említés. Hagyjuk el a szobát, ne is törődjünk többé vele.

— Ke-kedves hazámiai — mondá a tábornok, — de az alap, nekünk alapunk is van, mit csináljunk ezzel?

Gyorsan határozatba ment, hogy az egyik ezüst asztalkészüléket egy birónak kell ajándékozni, aki a törvényteremben hirdeté azt a nemes elvet, hogy törvényes dolog s bármely fehér embernek joga van akárhány fekete embert meggyilkolni, a másik asztali készüléket, amely hasonló értékű volt, egy bizonyos hazafinak ajánlották föl, aki a törvényhozóteremben kinyilatkoztatá, hogy ő és barátjai minden kihallgatás nélkül felakasztják a rab-szolgaelleneseket.

A maradékot, abban egyeztek meg, azon szabad és egyenlőségi eszmék, törvények erősítésére és terjesztésére szánják, amelyek kimondják, hogy sokkal veszedelmesebb és büntetésreméltóbb dolog egy négert olvasni, írni tanítani, mint elevenen megégetni a város terén. Ezek elfogadtattak, s a meeting nagy zajjal fölsozlott, így lett vége a Watertoast-egyesületnek.

A mint Marton felment hálósobájába, szeme megakadt a köztársaság zászlóján, a mely a házfödélzetéről lógott le e nagy alkalom tiszteletére, s ott lobogott a széle az egyik ablak előtt, a mely előtt elment.

— Haj — mondá Márton, messziről nagyon vidám lobogónak tűnsz te föl, de ha az ember közelről néz meg, bizony csak közönséges rongy vagy.

VI. FEJEZET.

A melyből kitűnik, hogy Márton maga is „oroszláná” válik, egyszersmind annak az oka miért.

Amint megtudták a National Hotelben, hogy a fiatal angol mr. Chuzzlewitt birtokot vett az Eden völgyében, s az első gőzössel elindul e földi paradicsomba, egyszerre igen népszerű ember, oroszlán lett. Hogy történhetett ez, hogy ment ennek a hire, erről Márton éppen annyit tudott, mint pl. mrs. Gamp a Kingsgate utcában High Holbornban; de hát ő egyszerre a Watertoast oroszlánja lett a nép szabad választása útján, s társaságát úgy keresték, hogy az szinte alkalmatlan volt neki.

Az első jele volt állapota e változásának a következő levél, a melyet egy reszkető kéz írt vékony betűkkel — csak itt ott egy kövérebb betű, hogy az általános hatás még erősebb legyen — egy kék vonalzással ellátott papíron.

„National Hotel hétfőn reggel.

Kedves uram. midőn volt szerencsém az ön utitársának lenni, ön bizonyos megjegyzéseket tett a londoni Towerre vonatkozólag, a melyet (polgártársaimmal együtt) nagyon szeretném, ha nyilvánosan ismételné.

Mint a fiatal emberek s a Watertoast társulatának titkára e városban, meg vagyok bizva, értesítsem önt, hogy a társulat kevély volna rá, ha meghallgathatná a londoni Towerről való felolvasását saját termében másnap este hét órakor, a mikor várható, hogy sok negyed dolláros jegy eladatik. Válaszát és beleegyezését e levél kézbesítőjétől kéri

elküldetni. Kedves uram maradok önnek lekötelezettje La Fayette Kettle.

A tiszteletre méltó M. Chuzzlewittnek.

P. S. A társulat nem akarja önt kizárólag a londoni Towerre korlátozni, sőt jónéven venné, ha megjegyzéseket tenne a geologia elemeiről, vagy ha alkalmasabbnak találná, tehetséges és szellemes honfia mr. Miller írásairól értekeznek.“

Márton udvariasan visszairt, hogy erre hajlandó, s alig hogy ezt megtevé, egy másik levelet kapott.

Magánügy

Bunker Uillstreet.
hétfőn reggel.

„Sir! itt nőttem fel a leirhatlan vadonban, a hol a hatalmas Mississippi (a folyamok atyja) zavaros árja hömpölyög.

Fiatal és nagyravágyó vagyok. Van költészet a vadonban is. Minden alligátor, mely az iszapban heverész, maga egy hősköltemény. Vágyom a dicsőség után! Ezért gyötröm magam, ez az én szomjuságom!

Talán ön sir egy oly angolországi egyesület tagja, a mely fedezné az uti költséget és hat havi élelmet biztosít, megérkezésem után?

Van valami bennem sir, a mi biztosít erről, hogy becses pártfogását nem fogja tőlem megvonni. Akár az irodalom terén, akár a művészetben, akár a kocsmában, akár a boltosasztal előtt, akár a szinpadon, egyik vagy másik pályán, ha nem is valamennyin, érzem, hogy elő tudnék haladni!

Ha ön nagyon el lenne foglalva, s maga nem válaszolhatna nekem, legyen oly szives, írja meg legalább négy vagy ötily tagnevét, a kihez én postá utján fordulni fogok. Szabad-e arra kérnem, hogy legyen oly jó egy pár kritikai megjegyzést közölni velem, a melyet annak idején a nagyra be-

csült Byronnak „Cain egy mysterium“ című művére rá disputálhatnék ?

Maradok az öné (bocsásson meg, ha azt mondom nagyravágó) Putnam Smiff.

P. S. Intézze levelét a fiatal Amerikához Hanock és Flabby urakhoz, vegyes áruk raktára, mint fennebb.

Mind a két levél Márton válaszával a dicséretes szokásnak megfelelőleg, mint az általános bizalom és gentlemani érzése jeléül a Watertoast Gazette legújabb számában közöltetett.

Alig végzett e levelekkel, midőn Kedgick kapitány a gazda feljött a lépcsőkön megnézni őt, hogy érzi magát. A kapitány odaült az ágyra, de nem szólt semmit, s látván, hogy Márton fáradt, megmozgatta a párnát.

— No sir — mondá a kapitány kalapját egy kissé félrecsapva — a mint látom ön népszerű ember !

— Ugy látszik — viszonzá Márton, a ki nagyon fáradt volt.

— Polgártársaink sir — folytatá a kapitány — ön iránt való tiszteletüknek kifejezést akarnak adni. És önnek egy kis elfogadást kell rendezni, a míg itt tartózkodik.

— Ez lehetetlenség, kiáltott Márton ijedten — kedves barátom, én ezt nem tehetem.

— De mondom, meg kell lennie — mondá a kapitány.

— A kell az nem kedves szó kapitány — mondá Márton.

— Hjah, én nem csináltam az anyanyelvemet, de nem is változtathatok rajta — mondá a kapitány hidegen — mást kellemessé tehetek, de ezt nem ! Önnek el kell ezt fogadni, úgy a mint van. Ez az egész.

— De hát miért fogadjak el én oly embere-

ket, a kik annyit törődnek velem, mint én velök? — kérde Márton.

— Nos csak azért, mert én egy írást függesztettem ki az ivószobában — mondá a vendéglős.

— Mit? — kiáltott Marton ijedten és kétségbeesve nézett Markra, a ki megmagyarázta neki, hogy a vendéglős olyan írást ért, hogy Márton más nap két órakor szívesen látja a Watertoast tagjait, a mi csakugyan úgy is volt, ezt Márk a saját tapasztalatából bizonyította.

— Csak nem akar népszerűtlen lenni — kiáltott a kapitány körmét rágva, — a mi polgárainkkal nem lehet ám tréfálni, annyit mondhatok, a „Gazette“ akkor aztán úgy megnyuzná, mint egy vadmacskát.

Mártonnak a vér a fejébe kezdett szállani, de türtőztette magát és mondá:

— Az ég nevében jöjjön, a minek jönni kell.

— Oh ők bizonyosan eljönnek — viszonzá a kapitány — már is látom a nagy szobát teli vendégekkel.

— De végre csak megmondja — mondá Márton, látván, hogy a kapitány menni készül — mi az ördögért keresnek föl engem? mit tettem én és mi az oka annak, hogy oly nagyon érdeklődnek irántam?

Kedgick kapitány egyik hüvelykével és három ujjával kalapja karimáját fogdosta, egy kissé szelöltetvé fejét, majd ismét gondosan rá igazította, s egyik kezével simogatá arcát, a homloktól kezdve az álláig, Mártonra nézett; majd Markra, azután újra Mártonra; integetett fejével, s aztán távozott.

— Lelkemre — mondá Márton nehézkesen elnyujtva egyik karját az asztal fölött — ily furcsa embert soha életemben nem láttam. Mark mit szól maga ehhez?

— Nos sir — viszonzá a társ — az az én véleményem, hogy mi okvetlenül a legnevezetesebb emberek vagyunk ez országban. Remélem ez lesz a dolognak vége!

Ezen Márton elnevette ugyan magát, ámbar ez a vidámság nem akadályozta meg azt, hogy két óra ne legyen. Pontosan, a mint az óra ütött, Kedgick kapitány megjelent, elvezette őt az elfogadó szobába, s alig ért oda, lerohant a lépcsőkön polgártársaihoz, s jelenté nekik, hogy mr. Chuzzlewitt „fogad.“

A polgártársak nagy zajjal iparkodtak fölfelé. Annyi jött, hogy a szoba szorongásig megtelt emberekkel; a nyitott ajtón keresztül ijesztő látványul a lépcsőkön még többen és többen mutatkoztak.

Egyik a másik után, egymás hátára, mindég többen és többen iparkodtak fölfelé, mindnyájan kezét szorítottak Mártonnal. Mennyi mindenféle kéz, vastag, vékony, kurta, hosszú, kövér, sovány, durva, finom, különböző vérmérséklet jele s heves, hideg, száraz, nedves, petyhüdt, lágy kéz, mely az illető természetét árulta el és milyen különbözők: erős kézszorítás, könnyed, rövid ideig tartó vagy habozó.

Mindég többen és többen jöttek fölfelé s a nagy zaj közepette hallatszott a kapitány hangja: Még sokan vannak lent; még nagyon sokan vannak lent. Azért gentlemanek, a kik már be voltak mutatva mr. Chuzzlewittnek, volnának oly szivesek távozni? Volnának oly szivesek helyet engedni a többieknek? Vajjon lennének-e oly jók távozni, s egy kis helyet másnak is engedni a szobában?

De nem igen törődtek a kapitány kiáltásaival, ott álldogáltak merev magatartással és pillantásokkal Márton felé.

Két gentleman, a ki a Watertoast Gazette-tel volt összeköttetésben, eljöttek, hogy anyagot

gyűjtsenek egy cikkhez Mártonról. Elhatározták, hogy a munkát felosztják maguk közt. Az egyik a mellényéig vette vizsgálat alá, a másik a mellénynél fölüli részt. Mindakettő oda állott vizsgálata tárgya elé, s fejüket félrehajtották, úgy nézték.

Ha Márton az egyik lábát a másik elé rakta, a testének alsó részével foglalkozó gentleman lehajolt, s alá nézett, ha orrán egy pörsenést megdörzsölt, a felső részszel foglalkozó gentleman rögtön feljegyezte jegyzőkönyvébe e nevezetes körülményt. Ha felnyitotta száját, a másik gentleman letérdelt előtte s oly kutató pillantást vetett fogaira, mint valami fogorvos.

Végre újra hallatszott a kapitány hangja, de majd elveszett a nagy zajban: Gentlemanek, önök már be voltak mutatva mr. Chuzzlewittnak, volnának oly szivesek távozni?

Da ha az egyik csapat távozott is, jött helyette másik, némelyik gentleman hölgyet vezetett mindkét karján, újabb csoportosulások alakultak körülette, s kitartották ott, a meddig csak lehetett. Ha szóltak hozzá, a mi nem épen gyakran esett meg rajtok, mindég ugyanazon kérdésekkel álltak elő, ugyanazon a hangon, egy csöpp kimélettel sem voltak irányában, mintha egy kőalakot vettek volna, megfizettek volna érte, hogy nekik gyönyörűségükre szolgáljon.

Mártont a fáradság, a zaj, a hőség annyira kimeríté, hogy majd összerogyott, s szivesen maradt volna a földön fekvé, ha azok megkönyörülnek rajta és egyedül hagyják. Levelekkel, küldöttekkel fenyegették, hogy lehordják a nyilvánosság előtt, ha nem engedik meg a látogatást, Mártonnak nem volt más választása: látogató látogató után jött, még azalatt is, midőn kávéját ivá, s miután meggyőződött róla, hogy ezt kitartani nem fogja tovább, elhatározta, hogy az ágyba menekül, nem mintha

ott biztonságban érezné magát, hanem hogy semmi se maradjon megkísérletlenül.

E szándékát közölte Markkal is, s már készült a menekülésre, midőn az ajtó nagy zajjal fölnyilik s egy öreg gentleman belép azon, magával hozva egy ladyt, kit semmiesetre sem lehetett fiatalnak tartani, az bizonyos; valószínűleg csinosnak sem mondta senki, de hát ez az izlés dolga. Nagyön magasra nőtt meg, de azért mozgékonynak sem alakjában, sem arcában nem gondolhatta az az ember. Nagy szalmakalapot viselt, szalmapántlikával diszitve, s úgy nézett ki, mintha ügyetlen paraszt zsuppolta volna be a fejét, s kezében egy roppant nagyságu legyezőt tartott.

— Mr. Chuzzlewitt, nemde? — kérdé a gentleman.

— Igen, ez a nevem.

— Sir — mondá a gentleman — nagyon rövidre van szabva az időm.

— Hál istennek — gondolá Márton.

— Visszatérek szülőföldemre sir — folytatá a gentleman — a legelső vonattal, a mely rögtön indul. Nemde a rögtönös indulás haladás szó önök-nél nincs használatban sir?

— Oh igen használatban van — mondá Márton.

— Ön tévedésben van uram — viszonzá a gentleman — de mi nem fogjuk önt háborgatni előítéletében. Sir mrs. Hominy!

Márton meghajtotta magát.

— Mrs. Hominy, Hominy őrnagy neje, a ki egyike a mi szép szellemeinknek; a család a legelőkelőbbek egyike. Ön talán ismeri mr. Hominy iratait?

Márton ezt nem állithatta.

— Ön akkor még sokat tanulhat, sokat élvezhet sir — mondá a gentleman. Mrs. Hominy az

ősz végéig sir Uj Termopylaeben lakó leányánál akar maradni, a mely három napi utra van innen az Edentől. A figyelem, amit az utazás alatt mrs. Hominy iránt fog tanusítani, hálára kötelezi polgárainkat és az őrnagyot. Jó éjt kívánok ma'am és kellemes utazást!

Márton alig hitt szemeinek, de a gentleman komolyan távozott, mrs. Hominy pedig közönyösen szürcsölgette Márton tejét.

— Nagyon izgatott vagyok — mondá a hölgy, — a kocsik úgy táncolnak, mintha a pálya kövekkel volna teleszórva.

Mrs. Hominy ugylátszik nem várt feleletre, mert levéve kalapját, azt mondá, hogy ezt félre teszi és rögtön vissza fog térni.

— Mark! — mondá Márton, kissé magához térve — taszits meg. Vajjon ébren vagyok-e?

— Mrs. Hominy most ment ki, — viszonzá a társ — nagyon is ébren van.

Többet nem beszélhettek, mert mrs. Hominy újra betopogott a szobába, magasan feltartott fejjel, a mi szintén bizonyítványa volt arisztokratikus származásának, a kezében már ekkor egy vörös zseb-kendő volt, bizonyosan a széplelkű őrnagy bucsu ajándéka.

Márton székkal kínálta meg. Első szavával már megfogta Mártont.

— Kérem sir, hol üdvözölte ön legelőször a hajót?

— Bocsánat, nagyon nehéz a felfogásom — viszonzá Márton — fáradt vagyok, nagyon fáradt vagyok, talán ezért nem tudom megérteni.

Mrs. Hominy szomorú mosolylyal rázta fejét s nyomatékosan mondá: lám, lám a nyelv is elromlott a régi hazában, s aztán, mintha nehéz felfogásához akarna alkalmazkodni, leereszkedőleg kérdé:

— Hol született?

— Ah ez más — mondá Márton — Kent grófságban.

— És hogy találja magát hazánkban sir? — kérde mr. Hominy.

— Igen jól — mondá Márton, mintha ál-mában beszélne — végre is azaz . . . meglehetősen ma'am.

— A legtöbb idegen, különösen a brittek meg-vannak lepve, midőn az Egyesült-Államokban utaz-nak — jegyzé meg mrs. Hominy.

— Nagy okuk is van rá ma'am — mondá Márton — magam sem voltam soha életemben úgy meglepetve, mint mostanában.

— Intézményeinkre büszkék embereink, sir — mondá mrs. Hominy.

— Ennek fényét a legrövidebb látó szem is meztelenül (pápa szem nélkül) is láthatja — mondá Márton.

Mrs. Hominy philozófus hölgy és író nő volt, következőleg sokat meg birt emésztetni, de ez a durva izléstelen szólam sok volt neki. Egy gent-leman egyedül van egy hölgygyel — noha az ajtó nincs becsukva — és m e z t e l e n szemekről beszél!

Hosszu idő mult el, a mig a férfi-asszony-nak, a magas felfogásu hölgynek volt annyi bá-torsága a társalgást újra megkezdeni. Mrs. Hominy utazó hölgy volt. Mrs Hominy kritikai szemlék író-nője volt. Mrs. Hominy leveleket irt külföldről, így kezdte: Kedves egyetlenem, aláírta: a modern Grachusok anyja (bizonyosan a miss Hominyre g o n d o l t e k k o r.) Republikanus hévvel beszélt a külföld barbárságáról, s erről órákon át tudott írni vagy beszélni.

Mártont ez a sok beszéd annyira elkinozta és oly rettenetes benyomással volt rá, hogy félig álomba merült, s azt álmodá, hogy meggyilkolta barátját, s

nem tudta mitevő legyen a holttestel, hová dugja? Midőn ujra kinyitotta szemeit, valaki rámeredt, egészen közről nézve. A rettenetes Hominy volt, nagy igazságokat mondott el dallamos szuszogással, s oly igazságokat beszélt, s oly annyira fitogtatá észbeli képességét, hogy az őrnagy férjet legnagyobb ellensége is szivéből megsajnálta volna.

Márton kétségbeesett volna, ha a vacsorára hívó csengő meg nem szólal. Ez a hang a legjobbkor jött, miután mrs. Hominy az asztal felső részén foglalt helyet, ő az alsó oldalára menekült s gyorsan megéve vacsoráját, ellopódzott, mikor még a lady füstölt marhahus fogyasztásával vesződött.

Lehetetlen mrs. Hominy fürgeségét, amint a következő nap viselte magát, szóval leírni, lehetetlen leírni, mily mohósággal beszélte el moralis elveit a reggelinél. Egész nap Márton sarkában volt. Mellette foglalt helyet, midőn barátait fogadta — ez volt a második fogadása, most még számosabban keresték föl, mint először — theoriákat állított föl, maga által kigondolt ellenvetésekre válaszolt, úgy, hogy Márton azt gondolta róla, bizonyosan két ember helyett beszél álmában; idézett egyes helyeket a kormányzásról szóló essayból, amit ő maga írt, s oly gyakran használta az őrnagy zsebkendőjét, mintha bizonyos betegségben szenvedett volna az orra.

Ekközben Mark serényen foglalatoskodott kora reggeltől késő estig, bevásárolt élelmiszereket, egyes szerszámokat, a melyeknek bevásárlását ajánlották neki. E bevásárlások annyira kimerítették erszényöket, hogy kielégítvén számlájukat a Hotel Nationalban, ha a kapitány még tovább késlelteti elutazását, akkor azon szerencsétlen kivándorlók sorára jutnak, a kiket hirdetésekkel csalogattak oda. Ott éldegéltek a szegények a hajó aljában, s elfo-

gyasztották élelmiszereiket, még mielőtt utrakelhettek volna.

Zsufolva volt velök a hajó. Farmerek, a kik sohasem láttak ekét, erdészek, a kik sohasem láttak tőkét, építészek, a kik nem tudtak megcsinálni egy ládát, ki voltak dobva hazájukból és sehonnan egy segítő kéz nem nyult feléjük, idevetődtek az ismeretlen világrészbe, gyermekek, ha gyámoltalanságukat tekintjük, felnőtt emberek a szűkségben, egy csomó gyermekkel élni vagy halni, a mint az idő hozza magával.

A reggel érkezett, akkor kijelentették nekik, hogy délben indulnak. A dél is itt volt, ekkor azaz állottak elő, hogy éjjel indulnak. De semmisem tarthat örökké, még egy amerikai hajótulajdonos habozása sem; egy éjjel végre minden készen volt az elutazásra.

Márton lehangolt és fáradt volt, de most még nagyobb oroszlán (azaz hires ember) mint valaha; egész délután idegenek leveleire válaszolt, azoknak egyik részében pénzt kértek, de mindnyájan rögtön választ vártak; ezeket elintézve ballagott a kikötő felé, egy csomó emberrel, mrs. Hominyvel a karján, egyenesen a hajóra ment.

Márk elhatározta, hogy végére jár annak, miért lett oly hires ember a gazdája? s kitéve magát annak a veszélynek, hogy ott marad, visszatért a vendéglőbe, a hol Kedgick kapitány a lomb ernyő alatt szivarozva üldögélt. Markra szögezé tekintetét, s megkérdezte tőle:

— Ugyan mi az ördög hozta önt vissza?

— Őszintén megmondom, hogy mi kapitány — mondá Mark — valamit meg szeretnék öntől kérdezni.

— Kérdezni mindenkinek lehet — viszonzá Kedgick s ezzel mintegy értésére adta, hogy más embernek meg jogában áll nem felelni a kérdésre.

— Ugyan miért jártak a gazdámhoz annyi sokan? — kérde Mark ravaszul. Hm!

— A mi embereink szeretik az izgatottságot — felelt Kedgick szivarát szopogatva.

— De hát miért voltak fölizgatva? — kérde Mark.

A kapitány olyan tekintettel nézett rá, mintha hajlandó volna vele egy kis tréfát üzni.

— El akar utazni? — kérdi tőle.

— El akarok e? — kiáltott Mark — hiszen minden perc drága!

— Ugy rövid leszek. A mi embereink szeretik az izgatottságot — mondá a kapitány suttogva — ők nem olyanok mint a kivándorlók, s ezeken gyakorolják izgatottságukat — itt intett szemével és félig elnyomott kacagásban tört ki — Seadder furfangos ember és és... még senki sem jött vissza élve az Edenből.

A rakpart közel volt oda s e percben Mark hallotta, hogy nevéen szólítják, Márton kiáltott, hogy siessen, mert különben el lesznek egymástól szakítva.

Nem volt most már idő arra, hogy segítsen a dolgon, a gonosz tréfához jó arcot kellett vágni. Bucsuzóul megáldotta a kapitányt és elszaladt.

— Mark, Mark! — kiáltott Márton.

— Itt vagyok sir — szólalt meg Mark a rakpart egyik szögletéről, s egy ugrással a földélzeten termett. Még sohasem voltam oly kedélyes, mint mostan sir! Minden rendben van. Előre!

A két kéményből kilobogott a fatörzsek lángja, mintha a hajó egy nagy tüzi munka volna, a mit most gyújtottak meg, ezzel végig siklott a sötét habokon.

VII. FEJEZET.

Márton és társa hirtökukba veszik vagyonukat. Ez örvendetes esemény alkalmával több adatot tudunk meg Edenről.

A hajó földézetén több olyan gentleman volt, mint Márton new-yorki barátja mr. Bevan; ezeknek társasága boldoggá és vidámmá tette őt. A menyire csak lehetett, megszabadulni iparkodtak. Hominy okos beszédjeitől, s oly nemesen, oly értelmesen beszéltek, hogy Márton nem tudta eléggé méltányolni józanságukat.

— Ha ez az érdem és az ész köztársasága volna — mondá Márton — a helyett, hogy a szédelgés, a csalás virágoznék itten, akkor nem volna szükségük fogadásokra, hogy egy kis élénkséget fejtsenek ki a társadalmi érintkezésben.

— Vannak jó szerszámaik is, de azért a rosszakat használják; — viszonzá mr. Tapley — nem olyanok e, mint a szegény képességű ácsmeé-terek, sir?

Márton bólintott fejével.

— Csakugyan, mintha munkájuk, a mit el kellene nekik végezni, fölülmulná képességüket; s ezért toldoznak-foldoznak.

— Ugy látszik, te feltünően éleseszű vagy! — kiáltott Márton nevetve.

— Ez talán onnan van — gondolá magában Mark — mert egy napi uttal közelebb vagyok az Edenhez, s éles látásom nő, halálom előtt. Talán ha oda érünk, még próféta lesz belőlem.

— A legszebb az benne — folytatá Mark — hogy mikor valami feltünőbb dolgot végeznek, a jó munkások az ilyesmivel nem sokat törődnek, mert majdnem mindennap végeznek valami derekasat, de ezek énekelnek és a meglepetés kiáltásában törnek ki. Vegye jól eszébe sir, amit mondok.

Ha valamikor ez ország eladósodott emberei kifizetnék adósságaikat, ők ezt oly nagylelkűségnek tünetnék föl, oly zajt csapnának, hogy azt hinné az ember, hogy a kölcsőnpénzt soha, mióta a világ, nem szokás visszafizetni, természetesen, mert mindig csalják egymást. Ah, nagyon jól ismerem őket.

De egy fontos megjegyzést magának tartott meg, ez a gondolat úgy lelkesíté, hogy a vidámság csak úgy ragyogott az arcán; neki nagyon tetszett az.

Az első napokban még egyszer-kétszer napjában felszállott egy pár utas a hajóra, többen kiszállottak, de később város ritkán akadt a parton, s órákon keresztül más emberi lakás nem akadt a szemük elé a favágó kunyhójánál, aki a hajó számára tüzelőfáról gondoskodott. Egész nap égnél, erdőnél és viznél egyebet nem láttak, a forróság elfojtotta lélegzetüket.

Vad tájék mellett hajóztak el, a hol a fák a folyó partján igen sűrűn voltak egymás mellett, s lombjai usztak a vízben, félig behajoltak lombjukkal az iszapos vízbe. A nap száraz meleg, szomorú volt, s az égető napsugarak csakugy ontották a hőséget, az est kigőzölgése és ködénél, a visszatérés lehetetlennek látszott, s hiu álomnak a honukba való visszatérés.

Már ekkor csak nagyon kevesen voltak a földélzeten, s e kevesen is oly szomorúak, hervadtak, mint a tájék, a mely szemük elé tárult. A reménynek, a vidámságnak egy szava sem hallatszott, kellemes társalgás nem élénkíté a lomha időt, össze sem állottak, hogy közös erővel küzdjenek a lehangoltság ellen. Csak midőn egy közös teknő formából ettek, jöttek össze, mintha ez az öreg Charon hajója lenne, a ki a szomorú árnyakat szállította az alvilági ítélőszék elé.

Végre közeledtek egy Thermopylaehez, a hol az nap este mrs. Hominynek ki kellett szállani.

Márton, midőn a hölgy ezt elmondá neki, könnyebben lélegzett. Mark semmit sem árult el, de ő se vette ezt a hirt rossz néven.

Már éj volt, midőn beértek a kikötőhelyre. A meredek parton egy vendéglő állott, inkább csürnek gondolta volna az ember, beljebb egy vagy két rak-tár és szétszórva egy pár pajtaszerű épület.

— Ön éjjel itt fog aludni s reggel tovább utazik nemde? — kérde Márton.

— Ugyan hová? — kiáltott a modern Gra-chusok anyja.

— Uj Thermopylaebe.

— Édes istenem, hát ez nem itt van? — mondá mrs. Hominy a pajtákra mutatva.

Márton körülnézett a sötét panorámában, de Thermopylaet sehol sem látta, s kötelezve érezte magát, ezt el is mondani.

— No hát az ottan — és újra a pajtákra mutatott.

— Ez itt — kiáltott Márton.

— Ah, ez bizony és akármilyen fanyar arcot is vágjon, bizony jobb hely Edennél — mondá mrs. Hominy nagy tüzzel bólintgatva.

A férjnél levő miss Hominy a fedélzetre jött urával, ezt az állítást nagy hévvel erősíté, a gentleman is ezt tette. Márton hálásan fogadta meghívásukat, hogy félóraig, míg a hajó ott áll, jöjjön hozzájuk és harapjon valamit és a hajó lépcsőn minden baj nélkül átszállítva mrs. Hominyt és vörös zsebkendőjét, (a mely most is erős munkában volt) visszatért s gondolkozó arccal nézte a kivándorlókat, a kik a partra szállították csekély podgyászuakat.

Mark ott állt mellette s időről időre az arcába nézett, azon aggódott, mily hatással volt rá mrs. Hominy beszéde s nem lett volna ellenére, ha reményeit, mielőtt a célhoz érnek, kissé alább

szállítja, mert attól félt, hogy a hirtelen csalódás tönkre teszi. De látta, hogy Márton élénken, érdeklődéssel nézi a szerencsétlenek rendezkedését ott a halmon s egy szóval sem árulja el, mily gondolatokkal tépelődik, míg csak a hajó újra el nem indult.

— Mark, — mondá ekkor — rajtunk kívül senki sem megy Édenbe?

— Egy lélek sem sir, a legtöbb ember, mint ön is tudja, már leszállott s a kik még ott maradtak, azok is tovább iparkodnak. De baj is az! annál több terünk marad.

— Oh mindenesetre! — mondá Márton — de azt gondoltam . . . és itt elhallgatott.

— Nos sir! — kérde Mark.

— Mily különös, hogy ezek az emberek ily nyomorult fészekben akarják megpróbálni szerencséjüket, mikor csak egy ugrásra innen sokkal kellemesebb helyre akadhatnának.

Márton oly nyomott hangon beszélt, a mely nagyon elütött eddigi önbizalmától, s oly félénken várta Mark feleletét, hogy a jószívű fiúnak megesett rajta a szíve.

— Bizony, sir — mondá Mark oly gyöngéden, a mint csak lehetett, értésére adni a bajt — óvnunk kell magunkat attól, hogy ne tápláljunk vérmes reményeket. Legjobb, ha a legrosszabbra vagyunk elkészülve. Nemde, sir?

Márton ránézett, de egy szót sem szólt.

— A mint tudjuk, még Eden sincs egészen kiépítve.

— Az ég nevére kérem, ember — kiáltott Márton haragosan — ezt a nyomorult helyet nem fogja összehasonlítani Edennel! Meg van bolondulva? Hanem — isten bocsássa meg bűnöm — ne rója föl, hogy ily durván fejezem ki magam.

Márton megfordult s két álló óráig föl s alá

járt a földézetén. Egy szót sem szólt Márkhoz, kivéve, midőn „jó éjt“ kívánt neki. Másnap is mindenről beszélt, csak Edenről nem.

Mennél tovább mentek, annál vadabb, ijesztőbb lett a tájék az egyhangu sivár pusztaságon, sehol egy olyan pont, ahol a szem kellemesen megnyugodhatott volna, mintha a kétségbeesés birodalmába jutottak volna. Mindenütt mocsár, amelyekből mérges gőzök emelkedtek, ijesztő pusztaság, betegség, ez volt a föld, ahova annyi reménnyel indultak.

Végre a hajó megállt Edennél. A viznek itt úgy látszik alig volt valami lefolyása, s undorító növényekkel benőtt tajtékzó mocsarat képezett.

A viz csekély állása miatt nem lehetett megközelíteni a partot, csolnakon szálltak ki, s magukkal hozták szerszámaikat. A fák alatt egy pár tuskóból összerótt kunyhót vettek észre, a legszebb közülök úgy nézett ki, mint egy silány istálló, de rakodó partnak, vásártérnek, nyilvános épületeknek semmi nyoma. . .

— Itt jön egy edeni — mondá Márk — ez talán segít elszállítani holminkat. Csak ne essék kétségbe sir! Halloh ide, ide!

A férfiú lassan közeledett hozzájuk az alkonyat homályában, egy botra támaszkodva. A mint közelebb jött, látták mily sápadt az arca, mily mélyen be vannak esve szemei. Ruháját maga szőtte, de az is rongyokban lógott le róla, lába meztelen volt. A fele uton egy fatörzsre ült le, s intett nekik, jöjenek hozzá. Midőn hozzá értek, kinjában mellére tette kezét, s nagyot lélegzve csodálkozva nézett rájuk.

— Idegenek! — kiáltott, a mint szóhoz tudott jutni.

— Igen azok! — mondá Mark — rosszul van sir?

— Gonosz lázam van — válaszolt ő alig hallhatóan — több hétig ágyban feküdtem. Ezt úgy látom, magával hozta, nemde? — mondá holmijökre mutatva.

— Igen sir — mondá Mark — nem tudna valakit ajánlani nekünk, a ki segitene a holmikat a városba szállítani.

— Öregebb fiam megtette volna — válaszolt a beteg ember — hanem ma éppen láza van, ott fekszik a gyapju takaró alatt. A fiatalabb a múlt héten halt meg.

— Nagyon sajnálom, teljes szivemből sajnálom — mondá Mark kezét megrázva, — de ne gondoljon velünk. Jöjjön velem, én majd haza fogom vezetni. Szerszámainkat semmi veszély sem fenyegeti — mondá Mártonnak — nem sok ember van itt, hogy elvinnék innen. Ez is vigasztalás.

— Bizony nem sokan — kiáltott a beteg ember — az embereket itt kellene keresni — és botjával a talajt kopogtatta — vagy amott a bokrok alatt. A legtöbbet már eltemettük, a kik még életben maradtak, azok jobbára elmenekültek, a kik még itt vagyunk, nem igen mozdulunk ki éjjel lakásunkból.

— Az éjjeli levegő nem valami egészséges nemde? — mondá Mark.

— Halálos méreg — mondá a kivándorló.

Mark nem nyugtalankodott, éppen mintha ambroziát ajánlottak volna föl neki, karját nyújtotta a betegnek, aztán hosszasan magyarázta meg neki, mily birtokot vásároltak, s megkérdezte tőle hol van? Éppen az ő kunyhója mellett volt s mint mondá — oly közel, hogy ő töltő háznak használta, a hová kis gabonáját rejté el. Ma éjjelre már megbocsátanak, de nem viheti ki, majd holnap ki takarít onnan. Aztán mint ujságot mesélé, hogy en-

nek utolsó gazdáját sajátkezűleg temette el. Mark még ezt is a legnagyobb nyugalommal hallgatta.

Szóval egy nyomorult kunyhóhoz vezette Markot, a mely fatörzsekből volt összefoldozva, a melynek ajtaját rég elvitték vagy leesett az magától. Nyitva meredt az a sötét éjbe e vad tájékon.

Egy kis láda formát kivéve, a melyben a beteg gabonáját tartotta, egészen üres volt a kunyhó, de hát a kikötő helyen volt nekik ládájuk is, a beteg pedig egy fáklya formát adott Márknak. Ezt Mark a tűzhelyre plántálta, kinyilatkoztatta, hogy ez a lakóhely nagyon kényelmesnek néz ki, aztán Mártonhoz sietett, hogy segítsen neki a ládát elszállítani. A kikötő helyig és visszafelé Márk szünetlenül beszélt, mintha azt akarná elhiteitni társával, hogy a legkedvezőbb előjelek s a lehető legszerencsésebb körülmények közt érkeztek volna meg.

De sok ember, a ki saját hazájában eszméiben, makacsságában megátalkodva erősen ellenállott a csüggedésnek, szilárdságának vége lesz, ha légvárának megsemmisülését látja. Midőn beballagot a kunyhóba, Márton lefeküdt a földre és keservesen sirt.

— Az ég áldja meg önt sir — kiáltott mr. Tapley rendkívül megijedve — csak ezt ne tegye! Csak ezt ne sir. Lássa ebből ugy sincs semmi bazon, s a mi még rosszabb, engem is kétségbe ejt. Ezt én ki nem állom, akármit, csak ezt nem, sir!

Semmi kétség, hogy igazat mondott, megerősíté ezt az a kétségbeesett pillantás, a mit Mártonra vetett a láda mellől, a hol térdelt s a kinyitással is föl hagyott nagy zavarodottságában.

— Kedves barátom — mondá Márton — ezerszer meg ezerszer bocsánatot kérek öntől, de nem tudok a dolgon segíteni, ha halállal is büntetném magam.

— Bocsánatot kér tőlem — mondá Mark az ő szokásos vidámságával, s pakolt ki a ládából — az üzlet feje bocsánatot kér a Co tól? Akkor bizonyosan valami igazságtalanság történt a cég ügyeinek vezetésében. Meg kell néznom a könyveket és rögtön át kell futnom a számadásokat. Nos itt vagyunk. Minden, a maga helyén van. Itt a sótartó, itt a kétszersült, itt van a whiskey, igen jó szaga van. Itt van a cinedény. Ez a cinedény maga egy kis vagyonnal ér föl. Itt van a gyapjutakaró. Itt a fejsze. Nos, ki mondhatja, hogy első teendőinket nem helyesen végeztük. Ugy érzem magam, mintha kadét volnék Indiában, mintha apám bent lenne a kormányban! No, most már csak egy kis vizet a groghoz — kiáltott Mark s szaladt, hogy a szót tett kövesse — itt van a vacsora készen, megvan itt az idény minden csemegéje. Itt vagyunk sir, minden rendben van! Mindent élvezhetünk sir. Az isten áldja meg sir, olyanoknak nézhetjük egymást, mintha cigánykirándulásban vennénk részt.

Lehetetlenség föl nem vidulni ily ember társaságában, mint a milyen Mark. Marton leült a földre a láda mellé, kivette kését, s mohón evett és ivott.

— No lássuk csak — mondá Mark, midőn bevégezték jóizü vacsorájukat — az ön és az én késemmel ezt a gyapjuszőnyeget az ajtóra erősittem, azaz arra a helyre, a hol a polgárosultság magas foka mellett, az ajtónak kellene lenni. És ez így nagyon csinosan néz majd ki. Ezt a nyílást itt a ládával tömöm be, úgy hogy oda állítom. Itt van az ön gyapjutakarója sir, ez az enyém! Ugyan mi akadályoz bennünket, hogy kellemes éjszakát töltsünk el?

De dacára a vidám beszélgetésnek, sok idő telt el, a míg el tudott aludni. Beleburkolódzott ta-

karójába, kezügyben helyezte el fejszóját, s oda feküdt az ajtó küszöbe elé, éber és figyelmes volt, nem merte lecsukni szemeit. Borzalmas helyzetük ujsága, a félelem, hogy valami ragadozó állat vagy betörő rajtuk üt, a szörnyű bizonytalanság, a melyben voltak, az a nagy távolság, a mely köztük és Anglia közt volt, elég ok volt arra, hogy nyugtalankodjanak.

Ámbár Márton nem is gondolta, ezt Mark érzé, hogy gazdája sem tud aludni, s hasonló gondolatokkal gyötrődik. És ez még rosszabbá tette a helyzetet, mert ha kétségbeesik s hozzájárul a nyomorult klimatikus viszonyok vészes befolyása, még elméjében megháborodik. Soha sem örült még úgy a nap fölkeltenek, a mint mély álmából fölébredve látta a nap sugarait átszillámlani a gyapju-szőnyeges ajtón.

Óvatosan kilopódzott, mert Márton még aludt, s megfürdött a folyócskában, a mely ott folyt az ajtó előtt, s szemle alá vette a környéket.

Alig volt husz kunyhó a környéken, ezeknek fele lakatlan volt, de mind meglehetősen roskatag állapotban. A legromladékonyabb kunyhóban volt a nemzeti hitelbank. Egy pár gyöngé karóval meg volt támasztva, de azért meglehetősen ingatag volt.

Itt-ott megpróbáltak egy kis földdarabot művelés alá fogni s valami szántóföld félét látott, a mely mocsár és égett tuskódarabok közt indiai búzával volt bevetve. Fojtó gőz és hőség kiállhatatlanná tette a levegőt, s a mint erősebben lépett, a süppedős talajból fekete lé bugygyant föl.

Az ő darab földjük igen erdős volt. A fák oly sűrűen és tömötten nőttek egymás mellett, mint-ha ki akarnák egymást tolni helyükből, az erősebb elnyomta a gyöngét s a gyöngébb nem tudott kifejlődni, eltorzult volt a lombja, törzse.

Lement a kikötő helyre, a hol szerszámaikat

hagyták a mult éjjel, talált ott vagy hat embert — mindnyájan nyomorékul néztek ki — de hajlandók voltak neki segíteni a holmik elszállításában.

Fejüket rázták, a mint a telepről szólt nekik és semmi vigasztaló nem volt a beszédjükben. Azok, a kiknek módjukban állott a távozás, mindnyájan elhagyták ez áldatlan helyett. A kiknek itt kellett maradniok, azoknak elhalt a nejük, gyermekök, barátjaik, testvéreik, s nagyon sokat szenvedtek már. A legtöbben roszul voltak közülök, s egy sem kerülte ki a lázbetegséget. Szívesen segítettek és szolgáltak nekik tanácscsal, majd elbucsuzva tőlük, napi munkájuk végzésére siettek.

Márton már ekkor fölébredt, de ez éj nagyon megváltoztatta. Sápadt és gyöngé volt, panaszkodott, hogy fájdalmat érez tagjaiban, azt mondá, hogy látása elhomályosult, s alig bir beszélni.

Mark nőni érezte erejét e kedvezőtlen helyzetben, egy elhagyott ház ajtaját hozta el, s a maguk lakására illeszté, aztán ujra visszament, és egy durva padot szerzett valahonnan, a mit nagy diadallal hozott oda, és e butordarabot a ház elé tette, a nevezetes cinédényt és más ilyen ingóságot rárakott, a mely így a hiányzó állványt pótolta.

Az előkészületekkel nagyon meg volt elégedve, aztán kis hordójukat odaállította a ládájuk elé az egyik szögletbe; milyen pompás szék! Jobb ebédülő asztalt, mint a milyen a magas láda, képzelnem sem lehet, a mit ezentul e nagy szolgálatra szánt. Paplanjukat, ruháikat, és más ilyet szögkre akasztották, végre elővett egy nagy plakátot (a melyet Márton ujjongó örömeiben sajátkezüleg készített a National Hotelben) a melyen e fölirat volt, *Ch u z z l e w i t t e t C o* építész és földmérő, a melyet nagy komolysággal és elővigyá-

zattal az épület legkiválóbb részére szegzett föl, mintha Eden virágzó város lenne s mintha várná, hogy elhalmozzák őket munkával.

— Itt vannak a szerszámok — mondá Mark, a delejtűt pedig a ház elé állította — lássák, hogy minden szükségessel el vagyunk látva. És most, ha valamelyik gentlemannek házra van szüksége, legjobb lesz, ha rögtön lefoglal bennünket, mielőtt máshova nem igérkeznénk.

Tekintve a roppant hőséget, a reggel épen nem volt alkalmas a munkára, de Mark azért szünet nélkül dolgozott, pedig az izzadtság csak-ugy szakadt a homlokáról. Mark nem sokára megint eltűnt a konyhóban és a fejszével jelent meg, mintha még valami nagy dolgot akarna véghez vinni.

— Van itt egy csuf vén fa az utunkban sir — jegyzé meg — melyet legjobb lenne leütni. A kemencét majd megcsinálhatjuk délután. Talán sehol sincs erre alkalmasabb föld, mint Edenben. Ez mindenesetre előny!

De Márton nem is felelt neki. Ott ült fejét kezére támasztva, nézte, hogy rohannak a habok, talán arra gondolt, mily gyorsan eléri a tengert, hogy szülőföldjük tájékát sohase lássák többé.

Még Mark erős fejszezsapásai, a melyeket a fára mért, sem ébresztették föl bus merengéséből. Márk látván, hogy fáradozása őt megvigasztalni kárba vész, abbanhagyta a munkát s hozzá ment.

— Az istenért sir, ne hagyja ugy el magát — vigasztalta mr. Tapley.

— Oh Mark — jajgatott a főnök — mivel érdemeltem, hogy ily nehéz sors szakadt a nyakamba!

— Nos sir, a mi ezt illeti — viszonzá Mark — a többi itt lévők ezt talán még nagyobb joggal kérdezhetnék mint én vagy ön. Ne hagyja magát sir. Tegyen valamit. Nem lehetne talán ugy könny-

nyitni a szívéen, ha levélben egy pár személyes megjegyzést tenne Scadder urnak?

— Nem — mondá Márton szomoruan fejét rázva — az nem ér már semmit.

— De ha minden nem ér semmit sir — viszonzá Mark — ugy bele kell betegednie.

— Ne gondoljon velem Mark, — mondá Márton — tegye azt, a mit a maga érdekében a legjobbnak tart. Csak magáról gondoskodjék. Az isten vezérelje önt haza. Bocsásson meg nekem, hogy ide hoztam. El vagyok készülve rá, hogy e helyen fogok meghalni. Éreztem én ezt már akkor, midőn először tettem a lábam e partra. Ébren vagy álomban, mindég csak ez a sors áll előttem.

— Mondtam, hogy rosszul van — mondá Mark gyöngéd szánakozással — de most már bizonyos vagyok benne. Itt könnyen lázt kap az ember; de édes istenem, ez még nem oly nagy baj. Csak rövid ideig tart, hiszen minden mulandó. Ezt mondja még a szent irás is.

Márton felsóhajtott és fejét rázta.

— Várjon csak egy pár percre — mondá Mark vidáman — míg az egyik szomszédhoz szaladok s megkérdezem tőle, mit a legjobb tenni ilyen esetben. Gyógyszert is kérek, s holnap már oly jól érzi magát mint valaha! Csak egy percre távozom.

Ledobta fejszéjét és rögtön elsietett, de amint egy kis távolságra ért, megállott és visszanézett; aztán tovább sietett.

— Nos mr. Tapley — mondá Mark és erős csapást mért a mellére, hogy magát bátorítsa — most figyelj arra, a mit mondok. A dolgok olyan rosszul mennek, a mint csak mehetnek fiatal ember. A mióta csak élsz kedves barátom, ilyen szép alkalmad még nem volt magadat kitüntetni. Tapley itt az ideje, hogy erős légy, vagy soha!

VIII. FEJEZET.

Ez a fejezet bizonyos szerelmi ügy előhaladásáról tesz jelentést; harag, féltékenység és boszujárnak ennek nyomában.

— Hallo Pecksniff! — kiáltott mr. Jonas a társalgóból — nincs itten senki, a ki kinyitná, az önök becses öreg ajtaját?

— Rögtön, mr. Jonas, rögtön.

— Hajajh! — mormogott az árva — természetesen még nem jött el az ideje. Valaki háromszor kopog az ajtón, s mindegyik koppanás oly hangos — de mert e kifejezés iránt, hogy a halál is fölébredne rá, oly határozott ellenszenve volt, hirtelen megállt s azt mondá — a hétalvók is föleszmélnének rá.

— Rögtön mr. Jonas; rögtön — ismétlé Pecksniff. Thomas Pinch — s nagy izgatottságában nem tudta elhatározni, vajjon Tomot kedves barátjának, vagy gazembernek mondja-e el hirtelenében, így tehát csak összeszorított öklét mutogatta neki — menjen föl leányaim szobájába, s mondja meg nekik, ki van itt. Mondja meg... Csönd, hallotta, mit mondtam sir?

— Igenis hallottam! — kiáltott Tom, s nagy tévedését szánva bánva távozott.

— Ön, ha, ha, ha! meg fog nekem bocsátani mr. Jonas, ha egy percre bezárom szobája ajtaját? — mondá Pecksniff. Lehet, hogy valaki üzleti ügyekben keres föl. Valóban meg vagyok róla győződve, hogy ugy lesz. Köszönöm sir!

Erre aztán mr. Pecksniff egy mezei dalt dudolgatott vidáman, föltette kerti kalapját, megragadott egy ásót, s kinyitotta az utcára nyíló kaput. Egész nyugodtan jelent meg az ajtó küszöbön, mint olyan ember, aki azt gondolja, hogy tán a szőlős kertjében van valami zaj, de hát nem egészen bizonyos ebben.

Egy gentlemant és egy ladyt látott maga előtt, a mire majd hanyatt esett meglepetésében, mint olyan emberhez illik, a kinek kristálytiszt a lelkiismerete. De a következő percben megismerte őket és felkiáltott:

— Mr. Chuzzlewitt! Vajjon hihetek-e szemeimnek! Kedves jó uram! Valóban örömteljes boldog pillanat. Kérem jó uram sétáljon be. Épen kerti öltözékben talál. Tudom, hogy ezért meg fog nekem bocsátani. Ősrégi foglalkozás ám a kertészet. Primitive kedves jó uram, mert ha nem tévedek Ádám volt az első kertész, Évám fájdalommal mondom nincs többé; de — és itt ásójára mutatott és fejét rázta — azért árván is játszom Ádám szerepét.

A legszebb szobájába vezette őket, oda, a hol Spillertől arcképe és Spokertől mellszobra volt.

— Leányaim — mondá mr. Pecksniff — magukon kívül lesznek örömükben. Ez az a szép fiatal lady, nemde? — mondá mr. Pecksniff. Meny nyire óhajtják őt ismerni és szeretni. Bizonyosan jól érzi magát, nemde? Remélem, hogy mondhatom tiszta szivemből; legyenek üdvözölve szerény hajlékomban. És azt hiszem, ez viszhangra talál önben. Ha az arc a lélek tükre, úgy csakugyan mitől sem kell tartanom. Végtelen megnyerő kedves arc ez mr. Chuzzlewitt!

— Mary, mondá az öreg ember — mr. Pecksniff hizeleg neked. De a hízélgés is tetszetős az ő szájáról. Nem közönséges áru az nála, szivéből fakad. Azt hittük, hogy mr. . .

— Pinch — egészíté ki Mary.

— Mr. Pinch — folytatá az öreg ur — még előttünk jön meg és hirt ad rólunk.

— Ez csakugyan úgy is történt volna sir — viszonzá Pecksniff magas hangon, hogy mr. Pinch is hallja a lépcsőkön, — hogy ő nekem hirt

ad önökről, ha meg nem kérem, hogy leányaim szobájának ajtaján kopogtasson, s tudakozódjék Charity után, a kedves gyermek nem éppen jól érzi magát. Igen — mondá mr. Pecksniff kérdő tekintetükre felelvén — kénytelen vagyok aggodással kijelenteni, hogy nem jól van. De elvégre a baj nem nagy. Mr. Pinch! Thomas! — kiáltott mr. Pecksniff az ő szokásos szivélyességével — kérem, jöjjön ide. Nem úgy tekintem, mint idegent, Thomas nekem régi barátom, mr. Chuzzlewitt.

— Köszönöm sir — mondá Thomas — aki már ekkor lent volt, ön nagyon szives hozzám s úgy beszél rólam, hogy ez büszkévé tesz.

— Öreg Thomas — kiáltott gazdája gyönyörteljesen — az ég áldása legyen önnel!

Tom hirdeté, hogy a fiatal ladyk nemsokára megjelennek, és hogy a legjobb frissítők készülni fognak az ő saját felügyeletök alatt.

Mig Tom beszélt, az öreg ember fürkészőleg nézett szemei közé, de nem oly mogorván, mint rendesen szokott, az sem kerülte ki figyelmét, hogy mind Tom, mind a fiatal ladyk meg vannak zavarodva.

— Pecksniff — mondá egy kis szünet múlva s őt az ablakhoz vezeté, — fivérem halála nagyon megrázott. Sok év óta idegenek voltunk egymásra nézve. Csak az vigasztal, hogy bizonyosan boldogul élt, mert legalább bennem nem reménykedett, velem semmi tervei nem voltak. Legyen béke halmvain! Játszótársak voltunk, s mindakettőnkre nézve jobb lett volna, ha már akkor meghalunk.

Mr. Pecksniff gyöngéd kedélyhangulatban találta őt, más kibuvót keresett, hogy kényes helyzetéből szabaduljon.

— Hogy akárki azért, mert ön nem ismerte, sir, boldogabbnak érezte volna magát, ebben, sir, bocsásson meg, de kételkedem — mondá mr. Peck-

sniff. De mr. Anthony élte alkonyán mégis boldog volt, sir, mert jó fia — merem állítani, mintája a jó fiúnak — szeretete és egy távoli rokona ápolása, a mennyire ez a rokontól kitelt, környezé. És ez vigasztalá őt, annyit mondhatok.

— Hogyan, ön talán csak nem örökölt tőle?
— mondá az öreg ember izgatottan.

— Ugy látom sir — mondá mr. Pecksniff szomoru mosolylyal megszorítva kezét, hogy még most sem ismeri a természetemet. Nem sir, semmit sem örököltem tőle. Büszkén mondhatom, hogy semmit. Büszkén mondhatom, hogy leányaim sem örökölték tőle és mégis sir nála voltam a saját kérésére. Ő jobban ismert engem sir. Azt írta nekem: „beteg vagyok, napról napra betegebb. Látogasson meg!“ Én elmentem hozzá. Ültem betegágyánál, álltam sirja fölött. Igen megtettem, ámbár ezzel kockáztattam az ön kegyét. Ámbár ez a megvallás örökre elválaszthat bennünket és elszakíthatják a gyöngéd kötelékeket, a melyek közöttünk nem régen képződtek, de én őszinte ember vagyok. Nem örököltem tőle semmit — mondá Pecksniff nyugodt mosolygással — és soha eszemben sem volt, hogy tőle örököljek.

— Fia mintagyermek! — kiáltott az öreg Márton, — hogy mondhat illet nekem? Fivérem gazdagsága is a nyomor forrása volt. Hiszen fia gyorsította kapzsiságával sirjához való közeledést.

— Nem — kiáltott mr. Pecksniff vakmerően — nem és ezerszer nem sir!

— De bizony, én ezt a szomoru tüneményt észrevettem — mondá Chuzzlewitt Márton — amint utoljára voltam nála és figyelmeztettem is őt erre. Tudnom kell azt, amiről saját szemeimmel győződtem meg, hisz jó magam is éppen a sötét árnyékban élek.

— Ellene mondok ennek — mondá mr. Pecksniff melegen — igen, ellene mondok. Az árva

fiu most házámban tartózkodik sir, a levegőváltást ajánlta az orvos s most nálam keresi lelki nyugalmát, amit elvesztett. Vajjon én ne szolgáltatassak igazságot a fiatal embernek, mikor még a temetés-rendező, a koporsó készítő is meg volt indulva fiui kegyeletétől, mikor még a né-mák is zengik dicséretét; mikor az orvos is nem tudta, mit csináljon vele, a fiui bá-natában elmerülővel! Van egy mr. Gamp nevű személyiség sir, mrs. Gampnek hívják, kérde meg csak őt. Ő látta mindennap a megpróbáltatás ide-jében. Kérdezze csak meg őt! Tiszteletre méltó hölgy és nem érzékenykedő, meg fogja erősíteni állí-tásomat. Egy pár sor mrs. Gamphez, a madárbolt mellett Kingsgate Street High Holborn, London s ő nagy szivességgel ad találkát, semmi kétségem benne. Csak kérdezze ki kedves jó uram! Legyen szig-oru, de hallgassa meg őt. Bocsásson meg kedves uram, — mondá mr. Pecksniff — ha buzgó va-gyok; de becsületes ember kénytelen megerősíteni az igazságot!

És hogy ő mennyire becsületes, azt omló könyeivel is bizonyította.

Az öreg ember pár percre csodálkozó arccal nézett rá, s mintegy magában mondogatá: Ő itt, e házban!

De erőt vett meglepetésén és mondá:

— Hadd lássam őt!

— Remélem, barátságosan fogja fogadni? — kérde mr. Pecksniff. Bocsásson meg sir, de ő az én szegényes vendégszeretetemet vette igénybe.

— Mondtam — viszonzá az öreg ember, hogy látni szeretném. Ha nem viseltetném iránta barátságos érzélemmel, akkor azt mondanám, távo-lítsa el tőlem.

— Helyes, kedves jó uram! Legyen úgy, a mint akarja. Tudom, hogy ön őszinte. Megszerzem

neki azt a boldogságot, hogy önnel találkozhassek — mondá mr. Pecksniff, a mint elmenőben volt — ha megengedi, hogy egy percre távozhassam.

A találkozást oly gyöngéden készítette elő, hogy a percből egy negyedóra is lett, mikor mr. Jonassal visszatért. Éppen abban az időben megjöttek a fiatal ladyk és az asztal is föl volt terítve, megrakva frissítőkkal az utazók számára.

És ámbár mr. Pecksniff az ő morális elveivel megtanította Jonast, hogy kell magát viselnie nagybátyja iránt és ámbár Jonas ravasz természetű lévén, meg is tanulta ezt, de a fiatal ember viselkedése, a mint ott állott atyjának bátyja előtt, épen nem volt férfias és megnyerő. Sajátságos vegyülete volt ebben a dacnak, a megalázkodásnak, a félelemnek, a bátorságnak, kutya-alázatosságnak, ami még talán emberi ábrázaton nem látszott meg oly nagy mértékben, mint a Jonasén, midőn lesütött szemeit felnyitá, aztán újra becsukta, majd ökölbe fogta kezét és ismét kinyitotta, ez így ment szünet nélkül, egyik oldalról a másikra lóbálódzott, s várt míg megszólítják.

— Őcsém — mondá az öreg ember — halottam, hogy ön kegyeletes fiu.

— Mint a fiuk általában szoktak lenni — viszonzá Jonas fölnézve, meg le is sütvé szemeit — nem igénylem magamnak azt, hogy jobb vagyok, mint más fiu, de rosszabb sem vagyok a többinél, azt bátran merem mondani!

— Azt mondták önről, hogy minta-fiu — mondá az öreg ember, Pecksniffre nézve.

— Bah! — mondá Jonas egy pillanatra megint fölnézve és fejét rázta — én éppen oly jó fiu voltam, mint a milyen jó testvér volt ön!

— Ön keserüséggel beszél, bizonyosan a fájdalomtól. Nyujtsa ide kezét.

Jonas ezt megtette és most már majdnem nyugodtnak érezte magát.

— Pecksniff — sugá az építész fülébe, a mint a széket az asztalhoz közelebb vitték, nemde odamondogattam neki, a mint megérdemelte. Legjobb lesz, ha előbb a maga ajtaja előtt söpör, én legalább azt hiszem!

Mr. Pecksniff csak könyökének taszításával felelt, a mit senki sem gondolt volna bosszankodás vagy elragadtatás jelének, de mindenesetre óvással szolgált kedves veje urának, hogy békót tegyen a nyelvére. Aztán udvarolt tovább az öregnek, ki tett háza becsületéért az ő szokásos szeretetreméltóságával.

De még mr. Pecksniff ártatlan vidámsága sem tudta kiengesztelni a társaság ellenséges hangulatát. A leirhatlan gyűlöletet és féltékenységet, a mely az esti magyarázatok után Charity keblét dulta, lehetetlen volt csak úgy könnyedén lecsillapítani. Mr. Pecksniff helyzete csakugyan nagyon kényes volt, mert először föl kellett leányai közt a békét tartani, hogy föltűnhessen az összetartás és a szeretet az ő családjában, fékezni Jonas durva és fesztelen vidámságát, a ki nagyobb és nagyobb szemtelenséggel kezdte magát viselni mr. Pinch iránt, s feltűnően durva volt Mary irányában, akiket cselédnek tartott. Szóval mr. Pecksniff életében még soha sem lélegzett úgy megkönnyebbvedve, mint a mikor az öreg Márton óráját megnézve kijelenté, hogy itt az idő a távozásra.

— Szobát — mondá — mostanra a sárkányban vettünk ki. Én szeretem az esti sétát. Az éjjel elég sötétnek látszik, talán mr. Pinch lenne oly szives és világítana nekünk az uton hazáig?

— Kedves jó uram — kiáltott mr. Pecksniff — nagyon örülök, ha szolgálatjára lehetek, Merry hozd el a lámpást!

— A lámpát kedvesem — mondá Márton — jó lesz ha elhozza, de nem akarom, hogy apjuk az éjjel kimenjen a kedvemért.

Mr. Pecksniff kalapja már a kezében volt, de ez oly erőteljesen volt mondva, hogy megdöbbenve állt meg; nem tudva, mitevő legyen.

— Vagy mr. Pinch jöjjön, vagy egyedül fogok elmenni — kiáltott Márton — nos, melyiket választja?

— Hát akkor csak menjen Thomas — mondá Pecksniff, ha oly elhatározott a szándéka. Thomas kedves barátom, a legnagyobb gondosságra kérem.

Tomnak csakugyan szüksége is volt e bátorisra, mert úgy remegett, hogy majd elejtette kezéből a lámpást. De még nagyobb zavarba jött, midőn az öreg ur nagy megütközésére Mary karjába, és Tom Pinch karjába kapaszkodott.

— Nos mr. Pinch — mondá Márton utközben — önnek itt nagyon kellemes a helyzete nemde?

Tom az ő szokásos lelkesültségével válaszolt, elmondta, hogy mr. Pecksniffnek egész életére le van kötelezve.

— Mióta ismeri ön unokaöcsémét? kérdé az öreg ember.

— Unokaöcsését sir? — dadogá Tom.

— Mr. Jonas Chuzzlewittet — mondá Mary.

— Oh édes istenem — mondá Tom megnyugodva, mert azt hitte, hogy a fiatal Mártonról kérdezősködik, — bizony én csak az este beszéltem vele először sir!

— Akkor talán egy fél élelet elegendő lesz szivességének meghálálására — jegyzé meg az öreg.

Tom érezte, hogy ez gunyos vonatkozás a beszédjére. Elhallgatott tehát. Mary érezte, hogy Tom Pinchnek nem erős oldala a lélekjelenlét s

hogy a dolog ily állásában képtelen arra, hogy szóljon valamit, tehát ő is elhallgatott.

Az öreg ember gyanakodó természeténél fogva úgy tekinté Tomot, mint a ki az ő véleménye szerint nyomorult hizelgő és uszályhordozó szerepét játssza Pecksniffnél s ezért ő is hallgatott.

Igy most mindnyájan nagyon kényelmetlenül érezték magukat, de Márton, becsületére legyen mondva, ő különösen azért volt rossz kedélyhangulatban, mert az első pillanatban barátságosan volt hangolva Tom iránt s érdekelte őt az ő látszólagos egygyűsége.

— Te is olyan vagy mint a többiek — mormogá Márton magában a gyanutlan Tom arcába nézve — még majdnem te is törbe ejtettél, de hát kárba veszett a fáradságod. Nagyon is buzgó csuszó mászó vagy és elárulod magadat!

Az egész uton ezután egy szót sem szóltak. Tom e találkozás elé dobogó szívvel nézett, pedig most csak kölcsönös zavar lett a vége. Elváltak a sárkány ajtajánál. Tom nagyot sóhajtvá eloltá lámpájában a gyertyát és visszafordult a sötét éjben.

A mint az első kerítéshez közeledett, a hol fiatal fenyőültetvény volt, egy ember sietett a háta mögött, aztán eléje került.

A kerítéshez érve megállt s ráült, Tom kissé megdöbbent, s egy pár percig megzavarodva állt egy helyben, hanem aztán tovább ment és szorosan az ismeretlen mellett haladt el.

Jonas volt, aki lábszárait lógázta le a kerítésről s botja fejét szájába véve, mosolygott Tomra.

— Édes istenem — kiáltott Tom — ki gondolta volna, hogy ön itt van! Követett talán bennünket?

— Mi köze hozzá? — mondá Jonas nyersen — menjen a pokolba.

— Ön nem épen udvarias — jegyzé meg Tom.

— Elég udvariasság ez önnek — viszonzá Jonas — kicsoda ön ?

— Egy ember, a ki olyan becsületes mint a többi és van joga hozzá, hogy udvariasságot követeljen — mondá Tom szeliden.

— Hazugság — mondá Jonas — önnek semmi udvariasságra nincs joga, semmiféle udvariasságra számot nem tarthat. Ön valóban kedves fickó jogairól beszél; lelkemre mondom. Ha ha, jogairól!

— Ha így folytatja — viszonzá Tom elvörösödve, akkor tán arra kényszerít, hogy sértésről beszéljek. De azt hiszem, tréfájának már vége szakad.

— Oh ez a cudarok módja — mondá mr. Jonas — mikor az ember komolyan beszél, ők elhitetik magukkal, hogy csak tréfálnak. De engem nem hoztok zavarba, én tulajárok az eszeteiken. Ide figyeljen csak rám, mr. Pitch, Witsch vagy Stich, vagy mi is a neve.

— Nevem Pinch — mondá Tom — legyen oly szives hívjon így!

— Mi hát önt másképp nem is szabad hívni? — kiáltott Jonas megvetőleg — az árva házból kikerültek még magasan hordják az orrukat! A pokolba, az ilyenekkel Londonban jobban el tudunk bánni!

— Soha se emlegesse azt, a mit Londonban tesz — mondá Tom — minek beszéli azt nekem?

— Egyebet semmit sem mondok mr. Pinch, csak annyit — viszonzá Jonas s oly közel hozta arcát a Toméhoz, hogy az kénytelen volt egy lépéssel hátrább menni — csak azt tanácsolom önnek, dugja be a száját, tartsa meg magának tanácsát, s ne vágjon bele a más beszédjébe. Hallottam, hogy ön behizelgi magát okkal móddal mindenki kegyeibe, de én ajánlom önnek, hogy ezt jövőre ne tegye, mert én nőül veszem Pecksniff

egyik leányát, s azért ne keresse rokonaim kegyét s legjobb lesz, ha tágit innen. Azt tudhatja, ha a komondor nem áll félre az utból, megkorbácsolják. Hát én csak jó tanácscsal szolgálok önnek. Megértett? Az ördögbe is — kiáltott Jonas növekvő megvetéssel — kicsoda ön, hogy önnel még együtt haza is kell mennem, jöjjön utánnam, mint a többi libéria nélkül való szolgák.

— Nos látom, hogy legjobb lesz — mondá Tom — ha leszáll arról a kapuról, s utamra bocását, kérem ereszen!

— Ohó várjunk csak — mondá Jonas kifesztve lábait — nem addig, míg nekem nem tesszik. Nekem pedig, most erre egy csöpp hajlandóságom nincs. Hm! talán már is megijedt tőlem?

— Én sok dologtól nem szoktam megijedni — mondá Tom — és különösen nem attól, amit ön tesz. Nem vagyok én csihés és megvetek minden aljasságot. Ön nagy tévedésben van, ha azt hiszi, hogy mindent el fogok tőrní. Utoljára is — mondá Tom boszankodva — azt szeretném tudni, hogy ki viseli magát férfiasabban, én vagy ön? kérem ereszszen, addig míg ki nem jövök a sodromból.

— Mig ki nem jön a sodrából? — viszonzá Jonas lábszárait a levegőben lóbálva — hisz ön ezzel még nagyon keveset mondott. Előbb azt szeretném tudni, mi történt ön és családom e csavargó tagja közt! Ez már csak szerény kívánság, nemde?

— Én semmiféle csavargót nem ismerek az ön családjából — kiáltott Tom dacosan.

— De igenis ismer! — mondá Jonas.

— De nem ismerek — mondá Tom — ha nagybátyját gondolja, az bizony nem csavargó. Minden összehasonlítás ön és közte, — mondá ujjaival csattogtatva és csakugyan dühös is volt — csak az ön roppant hátrányára ütne ki!

— Oh csakugyan — mosolygott Jonas — és mit gondol ön az ő drága, azaz az ő nyomorult csavargásáról mr. Pench?

— Semmi mondani valóm önnek — viszonzá Tom.

— Mondom, hogy ön hazug — mondá Jonas hidegen — és addig nem megy el innen, a míg én el nem fogom eresztetni! Különben, a mit keres azt könnyen megkaphatja.

Ezzel botjával sujtott Tom fejének, de a következő percben a bot a levegőbe repült, maga mr. Jonas pedig az árokba esett.

A mint a botért e pillanatnyi küzdelem tartott, Tom megütötte ellensége homlokát; s a vér csakugy csurgott le a halántékáról s egy mély vágás látszott a homlokán. Tom ezt csak akkor vette észre, mikor mr. Jonás zsebkendőjét nyomta véres sebére, és fölkelvén, tántorogva ment, úgy elkábult.

— Meg van sebesítve? — kérde Tom. Nagyon sajnálom. Támaszkodjék rám egy pár percig. Ezt ön megteheti anélkül, hogy nekem megbocsátana, ha ugyan még most is haragot táplál ellenem. Ámbár nem tudom az okát; én sohasem sértettem meg önt, azelőtt a mint e helyen találkoztunk.

Jonas nem válaszolt; úgy látszik, mintha meg sem értette volna, mintha nem tudná, mivel sértette meg; egy párszor megnézte zsebkendőjét, a melyet a sebtől vett el, nagyon véres-e? E vizsgálat után Tomra nézett oly arccal, mintha csak most jött volna rá, hogy az egész bajnak ő az oka.

Ezután nem történt közöttük semmi, míg hazáig nem értek. Jonás lassan ballogott mr. Pinch pedig szomoruan követte; arra gondolt, mennyire leveri ez a civakodás az ő nagyrabecsült jóltevőjét.

Midőn Jónás az ajtón kopogtatott, Tom szive

hangosan verni kezdett, még hangosabban vert, midőn Mercy kikiáltott, meglátta sebesült imádóját; ez úgy hatott a leányra, hogy felsikoltott ijedtében. Hát még mikor a társalgóba követte és különösen hevesen dobogott a szive, midőn Jonás beszélni kezdett.

— Ne csináljanak ily nagy lármát belőle — mondá. Csekélység az egész, szót sem érdemel. Nem ismerem az utat, az éj sötét volt, épen amint mr. Pinchcsel találkoztam — ezzel arccal Tom felé fordult, de azért szemével nem nézett rá — neki szaladtam a fának. Mindössze is csak bőrhorzsolás az egész.

— Hideg vizet hozz Merry kedves gyermekem — kiáltott mr. Pecksniff — hideg borogatást. Ollókat, egy darab vásznat. Charity kedvesem csinálj köteléket. Édes istenem mr. Jonas.

— Oh ez ostobaság! viszonzá a kedves vő — ha segíthet, segítsen, ha nem, akkor ne fecsegyen itt össze-vissza!

Miss Charity, ámbár őt is felhitták a segítségre, meg se mozdult a szögletből. Mosolygott, de egy ujját sem mozdította.

Miss Mercy kimosta a sebet, mr. Pecksniff pedig a fejét két kezével úgy tartotta, mintha e nélkül a jeles segítség nélkül az kétfelé vált volna. Tom Pinch vétke öntudatában úgy remegett, mint a nyárlevél, csak Charity nem szólt semmit és nem nyújtott segítséget.

Midőn mr. Jonás feje föl volt kötve s ágyába sietett s mindnyájan lenyugodtak, a ház csendes volt, mr. Pinch szomorú, bűnbánó arccal üldögélt ágyán, midőn halk kacagást hall ajtaján s nagy csodálkozására Charityt látja maga előtt, a ki ujját ajkára tette.

— Mr. Pinch — suttogá — kedves mr. Pinch, vallja be nekem az igazságot. Nemde ön

ütötte be a fejét. Valami civódás támadt köztük és így történt az egész. Bizonyos vagyok benne, hogy úgy van!

Most történt először, hogy oly szívesen beszélt Tommal; pedig hány év óta vannak már együtt!

Tom nem tudott hová lenni csodálkozásában.

— Ugy volt-e, nem úgy volt? — kérde élénken.

— Nagyon felbőszített — mondá Tom.

— És ön akkor? — kiáltott Charity ragyogó szemekkel.

— Igen! összevesztünk az ut miatt — mondá Tom — de én nem is gondoltam rá, hogy oly nagyon megütöm!

— Oly nagyon — kiáltott Cherry összeszorítva öklét, s lábával rugdalódzva Tom nagy csodálkozására — ezt ne mondja! Ez nagyon szép tett volt öntől. Ezért becsülöm! Ha még egyszer civakodásba kezd önnel, a világért se kimélje, de üsse le, s tapossa meg cipőjével. De erről senkinek se szóljon: Kedves mr. Pinch, ma éjszakától kezdve jó barátok maradunk. Örökké jó barátja leszek!

Ezzel, hogy barátságos szavainak még nagyobb nyomatékot adjon, elfordítá piruló arcát s megragadva jobb kezét, melléhez szorítá, aztán megcsókolta. És Tom, ámbár nem volt valami éles megfigyelő tehetsége, annyit mégis észrevett, hogy Chuzzlewitt Jonasnak szeretné a fejét kitekerni!

Tom nyugtalan gondolatokkal feküdt le. A családban, mint most már föl kellett tennie, a család kebelében okvetlenül nagy viszály dul, mikor Charity barátjának szegődik! Az is nagyon meglepte, hogy Jonas, a kivel ő oly durván bánt, oly nagylelkű volt s eltitkolá viszálykodásukat. Nem csoda, hogy a jó Thomas Pinch, a kinek a család sorsa szíven feküdt, nem tudta szemét lezárni.

De végre elaludt és álmodott — és ez új forrása volt nyugtalanságának — álmodta, hogy visszaélt Márton bizalmával és — megszöktette Graham Maryt!

Ámbár azt is be kell vallanunk, hogy Tomnak e fiatal hölgygyel szemben nagyon kényes volt a helyzete. Mennél többször látta, annál jobban csodálta szépségét, műveltségét. Szeretetreméltó tulajdonságaival csakhamar megnyerte a viszálykodó család jó indulatát, még a haragos testvérek közt is helyreállott legalább látszólagosan a béke egy pár nap alatt.

Mikor Mary beszélt, Tom még lélegzetét is visszatartotta, úgy hallgatott rá; ha énekelt, Tom úgy ült ottan, mintha elbűvölték volna. Többször meghallgatta orgonajátékát és Tomra egy új, ismeretlen, eddig nem is sejtett boldogság virradt.

Tom Pinch helyzete azzal éppen nem volt könnyítve, hogy a leány egy szóval sem emlékezett meg Mártonról. A becsületes Tom pedig ígéretéhez hiven erre nem egyszer adott volna alkalmat. Korán reggel és késő este a templomban volt, felereste kedvenc sétáló helyeit, járt a faluban, a kertben, a réteken, szóval olyan helyen, a hol lett volna alkalom, a háborítatlan beszélgetésre. És Mary ily alkalmakkor mindég kikerülte vagy társat hozott magával s a beszélgetés lehetetlenség volt.

Pedig nem lehet mondani, hogy nem rokonszenvezett volna vele; rokonszenvének nem egyszer jelét mutatta, kitüntette őt kegyével mások jelenlétében, s igazi jó indulatot mutatott irányában. Hátha szakított Mártonnal, hátha most már nem szereti? Ily gondolatok is megfordult akképzeltető agyában. Tom elpirult s magának tett szemrehányást, a mint ily gondolat villant meg képzeletében.

Egy nap az élénk Merry lesütött szemekkel

üldögélt a cinterem egy árnyas fája alatt; oda menekült fáradtságát kipihenni, odamenekült mr. Jonas elől. Midőn a fűvön egy árnyéket lát, fölneéz azzal a gondolattal, hogy megint vőlegénye jön őt untatni, s ime nagy csodálkozására az öreg Mártont látja maga előtt. Csodálkozása még nagyobb lett, midőn az öreg leült mellé és így kezdte a beszédet:

— Hát csakugyan férjhez megy?

— Oh kedves mr. Chuzzlewitt, bizony ezt még jó magam sem tudom bizonyosan. Remélem, egy ideig még nem.

— Ön ezt reméli? — kérde az öreg ember.

Ez nagyon komolyan volt mondva, de ő bolondságnak vette és nagyot nevetett rajta.

— Hallgasson rám — mondá az öreg ur szokatlan nyájassággal — ön még fiatal, szép és a mint hiszem jó a természete. Pajkos, könnyűvérű mindenesetre, de azért jó szívének kell lenni.

— Azt én is hiszem — mondá Merry s félrehajtott fővel a pázsitot kezdte tépni.

— Vajjon rokonszenvezik e vele?

Mercy széjjelszórta a fűvet s a másik oldalra hajtotta fejét, de nem válaszolt.

Márton ismételte a kérdést.

— Édes istenem, kedves mr. Chuzzlewitt, bocsásson meg nekem, de ön ma oly különös.

— Ha ön azt különösnek tartja, hogy én tudni akarom, vajjon szereti-e ön azt a fiatal embert, akihez nőül akar menni, hát jó, legyenek különös — viszonzá Márton — de az bizonyosan határozott kívánságom, hogy e tekintetben adjon fölvilágosítást.

— Hiszen ő olyan szörnyű ember — mondá Merry orrát földuzva.

— Tehát nem szereti? — kérde az öreg ember.

— Kedves mr. Chuzzlewitt, bizonyos vagyok benne, hogy legalább egy nap százszor is biztosítottam róla, hogy gyűlölöm. Bizonyosan ön is hallotta ezt.

— Gyakran — mondá Márton.

— És ez ugy is van — kiáltott Merry — csakugyan gyűlölöm ezt az embert.

— És egyuttal kész hozzá nőül menni? — jegyzé meg az öreg ember.

— Oh igen — mondá Merry — de hát én megmondtam a nyomorultnak véleményemet. Kedves mr. Chuzzlewitt, megmondtam neki, mikor megkérdezett, ha valamikor nőül megyek hozzá, egész életén át csak gyűlölni fogom és szidni.

Merrynek az a gyanuja volt, hogy az öreg ember ki nem állhatja Jonast és e megjegyzése által meg akarta nyerni hajlandóságát. De ugy látszik, az öreg ur az ilyen beszédektől egyáltalán nem volt meghatva, mert midőn újra felszólalt, szigorú hangon mondá :

— Nézzen körül — mondá a sirokra mutatva — és jusson eszébe, hogy az esküvő órájától kezdve, a míg ide nem teszük, nem szólhat el-lene. Gondolja ezt meg, aztán beszéljen, tegyen ugy, mint egy gondolkodó emberhez illik. Vagy talán befolyásolják, vagy kényszerítik-e házasságra? Vagy csellel kényszerítik rá, hogy ily szövetséget kössön? Nem kérdezek nevet, csak azt szeretném tudni, igen vagy nem?

— Nem — mondá Mercy vállát vonogatva — nem tudom, hogy ezt tennék.

— Nem tudja? én azt kérdem, kényszerítik-e vagy nem?

— Senki sem beszélt rá. Ha valaki ezt csak meg is próbálta volna, ekkor egyáltalán nem men-nék hozzá nőül.

— Ugy tudom, hogy először testvére udvarlójának gondolták? — mondá Márton.

— Oh édes istenem, kedves mr. Chuzzlewitt, az mégis igazságtalanság volna őt — ámbár ő szörnyű ember — mások hiuságáért felelőssé tenni. Nem lehet mások hiuságáért őt okolni. És bizony a kedves Cherry nagyon hiu teremtés.

— Tehát tévedésben ringatta magát Charity.

— Igen, azt hiszem, — mondá Merry — ámbár a kedves leány oly szörnyű féltékeny és haragos, hogy, szavamra mondom, lehetetlen neki kedvére tenni és semmit sem használna őt csilapítani.

— Nem kényszerítik rá, nem ellenőrizik, — mondá Márton elgondolkozva — ez igaz látom. De van még egy más eshetőség is. Talán csak szeleburdiságból egyezett e frigybe? Talán csak a hóbortos fej elhatározása? Ugy volna?

— Kedves mr. Churzzlewit — mosolygott Merry — ami ezt illeti, én elég bolondos vagyok. Valóságos léghajó a fejem. Ilyen több alig akad.

Az öreg nyugodtan várt míg bevégezte beszédjét, aztán bár szilárdan, de lassan és szeliden, mintha bizalmát akarná megnyerni, mondá:

— Van e hajlama hozzá, vagy amint én hiszem, szívében e beszélgetés után ítélve, ha gondolkozni fog, bizonyosan fölébred a vágy, a szakításra?

Miss Merry újra hegyesen fölvetette ajkát, s a füvet tépve vállat vont. Nem. Ő ilyen hajlandóságról mit sem tud, sőt bizonyos benne, hogy nincs is kedve hozzá. Szóval nem sokat törődik az egész dologgal.

— És soha sem jut az eszébe — hogy házas élete nyomoruságos, keserű és boldogtalan lesz.

Merry újra lesütötte szemeit és gyökerestől tépegette a füvet.

— Kedves mr. Chuzzlewitt, mily irtózatosszavak ezek! Természetesen nagyon gyakran fogunk civakodni, de hát ha más volna a férjem, azzal is civakodnám. Házas embereknél azt hiszem ez így szokott lenni. De abból, hogy én nyomorult legyek, nem igen lesz valami, majd én tökéletes rabszolgát gyurok belőle — és Merry fejével integetve kacagott.

— Hát akkor csak menjen minden a maga sorjában — mondá Márton felkelve leverten — kíváncsi voltam arra, hogy gondolkozik és ezt el-értem. Kivánom, hogy örüljön, nagyon örüljön Jonasnak — ismétlé komolyan ránézve, s azzal a temető kapujára mutatott, a honnan Jonas épen most lépett be. Az öreg nem várta be unokaöccsét, kiment a másik kapun.

— Oh ez a szörnyű öreg ember — gondolá magában a tréfás leány — itt bolyong fényes nappal a temetőben és ijesztgeti az embereket. Csak ide ne jöjjön ám griff madár, mert úgy azonnal távozom!

Mr. Jonás volt a griff. Oda ült mellé a gyepre, hiába fenyegette Merry, és nagy ravaszul kérdezte:

— Miről beszélt önnek az én kedves nagybátyám?

— Önről — viszonzá Merry — azt mondá hogy ön nem nekem való férj.

— No igen, hiszen ezt mindnyájan tudjuk. Nem szólott arról, hogy csinos ajándékot ad önnek? Én legalább várnám ezt tőle.

— Ezt épenséggel nem mondotta — válaszolá Merry határozottan.

— A piszkos vén kutya — mondá Jonás — Nos?

— Maga gyalázatos — kiáltott Mercy haragos meglepetéssel — mit csinál ön?

— Csak meg akarom ölelni — mondá a legyőzött Jonas — Azt hiszem semmi rossz nincs ebben.

— De igenis ebben nagyon sok a rossz, ha én nem találom kellemesnek — viszonzá cousinja. Menjen a pokolba, csak dühössé teszi az embert!

Jonas visszahuzta karját, és egy pár percig úgy nézett, a mi inkább gyilkoshoz, mint szerelmeshez illett volna. De csakhamar összeszedte magát és mondá:

— Mondom Mel . .

— Ugyan mit tudna maga mondani, maga közönséges népség, maga vad indiánus — viszonzá a szép ara.

— Csak azt, hogy életem felét nem fogom itt tölteni fel-alá sétálgatva. Azt sem szükséges mondanom, hogy Pecksniff véleményét nagyon különösnek tartom, a ki mindég azt hajtogatja, hogy atyám nem rég halt meg; elvégre is itt egész csöndben megesküdhetünk. A mi ezt a kötélre való nagybácsit illeti, ennek a beszéde bizonyosan nem fog bennünket zavarba hozni, különben is megmondta ma reggel Pecksniffnek, hogy ha önnek kedve van a házasságra, ő semmit semmit sem szól ellene. Nos Mel — mondá Jonas egy másik ölelést megkockáztatva — mikor lesz az esküvő?

— Szavamra — kiáltott Merry.

— Lelkemre, ha épen úgy akarja — viszonzá Jonás — mit szólna, talán a jövő héten?

— A jövő héten! ha azt mondaná a jövő negyed esztendőben, még akkor is csodálkoznám szemtelenségén.

— De én nem mondom ám, hogy a jövő negyedévben — viszonzá Jonas — én a jövő hetet állapítom meg.

— Akkor griffmadár — kiáltott Mercy eltasztva őt magától — nemet mondok; — jövő héten semmi esetre. Majd csak akkor, ha nekem kedvem

lesz hozzá. Nekem pedig csak hónapok múlva lesz kedvem, s ezzel vége!

Jonas ránézett még sötétebben, még vadab-
bul, mint Pinchre szokott; de türtőztette magát.

— Hiába minden erőlködés griffmadár, maga
ugyan nem fog nekem parancsolni, arról biztosítom.

Mr. Jonas még most is tudott magán ural-
kodni.

— Ha meglesz az esküvő a jövő hónapban,
még akkor is elég korán lesz. De ezt majd csak
holnap mondom meg önnek. Ha pedig ez önnek
nem tetszenék, akkor sohasem lesz belőle semmi
— kiáltott Merry — ha utánam jön, s nem hagy
magamra, akkor meg épenséggel nem megyek önnel
az oltárhoz. És ha akármikor nem teszi azt, a mit
parancsolok, úgy biztosítom róla, semmi nem lesz
belőle. És most isten önnel griffmadár, ne merjen
utánam szaladni!

És ezzel eltűnt a fák között.

— Ohó my lady! — kiáltott Jonas utána
nézve, s egy szalmaszálat apró darabokra tépett —
majd megfizetek önnek, ha majd egymáshoz leszünk
láncolva. Majd visszaadom akkor a kölcsönt kama-
tostul. Milyen szomorú hely ez olyannak, a ki ma-
gányosan itt üldögel. Soha életembe sem láttam en-
nél penészesebb vén temetőt!

A mint a kijárat felé fordult, messziről látta
Mercyt, a ki visszanézett.

— Ah — kiáltott Jonas kihívó mosolylyal
— csak addig éljen az alkalommal, a mig módjá-
ban lesz. Gyűjtse a szénát, a mig a nap süt. Jár-
jon addig a maga útján a maga módja szerint, a
mig az hatalmában áll.

IX. FEJEZET.

Ebben ismét fontos személyiségek szerepelnek; s az olvasó több értékes dolgot tapasztal; a többi közt, hogy bánnak a betegekkel a betegszobákban.

Mr. Mould ott üldögélt, környezve házi isteneitől. Élvezte az édes házias nyugalmat, s néma gyönyörködéssel nézett körül.

A nap forró volt, az ablak nyitva. Maga mr. Mould az ablak hidján üldögélt és hátát az ablaktáblához támasztá. Fénylő, kopasz homlokára egy zsebkendőt tett föl, hogy azt megóvjá a legyek csipéseitől. A szoba megtelt a punch párolgó illatával. A csinos punchos edény ott állt a kicssiny kerek asztalon, éppen keze ügyébe esett mr. Mouldnak.

Bent a városban a Cheap negyedben volt Mould intézete. Háreme vagy más szóval a közös szoba, ahol mrs. Mould és családja üldögéltek, hátul volt a kis irodán tul a bolt mögött, ablakai kicsiny és árnyas temetőre néztek.

E kellemes szobában üldögélt mr. Mould; s mint nyugalmas emberhez illik, nyájasan tekintgetett szét; a punchra is nézett, de otthonát sem hanyagolta el.

Kedves élete párja és két leánya voltak környeztében. Mint a liba oly kövér volt mind a két bájos miss, de mrs. Mould még kövérebb vala, mint azok ketten együtt véve. A fiatal ladyk olyanok voltak, mint a kövér angyalkák, arcuk két oldalt olyan puffadt, mint ha mindég teljes erővel fújták volna az angyali trombitákat.

Mr Mould szeretetteljes pillantásokat vetett feleségére s nyájasan tekintgetett seraph leányára is. Mr. Mould készlete annyi sok volt, hogy családi szentélye is tele volt halotti ingekkel és más temetési szerekkel.

De ezektől a Mould missek éppenséggel nem ijedtek meg, sem gyermekkorukban, sem virágzó ifjuságukban. Megszokták ők ezt, az üzlethez tartozott az ilyesmi. Semmi romantikus képzelgésre nem ösztönzé őket, legföljebb egy-egy udvari hölgy ruhadarabján tudtak képzelődni, a halottruhák közönyösek voltak előttük.

Mr. Mould lakosztályába nem hallatszott az utcák zaja; oly nyugalmas helyen volt, hogy a zaj odáig érve, lágy zümmögéssé törpült. A szomszédos raktárból a koporsócsinálók lassu, melancholikus kalapácsolása rat, tat, tat, áthangzott és szintén nagyon jól előmozdította az álmodást és emésztést.

— Pompás üzlethez tartozó hangok — mondá mr. Mould, szemeit nagy lelki gyönyörűséggel lezárva — szinte eszébe jut az embernek az idyllikus földművesi foglalkozás, mintha csak a harkály kopogása lenne.

— A harkály az odvas szilfa oldalát kopogtatja — jegyzé meg mrs. Mould, s ezzel is az üzletre tevén vonatkozást, mert szilfából csinálták a koporsót, a mely szintén üregezes, míg ki nem töltik.

— Ha, ha — nevetett mr. Mould — nem rossz kedvesem. Roppantul örülök, hogy ilyet hallok tőled kedvesem. Odvas szilfa! Ha, ha! Nagyon jó csakugyan. Én ennél sokkal rosszabb megjegyzéseket olvastam az élelapokban kedvesem

Mrs. Mouldot ez a körülmény fölbátoritá és egy kissé többet ivott a punchból, aztán leányainak nyujtá, a kik engedelmesen követték jó anyjuk példáját.

— Odvas szilfa eh? — mondá mr. Mould, s nagy örömeben lábait lógázta. A dal bükfának mondja a koporsó anyagát. Tehát csakugyan szilfa. Becsületemre mondom ez a legjobb mondás, a mit hallottam.

Annyira el volt ragadtatva, hogy ezt legalább huszszor ismételte.

— Szilfa csakugyan, igen persze, természetesen. Ha, ha, ha! Lelkemre jó volna ezt a mondást valakinek elküldeni, a ki hasznát vehetné. Ez a legcsinosabb élc, amit valaha csak hallottam. Odvas szilfa, természetesen csakugyan nagyon odvas. Ha, ha, ha!

Ekkor kopogást hallanak a szoba ajtaján.

— Ez Tacker — mondá mrs. Mould — a suhogásról megismerem. A ki most megfigyeli, azt hinné elég szele van, a mely a fején is lobogtatná a gyásztollakat. Jöjjön be Tacker!

— Bocsánatot kérek ma'am — mondá Tacker egy kissé széjjelnézve — azt hittem, hogy az ur itt van.

— No hát itt vagyok — kiáltott Mould.

— Oh csakugyan nem is vettem önt sir észre — mondá felé pillantgatva. Nemde ön nem hajlandó még csak egyet sétálni közönséges fakoporsós temetésért?

— Természetesen nem — viszonzá mr. Mould — ez nem nekem való foglalkozás, szó se legyen róla.

— Mondtam is nekik, hogy ez nagyon olcsó mulatság — jegyzé meg mr. Tacker.

— Mondja meg, hogy menjen másfelé. Mi nem foglalkozunk az ilyen üzletekkel — mondá mr. Mould. — Már az is szemtelenség, hogy ilyennel előállnak. Kicsoda ez?

— Nos — viszonzá Tacker — ezeket ön ismeri. A templomszolga veje meghalt.

— A templomszolga veje? — kérdé mr. Mould. Nos ha ő maga meghal, akkor megteszem, a kedvéért. Tudja akkor hivatalos színezete van a dolognak, de így... Szót sem erről!

— Értem sir — viszonzá Tacker. — Oh, a

mi mrs. Gampet illeti, az itt várakozik önre és beszélni óhajt vele.

— Mondja meg mrs. Gampnek jöjjön be — mondá Mould. Nos mrs. Gamp, mi az ujság?

A lady már ekkor megjelent a küszöbön s udvariasan hajlongott mrs. Mould felé; abban a percben sajátságos borszag terjedt el a szobában.

Mrs. Gamp nem is válaszolt mr. Mould kérdésére, hanem megint meghajolt mrs. Mould felé, s feltartá kezét, fölveté szemeit, mintha hálát adna az egek urának, hogy mrs. Mould oly jól néz ki.

Csinosan volt öltözve, de nem épen divatosan, azt a ruhát viselte, a melyben mr Pecksniffnek volt vele szerencséje megismerkedni, s az bizony már egy kicsit elviselt állapotban volt.

— Vannak oly boldog emberek — mondá mrs. Gamp — a kik bár az idő rohan, mindég ugyanazok maradnak, fiatalok és kedvesek. Mondtam is mrs. Harrisnak — folytató mrs. Gamp — éppen tegnap, midőn azt mondá: bizony az évek megviselik ém az embert mrs. Garup, meglátszik azoknak a nyoma mindenkin. Ne szóljon így mrs. Harris — mondám — ha azt akarja, hogy állandó jó barátok maradjunk, mert bizony ez nem mindég így van! És mr. Mould én egy nevet használtam (itt ismét meghajolt) bocsásson meg érte ennek a bebizonyítására!

A mint itt mrs. Gamp lélekzetet vesz, használjuk föl az alkalmat annak a kijelentésére, hogy ezt a Harris nevű hölgyet titok homálya környezé, mert még mrs. Gamp ismerősei közül is soha senki sem látta, egy emberi lélek sem tudta lakását, ámbár mrs. Gamp úgy beszélt róla, mintha állandó összeköttetésben lett volna vele. E tárgy fölött már sokan összevesztek, de az volt a tulnyomó vélemény, hogy ez csak mrs. Gamp agyának szüleménye lehet, a ki csak azért teremtdőtt meg, hogy alkalom adtán

ily párbeszédékbe szedett dialógusokkal bókoljon egyiknek másiknak.

— És aztán mily gyönyörűség — mondá mrs. Gamp s könyein keresztül mosolyogva fordult a leányokhoz — látni e két fiatal ladyt, a kiket én még attól kezdve ismerék, a mint fogacskáik nőni kezdtek, s a kedves teremtések temetést játszottak a raktárban. De hát mindennek immár vége mr. Mould — s a derék hölgy csintalanul rázta fejét mr. Mould felé — elmúlt sir nemde?

— Változás mrs. Gamp, változás mindenütt — viszonzá a temetési vállalkozó.

— Bizony lesz még több változás is sir — mondá mrs. Gamp és még csintalanabbul rázta fejét — a fiatal hölgyek ily szép arccal valami másra gondolnak és nem a temetésre?

— Nos ebben már nem vagyok bizonyos — mondá mr. Mould köhögve — nem rosszakarát ez mrs. Gamptól kedvesem nemde?

— Ön tudja sir — mondá mrs. Gamp — és mrs. Mould az ön kedves felesége is tudja, hogy így van, nem rosszakarát beszél belőlem; a leánygyermek meg volt tagadva tőlünk s ha lett is volna, Gamp bizonyosan a korcsmába viszi a lábacsájáról a cipőt, amint kedves fiaméval tette, aztán elküldé, hogy adjá el falábát, s hozzon neki az árán pálinkát. A fiu ezt meg is tette, de elég ckos volt s a pénzt elnyalakodta, aztán nagy vakmerően hazajött, s ajánlkozott, hogy vízbe fullasztja magát, ha kedves szüleinek ez elégtételül fog szolgálni. Oh igen, hisz ön tudja — mondá mrs. Gamp — a születéseken és halálozásokon kívül talán még valami más is akad az ujságokban mr. Mould, nemde?

Mr. Mould integetett mrs. Mouldnak, a kit most a térdére vett s mondá: semmi kétség, sok-

kal több van abba. Lelkemre, mrs. Gamp nem rossz-
szul beszél kedvesem.

— A házasságok is benne vannak nemde
sir? — mondá mrs. Gamp, a mire a két leány
elpirult és remegett, — az isten áldja meg őket,
látom, hogy jól tudják ezt. Hiszen ön is már tu-
dott erről mrs. Gamp, midőn ily korban volt, sőt
azt hinné az ember, hogy most is csak oly idős,
mint a leányai. Ha unokái lesznek.

— Oh, oh ostoba beszéd mrs. Gamp —
mondá a vállalkozó — ámbár nem épen rossz,
sőt pompás! de ezt csakugy suttogva mondá ne-
jének, fenhangon így szólt: üljön le mrs. Gamp,
ha szabad azt mondanom, talán meginna egy po-
hár rumot?

Mrs. Gamp a legközelebbi székre, a mely az
ajtó mellett állott, ült le s nagy merengve vizsgálta
a padozatot, észre sem látszott venni, hogy egy
pohár rumot készítenek neki, míg csak az egyik
fiatal lady kezébe nem nyomta, a mi őt rendkívül
meglepte.

— Ilyes valami — mondá feleszmélve mrs.
Gamp, csak nagy ritkán történik velem, olyankor,
midőn kissé rosszul érzem magamat, s a félpint por-
ter megárt. Mrs. Harris gyakran mondja nekem:
„Sairey Gamp, ön csakugyan csodálkozásba ejt.“
Mrs. Harris — mondom én neki — hogyan érti
ön ezt? „Az igazat megvallva ma'am — mondja
mrs. Harris — igazán nem értem, hogy olyan
hölgy, mint ön, aki hónapokon át ápol egy nőt és
oly kevés itallal beéri.“ Mrs. Harris — mondom
én neki — azt senki sem tudja előre, mennyit bír
kitartani, ha meg nem próbálja. Most azt mondom,
hogy félpint porter tökéletesen elég nekem, mert
hát én szegény nő vagyok, s keservesen keresem
kenyeremet.

A sajátképeni összefüggést a pohár rum és

e beszéd közt bajos lett volna kitalálni. Ekkor aztán mrs. Gamp elmondta a felkészöntöt: mindenkinek szerencsét kívánok s nagy művészettel minden további megjegyzés nélkül megitta a folyadékot.

— És mily ujságot tud mondani, mrs. Gamp — kérde mr. Mould, amint a lady shawljába megtörülte száját, s egy kis darab kétszersültet vett szájába, amit úgy látszik, az ily alkalmakra zsebében elkészített. Hogy van mr. Chuffey?

— Mr. Chuffey ur — viszonzá — olyan, mint rendesen, sem jobban, sem rosszabbul nincs. Valóban, nagyon szép attól a gentlemantól, hogy irt önnek, mondván: „Mrs. Gampot kérje meg, hogy viselje gondját, míg haza nem jövök.“ Ez nagyon jó cselekedet volt tőle. Bizony, ilyen ember kevés akad. Ha mindnyájan ilyenek volnának, semmi szükség sem volna a templomokra.

— És tulajdonképen miről is akart velem beszélni, mrs. Gamp? — kérde mr. Mould a földölogra térve át.

— Épen most akartam erről beszélni sir — viszonzá mr. Gamp — köszönöm, hogy kérdezősködött. Van egy gentleman sir, a Bull kocsmában Holbornban, a ki most nagyon rosszul érzi magát. Egy ápolónőt ajánlottak neki a Bartholom kórházból. Én ezt igen jól ismerem, neve: mrs. Prig, egyike a legjobb teremtéseknek. De ő éjjelre más-hová van elszerződve, azért csakis éjjeli ápolónéra volna szükség. Mrs. Prig engem ajánlott, mint a kivel 20 év óta barátságban van. „A legjózanabb, a legjobb teremtés a betegszobában mrs. Gamp — mondá ő. Küldjenek egy fiut a Kingsgatere — mondá — és nyerjék meg minden áron, mert az ő szolgálata arannyal ér föl. Gazdám megmondta nekem e hirt, mondván: mostani szolgálata úgy is könnyű, miért ne lehetne egyesíteni mind a ket-

tőt? Nem sir — mondtam én — mr. Mould megkérdezése nélkül, erre gondolni sem lehet. Elmegyek mr. Mouldhoz, s megkérdezem tőle, mi a véleménye?

Itt egy oldalpillantást vetett a temetést rendezőre és elhallgatott.

— Éji szolgálat? — mondá Mould, állát dörzsölve.

— Esti nyolc órától reggeli 8 óráig, én nem akarom önt félrevezetni sir — mondá mrs. Gamp.

— És akkor aztán elmehet? — kérdé Mould.

— Egészen szabad vagyok s felügyelhetek mr. Chuffeyre. Hiszen ő oly nyugodtan viseli magát. Korán lefekszik és ezt az időt többnyire ágyban tölti. Nem tagadom — mondá mr. Gamp szeliden — hogy én szegény nő vagyok és a kis pénz bizony jól ésnék nekem. De hát erre ne is gondoljon mr. Mould. A gazdagoknak nehezebb a meny-nyekbe jutni, mint egy tevének a tüfokán átbujni s ez az én nagy vigasztalásom!

— Nos mrs. Gamp — jegyzé meg Mould — én nem akarom önt keresetétől megfosztani. Azt hiszem, mind a kettőt kényelmesen elláthatja. Erről nem fogok Chuzzlewittnek szólani, ha megjön, legföljebb ha kérdezősködnék.

— Éppen a számból vette ki a szavakat sir — mondá mrs. Gamp. Nos föltéve, ha az a gentleman megtalál halni, azt hiszem, figyelmeztethetem őket, hogy ismerek egy jeles temetésvállalkozót, a nélkül, hogy önt sérteném vele.

— Mindenesetre mrs. Gamp — mondá Mould nagy leereszkedéssel — ön esetleg erről csakugyan említést tehet, megmondhatja, hogy mi roppant fényes temetéseket tudunk rendezni, a mi az élőknek nagy lelki vigasztalására lesz. Csak ne éljen vissza ezzel, csak úgy szörmentiben bánjon a dologgal. Kedvesem, talán átadhatnál egy vagy két névjegyet mrs. Gampnek?

Mrs. Gamps eltette a névjegyeket, s miután látta, hogy több rumra már nincsen kilátás (mert az üveget elcsukták) fölkel és elbucszott tőlük.

— Teljes szivemből örökös boldogságot kívánok e boldog családnak — mondá Mrs. Gamp — Jó napot kívánok Mrs. Mould. Ha én Mr. Mould volnék, féltékeny lennék önre ma'am; ha pedig önnek volnék, féltékeny lennék Mr. Mouldra.

— Pszt, pszt, bah! ugyan menjen már Mrs. Gamp — kiáltott az örömében mosolygó vállalkozó.

— A fiatal ladyknek áldva legyen édes arcuk — mondá Mrs. Gamp udvariasan meghajolva — ugyan hogy nem bántja őket a lelkiismeret; hogy megnöttek fiatal szüleik nyakára.

— Ostobaság, ostobaság Mrs. Gamp, — kiáltott Mould.

De azért nagy elragadtatásában megszorította Mrs. Mouldot, a mint ezt Mrs. Gamp mondá.

— Mondok valamit kedvesem — mondá, midőn Mrs. Gamp végre eltávozott és becsukta az ajtót — ez nagyon eszes hölgy ám! Ennek a nőnek az esze tulemelkedik ám a többi kolléganőkén. Olyan asszony ez — mondá Mould selyemzsekendőjét a fejére huzva és egy párnára hajtva fejét — hogy az ember hajlandó volna őt akár ingyen is eltemetni.

Mrs. Mould és leányai hevesen bizonykolták, hogy úgy van, a jó Mrs. Gamp akkor már az utcán volt, de ott a levegőt oly alkalmatlannak találta, hogy kénytelen volt egy kapu alá menekülni, hogy ott kipiherje magát. De még ez elővigyázati rendszabály után is oly inogva lépegetett, hogy az utcasuhancok gunyjainak volt kitéve.

Mi volt a jó lady betegsége, azt bajos lett volna megmondani; de annyi bizonyos, hogy ennek dacára Mrs. Gamp tudta magát tájékozni, nem

tévesztette el az utat. Megérkezvén mr. Anthony Chuzzlewitt és fia házába, első dolga volt kipihenni magát. Aludt hét óráig, akkor rábeszélte a szegény öreg embert, hogy feküdjék le, ezzel távozott új helyére.

Utközben betért a Kingsgate street-i lakására, egy csomó ruhát és más éjjelre való dolgokat vitt magával, aztán sietett a Holbornban levő Bull vendéglőbe, a hová éppen akkor érkezett, midőn az óra nyolcat ütött.

A mint az udvarra befordult, megállt, mert a kocsmáros, a kocsmárosné, a szobaleány mindnyájan az ajtó küszöbön beszélgettek egy fiatal gentlemannel, a ki úgy látszott éppen az imént érkezett vagy már távozni készült. A figyelmes mrs. Gamp fülét megütötte egy pár szó, a melyből megtudta, hogy pácienséről van szó, s azt gondolván, hogy a jó betegápolónénak mennél többet kell tudni arról az ügyről,¹⁾ a hol ügyességét igénybe veszik, megállt hallgatódzni.

— Tehát nem érzi magát jobban? — kérde a gentleman.

— Rosszabbul van — mondá a kocsmáros.

— Sokkal rosszabbul — jegyzé meg a kocsmárosné.

— Oh nagyon rosszul — mondá a háttérben a szobaleány, szemeit kerekre nyitva és fejét rázva.

— Szegény fiu — mondá a gentleman — nagyon rosszul esik ezt hallanom. A legrosszabb a dologban az, hogy azt se tudom, hol élnek vagy kik a rokonai és barátai, csak annyit tudok bizonyosan, hogy nem Londonba való.

A kocsmáros neje nézett, a nő férjére; a szobaleány pedig idegesen megjegyzé: ez a legbizonytalanabb utbaigazítás, a mit csak valaha hallott!

— Pedig az ugy van — folytatá a gentle-

man — a mint már tegnap is mondtam önöknek, valóban nagyon keveset tudok róla. Mi iskolatársak voltunk, de azóta csak kétszer találkoztam vele. Mind a két alkalomkor Londonban töltöttem a szünidőt (egy vagy két hétre jöttem föl Wiltshireből) azóta nem láttam. A level az én nevemre szól, a melyet az asztalon találtak, kér benne, hogy látogassam meg. Különben itt van a levele, nézze meg, ha akarja.

A kocsmáros elolvasta, a neje a vállán keresztül nézett rá, a szobaleány a háttérben iparkodott annyit megtudni, a mennyit birt.

— Volt egy kis pogyásza is nemde? — jegyzé meg a gentleman, a ki nem más volt, mint a mi régi barátunk John Westlock.

— Csak egy kis táskája — mondá a kocsmáros — de nagyon kevés van benne.

— Egy pár font is volt az erszényében nemde?

— Igen. Be van pecsételve és szekrényembe tettem. Jegyzetet csináltam mindenről, a melyet ön, azt hiszem, helyesléssel fog fogadni.

— Helyes! — mondá John — az orvos azt mondá, hogy a láz betegségnek a maga rendje és módja szerint le kell folyni, s addig egyebet sem tehetünk, mint rendesen adjuk neki az orvosságot, s gondosan ápoljuk. Van-e még valami mondani valója?

— Nincs — viszonzá a vendéglős — kivéve . . .

— Kivéve, hogy ki fog fizetni? — mondá John.

— Bizony — mondá — ezt szeretném tudni

— Nagyon jó volna — jegyzé meg a kocsmárosné.

— Ne tessék megfélelkezni a cselédekről — mondá a szobaleány nyájas suttogással.

— Hogy ezt okos dolog lesz tisztázni, azt én is megismerem — mondá John Westlock. — Az bizonyos, hogy önnek egy összeg már is rendelkezésére áll, s én szívesen fizetem az orvost és az ápolónét.

— Ah — kiáltott mrs. Gamp — nagyszerű gentleman.

Meglepetésének oly hangosan adott kifejezést, hogy mindnyájan visszafordultak. Mrs. Gamp erre szükségesnek látta előjönni kezében csomaggal és bemutatni magát.

— Én vagyok az éjjeli ápolóné — mondá — a Kingsgate-utcából; nagyon jól ismerem mrs. Priget, aki egyike a legjobb nőknek a föld kerekiségén. Hogy van a szegény gentleman? Ha nincs jobban, elő kell készítenem egyetmást. Ez nem az első dolog, hogy együtt ápoltam mrs. Priggel, legalább már huszszor megtörtént — mondá mrs. Gamp udvariasan meghajolva. Ismerjük nagyon jól egymás ápolási módját és mi akkor is tudunk boldogulni, mikor mások kétségbeesnek. Napidijunk igen kevés sir — mondá mrs. Gamp John felé fordulva — tekintetbe véve fárasztó szolgálatunkat, bizony azt hiszem, ezt meggondolva, nem valami nehéz szívvvel megy a fizetés.

Mrs. Gamp megint udvariasan meghajtotta magát, s kijelenté, hogy vezessék hivatalos kötelessége színhelyére. A szobaleány tekervényes folyósókon át vezette a ház legfelső emeletére, végre a folyosó végén álló kis ajtóra mutatott, kijelentvén, hogy a beteg ott fekszik. Ezzel megfordult s nagy sebbel-lobbal iparkodott el onnan.

Mrs. Gamp a forróságtól lihegve, a csomagot kezében tartva, kopogtatott az ajtón, erre rögtön megjelent az ajtóban mrs. Prig főkötővel shawllal a nyakában, mintha már menni készült volna. Mrs. Prig szintén olyan fajtáju asszony volt, mint Gamp,

de hangja mélyebb és inkább férfinak illett volna, még szakáll is volt.

— Már azt hittem, el se jön — mondá mrs. Prig kedvetlenül.

— Majd holnap este jóvá teszem hibámat — mondá mrs. Gamp, aztán jelekkel iparkodott megtudni egyetmást a páciens állapotára vonatkozólag, de mrs. Prig hangosan közbeszólt, ámbár csak egy vékony spanyol fal választotta el őket a betegtől.

— Oh nyugodt, de eszmélete oda van. Nem hallja meg, ha hangosan fog beszélni.

— Egyről-másról nem világositana, fel mielőtt elmenne kedvesem? — kérde mrs. Gamp, letéve csomagját az egyik szögletben s nagy szeretettel nézett kedves barátnőjére.

— Az eltett hal — mondá mrs. Prig — pompás. Ezt különösen ajánlom figyelmébe. Nagyon rossz a hideg sült. Istállószata van. Az italok mind pompásak. A karosszék nem elég puha, vánkosra lesz szüksége.

Mrs. Gamp megköszönte a jó tanácsot s nyájasan kívánt neki jó éjszakát. A derék asszonyosság nyitva tartotta az ajtót, a mig csak a folyosó másik végén el nem tűnt. Így teljesítvén az udvariaság követelményeit, betette az ajtót, belülről becsukta, aztán a spanyol fallal elválasztott betegszobába lépett.

— Egy kissé unalmas, de hiszen még ennél is rosezabb lehetne — gondolá magában mrs. Gamp, — ha az embernek szüksége van rá, nagy kényelemmel még tüzet is gyújthat.

Ezután megpróbálta a karosszéket s nagy méltatlankodással kijelenté, hogy keményebb a téglánál. Aztán az orvosságos üvegek, poharak, bögrék és teás csészék közt vizsgálódott, mikor ezzel ké-

szen volt, leoldotta fejkötőjét, az ágy felé sietett, hogy páciensét megzsemlélje.

Ez egy fiatal ember volt, kissé barna, de csinos arcu, hosszú, fekete hajjal, a mely még feketébbnek látszott a fehér ágyneműtől. Szemei csak félig voltak nyitva, fejét mindig nyugtalanul mozgatta vánkosán, de testének többi része nyugodt maradt. Nem szólt egy szót se, csak olykor-olykor feljajdult a kintól, fájdalomtól, míg fáradt feje jobbra balra forgolódott.

Mrs. Gamp egy csipet tubákkal vigasztalta meg magát, s oly műértőleg nézegette fejét féloldalra hajtván, mint egy kritikus a gyanús műtárgyat. Majd eszébe jutva szörnyű hivatala, rémes kíváncsisággal vizsgálta, vajjon, hogy nézne ki, mint holt ember?

— Ah, mondá Mrs. Gamp, a mint szemléljével készen volt s távozott az ágytól, olyan kedves halott volna, mint egy márványszobor.

Aztán kicsomagolta azt, a mit magával hozott, gyertyát gyújtott az almáriumon levő gyújtó segítségével, megtölté a kis üstöt, hogy az éj folyamában egy kis theával fölfriessithesse magát, épen ily nemes emberszerető szándékból tüzet is rakott s a theafőző készüléket is kezügybe helyezte, hogy semmi se hiányozzék a boldogságból. Ez előkészületek annyi sokáig tartottak, hogy mire elkészült velök, akkor már eljött az ideje arról is gondolkozni, mit vacsorál; azért meghuzta a csengőt és rendelt.

— Azt hiszem, édes fiatal hölgyem — mondá Mrs. Gamps a szobaleánynak, oly hangon, a mely fáradtsága mellett tanuskodott — egy kis eltett halat hozhatna nekem. Kevés anizspporral és fehérborssal. Nagyon szeretem a frissen sült kenyeret, s egy darab sajtot hozzá. Ha van ugorka, akkor azt is kérnék, mert az megbecsülhetetlen szer a

beteg szobában. Egy kis sör nagyon jó lenne éjszakára kedvesem, mert az orvosok állítása szerint éber tőle az ember. Csak egy shillingért hozzon pálinkát, több nem kell, azzal is megelégszem.

Miután e szerény kívánságát elmondta, hozzá tévé, hogy míg a parancs teljesítve lesz, az ajtóban fog állani, mert nem akarja, hogy a beteget a második ajtónyitás zavarja, azért nagyon szeretné, ha a fiatal hölgy gyorsan végezne.

Nem sokára minden ott volt, a mit kívánt, még az ugorka is. Mrs. Gamp nagy gyönyörűséggel látott az evéshez és iváshoz.

— Ah, — sóhajtott mrs. Gamp, elmerengve a pálinkás üveggel kezében, — mily boldogság e siralom völgyében megelégedettnnek lenni! Mily nemes hivatás beteg embereket ápolni. Sohasem láttam ennél szebb ugorkát, isten bizony nem láttam.

Igy elmélkedett, a míg csak az üveg ki nem ürült, akkor aztán beadta az orvosságot betegének igen egyszerűen, úgy, hogy hogy a légsövést csiklándozta s a mint száját kinyitá, a torkába öntötte.

— Nini! — monda — majdnem elfeledtem a vánkosomat. Így ni, no most tegyük magunkat olyan kényelembe, a mint csak lehet.

E szándékkal ágyat rögtönzött magának a karszékben, a lábának is előhozott egy másik karszékot. Miután így meglehetősen kényelmes ágyat készített, csomagjából egy sárga éjjeli főkötőt vett elő, a mely csodálatosan nagy vala, alakra olyan, mint egy kelkáposzta, aztán egy háló kabátot vett magára, meggyújtotta az éjjeli lámpát, lefeküdt, hogy egy kissé elcsendesedjék. A szobában a félhomálynál sötét árnyak vetődtek föl és alá. Az utcai zaj tompán elhalt mire odáig ért; a ház csendes volt, mint a sir, a város úgy elcsöndesedett, mint a ravatal.

Oh szörnyű órák! A szegény beteg egyre ide oda forgatta a fejét. Izgatott volt, de nem szólt egy értelmes hangot sem. Végre éjfél körül beszélni kezdett s mintha aggódalmasan várt volna válaszra, mintha láthatatlan társaság gyülekezett volna köréje s felelne nekik és kérdezősködne tőlük.

Mrs. Gamp felébredt és fölült ágyában. A falon az árnyéka úgy tűnt föl, mint egy óriási rendőr, a ki gonosztevő után szalad.

— Hallgass! — kiáltott a derék hölgy durván — ne csinálj zajt!

A beteg arca nem változott, feje is egyre mozgott még most is, de vadul, lázasan beszélt.

— Ah! — mondá Mrs. Gamp türelmetlenül szállva ki karosszékeiből — azt gondoltam, hogy az éjjel legalább nyugodtan alszom. De az ördögé az éjszaka úgy látszik.

— Ne igyál annyi sokat — kiáltott a beteg fiatal ember — mindnyájunkat tönkre teszel. Nem látod, hogy fogy a forrás. Nézd, hol van most a csillogó víz!

— A csillogó víz csakugyan! — mondá Mrs. Gamp — no én majd egy csillogó csésze theát iszom. Szeretném, ha elhallgatna drága jó uram!

A beteg kacagásban tört ki, de aztán abban hagyta s fájdalmasan felsóhajtott, majd lázas idegességgel számolni kezdett

— Egy, kettő, három, négy, öt, hat...

— Egy kettő három négy — mondá Mrs. Gamp, a ki ekkor letérdelt, hogy a tüzet meggyujtsa — hát te bolond hová mégy, hét nvolc hat, dugd be a szádat. Már én csak a theafőző üsttel fogok foglalatoskodni.

E kíváncsi foglalatosságában letérdelt a kándalló elé, s theáját készítve hallgatta a lázbeteg beszédjét.

— Ötszázhuszonegy ember, mind egyformán öltözve, még az arcuk is egyforma, rohannak ki az

ablakon és az ajtón — kiáltott a beteg aggodalmasan — nézzetek oda ! Ötszázhuszonkettő, huszonhárom, huszonnégy. Nem látjátok ?

— Ah igen látjuk — mondá mrs. Gamp — meg van számozva az egész csapat, mint a bérkocsik.

— Üssenek meg, hogy csakugyan bizonyos legyenek felőle. Rázzanak meg, hogy ébren vagyok-e ?

— Majd csak akkor, ha az üstömben felforr a víz — viszonzá mrs. Gamp nyugodtan — majd akkor megrázom. Nagyon megrázom, különösen, ha nyugodtan nem fog maradni.

— Ötszázhuszonnyolc, ötszázhuszonkilenc, ötszázharminc. Nézzen ide.

— No mi a baj — kérdé mrs. Gamp.

— Ott jönnek egymás mellett, mindegyik a másik karjába kapaszkodik, s kezük egymás vállán. Mi az ott mindegyik ember karján és a zászlón ?

— Talán pókháló — mondá mrs. Gamp.

— Gyászfátyol, fekete gyászfátyol. Édes jó istenem, miért nem viselik belül rejtett helyen.

— Bizonyosan a gyomrukra kellene felkötni nemde ? — viszonzá mrs. Gamp. Kérem hallgasson már el.

A tűz már ekkor jóleső melegséget kezdett terjeszteni. Mrs. Gamp elhallgatott, orrát dörzsölte, s lassan elnyomta a buzgóság. Arra ébredt föl, hogy reszkető hangon hallatszott egy név, a mely előtte ismerős volt :

— Chuzzlewitt !

A név oly érthetőleg volt mondva s oly kétségbeesetten volt mondva, hogy mrs. Gamp ijedtében az ajtóhoz szaladt. Azt hitte, hogy a folyosó tömve lesz emberekkel, akik hirül hozzák, hogy nagy tűz van. De a folyosó üres volt, sehol egy lélek. Kinyitotta az ablakot és kinézett rajta. Sötét, piszkos, elhanyagolt háztető, egyéb semmi. Amint

újra elfoglalta helyét, betegére nézett. Még mindig olyan állapotban, mint azelőtt, de csöndes. Mrs. Gampnak oly melege volt ijedtében, hogy felfogta hálóköntöse szárnyát s legyezte magát vele.

— Talán valamelyik üveg tört össze — gondoló magában. Vagy talán csak álmodtam. Az az irtózatos Cauffey, talán ő az oka? Ő sikoltott, meg mernék rá esküdni.

A föltevés nagyon valószínű volt. De hát egy csipetnyi tobak, az üst kellemes rotyogása helyre hozta idegeit, a melyek utoljára is nem voltak épen gyöngék. Keverte theáját, vajás kenyér szeleteket csinált s arccal a tűz felé fordulva leült az asztalhoz.

Ekkor megint még rettenetesebb hangon felhangzott a kiáltás:

— Chuzzlewitt, Jonas, nem!

Mrs. Gamp leejtette a csészét ijedtében, a melyet épen szájához emelt. A sikoltás az ágy felől jött.

Világos reggel volt, a mint Mrs. Gamp megint kitekintett az ablakon, a nap sugarai sütöttek s az ég egyre világosabb, az utcák zaja élénkebb lett, a nyári derült ég felé a kémény füstje szállott fölfelé, élet és mozgás mindenütt.

Mrs. Prig pontosan megjelent, miután meg lehetős kényelmes éjszakája volt a másik betegnél.

Mr. Westlock is megjött, de őt nem bocsátották a szobába, mert a láz ragadós volt.

Az orvos is eljött. Az orvos fejét rázta. Egyebet ugy sem tudott tenni, de ezt legalább jól csinálta.

— Nos ápolóné, milyen éjszakájuk volt?

— Nagyon nyugtalan sir — mondá Mrs. Gamp.

— Sokat beszélt?

— Nem épen sokat sir — mondá Mrs. Gamp.

— Persze értelmetlenül, nemde?

— Igen sir, csak úgy dadogott.

— Nos — mondá az orvos — csak vigyáznunk kell a nyugalmára, a szobát hűvösen kell tartani, az orvosságot rendesen beadni, csak gondosan ápolják. Ez az egész, a mit most tehetünk.

— Amig én meg Mrs. Prig ügyelünk rá sir, nem kell semmitől sem tartani — mondá Mrs. Gamps.

— Az hiszem — jegyzé meg Mrs. Prig, miután az orvostól nagy udvariassággal elbucsuzott — semmi ujság?

— Semmi különös kedvesem — mondá Mrs. Gamp. Beszédébe olykor-olykor neveket kever, de hát erre nem kell ügyelnie.

— Oh nem is — mondá Mrs. Prig — kisebb gondom is nagyobb annál.

— Nos hát én már végeztem kedvesem, s annak idején el fogok jönni — mondá Mrs. Gamp. De Betsey Prig — mondá érzékenyen karjára téve kezét — próbálja meg az uborkát.

X. FEJEZET.

Váratlan találkozás és biztató kilátások.

A kölesönös vonzódás, a mely a bajusz, szakál és a madarak közt vagyon, a mely befolyással van a borbélyra, hogy mindegyikkel foglalkozzék, oly sajátságos tünet, a melynek titkos okaival már tudományos társulatok is foglalkoztak, de eredménytelenül, mert kutatásaik nem vezettek célhoz.

Nekünk elég annyit tudnunk, hogy az a „művész“, a kinek szerencséje volt Mrs. Gamp lakásadójának lenni, egyesíté a borbélykodást és a mádkereskedést, ámbár ez nem éppen az ő eredeti

eszméje volt, mert ilyen borbély a mellékutcában, az elővárosokban is volt elég.

A gazda neve Paul Sweedpipe vala, de közönségesen Poll Sweedlepipe-nek hívták, sőt sokan szomszédai és barátjai közül azt hitték, hogy a pap is Pollnak keresztelte.

Kivéve a lépcsőt és magánlakását Poll Sweedpipe háza egy nagy madárfészek vala, Harcias kakasok táboroztak a konyhában; fácánok rejtegették aranytollaikat a padlás szobában, bantam tyukok tanyáztak a pincében, baglyok foglalták el a hálósobát és mindenfelé apró madár csiripelt, csattogott a boltban. A lépcsőház a tengeri nyulaknak volt szentelve.

Maga a gazda öreges férfiú volt, ragadós hideg kezű, a melyről a szappan a szárnyasok szagát nem tudta lemosni.

Pollban volt valami a madártermészetből, nem a saséból vagy héjáéból, hanem a verébtermészetből, a mely a kéményekben fészkel és az emberek társaságát keresi. Ámbár nem volt civakodó természetű, mint a verebek szoktak lenni, sőt ellenkezőleg, békés hajlamu mint a galambok; kissé begyesen járt s ebben a tekintetben is volt valami hasonlóság, közte és a galambok között, beszédének egyhangu zummogása is hasonlított e madár bugásához. Meglehetős kíváncsi is volt, a mint este kiállott boltja ajtajába s leste szomszédait előrenyújtott fejjel s ravaszul pillogatva szemével, volt valami benne a hollóból, de gonoszság alig volt benne több egy veresbegyénél. Szerencsére midőn ornithologiai sajátosságai kezdtek nagyon nyiladozni, ezeket elfojtotta, felolvasztotta, neutralizálta a borbélyság. Kopasz fején — különben olyanforma, mintha egy szarkának leborotválták volna a fejét — fekete aprófürtű páróka volt, mely a tarkóján szépen ki volt borot-

válva, hogy lássák, mily nagy értelmi tehetség szorult vala belé.

Pollnak igen vékony, kialtós hangja volt, a melyről a kingsgatei gunyolódó emberek azt állították, hogy az inkább nőnek való hang volna. Igen gyöngéd szive volt neki: egyszer midőn negyven vagy hatvan verebet szállított löversenyre, sajnálkozó hangon megjegyzé, mily különös dolog, hogy a szegény állatkákat mulatságból lelövöldözik. Az a kérdés, hátha embereket lödőznének le, sohasem tétetett Poll filozofálása tárgyává.

Poll megfelelőleg sport kedvelő jellemének, bársonykabátot, félharisnyát, félcsizmát, világos nyakkendőt és nagyon magas kalapot viselt. Nyugalmas borbély hivatalának megfelelőleg általában nem épen tiszta kötöt tett föl, flanel zsakét és térdig érő nadrágot viselt, mikor hivatalosan volt elfoglalva.

Épen ez öltözetben vala, csakhogy kötényét kötésre gyűrte, midőn arról gondolkozott, hogy boltját éjjelre bezárja.

Ez pár héttel az előbbi fejezetben megírt események után történt. A bolt lépcsőjén állott, s várta míg a kis megrepedezett csengő abban hagyja a csengést. Mert míg ezt hallja — ez volt mr. Sweedlepipe gondolkodása — addig nem elég nyugalmas helynek látszik előtte arra, hogy elhagyja.

— Ez a legnyugtalanabb csengő a világon — mondogatá Poll. Csakhogy már abban hagyta a zörgést.

Még szorosabbra fogta kötényét és sietett lefelé az utcán. Éppen amint Holbornba akart befordulni, egy libériás fiatal emberrel ütközött össze. Ez egy vakmerőnek látszó, ámbár kistermetű fiatal ember volt, arcán a kedvetlenség jeleivel, s rögtön neki is esett.

— Nos ostoba — kiáltott a fiatal ember — azt sem látja, merre megy. Miért nem néz a lába elé. Hát mire használja akkor a szemeit?

A fiatal gentleman nagyon hangosan beszélt, s oly félelmes pathoszszal, mintha a legnagyobb sértéssel állna elő, de alig mondá ezt ki, haragja meglepetéssé változott, s szelidebben mondá:

— Enyje, ön az Poll?

— Oh ön az! — kiáltott Poll — alig hiszek szemeimnek.

— Nem, nem én vagyok — válaszolá a fiatal ember — a fiam: öregebb fiam. Tiszteletére válik az édes apjának Polly, nemde?

E kis tréfa után körbe forgott, hogy Polly-nak annál jobban legyen alkalma alakjának megcsodálására, ámbár ez a járókelőknek, a kik nem voltak oly kedélyes hangulatban, mint ő, nem valami nagyon tetszett.

— Valóban alig hiszek szemeimnek — mondá Poll. — Micsoda, hát ön elhagyta régi helyét. Igaz ez?

— Hogy igaz e? — viszonzá a fiatal jó barát, a ki már ekkor nadrágja zsebébe dugta kezét, s nagy büszkén sétált a borbély mellett — látott-e valaha ily szép csizmát, mint ez. Ide nézzen!

— Nagyszerű — kiáltott mr. Sweedlepipe.

— Látott-e ilyen gombot — mondá a fiatal ember. — Nézze csak ezt meg. De ne is nézze, ha nem szakértő, ezek nemes izlésűeknek valók, és nem csőcseléknek.

— Pompás — kiáltott újra a borbély — füzöld kabát aranyzsinórral, a kalapon még kokárda is.

— Meghiszem azt — mondá a fiatal ember. A kokárdára különben keveset adok, az nem forog és olyan, mint a ventilátor, a mely a Todgers ház-

ban a konyhaablakon vagyon. Nem olvasta ennek az öreg ladynek a nevét az ujságban?

— Nem — mondá a borbély — talán tönkre ment?

— Azt hiszem — viszonzá Bailey — ha még nem is ment tönkre, nemsokára az lesz a vége. Nélkülem nem megy az üzlet. Nos hogy érzi magát?

— Oh nagyon jól — mondá a borbély — itt lakik a város e részében vagy eljött engem meglátogatni. Miféle üzlet hozta önt Holbornba?

— Semmi üzletem nincs Holbornban — mondá Bailey kedvetlen arccal. — Nekem az előkelők városrészében van dolgom. Hej most van ám nagy uri gazdám. Nem is látja az arcát a bajuszától, a bajuszt pedig a festéktől, a mi rajta van. Ez aztán a gentleman nemde? Ugy-e ön nem szeretne cabrioletben kocsikázni? Valóban nem is ajánlom önnek. Hisz önt már akkor is az ájulás környékezné, ha lassu üggetésben e szögleten látna engem befordulni.

És mr. Bailey hogy fogalmat adjon róla, mily nagyszerű dolog ez, midőn ő ügettet, s a ló helyzetébe tette magát, magasra emelte fejét, de úgy beleütődött egy vizhuzóba, hogy kalapja is a földre hullt.

— Ugy bizony nagybátyja a lónak Capricorn volt — mondá Bailey — fivére Cauliflower. Hires lónemzetség. Az ablakon keresztül ugrott ki a minap és régi gazdája eladta, mert urnőjét megölte. Ez aztán a ló.

— Ah ön eszerint már sohasem fog venni tőlem lábas jószágot — jegyzé meg Poll, s nagy szomorúsággal nézett fiatal barátjára.

— Nem gondolnám — válaszolá mr. Bailey. Semmit sem törődöm a lábas jószágokkal, kivéve a pávát, de már ez is közönséges madár.

— Oh meglehetősen — viszonzá Poll.

Poll válaszolt e kérdésre, mert mr. Bailey kérdezett, mr. Bailey pedig kérdezősködött, mert így akarta felhívni pompás liberiájára Poll figyelmét, s ilyenkor mindég olyan állásba tette magát, hogy meglássa lovagló csizmáját, fehér nadrágját, a mely kifogástalan ruha volt.

— Nos hát hova megy ön öreg fickó — mondá Bailey leereszkedő nyájassággal, mert hát ő a nagy világ társalgási modorában jártas, míg a borbély valóságos gyermek hozzá képest.

— Hát biz én egyik lakónőmet fogom haza kísérni — mondá Pál.

— Egy nőt — kiáltott mr. Bailey.

A kis borbély sietett megjegyezni, hogy ez sem fiatal, sem csinos hölgynek nem mondható, mindössze is csak egy ápolóné, a ki pár hétig egy gentleman házára ügyelt föl, de ma éjjel már elhagyta a házat, mert helyét egy más és sokkal törvényesebb gazdasszony foglalja el, a gentleman menyasszonya.

— Uj házasok és a férj ma éjjel hozza haza ifju nejét — mondá a borbély. Én oda megyek hogy lakónőmet haza kísérjem, s ládáját is haza szállítsam, mr. Chuzzlewitt házából, a mely ott van a postahivatal mögött.

— Jonas Chuzzlewitté? — kérde Bailey.

— Igen, ez a neve — viszonzá Pál — hát ön csakugyan ismeri?

— Oh nem — kiáltott Bailey — nem épen. Nem ismerem őt. Nejét sem ismerem. Sohasem láttam őket. Legfeljebb, ha most találkozunk először velők.

— Ah! — mondá Pál.

— Ah — mondá mr. Bailey hamis pillantgatással — nem lehet a nőre azt mondani, hogy

csunya. De testvére még is szebb volt. Gyakran tréfáltam vele egy — egy kicsit, a régi jó időkben.

Mr. Bailey úgy beszélt, mintha féllába már a sirban volna s ez legalább is husz vagy harminc évvel ezelőtt történt volna. A szelid Sweedlepipe Pál egészen meg volt zavarodva nagyzó módora és pártfogóhoz illő leereszkedése miatt, épen úgy zavarba hozta csizmáival, kokárdájával, libériájával, úgy hogy köd támadt szemei előtt, úgy hogy maga előtt nem látta többé azt a Bailey gyereket a Todgers-féle kereskedelmi intézetből, a ki tizenkét hóval ezelőtt vásárolta tőle a lábas jószágot, hanem látott egy jeles groomot.

Mr. Bailey elég kegyes volt még továbbra is részeltetni őt társaságában s a mint együtt ballagtak, különféle sporttárgyakról beszélgetve mulattatta őt, különösen kellőleg méltatta a fehér lábu és nem fehér lábu lovak közt levő különbséget. A lovak farkairól is beszélt mr. Bailey s a saját véleményét mondá el, mert a mint megjegyzé, hogy e tekintetben, szerencsétlenségére több jeles tekintélytől eltérő a véleménye. Mr. Sweedlepipenek pálinkát fizetett s a maga izlése szerint keverte, a mely, mint mondá, egy Jockey-club egy tagjának találmanya s a mint közel voltak a Jonás házához, mondá, hogy neki egy órai szabad ideje van, vele megy, nagyon kellemes volna rá nézve, ha mrs. Gampsnak bemutatnák.

Pál kopogtatott Jonas házának ajtaján és mrs Gamps nyitotta ki az ajtót. A két jeles személyiséget megismerteté egymással. Nagyon jeles tulajdonsága volt az mrs. Gampsnek, hogy ő épen úgy érdeklődött a fiatal emberek, mint az öregek iránt, mr. Baileyt nagy szíveséggel fogadta.

— Nagyon szép öntől, hogy eljött — mondá gazdájának — az még szebb, hogy magával hozta

kedves barátját. De attól félek, hogy megunja itt a várakozást, mert a fiatal pár még nem mutatkozott.

— Tehát elkéstek? — kérde a gazda, midőn a lady őket a konyhába vezette.

— Igen sir, tekintetbe véve a szerelem gyors szárnyait, igen — mondá mrs. Gamp.

Mr. Bailey megkérdezte, vajjon a „szerelem szárnya“ nyert a lóversenyeken első díjat vagy valami más nevezetesebb díjat vitt el, de midőn értesíték róla, hogy ez nem ló, ezt csak poétai értelemben kell venni, láthatólag elkedvetlenedett.

Mrs. Gamps különben annyira el volt bájolva, nyájas modora s könnyedsége által, hogy gazdáját suttogva épen kérdeni akarta, mily állása van a gyermeknek vagy férfinak? midőn mr. Sweedlepipe megelőzte őt szándékában és épen jókor megszólalt.

— Ismeri mrs. Chuzzlewittet — mondá kiáltva.

— Oh, hiszen ez épenséggel nem olyan nagy dolog; ez az én véleményem — jegyzé meg mrs. Gamp — ő azonfelül a világ minden pajkosságát bizonyosan könyv nélkül tudja.

Mr. Bailey ezt bóknak fogadta és gallérját igazgatva mondá: meghiszem azt!

— Ha ismeri mrs. Chuzzlewittet, akkor talán tudni fogja a keresztnévét is? — jegyzé meg mrs. Gamp.

— Charity — mondá Bailey.

— Bizony nem ez! — kiáltott mr. Gamp.

— Hát akkor Cherry — mondá Bailey — röviden Cherry. Az tökéletesen mindegy.

— A neve nem C vel kezdődik, — mondá mrs. Gamp fejét rázva — hanem M mel.

— Hm! — kiáltott mr. Bailey, jobb lábszárát veregetve — akkor úgy látszik a vidámabb hölgyet vette nőül!

Minthogy e szavak titokteljesen hangzottak,

— Mrs. Gamp megkérte, hogy magyarázza meg a dolgot, a mibe Mr. Bailey bele is kezdett, s a lady nagy kíváncsisággal hallgatott rá. Még benne volt a beszédben, midőn kerézkörgés hallatszott, s kopogás az ajtón, biztos jelül annak, hogy az új házaspár megérkezett. Mrs. Gamp arra kérte Mr. Baileyt, hogy a többit majd lesz olyan szíves az uton, amint hazafelé ballagnak, neki elmondani, ezzel gyertyával kezében távozott, hogy a ház urnőjét üdvözlje.

— Tiszta szivemből szerencsét és boldogságot kívánok önnek — mondá Mrs. Gamp mélyen meghajolva, amint a pár belépett az előszobába — és önnek is sir. De neje úgy látszik kissé fáradt az utazástól Mr. Chuzzlewitt.

— Oh eleget beszélt már ő is erről! — morgott Jonas — ön tehát jobban teszi, ha világít.

— Erre tessék ma'am — mondá Mrs. Gamp a lépcsőn előtte fölmenve. Minden oly kényelmesen van itt elrendezve, hogy jobban kívánni sem lehet, de azért megváltoztathat mindent a saját izlése szerint, ha ideje lesz rá, hogy körülnézzen. Ah, mily kedves teremtés! — De — hanem ezt már csak gondolá — nem valami vidáman néz ki, azt meg kell vallanom.

És ez igaz is volt, a nő épen nem nézett ki vidáman. A halál, a mely a menyegzőt megelőzte, árnyékát ráveté a házra. A lég fojtó volt, a szobák sötéteknek látszottak, minden szögletből, hasadékból sötétség kandikált. A kandalló tövében mint hazajáró lélek ült a nyomorék könyvelő, szemei odameredtek a hamvadó parázsra. Fölkelt s a nőre meredt.

— Ah Chuff, hát még itt van — mondá Jonas gondtalan szívtelenséggel leverve csizmájáról a port — hát még mindég él? He?

— Még mindég él sir — viszonzá Mrs. Gamp

— és ezért mr. Chuffey hálás köszönetet mondhat önnek sir, ezt nem egyszer mondtuk neki.

Mr. Jonas nem a legjobb kedélyhangulatban volt, mert körülnézve csak azt mondá: most már semmi szükségünk önre mrs. Gamp!

— Rögtön megyek, sir — mondá az ápolónő — ha ugyan még önnek ma'am nem lehetek a szolgálatára. Igen? — kérde mrs. Gamp édeskésen rátekintve, mialatt kezével zsebeiben zörgött — mondja őszintén, kis madaram, semmit sem tehetnék önért?

— Nem — mondá Merry majdnem sirva — legjobban teszi, ha elmegy.

Édeskés és ravasz mosolylyal a jövőre gondolva s a nőre nézve mrs. Gamp újra zsebében kutatott s kivett onnan egy névjegyet, a melyen le volt másolva az, ami a cégjén volt olvasható.

— Lesz oly jó kedves galambom, kedves fiatal hölgyem — mondá mrs. Gamp halk hangon — hogy ezt olyan helyre teszi, ahol mindig szeme előtt lesz. Engem nagyon sok hölgy ismer, nagyon szeretnek, ez itt a névjegyem. Nevem Gamp. És mert közel lakom, engedje meg, hogy többször bekukkanthassak s megkérdézzem, hogy szolgál az egészsége kedves madaram.

És megszámlálhatatlan intéssel, mosolygással, a mely mind arra volt számítva, hogy bizonyos titkos és bizalmas egyetértést idézzon elő köztük, mrs. Gamp végre távozott a szobából.

— De én azt mondom, még ha megégetnek is érte — mondá mrs. Gamp a mint a lépcsőkön lefelé ment — hogy épenséggel nem néz ki az a nő vidáman!

— Ah várjon csak, majd meg fogja hallani kacagását — mondá mr. Bailey.

— Hm — morgott mrs. Gamps — ezt csak-ugyan szeretném hallani.

Többet Jonas házában nem is beszéltek ; mr. Sweedlepipe elhozta a ládikáját, mr. Bailey pedig hozzájuk csatlakozott, és elindultak a Kingsgate-street felé, az uton Mrs. Gampnak Bailey elbeszélte, hogyan ismerkedett meg Mrs. Chuzzlewittel és testvérével.

A mint az ajtó becsapódott az ifju párra s egyedül maradtak, mr. Jonas leült székébe, s a neje körülnézván a szobában, mintha hideg borzongás futott volna végig a hátán. A szoba ugyanaz volt, a mit már egyszer látott, de mintha még komorabb lett volna.

— Azt hiszem, meg vagy a szobával elégedve — mondá Jonas figyelmesen nézve rá.

— No, nagyon unalmas — mondá Merry megpróbálva régi módját.

— Oh még unalmasabb is lesz — viszonzá Jonas — ha nekem ily fanyar arcot fogsz vágni. Igazán derék nő vagy, most jövünk haza, már is morogsz. A szolgáló lent van, huzd meg a csengőt, akkor felhozza a vacsorát, én addig lehuzom a cipőmet.

Merry sokáig nézett utána, amint a szobát elhagyta, aztán fölkel, hogy Jonas kívánságát teljesítse, de ekkor az öreg Chuffey fölkel s szeliden karjára tette kezét.

— Ön nincs férjnél nemde ? — kérdé élénken.

— De igen, egy hó óta. Nagy ég, mi baja történt ?

Chuffey nem mondta meg mi a baja, csak elfordult tőle. De látta, hogy az öreg tehetetlen ember, reszkető kézzel tapogatta a fejét és mondá :

— Oh jaj, százszoros jaj ez elátkozott házban lenni !

És ez volt az üdvözlő szó, a mivel otthon fogadták.

XI. FEJEZET.

A melyből kitűnik, hogy régi ismerőseink nem csak új, hanem hamis alakban jelennek meg; meglátszik az is belőle, hogy az emberek hajlandók a marásra, de olykor azok is megmaratnak, a kik marni szeretnek.

Mr. Bailey junior — a sportot kedvelő jellem, akit valamikor a Todgers-házban ezen a néven ismertek, dacára, hogy onnan elvált, még mindig ezt a nevet használta, anélkül, hogy erre törvényes jogot szerzett volna — tehát a fiatalabb Bailey, de azért elég nagy ember, ott ül a cabrioleten s nagy közönyösséggel szemléli a járó-kelőket. A déli órákban fel s alá kocsizik a Pall Mallon s várja az urát.

A nemes családból származó ló, a melynek Capricorn unokaöccse és Caulliflower az öccse, a ki érdemesnek mutatkozott a nagy rokonságra, főcánkolt, a melle fehér volt, szóval a járókelők csodálták a lovat. Mr. Bailey nagyon meg volt ezzel elégedve, de nem mutatta. Mintha mondaná: csak egyszerű kocsi édeseim, egy egyszerű kocsi. Már mi illet szoktunk választani!

Mr. Bailey sokat tartott a Caulliflower öccséről, s nagyra becsülte jeles tulajdonságait. De hát ezt a lónak sohasem árulta el. Sőt ellenkezőleg az volt a szokása, hogy a lovat valahányszor hajtott, mindig tiszteletlen, ha nem igazságtalan szavakkal illeté, mint pl: ah ugy szeretné, csakugyan ilyesmi jut az eszébe. Ugyan hová iparkodik megint? Ohó ezt majd másképp kell elvégezni és több efféle . . .

De ma mr. Bailey különben rózsás kedélyhangulatban volt, s hivatásában ki akarván magát tüntetni, nagyon is szigorúan vette; s a tüzes állat azzal mutatta haragját, hogy hátsó lábait a levegőbe emelgeté, ezért sokszor oly sajátságos helyzetbe került a kabriolet előtt, hogy a járó-kelők

nem győzték azt eléggé csodálni. Egy suhanc szénhordóra egész méltósággal odakiáltott: Na kölyök, ki lehetett olyan eszelős, hogy kocsit bizon rád. Ha öreg asszonyt látott az utcán átszaladni, rájuk kiáltott: maguknak is nénik jobb volna, ha már halotti bizonyítványt mutatnának fel magukról. Az utcagyerekek szíves szavai által felbátorodva, felkapaszkodtak a kabriolet hátuljára, de biz onnan lekorbácsolta őket mr. Bailey. Szóval mr. Bailey jó humorban volt, felkocsizott a st. James térre, onnan pedig egy másik bejáraton csak ismét visszatért a Pall Mall utcára.

Miután ezt többször egymásután megtette, mr. Bailey egy ház előtt a Pall Mall utcában megállt, s leugrott a kocsiról. Pár percig tartotta a lovat gyeplőjénél, midőn nem sokára két gentleman ült be a kocsiba, rögtön hajtani kezdtek. Mr. Bailey utánok iramodott, s bizony sok idejébe került, míg kurta lábaival el tudta érni a kocsit és a hágójára felkapaszkodott. Persze mulatságos látvány volt a Bailey ottan, a mint majd jobb majd ballábán áll ott.

Mr. Bailey ura a mint a kabrioletben ült, igazolta azt a lelkes leírást, a mit mr. Bailey Pálnak adott róla. Valóságos fekete hajerdő nőtt ki a fején, az állán és a két orcáján. Ruhája a legújabb divat szerint készítve, a legfinomabb szövetből. Arany és kék virágok díszlettek a mellényén, értékes lánc és joujouk lógtak le onnan, ujjai briliánt gyűrűkkel voltak megrakva. A napsugár játszott fényes kalapján és fénymázos csizmáin. És mégis ámbár neve és külseje is megváltozott, mi megismerjük benne Tigget. Ámbár most már nem Montague Tiggnék, hanem Tigg Montaguének nevezte magát, de mégis csak a régi Tigg volt ő. Az érc bár ujonnan megbélyegezve volt, mégis a régi Tigg-érc volt.

Mellette egy igénytelen gentleman üldögélt, egészen üzleti embernek nézett ki és Tigg Dávidnak szolitotta őt. Vajjon a zálogos Dávid? De igen ez a Dávid volt.

— A titkár fizetése Dávid — mondá mr. Montague — miután az intézet már megalakult, 800 font sterling évenként. Természetesen megkapja a 25.0/0ot a nyereségből. Elég ez önnek?

Dávid mosolygott, köhögött, szóval oly arcot vágott, amiről rögtön kitűnt, hogy ő maga a titkár.

— A mai ülésen pedig saját személyemet fogom elnöknek megtenni.

A titkár újra nevetett, csakugyan nevetett és ravaszul dörzsölgette orrát fekete kezításkájával.

— Nemde, ez kapitális gondolat volt tőlem?

— Mi volt a kapitális gondolat, Dávid? — kérde mr. Montague.

— Az angol bengáli — köhécselt a titkár.

— Az angol bengáli önzetlen kölcsön- és életbiztosító társulat nagyszerű üzlet nemde Dávid? — mondá Montague.

— Mindenesetre nagyszerű — kiáltott a másik mosolyogva.

— A szó szoros értelmében — jegyzé meg az elnök — olyan bizonyos ez, mint az egyszerű egy.

— Ugyan mennyit kapnak a letéteményezők befizetett tőkéjük után a legujabb prospektus szerint?

— Egy kettőst és annyi nullát mellé, a mennyit a nyomdász egy sorban kiszedhet — válaszolt barátja roppant kacagással.

Erre mind a ketten elnevették magukat, különösen a titkár oly erősen kacagott, hogy lábai is a levegőbe kerültek, oly kellemetlen helyzetbe hozta Caulliflower öcscsét, hogy az neki ment egy osztrigás boltnak, nem is említve azt, hogy mr. Bailey

is megszédült, s nem a lábán állt, hanem a szijon esüngött egy darabig.

— De mily szörnyű fickó is vagy te, — mondá Dávid csodálkozva, midőn e kis ijedtségen tulestek.

— Mondd Dávid, hogy lángész.

— No lelkemre, csakugyan lángész vagy — mondá Dávid. Mindég tudtam, hogy a fecsegés nagy adományával van megáldva, de soha sem hittem volna, hogy felényi képességekkel birt volna. De hogy is gondolhattam volna erre?

— Felhasználtam a körülményeket Dávid, ez már magában véve genialitás — mondá Tigg. Emeltek a körülmények. Pl. ha most te 100 fontot veszítesz fogadásban, s azt nekem rögtön kifizeted, (ami bizony nagyon valószínűtlen), úgy én szellemileg véve a dolgot emelkedtem, mert 100 fonttal több pénzem van.

Tartozunk annak bevallásával, hogy mr. Tigg, amint nagyban szélhámoskodni kezdett, mindjárt nagyobb ember lett, mint különben.

— Haha! — kiáltott a titkár növekvő bizalmassággal — ha csak rád nézek és meggondolom, hogy a te birtokaid Bengáliában vannak, valóságos nevetési görcsök fognak el.

Ez a félig kifejezett eszme nem kevésbé tréfásnak látszott mr. Tigg előtt is, mert ő is szívéből nevetett rajta.

— Bizony isten, ez roppantul nevetséges, hogy a te bengáliai birtokaid képezik a kezességet. Megpukkadok a nevetéstől!

— Pompás, ördögi pompás ez a birtok — mondá Tigg Montague — mindenre nézve kezességül szolgálhat. Csak a tigriskert egy pénzverőben fölhalmozott kincsek értékével ér föl Dávid.

Dávid csak idő múlva tudott felelni, annyira erőt vett rajta a nevetés.

— Oh milyen szörnyű ember ön ; — aztán elől kezdte a kacagást, törülte szemeit, oldalát tartotta, de egy szót sem szólt.

— Kapitális eszme nemde ? — kérde Tigg, a ki most jónak látta újra visszatérni barátja első megjegyzésére — semmi kétség, hogy kapitális eszme. Ez az én eszmém !

— Nem igaz, az én eszmém volt — mondá Dávid — az ördögbe is, hagyj már nekem is valamit a dicsőségből. Nem én mondtam neked, hogy van egypár font fölöslegem ?

— Te mondtad ! De hát én is mondtam, hogy van egypár fontom, a mit az üzletbe lehet befektetni.

— Nem tagadom — viszonzá Dávid hevesen — de ez még nem eszme. Ki mondta azt, ha öszteteszszük pénzünket, bebutorozunk egy irodát, és megadjuk a dolognak a látszatot

— De ki mondta azt, hogy ha nagy zajt ütünk, bebutorozunk egy irodát, pénz nélkül is fogunk boldogulni ? Légy eszeden, gondolkozzál higadtan s akkor mondd meg, kinek volt ez az eszméje ?

— Nono — mondá Dávid beismerőleg — megengedem, hogy te előnyben vagy. Nem is akarok veled egy sorba kerülni. Én csak azt akarom bebizonyítani, hogy nekem is van benne egy kis érdmem.

— Az érdem a berendezés körül legyen mind a tied — mondá Tigg. — A társulat kiállítása, a könyvek, körözüvények, hirdetések, toll, penna, papíros, pecsétviasz, ostya, mind ezt te bámulatosan eligazítottad. Te jeles szervező vagy, ezen nem lehet vitatkozni. De a dolognak poetikus és találékonyságát illető része Dávid

— Az meg legyen egészen a tied — mondá barátja. Ez kérdésbe sem jöhet. De ily pompás fo-

gattal mint ez, oly csinos dolgokkal, mint a milyekkel te környezed magad, valld be, hogy teendői bizony nagyon kényelmes.

— De hát mi az eredménye ennek? Nemde anglo-bengali? — kérde Tigg.

— Igaz.

— Vajjon te így ki tudtad-e volna vinni a dolgot? — kérde Tigg.

— Csakugyan nem.

— Ha ha — nevetett Tigg — hát akkor elégedj meg helyzetekkel és nyereségeddel Dávid kedves jó barátom és áldd azt a napot, a mely a zálogház asztalánál összehozott bennünket.

E párbeszédből az olvasó nyomára juthat, mily nagyszerű vállalkozásba kaptak ezek? Fölhívásukban elmondták a közönségnek, hogy mily ropant előny az, ha az ember sokat nyerhet és semmit se veszíthet, üzletük e nagyszerű elv alapján volt berendezve és nagy virágzásnak indult.

Az anglo-bengáli kölcsön és életbiztosító társulat egy szép reggel életbe lépett, nem mint egy kis mostszületett intézet, hanem már mint teljes erőben levő társulat, a mely rögtön nagy üzletekbe bocsátkozik. Volt egy fiókja a város előkelő negyedében egy ruharaktár fölött az emeleten, míg a főiroda a city egy újabb utcáján volt, a hol egy ház egész emeletét foglalta el, az ablakok fölött különféle alaku betűkkel ki volt írva: Anglo-bengali.

A főkapunál nagy betűkkel ki volt festve. Az angol-bengali önzetlen kölcsön és életbiztosító-társulat. Az ajtón szintén e fölirat egy réztáblán, amely mindég fényesre volt csiszolva.

Belül a hivatalos szobák ujonnan voltak butorozva, mindenütt új székek, szőnyegek, minden finom és drága, mint a hogy egy ilyen előkelő társulathoz illett.

A mi az üzletet illeti, itt minden rendben van. Nézd meg a pompás zöld, piros hátú üzleti főkönyveket, utmutató táblákat, napi könyveket, levelező csomagokat, lenyomó eszközöket, tűzmentesítő eszközöket, a melyek biztonságba helyezik a társulat roppant mennyiségű papírjait. Nézd e vaspénz-szekrényeket, az órát, az iroda pecsétjét, itt teljes biztonságban van minden. Szilárdság a fő dolog itten, a mi már abból is kitűnik, mily tömör alakok vannak a kandallón, s az a fényes háztető szegélyzet minden arra vall. A mi a nyilvánosságot illeti, ebben sincs hátramaradás. Az angol-bengali szót még a kőszenes kosarakon is látjuk mázolva. A merre a szem fordul, mindenütt pompázik ez a két szó, úgy hogy beleszédül az ember feje.

Oda van nyomtatva minden levélpapiros te tejére, a pecsét kerületén is ez van bevésve, a cég címe csillog a portás bekecse gombjain és legalább huszszor van említve abban a körözüvényben, a melyben Crimble Dávid esquire, a társulat titkára szabadságot vesz magának s figyelmedbe ajánlja az angol bengáli önzetlen kölcsön- és életbiztosító társulatot, s biztosít róla, hogy a fél mit sem veszíthet, de igen is nagyon könnyen veszíthet a társaság, oly bőkezű és áldozatkész. És ez, mint Dávid Crimble megjegyzé, a mi nagyon különös, el is hiszed, ez a legjobb kezesség arra, hogy az intézet állandó marad.

E jeles gentleman neve eredetileg Crimp (lélekvásárló) volt, de az ily famózus név megingathatná benne a bizalmat, azért Crimblevé változtatta.

Az épület előtt egy derék portás állt. Egy csodálatos teremtés, nagy vörös mellényben, rövid szabásu bors és só színű kabátban, a ki maga is roppant bizalmat keltett az emberekben. Egy csöpp bizalmasság nem volt közte és az igazgatóság közt ;

senki sem tudta róla, hol szolgált utoljára, senki sem tudott szelleméről, származásáról felvilágosítást adni. E tekintetben soha kérdést nem intéztek hozzá. Szóval rejtélyes egyéniség volt, csinálhatott ami neki tetszett, s úgy alkalmazkodott új helyzetéhez, amint jónak látta s a bért is ő szabta meg. Megadták neki, a mit kért.

A konkurrens üzletek többször iparkodtak őt elcsalogatni, a Lombardstreetre is csalogatták; gazdagabb barátjai pedig azt a tanácsot adták neki: légy törvényszolga, de ő hű maradt az angol-bengáli intézethez.

Vajjon kitanult gazember, vagy jóakaratu együgyű fickó-e? ezt bajos lett volna megállapítani, legalább úgy látszott, mintha feltétlenül bizott volna az angol-bengáli intézetben. Nagyon komolyan vette képzelt kötelességeit, ámbár tulajdonképen semmi dolga sem volt, de úgy viselte magát, mintha dolgát alig győzné, a mi bizonyos méltóságos külsőt kölcsönzött neki.

Amint a cabriolet az ajtóhoz ért, a portás hajadon fővel jelent meg a járdán és hangosan fölkiáltott: helyet az elnöknek, helyet az elnöknek, uraim! Azt fölösleges mondanunk, hogy e kiabálás folytán az utcai járókelők figyelme az angol-bengáli társaságra irányult. Mr. Tigg kecsesen szállt ki kocsijából. Őt tisztességes távolban követte a titkár (aki most nagy áhitattal, tisztelettel nézett főnökére) Mr. Tigg fölment a lépcsőkön, előtte a portás, a ki egyre kiabált: „Kérem, gentlemanek, egy kis helyet a társulat elnökének!” Ily stentorhangu kiáltások közt vezette az elnököt az irodákon át, ahol egy pár jámbor kliens üzletet kötött, innen a tanácskozó terembe, amelynek ajtaja rögtön elcsukatott és elrejté a nagy tőkepénzeseket a közönséges halandó szemek elől.

A tanácskozóterem török szőnyeggel volt be-

vonva, s az asztal fölött Tigg Montague mint elnök arcképe, egy nagyszerű elnöki szék, előtte egy kis kézi csengő és elefántcsont kalapács. A nagy asztalon papírsomagok, tollak, tintatartók.

Az elnök nagy ünnepélyességgel foglalta el székét, a titkár jobb oldalán foglalt helyet, a portás katonásan a háтамögött állt meg. Ez volt a gyűlés, a többi csak egy kis képzelgés.

— Bullamy! — mondá mr. Tigg.

— Sir — mondá a portás.

— Adja át üdvözetem a társulati orvosnak sir, s mondja meg neki, hogy beszélni óhajtanék vele.

Bullamy torkát köszörülte, s kiment a hivatalba kiáltván: az elnök látni kívánja a társulat orvosát, kérem helyet, helyet kérek! Nemsokára újra bejött a kérdéses gentlemannel, mind a ketszer mind jövetnél, mind menésnél kinyitá és bezárta a terem ajtaját. Az együgyű kliensek nyujtogatták nyakukat, lábujjhegyre álltak, hogy legalább egy futó pillantást vethessenek a titokteljes szobába.

— Jobling kedves barátom — mondá mr. Tigg — hogy van ön? Bullamy, várakozzék odakint. Crimple ne hagyjon el bennünket. Jobling kedves jó barátom, igazán szivemből örülök látásán.

— De hogy érzi magát ön mr. Montague? — kérdé az orvos kényelmesen végigheverve egy karosszékekben (a teremben csakis karosszékek voltak) s elővett fekete selyem mellénye zsebéből egy csinos arany tobák-szelencét. Hogy érzi magát? Persze kifárasztják az üzleti dolgok. Ha így van, miért nem pihen ki magát? Persze a bortól is egy kissé lázas állapotban van, hm! Igyék hát tiszta vizet. Vagy nincs semmi baja, egészen jól érzi magát? Ugy luncheot hozasson. Pompás dolog ám ilyenkor erősíteni a gyomrot lunch-chel mr. Montague.

A társulat orvosa (épen az az orvos, ki a

szegény öreg Chuzzlewittet a másvilágra küldte, a ki a Bull-korcsmában mrs. Gamp betegét gyógykezelte) mosolygott e szavak után, s csak úgy könnyedén hozzátette, a mint ingének elejéről leverte a tubákport: én mindig ilyenkor szoktam luncheot enni!

— Bullamy! — kiáltott az elnök megrántva a csengőt.

— Sir!

— Luncheot!

— Remélem nem azért, mert én emlitém föl — mondá az orvos. Ön nagyon kegyes jó uram. Egészen megszégyenít. Haha, ha szorosán az orvosi praxisra tekintenek, ezt nem szabad volna tiszteletdíj nélkül elmondanom, mert ha nem követi tanácsomat, nem most eszi meg a lunch-et, úgy hamarább a kezeim közé kerül. De hadd magyarázzam ezt meg. Mr. Crimple combjaiban. . . .

Crimple titkár akaratlanul megdöbbsent, mert az orvos nagy hevében megragadta és a maga lábara tette combját, mintha kedve lett volna azt levágni.

— Crimple combjaiban — folytatá az orvos hátratolva kezelőit s mind a két kezével megragadta Crimple lábszárát — itt a hol a térdkalács az üregbe hajlik, van bizonyos mennyiségű állati olaj.

— Schase törődjék vele jó uram! kérem legyen oly szives és ne tapogassa a lábszáramat — mondá mr. Crimple aggódó arccal — ez csak olyan lábszár, azt hiszem, mint a többi, nem?

— Ne gondoljon azzal — mondá az orvos — ha olyan vagy nem olyan is mint a többi.

— De én igenis törődöm vele — mondá Dávid.

— Veszek egy különös esetet mr. Montague — viszonzá az orvos — hogy megjegyzésemet igazoljam. Mr. Crimple combjának e részében sir

van állati olaj. Mr. Crimble minden tagjában van ebből több vagy kevesebb sir, ez tény. Ha már most mr. Crimble elkészik a lunch chel, vagy a gyomor nem pihenhet eléggé, akkor az olaj fogyni kezd és lassan lassan semmi sem lesz belőle. Mi ennek a következménye? Mr. Crimble csontja bele-mélyed az üregbe és mr. Crimble gyöngé, elcsenevészedett beteg ember lesz.

Az orvos mr. Crimble combját elbocsátotta, mintha már ebben a kellemes állapotban lenne, aztán kabátjának ujjait felgyűrve, diadalmas arccal nézett az elnökre.

— Mi foglalkozásunk folytán a természetnek több titkát ismerjük meg — mondá az orvos, — természetesen azért tanulunk, hogy ez így legyen, ezért járunk egyetemekre, ezért vizsgázunk, s tudományunk miatt van tekintélyes társadalmi állásunk is. És az a bámulatos, mennyi keveset tud a közönség az ilyesmiről. Nos mit gondol ön — és az orvos becsukta szemét, mosolyogva hátradőlt székeben, ujjából háromszöget formált, a melynek alapját két hüvelyke képezze — nos mit gondol ön mr. Crimble, a gyomra merre lehet?

Mr. Crimble még nagyobb zavarba jött s a mellénye alatt tapogatódzott kezével.

— De nem ott van ám — kiáltott az orvos — nem bizony. Ez általános nagy tévedés. Kedves jó uram, ön nagy csalódásban él.

— De itt érzek fájdalmat, ha valami nincs rendén; többet nem tudok — mondá Crimble.

— Ön azt csak úgy gondolja, de a tudománynak ezt jobban kell tudni. Volt egyszer egy betegem — az orvos az ujjain levő gyűrűk közül egyet megérintve, s kissé félre hajtotta fejét — egy gentleman, a ki igen szépen emlékezett meg rólam végrendeletében, s írta: a fáradhatatlan, nagy

tudományu házi orvosomnak és barátomnak John Joblingnak elismerésem jeléül. Ez a gentleman egész életében téves véleményben volt e szerv helyét illetőleg, míg végre én reputációm érdekében biztosítam róla, mily csalódásban él, mire ő könyvekben tört ki és mondá: Jobling az isten áldja önt meg! Nemsokára ezután örökké elnémult, s Brixtonban temették el őt.

— Helyet, helyet — kiáltott oda mr. Bul-lamy — frissítők az igazgatósági tagoknak.

— Ha! — kiáltott az orvos tréfásan és kezeit dörzsölte, székét pedig közelebb huzta az asztalhoz. Ez a valódi életbiztosítás kedves uram. Ez a legjobb biztosító eszköz a világon. Legyünk előrelátók, együnk és igyunk, mikor tehetjük. Nemde mr. Crimble?

A titkár helyeselte ugyan a dolgot, de morgott mellé, mintha az, hogy véleményét a gyomor helyzetére vonatkozólag megdöntötték, még ennek megtöltésétől is elvette volna a kedvét. De a mint a portás mutatkozott a hófehér abroszszal leterített tálcával kezében, a melyen egy pár hideg szárnyas, becsinált hus és hideg saláta volt, ez egészen meghozta jó kedvét. Még jobban előmozdította ezt egy üveg champagnei és kitűnő madeira megérkezése, s oly mohósággal látott hozzá az evéshez, a mely még az orvos étvágyán is túltett.

A lunch igen elegánsul volt felszolgálva, volt egy csomó pohár, porcellán edény, ezüstnemű, mindebből kitűnt, hogy az evés és ivás épen nem mellékes dolog az angol bengali igazgatóságnál. Az evés alatt az orvos arca egyre vörösebb és vidámabb lett, mintha minden harapás, a mit megevett, minden csöpp bor, a mit megivott, mind újabb csillogást kölcsönzött volna arcának és újabb fényt a szemének.

A város bizonyos negyedében mr. Jobling

népszerű ember volt. Éles álla, nagyzó beszéde mindig hatott. Nyakkendője, előinge hófehér vala, ruhája fekete, arany óralánca sulyos, pecsétnyomója igen nagy, csizmái, amelyek mindig ki voltak fényesítve, s csikorogtak, amint járt. Kellemes modoru embernek tartották, mert sokat tudott beszélni. Nő-betegei dicsérték, sőt férfi ismerősei közül is, a kik a leghidegebbek voltak irányában, így nyilatkoztak róla: bármit is mondjunk Jobling orvosi ügyességéről, (azt nem lehet tagadni, hogy nagy a hire) az bizonyos, hogy a legkellemesebb emberek egyike.

Jobling több okból, és ezek közt nem az utolsó helyen állott az, hogy összeköttetésben állott igen sok kereskedővel és családjával, a legalkalmasabb ember volt az angol bengáli bank orvosának. De Jobling sokkal ügyesebb volt, mint sem magát rossz hirbe akarta volna hozni az angol-bengali miatt, s úgy tüntette fel a dolgot, hogy ő csak orvos ottan fizetéssel, (mondhatta volna jó fizetéssel) egyéb semmi. Ezért így nyilatkozott egy pár kíváncsibb páciense előtt:

— Nos édes uram, a mi az angol-bengalit illeti, ebben a tekintetben igen kevés a mondani valóm. Én pusztán csak orvos vagyok bizonyos meghatározott fizetésért. A munkás megérdemli a bért; bis dat qui cito dat. (Classicus olvasottságu ember ez a Jobling, gondolá magában a beteg — mily olvasott ember!) és ezt pontosan megkapom. Ezért kötelezve érzem magamat csak jót mondani az intézetről. (Mindenesetre ez szép Joblingtól — mondja magában a páciens, aki Joblingnak csak az imént fizetett.) Ha ön kedves barátom azt kérdi tőlem, megbízható-e a társulat, én nagy zavarba jövök, mert nem vagyok részvényes, ezért a kíváncsiság nem illendő hozzám. Már pedig az illendőség a gyöngédség, mint azt kedves neje is

meg fogja mondani, első dolog az orvosnál. (Gyöngédebb és lovagiasabb embert Joblingnál képzelni sem lehet — gondolja magában a páciens.) Így áll a dolog kedves uram. Ön nem ismeri mr. Montaguét? Nagyon sajnálom. Igen kedves ember s minden ízében gentleman. Nagy vagyona van Indiában, a mint mondják. Ház és minden az övé. A butorzat elegáns és fényűző, képei különösen anatómiai tekintetben tökéletesek. Ha valami üzletbe akar bocsátkozni a társulattal, ez tökéletesen önön áll. Én lelkiismeretesen csak annyit mondhatok, hogy szervezete szolid alapon áll. Ha ezt emberi testalkatra vonatkoztatom, az önét is egészségesnek kell tartanom és a kis betegség csak hasznára vál. Ma'am — mondá az orvos betege feleségéhez fordulva — ez jobban használ neki, mintha patikám üvegeinek felét kiüritené (Jobling legbarátságosabb ember, a kit csak láttam valaha életemben — gondolá magában a páciens — és szavamra, meggyőződött az ügy igazságáról.)

— Itt az osztalék orvos — négy életbiztosítás és egy kölcsönért — mondá Crimble — midőn a lunchnek vége volt és egy pillantást vetett egy pár papirdarabra, a mit a portás behozott.

— Jobling kedves barátom — mondá Tigg — az isten sokáig éltesse.

— Ej ej ostobaság. Szavamra mondom, semmi jogom nincs az osztalékra — mondá az orvos. Ez annyi volna, mintha meglopnam. Én senkit sem ajánlottam. Én csak azt mondtam mindég, a mit tudok. Betegeim kérdezik, mit tudok az intézetről, s én elmondom, a mit tapasztaltam. Egyebet semmit. Az előrelátás nem a legerősebb oldalam és ez hibám volt mindég. Az természetesen más kérdés, hogy ha más pénzüintézettel nem állnék már évek óta összeköttetésben, vajjon ide befizetném-e a pénzemet?

Az orvos ezután jónak látta változtatni a beszéd tárgyán.

— E bort iddogálva — mondá az orvos — emlékeztet engem a legjobb portói borra, a mit valaha ittam életemben, és ez egy temetés alkalmával történt. Még nem látta ezt az urat mr. Montague? — mondá s egy névjegyet adva át neki.

— Remélem ezt még nem temették el! — mondá Tigg, a mint a névjegyet átvette — mert akkor nem óhajtom látogatását.

— Ha ha! — nevetett az orvos — nem ő halt meg, ő csak e temetésben érdekelve volt.

— Oh — mondá Tigg szakállát simogatva — emlékszem e névre, de ő nem volt itt.

Az orvos épen mondani akart valamit, midőn Bullamy belépett és egy névjegyet adott át az orvosnak.

— Mondja meg annak az urnak — mondá az orvos felkelve.

— Hát csakugyan eljött? — kérde Tigg.

— Eljött csakugyan és miért ne jött volna? — viszonzá az orvos.

— Ah ez annál jobb — viszonzá Tigg — az angol-bengalira nézve. Bullamy takarítsa le az asztalt, vigyen ki mindent. Mr. Crimple munkára!

— Bevezessem? — kérde Jobling.

— Nagyon le lesznek kötelezve — mondá Tigg.

Az orvos eltűnt az első szobában, s nem sokára visszatért mr. Jonas Chuzzlewittel.

— Mr. Montague — mondá Jobling, engedje meg, hogy bemutassam barátomat mr. Chuzzlewittet. Kedves barátom, elnökünk. Tudja ez csak szokás — tévé hozzá nagy udvariassággal és mosolyogva — ez csak megszokás. Azt mondom elnökünk. Hisz ő utoljára is nem elnököm. Nekem semmi összeköttetésem sincs a társasággal, csak épen bizonyos meghatározott díjat kapok or-

vosi szolgálatokért. Akkor hát miért mondom elnökünk? Egyszerűen azért, mert ezt mindig hallom másoktól. Ily nagy hatalma van az ember fölött a megszokásnak. Mr. Crimble, azt hiszem, ön nem szokott burnótozni? Ezt pedig rosszul teszi.

E megjegyzés után az orvos egy nagyot szippantott, Jonas pedig az asztalnál leült az egyik székre. Ügyetlenül viselte magát, mint rendesen. Mindnyájunk közös gyengesége az, de különösen oly közönséges gondolkozásu emberre mint Jonas, nagy befolyással volt a szép ruha és butorzat. Nagyon hatott rá.

— Nos, a két urnak, úgy látszik, üzlete van egymással — mondá az orvos — s idejök drága. Az enyém is az, már most is több ember várakozik rám, akik meg akarják magukat vizsgáltatni, hogy életüket biztosithassák. Ha ezt elvégeztem, több látogatást kell tennem. Miután nekem jutott a szerencse, hogy őket egymásnak bemutatthassam, most már dolgom után nézek. Good bye! csak azt engedje még meg, mr. Montague, mielőtt elmennék, kijelentenem, hogy az a gentleman, aki ön mellett ül — és itt ünnepélyesen megkopogtatta tobákszelelencéjét — a legtöbbet tett, hogy engem az emberi természettel kiengeszteljen. Good bye!

E szavakkal Jobling kisietett a teremből s a saját hivatalos szobájába sietett, s nagy buzgalommal, lelkiismeretességgel látott hozzá azok megvizsgálásához, a kik a társulatnál életüket biztosítani akarták. Megtapogatta üteröket, megnézte nyelvöket, hallgatódzott a mellőkön, megkopogtatta azt stb., mintha nem is tudná, hogy az angol-bengali bárkit elfogad, legyen az kehes, vagy egészséges

Mr. Crimble is foglalatossága után látott és Jonas Chuzzlewitt és Tigg egyedül maradtak.

— Hallottam barátomtól — mondá Tigg szé-

két közelebb vive Jonashoz s az ő megnyerő nyájasságával — ön arra határozta magát, hogy. . .

— Ohó, akkor nem mondott igazat — vágott közbe Jonas — én nem mondtam el neki gondolataimat. Ha ő fejébe vette, hogy én ezért meg ezért jöttem, bizony egy csöppet sem vagyok neki lekötelve.

Jonas sértőleg mondá ezt; s az már természetében volt, hogy a szép ruhákért, butorokért iparkodott boszut állani, a melyek hatása alól nem tudta magát kivonni.

— Ide jöttem egyetmást megkérdezni, egykét okiratot megnézni, ezzel még semmire sem köteleztem magamat. Először jöjjünk tisztába a helyzettel: értsük meg egymást.

— Kedves barátom — mondá Tigg megveregetve vállát — gratulálok önnek őszinteségeért. Ha két oly ember, mint én és ön kezdettől fogva őszintén beszélnek egymással, úgy minden félreértés ki lesz kerülve. Mit rejtegetessem azt ön előtt, amit ön ugyis igen jól tud, amiről csak a csöcselék nem álmodik. Mi társulatok mindnyájan ragadozó madarak vagyunk, pusztán ragadozó madarak. Az egyedüli kérdés csak az, vajjon tudunk-e egyszerre önnek és magunknak használni, vajjon ha a mi fészünköt kétszeresen kibéleljük, vajjon kibélelhetjük az önét legalább egyszeresen. Oh ön ismeri titkainkat. Ön lát a kulisszák mögé. Ha másképp nem megyen, mi becsületes üzletet fogunk önnel kötni, igen, becsületes, ha másképen nem lehet.

Azt már említettük mr. Jonasról, hogy ravasz együgyűségében, amely fölér ebben a tekintetben az együgyű ártatlansággal, a hol a kópéságot elismerték, ott a leghiszékenyebb emberek egyike volt. Ha mr. Tigg becsületeségről beszél neki, Jonas gyanakodik, még ha mintája is a jó embernek, de mert

igy a saját gondolkozásmódjának adott kifejezést, Jónas azt tette fel róla, hogy kellemes fickó s rögtön szabadabban beszélt vele.

Helyzetén, a mint a széken ült, változtatott, most már kevésbbé ügyetlen, inkább kérkedő volt, s mosolyogva mondá:

— Ön nem rossz üzletember, mr. Montague. Látom, hogy tudja, mit kell tenni...

— Pszt, pszt! — mondá Tigg bizalmasan integetve, fehér fogait mutogatva — mi nem vagyunk már gyermekek, mr. Chuzzlewitt.

Jonas fejével integetett s egészen otthonosan kezdte magát érezni.

— Az igazság az...

— Kérem ne beszéljen az igazságról — vágott közbe Tigg mosolyogva — ez csak olyan, mint a humbug.

Nagyon tetszett ez a beszéd mr. Jonasnak, s tovább folytatá:

— Röviden mondva ez az ügy....

— No ez már jobb — mormogá Tigg — ez már sokkal jobb!

— Szóval — folytatá mr. Jonas — több régibb társaság nem úgy bánt velem, a mint én szerettem volna. Tettek ellenvetéseket, a mihez joguk nem volt, föltettek több oly kérdét, a mi nem vált becsületükre, s firtattak oly dolgokat, a melyek nekem épenséggel nem lehettek inyemre.

A mint mindezt mondá, lesüté szemeit s kíváncsian nézett a szőnyegre, mr. Tigg pedig kíváncsian nézett rá.

Oly hosszú szünetet tartott, hogy Tigg jónak látta, segítségére sietni s nyájasan mondá:

— Igyék egy pohár bort!

— Nem — viszonzá Jónas ravaszul fejét rázva — nem iszom, köszönöm. Nem iszom bort

olyankor, midőn üzletről van szó. Ez jó lehet önnek, de én nagy hibának tartanám.

— Mily öreg róka ön mr. Chuzzlewitt — mondá Tigg hátra dőlve székében, s félig nyitott szempilláin át vizsgálgatta.

Jonas fejét rázta, a mi még jelentősebb volt, mint ez a mondás: önnek igaza van! aztán tréfásan folytató!

— Na, nem olyan öreg róka, mint gondolná, mert nem régen megőszültem. Inkább éretlen fickónak gondolhatna, különösen, ha megmondom, hogy nőm fiatal. De hát senki sem tudhatja előre mi fog történni, épen azért biztosítani szeretném életét. Persze olcsón szeretném biztosítani, s anélkül, hogy vele vesződném, mert tudja, milyenek a nők. A fejébe venné, hogy rögtön meghal, ha életét biztosítom.

— Ez igaz — kiáltott Tigg. Önnek igaza van. Nagyon kedves, együgyű, könnyelmű kis babák ezek az asszonyok!

— Helyes — mondá Jonas — tehát, mert azok a társulatok megsértettek engem, nem szándékom őket támogatni. De hát mielőtt az üzletbe belemennénk, szeretném tudni mily biztosítékot nyújt ez a társulat?

— Nem igazság — mondá Tigg. Hát ne legyünk gyerekek én csak annyit mondok.

— Kérem én csak arra vagyok kíváncsi, mi a biztosíték?

— Hát a befizetett tőke. Kedves barátom — mondá Tigg egy pár papirosra mutatva, a mely az asztalon hevert.

— Oh! értem én az ilyen befizetett tőkéket — mondá Jonas.

— Csakugyan érti? — kiáltott Tigg?

— Azt hiszem, igen.

Tigg megfordítá a papirost, aztán közelebb vitte székét és mondá:

— Tudom, hogy ön már ismeri az ily frázisokat. Nézzen reám!

Az nem volt Jonas szokása, hogy másnak a szeme közé nézzen, de miután erre felkérték, megtette azt a szivességet, hogy szemle alá vevé az elnök arcvonásait. Az elnök még egy kissé hátra is dőlt, hogy ez kényelmesebben megtörténhessék.

— Ön ismer engem nemde? — kérdé szemöldjeit fölrángatva — ön még emlékszik rám? Nemde látott már?

— Csakugyan már láttam arcát, — mondá Jonas ránézve — csak azt nem tudom, hogy hol? Csakugyan bárhogyan csigázzam is az eszem, nem tudok visszaemlékezni. Talán valahol az utcán láttam.

— Ejh, dehogy! Pecksniff társalgójában láttuk egymást.

— Pecksniff társalgójában — mondá Jonas nagyot lélegzve — talán csak nem...

— De igen — kiáltott Tigg — akkor, midőn az a kedves családi értekezlet volt, a melyen az ön kedves atyja is részt vett.

— Kérem ne emlegesse őt — mondá Jonas — ő már meghalt, s az ilyesmi úgy sem támasztaná föl.

— Meghalt — kiáltott Tigg — a tiszteltreméltó derék öreg ur meghalt. Ön egész képmása!

Jonas e bókot éppen nem valami jó arccal fogadta, talán mert elköltözött atyjától nem a legkedvezőbb véleménye volt, vagy talán azért, mert nem tetszett neki az, hogy Montague és Tigg azonos személy. A gentleman ezt észrevette s bizalmasan megveregeté vállát, aztán az ablakhoz intette. E perctől kezdve mr. Montague szemmel láthatólag jó kedélyhangulatban volt.

— Nemde, nagyon megváltoztam? mondá, Kérem beszéljen őszintén.

Jonás megnézte mellényét, ékszereit s mondá:
— Csakugyan nagyon megváltozott.

— Hát oly kopottnak néztem ki akkor?

— Bizony kopottnak.

Mr. Montague az utcára mutatott, a hol Bailey és a kabriolet várt reá.

— Csinos, talán fényűző is nemde?
Tudja-e, kié?

— Nem.

— Az enyém! Hát hogy tetszik ez a terem?

— Tömerdek pénzbe kerülhetett — mondá Jonas.

— Igaza van, ez is az én tulajdonom. Mondja, nem szivesebben venné az osztalékot — mondá Jonasnak könyökével megtaszítva őt — a helyett, hogy fizetne. Az olyan ember, mint ön, legokosabban csak ezt teheti. Csapjon hozzánk!

Jonas nagy csodálkozással meredt rá.

— Nos látott már ily népes utcát? — kérdé Montague az utcán ácsorgó népre mutatva.

— Csakugyan mennyi sokan vannak — mondá Jonas, de azután újra Tiggre pillantgatott.

— Azok a nyomtatott számadások nem érnek semmit — mondá társa — az a fő, hogy napról napra mennyi ember fordul meg e ház előtt. Én csak annyit mondhatok, látja mennyi ember csoportosul itt pusztán azért, mert itt van az iroda, a melyről épen annyit tudnak, mint a pyramisokról. Kérem csapjon hozzánk. Haha! Ez sokkal olcsóbb mulatság!

Jonas egyre merevebben kezdett ránézni.

— Én azt mondom önnek, — mondá Tigg, a fülébe sugva, — hányan vannak ezek közül, a kik évjáradékot fognak venni, életbiztosító papirokat és nekünk hozzák pénzüket száz meg száz alakban és ránk kényszerítik, ránk bizzák, mintha itt volna a pénzverő; ámbár annyit tudnak rólunk, mint a

mennyit ön tud azokról, a kik amott a szögleten befordultak. Többet nem. Haha!

Jonas maga is lassan belejött a kacagásba.

— Jah! — mondá Montague, barátságosan megkopogtatva barátja mellét — ön igen furfangos ember, azért nekünk való, különben nem beszél-nénk önnel ily nyiltan. Ebédeljen ma velem a Pall-Mallban.

— Beleegyezem — mondá Jonas.

— Tegye meg — kiáltott Montague. Hanem várjon csak! Vigye magával ezeket a papirokat és nézze át. Látja — mondá egy pár nyomtatott formulárét fölvéve az asztalról — tegyük föl, hogy B. egy kis kereskedő, könyvvezető, pap, művész, író vagy bármily ilyen közönséges ember.

— Nos — mondá Jonas kíváncsian nézve a vállán keresztül.

— Nos tehát ez a B. kölcsönt akar, tegyük föl, ötven vagy száz forintot, vagy talán többet is, ami nem sokat határoz. B. magát igazolja, s hoz még két kezeset is. B. megkapja a kölcsönt. A két kezes írást ad magáról. B. biztosítja az életét kétszer nagyobb összeg erejéig és két barátját is rábeszéli, hogy ők is biztosítsák magukat... szóval mind a hárman támogatják az intézetet. Ha-ha-ha! nem jó eszme ez?

— Csakugyan kapitális eszme — kiáltott Jonas. De vajjon megteszi-e?

— De nagyon! — mondá az elnök — B. meg van szorulva barátom és mindent megtesz. Ez világos, mint a kétszer kettő négy! Ez az én eszmém!

— Becsületére válik önnek. Pukkadjak meg, ha nem úgy van! — mondá Jonás.

— Büszke vagyok e megjegyzésre — mondá az elnök. B. fizeti a legnagyobb törvényes kamatot.

— Ez nem sok — vágott közbe Jonás.

— Igaz, nagyon igaz, — válaszolá Tigg. De hát a törvény olyan szigorú irántunk. Mindazonáltal mindenkinek első maga becses személye, az igazság pedig csak az ajtónál kezdődik. Mivel tehát a törvény szigorú, ha nem lennénk elég irgalmasak B. iránt, B. fizeti a törvényes kamatot, de díjat szedünk B.-tól és B. barátaitól, megfizettetjük B.-t az iratok szerkesztéseért, akár elfogadjuk ajánlatát, akár nem, megfizettetjük B.-t a tudakozódási költségekért, (egy embert tartunk, a ki egy hétre 1 font fizetésért utána jár az ilyen dolgoknak) B. fizet a titkárnak, szóval B.-t ugyancsak megkopasztjuk. Haha! Én kocsin járok — mondá mr. Tigg a kabrioletre mutatva — mert B. csakugyan jó fejős tehénnek. Haha!

Jonast nagyon mulattatta ez a beszéd. Épen így szokott ő is kedélyeskedni.

— Mi tehát — mondá Tigg Montague — nagy összegről szóló évjáradékokat a legelőnyösebb feltételek mellett bocsátunk ki; a vidéki öreg ladyk és gentlemanek veszik ezeket Haha! Mi ezt meg is fizetjük — de csak talán.

— De azért felelősnek is kell lenni — mondá Jonas kételkedőleg.

— A felelősséget magamra vállalom — mondá Tigg Montague. Itt vagyok én, én vagyok a felelős mindenért. Az egyedüli ember, aki fizetni képes, én vagyok a társulatban. Haha! Aztán vannak nekünk kölcsön nélküli életbiztosításaink, ami nagyon kényelmes, nagyon hasznos dolog. Leteszik a pénzt, ez minden évben ismétlődik. Pompás tréfa csakugyan!

De ha majd a papírok esedékesekké válnak — jegyzé meg Jonas. Ez mind nagyon szép, ha az intézet még fiatal, de midőn a biztosítók kezdenek meghalni, ez az, a mi engem gondolkozóba ejt.

— Bizony kedves barátom, abból is látszik, hogy mily helyes az ön bezzéde, midőn az első hónapokban egy pár szomorú halálesetünk akadt, a mi engem egy zongorára szorított.

— Egy zongorára? — csodálkozék Jonas.

— Becsületemre mondom — világosítá fel őt Tigg Montague — mindenemet pénzzé tettem s egyedül maradtam a világon egy nagy zongorával. Ez a zongora oly magas volt, hogy rá se tudtam ülni. De kedves barátom ezen már túl vagyunk. E héten is tömérdek életbiztosítónk és más kliensünk akad. Ha beáll a válságos fordulat, amikor fizetni kell, úgy . . . itt suttogóvá vált a hangja, nem lehetett tisztán hallani mit mond, de úgy hangzott mintha mondaná: s z ö k ü n k !

— Ön élelmes fickó — mondó Jonas nagy csodálkozással.

— Az ember lehet élelmes fickó kedves barátom, de csak úgy, ha aranyai vannak — mondá az elnök falrengető kacagással. Tehát ön ma velem ebédel.

— Mikor? — kérdé Jonas.

— Hét órakor. Itt a jegyem. Vegye az iratokat, látom, hogy egyesülni fogunk.

— Én biz azt nem mondhatom egész bizonyossággal — mondá Jonas. Először majd az iratokat nézem át.

— Nézze meg — mondá Montague megveregetve vállát — a meddig csak tetszik, de ön a mienk, az bizonyos. Bullamy.

A csengettyű szólására a derék portás pontosan megjelent. Miután utasítva lett, hogy Jonast vezesse ki, előtte ment s rendes szokása szerint kiabált:

— Egy kis helyet uraim, egy kis helyet. Egy gentleman jön a tanácskozási teremből.

Mr. Montague gondolkozott, aztán hangosan elkiáltotta magát:

— Nadgett a hivatalban van sir?

— Igen itt vagyok sir — és rögtön belépett, gondosan bezárva maga után az ajót, mintha oda künn gyilkosok és tolvajok tanyáznának.

Ez volt az az ember, a ki egy font hetibérért „tudakozódott“. Az nem volt erénye, sem érdeme Nadgettnek, hogy az angol-bengali bank üzemeit titokban tartá, mert ő rátermett a titkolódzásra. Egy kicsiny sovány fonnyadt öreg emberke volt ez, a kinek a vérében volt a titkolódzás, a vérből különben úgy látszik alig volt neki hat uncia is a testében. Hogy élt ő, az bizony titok vala, hol élt az is titok volt, sőt hogy milyen állása volt, még azt is titok fátyla fődé. Pizskos elhasznált leveles tárcájában a legellenmondóbb névjegyek valának, némelyiken szénkereskedőnek, a másikon borkereskedőnek, a harmadikon ügynöknek és több effélének mondá magát. Mindig találkája volt a cityben, de partnerét soha se látta senki.

A börzén órákig elüldögélt, megnézett minden járókelőt, megjelent a bankárok, tőzsdére járók kávéházában, a hol órákig a tüznél száritgatta nedves zsebkendőjét, s minden ujonnan jövőt erősen megnézett. Szóval egyik nevezetes alakja volt a citynek.

— Mr. Nadgett — mondá Montague s leírta Chuzzlewitt Jonás nevét egy darab papirosra, egy névjegyről, a mely az asztalon hevert, — bármily kicsiny információt hoz e névről, nagyon lekötelez. Ne törődjék azzal bármily jelentéktelen adatnak lássék, csak tudósítson róla. Mindent, a mit csak megtudhat, hozza tudomásomra mr. Nadgett.

Nadgett föltette szemüvegét és figyelmesen elolvasta a nevet, aztán az elnökre nézett, meghajtotta magát, eltette a szemüveget tokjába és zsebébe

dugta. Mikor ezzel elkészült, pápaszem nélkül nézte az iratot, mely előtte hevert, azután valahol a háta közepéről előhozá leveles-tárcáját. Ez igen nagy vala és tele okiratokkal, de azért akadt hely még ennek a kis papirosnak és a tárca, szemfényvesztő közülységgel eltűnt oda, a honnan előkerült.

Azzal szó nélkül magát meghajtva távozott. Csak annyira nyitotta meg az ajtót, hogy ő épen-séggel kifért rajta ; s gondosan bezárta maga után.

Az elnök a hátralevő délelőtti idő alatt az életbiztosításra és életjáradékra kívánczoló felek ajánlatait nézte át s nagy kegyesen fölvette őket, sajátkezüleg aláírván az okiratoknak. A társulat virágzott, mert a felek egymásután jelentkeztek.

XII. FEJEZET.

Mr. Montague otthon, mr. Chuzzlewitt a saját tűzhe-lyénél.

Több hatalmas ok szólt a mellett, hogy mr. Jonas Chuzzlewitt kedvezőleg legyen hangolva a résztvétel iránt, a melyet a nagy tervező oly vakmerően felajánlott neki, de különösen három ok e mellett szólt. Először is: így sok pénzre lehet szert tenni, másodszor: az olyan pénznek, a mit ily ügyesen másoktól kicsikarnak, nagy varázsa volt rá nézve. Harmadszor ez megkülönböztetéssel és tisztelettel jár; a társulat elvégre is nagy tekintélynek örvend, az igazgató mindég hatalmas ember marad.

— Nagy nyereséggel kecsegtet, egy csomó ember fölött rendelkezhetünk, egy vagy más uton bejutunk a felső körökbe, mindehhez oly könnyű szerrel hozzájuthat az ember, ez bizony nem megvetendő kilátás — gondolá magában Jonas.

Ez okoskodás csak szennyes becsvágyának volt bizonyága, előtte senkinek sem volt becsülete,

s úgy szomjuzta a hatalmat, mint akármely tyrannusa a régi jó időknek.

De elhatározta, hogy óvatos és ravasz lesz, s különösen résen áll majd mr. Montague magánlakásán.

Gyöngé kísérletet tett, hogy méltóságos külsőt biztosítson magának s így bekopogtatott a meghatározott órában barátja Pall Mall-utcában levő lakásának ajtaján. Mr. Bailey rögtön megjelent az ajtóban. Épenséggel nem büszkén viselte magát, sőt nagyon barátságosan volt hangolva Jonas iránt; de Jonas nem is ismerte föl.

— Mr. Montague idehaza van? — kérdé.

— Azt hiszem idehaza, s várja az ebédet — mondá Bailey egy régi ismerős bizalmasságával. Itt hagyja kalapját, vagy magával viszi?

Mr. Jonas jobban szerette volna ott hagyni.

— Azt hiszem a neve még a régi? — mondá Bailey mosolyogva.

Mr. Jonas néma boszankodással nézett rá.

— Micsoda, hát nem is emlékszik már a Todgers mamára? — mondá mr. Bailey. Nem emlékszik rám, aki bejelentettem önt a fiatal ladynek. Nemde öreg fészek volt az? Hjah változnak az idők!

Anélkül, hogy beszédére bevárta volna a beismerést, vezette látogatóját fölfelé a lépcsőkön s bizalmas pillogatással távozott.

A földszintet egy üzletember foglalta el, mr. Montague az első emeleten lakott a fényes lakásban. A szoba, a melyben Jonast fogadta, tágas és elegáns volt, nagy fényüzéssel butorozva. Szébbnél szébb képek, másolatok, ókori remekművek után márványban és alabastromban, pompás tükrök, biborfüggönyök, aranyozott müdarabok, dagadó kerevetek, pompás fülkék, íróasztalok tűntek az idegen szemébe.

A vendégek Jonason kívül egyedül a titkár, az orvos és két más gentleman vala, a kinek Montague annak rendje és módja szerint bemutatta Jonast.

— Kedves barátom, örülök hogy láthatom. Jobling, ismeri őt, nemde?

— Azt hiszem igen — mondá az orvos kellemes modorával, amiatt kilépett a körből, hogy vele kezét fogjon. Remélem drága uram jól érzi magát? Egészen jól. No ez igazán pompás.

— Mr. Wolf — mondá Montague, a mint az orvos módot engedett neki arra, hogy a többieket is bemutassa — mr. Chuzzlewitt, mr. Pip, mr. Chuzzlewitt.

Mindakét gentleman különösen el volt ragadtatva, hogy mr. Chuzzlewittel megismerkedhettek. Az orvos félrevitte Jonast és odasugta neki:

— Ezek a nagyvilág emberei kedves uram. Mr. Wolf irodalmi ember, de azért ne említse, hogy tudja, egy roppant jól szerkesztett heti lapja van, oh pompás heti lap. Mr. Pip színész. Genialis ember, csakugyan genialis.

— Nos — mondá Wolf karjait keresztbe fonva s folytatva a társalgást, a mely Jonas megérkezése folytán félbeszakadt — mondja csak, mit tett ekkor lord Nobley.

— Nos — mondá Pip káromkodva — maga sem tudta, mit szóljon. Istenemre, sir oly néma volt, mint a piszkafa. De tudják-e, mily jó fickó Nobley?

— A legjobb fiu a föld kerekiségén — kiáltott Wolf. A múlt héten is Nobley így szól hozzám: istenemre Wolf, csak ön legalább az egyetem mellé járt volna, veszszek meg, ha papot nem csinálnék kegyedből.

— Így tesz ő, — mondá Pip és újra elkáromkodta magát — és fogadni mernék, hogy meg is tenné.

— Semmi kétségem benne — mondá Wolff, de ön el akarta nekünk beszélni . . .

— Igaz — kiáltott Pip — persze, hogy ez volt a szándékom. Először hallgatott, mint a döglött hal, de pár perc múlva mondá a hercegnek: itt van Pip, kérdezze meg Pipet. Pip, a mi régi kedves barátunk, kérdezze meg csak Pipet. Ő mindent tud. Az ördögbe is — mondá erre a herceg — hát akkor Pipre hivatkozom. Jöjjön ide Pip. Nos lőcsláb vagy nem lőcsláb? beszéljen csak egymásután. Lőcslába van lord Harrynek mondom. Ha ha! — nevetett a herceg, — csakugyan igaz. Bravo Pip! Nagyon jól van mondva. Vigyen el az ördög, ha ön nem kitűnő fickó. Ha Londonba megyek, okvetlenül látogasson meg Pip. És én ugy is tettem, épen ma voltam nála.

A történetke befejezése nagy tetszésre talált, a hatás még az által sem kisebbült, hogy épen ekkor jelentették, hogy az ebéd tálalva van.

Jonást jeles gazdája vezeté az ebédlőbe, széke az elnök és az orvos közé jutott. A többiek ugy foglaltak helyet, mint a kik már nagyon megszokták az itt való időzést. De az ebéddel mindnyájan egyformán meg lehettek elégedve, az olyan jó volt, a milyet jó pénzért (vagy talán hitelbe) ki lehetett állítani. A tojások, borok, gyümölcsök mind a legjobb fajtából valók. Minden elegánsan volt felszolgálva. A teríték fényűző volt. Mr. Jonás épen számálgatta, mennyibe kerülhetett az ebéd, midőn a gazda megzavará gondolataiban.

— Csak egy pohár bort, sir!

— Oh — mondá Jonás, a ki már több pohárral elkészült, mennél több annál jobb. Csak ugy csábitja az embert.

— Pompásul van mondva mr. Chuzzlewitt! mondá Wolf.

— Roppant szellemes ember — jegyzé meg Pip.

— Csakugyan igaz — jegyzé meg az orvos, egy percre leteven kését és villáját — valóban epigrammai éllel van mondva.

— Nemde meglehetősen kényelmesen érzi magát? — mondá Tigg Jonashoz hajolva.

— Óh ne aggódjék miattam! — mondá Jonas — kitünően érzem magamat.

— Azt hiszem legjobb nem hívni társaságot — mondá Tigg. Ön is úgy találja nemde?

— No hát akkor ezt minek nevezi? — kérde Jonas — csak nem akarja velem elhitetni hogy mindennap ennyi vendége van.

— Kedves barátom — mondá Montague vállat vonogatva — ez mindig úgy megyen, valahányszor idehaza ebédelek. Ez az én rendes szokásom. Én bizony semmi különöset nem készíttettem az ön kedvéért, arról meggyőződhetik. Nos ön mára társaságot hív — mondá Crimple. Nem hívok — mondám — hadd lásson bennünket a mindennapi kabátban.

— Ez csakugyan szép dolog — mondá Jonas körülnézve az ablakon — e bizony szép pénzbe kerülhetett.

— Meg lehet róla győződve, hogy elég pénzbe került — viszonzá Tigg. De én szeretem az ily költekezést. Ily uton és módon szeretem én a pénzt költsögetni.

Jonasnak elszorult a lélekzete s mondá: Csakugyan?

— Ha közénk lép, nem fogja ily módon pazarolni a nyereséget? — kérde Tigg.

— Ez nagyon bizonytalan dolog — viszonzá Jonas.

— Nos és önnek igaza lesz — mondá Tigg barátságosan. Erre nincs is szükség. De a társaság egy tagjának így kell tenni, hogy a többiek közt a folytonos érintkezést fentartsa; különben is

én az ilyesmiben örömet lelem. Ez az én teendőm. On természetesen szívesen ebédel a más költségén nemde?

— No nem vagyok ellene.

— Akkor remélem gyakran lesz szerencsém?

— Ah, — mondá Jonas — rajtam nem mulik.

— És én esküt teszek rá, hogy sohasem beszélek bor közt üzleti ügyekről, — mondá Tigg. — Oh, ön nagyon óvatos rókának mutatá magát. Azt meg kell vallanom! Vannak itt emberek, akik nagyon fognak mulatni ezen. Pip kedves barátom egy pompás kis vonás mr. Chuzzlewittről, aki a legravaszabb rókák egyike, szavamat adom rá, hogy roppant ravasz róka, Pip!

Pip félelmesen káromkodással bizonyítá, hogy ő már ezt régen tudta, s a kis vonás nagy tetszéssel fogadtatott, mint elvitathatlan jele Jonas nagyságának. Pip, hogy ő se szoruljon valami nagyon háttérbe, elmesélt egyetemást az életéből, eire Wolf is jónak látott előadni egy pár humorisztikus apróságot. Szóval a társaság igen kedélyesen érezte magát.

— Hjah, hiába, a nagy világ emberei, kedves uram — mondá Jobling Jonasnak — hiába, meglátszik rajtok a világi tonus. Egy oly embernek, mint én vagyok, valóságos áldás ilyen társaságba jutni. Ez nemcsak kellemes dolog és ennél mi sem lehet kellemesebb, hanem filozófiailag véve is tanulmányos. Ez valóságos jellemtanulmány, kedves uram, igen, jellemtanulmány.

És csakugyan a jeles társaság minden tagja csakis előkelő emberekkel érintkezett. A katonaságnál az ezredesi a legkisebb rang, a lordoknak se szeri-száma beszédjünkben, sőt királyi hercegeket is emlegettek.

— Mr. Chuzzlewitt nemde alig ismeri őt?

— mondá Wolf egy jeles személyiségre vonatkozólag, a kit épen most emlegettek.

— Nem, mondá Tigg — de nekünk meg kell őt ismertetnünk ilyen emberekkel.

— Szereti az irodalmat — jegyzé meg róla Pip.

— Oh igen — mondá Wolf — megveszi a folyóiratomat rendesen. Tudja-e, hogy olykor-olykor nagyon elmés dolgokat mond. Egyszer egy derék viscounttól megkérdezte, a ki barátom — Pip ismeri őt. — Mi a kiadó neve? Wolf — mondák — (Wolf farkas) ez bizony harapós név. A farkasokkal ordítani kell, mondja a közmondás.

— Hanem a viscount — kiáltott Pip, a ki ez alkalomra egy külön káromkodást talált föl — a viscount is derék gyerek. Egyszer este jött hozzánk, hogy vigyük haza, kissé föl volt izgatva, de nem valami nagyon. Hol van Pip? kérdé, szeretném látni Pipet, állítsák elő Pipet. Mi baj mylord? kérdém tőle. Shakespeare művei silány fércművek! Ugyan mi jó van Shakespeare műveiben? Az igaz, hogy soha sem olvastam azokat, de a mit közönségesen drámának neveznek, az nem egyéb prédikációknál. Vajjon azért menjek el a színházba, hogy ott prédikációt hallgassak. Nem Pip, ha ezt akarom, akkor templomba megyek. Mi a tárgya a drámának Pip? az emberi természet. Mik a combok? Az emberi természet kiegészítő részei. Lásunk hát mennél több lábszárat, akkor veled tartok, végezte ő lordsága. És kevélységgel mondhatom — tévé hozzá Pip — hogy mindég hajlandósággal volt irányomban.

A társalgásban mindenki részt vett, mr. Jonas véleményét is megkérdezték e tárgyra vonatkozólag, s miután ő teljesen osztotta mr. Pip véleményét, ez rendkívül örült ennek. Mind Wolf, Tigg és Pip csakhamar barátságot kötöttek egymással és Jonas a bor hatása alatt csakhamar beszédesebb lett.

A kávé után, a mit a szalonban szolgáltak föl, Jonás csillogtatta humorát, a butorok árát megbecsülte, kérdezősködött róla, mennyit fizettek érte, mondá, hogy tulajdonképen mennyit ér s több ilyet. Ezzel akarta megmutatni, mennyivel praktikusabb az ő észjárása.

Ezután champagnei punchot szolgáltak föl. A zajos társalgást a két nagyvilági gentleman végre megelégtelte s távoztak, mr. Jonas pedig elaludt a szófán.

Minthogy nem tudták vele megértetni, hol van, mr. Bailey rendeletet kapott, hogy bérkocsit hozzon és szállítsa őt haza. A fiatal gentlemannek is meglehetősen nyugtalan éje volt az előszobában, de azért elment bérkocsiért. Ekkor már körülbelül 3 óra lehetett reggel felé.

— Remélem horogra került — suttogá Crimble, a mint főnökével egyedül maradt.

— Ajh — mondá Tigg halkán — vasláncokkal van hozzánk bilincselve. Itt volt Nadgett ez éjszaka?

— Igen. Beszéltem vele. De látván, hogy ön-nél társaság van, távozott.

— De miért nem maradt itt?

— Azt monda, hogy korán reggel visszajön, mielőtt ön elhagyná ágyát.

— Okvetlenül küldje hozzám. Pszt. Itt van a fiu! Nos mr. Bailey vigye ezt a gentlemant haza, s vigyázzon rá, hogy baja ne essék. Halloh mr. Chuzzlewitt, halloh!

Nagy bajjal talpra állították és levezették a lépcsőn, fejébe tették kalapját, s betuszkolták a kocsiba. Mr. Bailey a kocsis mellé telepedett, s megelégedett arccal szivta szivarját, minthogy a feladat, amelyet magára vállalt, egészen megfelelt izlésének.

Midőn megérkeztek Jonas lakására, mr. Bai-

ley úgy zörgetett az ajtón, a milyen zörgést a nagy londoni tűz óta talán még nem hallottak a cityben. Hogy e nagy tett következményét lássa, az utcára ment, s a felső emeleten egy ablakról lecsillámlott a szomoru fény, majd onnan eltűnt és a lépcsőkön jött lefelé. Hogy e világ terjesztőjét megismerje, újra az ajtóhoz ment s benézett a kulcslyukon.

Igen, maga Merry volt. De mily szomoru, mennyire megváltozott! Hogy le van verve, mennyire meglátszik rajta a nyomasztó gondok súlya, mily félénk, összetört, hogy ha az ember koporsóban látná, az sem lepné meg.

Letette a gyertyát az előszobában, szívére tette kezét, megsimogatta lázban égő fejét. Akkor aztán oly sebes léptekkel közeledett az ajtóhoz, hogy mr. Bailey elvesztette önuralmát, ámbár addig nézett be a kulcslyukon, míg Merry az ajtót ki nem nyitotta.

— Aha — mondá mr. Bailey — ön az? Nos mi a baj? Ön nem jól érzi magát nemde?

De mennyire meg volt lepve, hogy Merry megismerte őt, s a régi mosolyával nevetni próbált, Bailey fölvidult erre. De a következő percben elkomorult megint, mert könyeket látott az elboruló szemekben.

— Ne féljen — mondá Bailey. Hiszen nincs semmi baj. Hazahoztam mr. Chuzzlewittet. Nincs rosszul. Csak egy kissé... és mr. Bailey támolygott egy keveset, hogy jelezze mr. Chuzzlewitt részegségét.

— Mrs. Todgerstől jön? — kérde Merry remegve.

— Todgerstől? oh épenséggel nem — kiáltott mr. Bailey. Most már semmi közöm mrs. Todgers-rel. Már régen szakítottam vele. A gazdámmal ebédelt a város nyugati negyedében. Hát nem is tudta, hogy hozzánk jön?

— Nem — mondá Merry halkan.

— Oh nálunk volt és mi nagy lábon élünk ám, annyit mondhatok. De ne jöjjön az utcára, mert meghüti a fejét. Majd én elintézem a dolgot.

És mr. Bailey ügyességében így kifejezve a tökéletes bizalmat, kinyitotta a kocsi ajtaját, hatalmasan megrázta Jonást és felkiáltott: ni haza értünk édesem. Mozogjon!

Jonas annyira magához tért, hogy felelni is tudott e beszédre, aztán kitámolygott a kocsiból, nagy veszélyeztetésére mr. Bailey testi épségének. Midőn a kövezetre lépett, mr. Bailey először előlről támogatla, majd hátulról vetette neki magát, így aztán nagy bajjal besegítette a házba.

— Csak menjen előre és világítson, mondá Mercynek, majd követjük. De ne remegjen úgy. Nem fogja bántani. Ha én beszedelek a jóból, én se vagyok külön ember. Különben egészséges, mint a makk!

Kellemetlen részeges tekintete, összegyűrt ruhája, felpuffadt arca, szétzilált haja, pisla tekintete, a mint körülhordozá buta tekintetét, utálatos kinézést kölcsönzött neki, míg lassan ráismert ne-jére, s ökölbe szorított kézzel megfenyegeté.

— Ah — kiáltott mr. Bailey önkénytelenül dühbe jöve, — ön ilyen gonoszságra képes. Legjobb lesz, ha abbahagyja, annyit mondok.

— Kérem távozzék — mondá Merry — Bailey kedves fiam, menjen haza. Jonas, — mondá félénken férje vállára téve kezét, s feléje hajtotta fejét — Jonas!

— Nézzen rá — kiáltott Jonas eltaszítva magától a nőt — csak nézzen rá, ugy-e jó üzlet egy férfinak.

— Kedves Jonas!

— Kedves az ördög — válaszolt az dühös mozdulattal. Oh szép tuskó maga, a mit egy férfiú

nyakába keritenek, oh maga fehér arcu macska. Pusztuljon a szemem elöl!

— Tudom, hogy nem így gondolkozik Jonas, Tudom, hogy nem mondja ezt, ha józan lesz.

Merry tettetett vidámsággal egy darab pénzt adott Baileynek, és újra könyörgött neki, hogy távozzék. Oly szivrehatón kérte, hogy a fickó nem tudott neki ellentállani, távozott, de az ajtó előtt megállt hallgatódzni.

— Én nem mondom ezt józan koromban? — viszonzá Jonas — maga jól tudja ezt, hogy igenis mondom akkor is. Hát sohasem mondom én ezt, mikor józan vagyok?

— Nagyon gyakran — mondá Merry s könyezett.

— Hallgasson ; — kiáltott Jónas lábaival dobogatva — én valamikor eltürtem az ön szeszélyeit, most maga türje el az enyémet. Ezt megígértem önnek. Csak azért vettem nőül, hogy ígéreteimet megtartsam! Tudja meg, ki a gazda, ki a rabszolga.

— Az ég látja, hogy én engedelmes vagyok — mondá a siró asszony. Engedelmesebb mint hittem volna valamikor.

Jonas nevetett részeg elragadtatásában.

— Ah tehát mégis rájött, hogy ennek így kell lenni. Haha, kedves gyermek, a griff madaraknak körmeik szoktak lenni. Ah, hogy packázott rajtam, ezt akartam százszorosan visszafizetni, különben miért vettem volna nőül? — kérdé megvető hangon.

Lehet, hogy ezzel meg akarta szelidíteni, midőn egy régi dal töredékét kezdé a szerencsétlen asszony dudolgatni, a melyet Jonas is szeretett, s lehet, hogy ezáltal meg akarta őt nyerni.

— Ohó! — mondá — ön süketnek tételi magát. Nem akar engem hallani? Ejh az jobb is

önre nézve. Gyülölöm önt, gyülölöm magamat, hogy oly ostoba voltam ily terhet magamra venni, csak azért, hogy kedvem szerint tapodhassak rajta. Most úgy állnak a dolgok, hogy azt vehetném nőül, akit akarnék. De nem nősülnék meg, agglegény maradnék. Jól érezném magamat barátaim között. Ime most a helyett itt vagyok, mint egy facövek önhöz kapcsolva. Pah! ugyan miért mutogatja nekem sáppadt arcát valahányszor haza jövök? Vajjon meg fogok-e magának valaha bocsátani?

— Mily későn van az idő — mondá Merry tréfásan, kinyitva az ablak táblát, rövid hallgatás után — mindjárt reggel lesz Jonás.

— Reggel vagy sötét éjszaka, mit törődöm én azzal! — volt a szives válasz.

— Mily hamar eltelt az éjszaka. Nem is gondoltam rá, hogy fent fogok virasztani.

— Miattam fenmaradhat — mormogott Jonás.

— Olvasgattam — folytató Merry — egész éjjel. Akkor kezdtem hozzá, mikor ön távozott hazulról, s olvasgattam addig, míg csak vissza nem tért. Különös történet ez Jonas. És igaz mint e könyvben olvasom, majd reggel el fogom mondani.

— Csakugyan igaz? — kérdé Jonas morogva.

— A könyvben azt olvasom.

— Van-e benne valami egy olyan emberről, a ki elhatározta, hogy gyötörni fogja feleségét, megtöri kedélyét, megöli? — kérdé Jonas.

— Nem, erről egy szó sincs, — válaszolá Merry élénken.

— Ah, — viszonzá Jonas — ez a valódi történet, épen azért, mert a könyvek nem beszélnek róla. Hazug könyv látom. Költött történetek hazug emberek számára. De ön megsiketült, ezt el is felejtettem.

Megint hallgatás egy darabig és a fiu el akart lopózkodni, midőn lépteket hall s ujra megáll. Merry

felé ment s a mint Baileynek tetszett, engesztelő hangon beszélt hozzá. Azt mondá neki, hogy mindenben engedelmeskedni fog neki, kíváнатát megkerdezi és a szerint tesz, s ők még boldogok lesznek, ha Jonas gyöngéden viseli magát irányában. Jonas káromkodással válaszolt és . . .

Csak nem ütéssel? De igen, szomorú valóság, a silány ember: ütött.

Mercy nem jajgatott, nem tett szemrehányást, zokogása is félig elfojtott volt, a mint görcsösen kapaszkodott belé, csak ismételte nagy keserűséggel, hogy teheti ezt, hogy teheti ezt, és szavai könnyekbe fultak.

Oh, asszony! a legjobbjaink nem ítélnének el vétkeidért, hogy ellenünk, férfiak ellen nagy vád ne emeltessék az ítélet napján.

XIII. FEJEZET.

A melyben némely emberek okosak, mások hivatásszerűleg járnak, míg mások rejtélyesek, mindegyik a maga módja szerint.

Talán azért a mit mr. Bailey a múlt éjjel látott és tapasztalt, vagy pusztán csak azért, mert más teendője nem vala, s hiányát érezte a kedélyes társaságnak, másnap délután meglátogatta Poll Sweedlepipe barátját.

A mint a kis harang nagy zajjal látogató érkezését jelenté (mert mr. Bailey egész erővel ment neki, hogy mennél nagyobb zajt csapjon) Poll Sweedlepipe, a ki épen egyik kedvenc baglya nézésébe merült, sietett elé s nagyon szívesen üdvözölte fiatal barátját.

— Mi az ördög, ön nappal sokkal csinosabban néz ki — mondá Poll — mint este gyertyafénynél. Sohasem láttam ily csinos gavallért.

— Meghiszem azt Polly. De hogy érzi magát a mi szép Sairah barátnőnk ?

— Oh nagyon jól — mondá a borbély — ide haza van.

— Sairahban még föl lehet fedezni az egykori szépség nyomait Poll — jegyzé meg mr. Bailey jószívü közönyösséggel.

— Oh — gondolá magában Poll — csak olyan öreg ne volna !

— Egy kissé darabos — mondá mr. Bailey — kissé kövér. De sokan még rosszabbul néznek ki ilyen korukban, mint ő.

— Még a bagoly is nagy szemeket mereszt erre a beszédre — gondolá magában Poll — nem csodálkozom rajta.

Poll esetleg hozzá látott borotvái élesítéséhez, a melyek sorban heverték egymás mellett, egy roppant szij pedig a falról lógott le. Amint az előkészületeket látta Bailey, megsimogatta állát és egy gondolat ötlött agyába.

— Poll nem vagyok elég sima. Ha már itt vagyok, egyuttal meg is borotválkozhatnék.

A borbély ugy nézett erre a beszédre, mint akit a villám csap meg, de mr. Bailey a legnagyobb méltósággal vette le nyakkendőjét és leült az egyik karosszékbe. A borbély nem tudott ellen mondani kívánságának. Látása, tapintása semmit sem bizonyított. Bailey álla oly sima volt mint a frissköltésű tojás, vagy mint a lehámozott hollandi sajt, de Poll Sweedlepipe nem merte azt tagadni, még ha esküt is kell rá tenni, hogy mr. Baileynek oly szakálla van, mint egy zsidó rabbinusnak.

— Csak csinyján Poll — mondá Mr. Bailey felfújva arcát, várva, hogy a habot rákenje s ugy bánhat el e kis szakállal, mint önnek tetszik. Szabad kezét adok.

A szelid kis borbély elámulva nézett rá ke-

zében a kefével és a szappanozó tállal, kővé meredve nézett körül, mintha bűbáj akadályozná, hogy belekezdjen munkájába. Végre keféjével egyet húzott mr. Bailey arcán, akkor aztán újra megállt, mintha érintésére szakáll támadna. De mr. Bailey bátorítólag mondá: fogjon hozzá bátran és győzni fog! Erre aztán kegyesen beszappanozta, mr. Bailey pedig a habon keresztül mosolygott nagy megelégedésében.

— Gyöngéden vonja végig a szijon, aztán vigyázzon a bibircsókra!

Poll Sweedlepipe engedelmeskedett és a szappanhabot nagy óvatossággal kapta le. Mr. Bailey minden vonás után kacsintgatott a habra s mormogá: vörösebb, mint szeretném, Poll! Amint az operációnak vége volt, Pál újra csodálkozva nézett vendégére, a ki megtörlé állát kendőjébe és mondá: az oly terhes fáradozás után mint a mult éjszaka, semmi sem frissíti fel jobban az embert a b o r o t v á l k o z á s n á l.

Épen kötötte nyakkendőjét a tükörnél s még kabátját is letevén, Poll pedig borotváját szárította, hogy készen legyen a jövő vendégek szolgálatára, midőn mrs Gamp lejött a lépcsőkön és benézett a bolt ajtaján, hogy gazdájának barátságos jó reggelt mondjon!

Mr. Bailey szánalmat érzett a szerencsétlen teremtés iránt, a ki iránta vonzalommal viseltetik, de a mit ő a dolog természetes rendjénél fogva nem viszonzhat, mr. Bailey tehát legalább nyájas szavakkal iparkodott őt megnyihiteni.

— Halloh! — mondá — Sairah, azt fölösleges kérdeznem öntől, hogy érzi magát, hisz virágjában van. Minden virágzik és ki van fejlődve, nemde Polly?

— Mily vakmerő ez a tacsó — kiáltott mrs. Gamp, ámbár a világért sem neheztelt — mily

szemtelen fiatal veréb ez? Nem lennék e fickó anyja 50 fontért sem.

Mr. Bailey e beszédet szerelme jeléül vevé, s azt magyarázta ki belőle, hogy a pénzbeli kárpótlásnak sem örülne, ámbár ugyis reménytelenül sóvárog. Ez hizelgett neki. Az önzetlen érzelmek mindig hizelgők az emberre nézve.

— Ah istenem — jajgatott mrs. Gamp az egyik borbélyszékbe ereszkedve. Ez az áldott Ökör vendéglő mr. Sweedlepipe, igazán sok bajt okoz. Ez árnyékvilágban ezt ápolni a legkétségbeejtőbb állapot!

Mrs. Gampnek és barátnőinek megvolt az a fogásuk, hogy mindig panaszkodtak, hogy könnyű munkájuk milyen nehéz, mintha el akarták volna venni a vállalkozók kedvét, hogy a könnyű életet csak maguknak biztosítsák.

— Hej mily szervezet kell ehhez — folytatá mrs. Gamp — hogy ezt az ember kiállja. Mrs. Harris egy nap így szólt hozzám: Oh Sairey Gamp, hogy bírja ezt kiállani? Mrs. Harris — mondok én neki — ne bizakodjunk magunkba, bizzunk vallásos érzelmeinkben, és akkor megtaláljuk rá a feleletet. Sairey — mondja erre ő — milyen élet. Mi lesz a vége az ilyen dolognak!

A borbély szeliden mormogott, mintha ez válasz akarna lenni mrs. Harris megjegyzéseire, ámbár éppenséggel nem tartotta ezt elég érthető beszédnek, mint azt egy ilyen tekintélytől méltán megvárta volna, s a mely egyenlően becsületére vált volna szívének és eszének.

— Most is — folytatá mrs. Gamp, husz mérföldnyi távolságra megyek el innen. Azt mondja nekem mrs. Harris: az istenért csak nem fog elmenni Sairey? Miért ne mennék mrs. Harris? — kérdem én tőle. Mrs. Gillnek hat gyermeke mindig a pontos időben volt meg, pedig ez olyan eset ma'am

— úgy beszélek önhöz, mint egy anyához kell beszélni — azt hiszi, feltehetjük, hogy rendellenesen jön az apróság a világra? Gyakran, nagyon gyakran hallottam, amint mondá férjének: — mondám mrs. Harrisnak — fogadok, hogy az órát is pontosan megmondom. Ez is hasonló eset ma'am, vajjon el szabad-e késnem? Mondja erre mrs. Harris: ha így vesszük a dolgot, akkor lehetetlenség elmaradnia! De — mondja ő és szemeiből könnyek hullottak — hiszen ön ezt jobban tudja, mint én tapasztalatból. A pontosság a fő!

— Ön csakugyan buzgó kötelessége teljesítésében, mondja Poll — ön egészen feláldozza magát.

— Igen feláldozom magam — kiáltott mrs. Gamp szemeit az ég felé forgatva. Ön csakugyan igazat mond sir, ily nagy igazságot csak ritkán mondanak az emberek sátoros ünnepek alkalmával. A mások szenvedése jobban meghat mint magamé.

— Nos hová szállítja betegét? — kérde Sweedlepipe.

— Hardforshirébe, szülőhelyére. De a szülőföld levegője sem fogja meggyógyítani az ő betegségét! — jegyzé meg mrs. Gamp.

— Hát csakugyan oly rosszul van? — kérde a kíváncsi borbély.

Mrs. Gamp rejtélyesen rázta fejét és fölvetette ajkait.

— Néha az ész zavarodik meg, — mondá — néha a testnek van baja. De hát nagyon bajos az első gyógyítani.

— Ah, — mondá a borbély csodálkozva, kekre nyitva szemeit, — édes jó istenem!

— Ha az esze van megzavarodva, s alszik, akkor olyan furcsa dolgokat mond az ember.

— Ugyan mit? — kérde Poll s körmét rágta nagy izgatottságában, — talán kísértetektől beszél?

Mrs. Gamp, a ki úgy látszik már is többet mondott, mint a mennyi szándékában állott, csak orrával szíppantott, s mondá, hogy ez nem tartozik ide.

— Ma délután ülök kocsiba a beteggel — folytatá — s egy pár napig ott maradok, a míg alkalmas falusi ápolóné nem akad. (Csak hogy ezek a falusi ápolónék annyit értenek a dologhoz, mint a hajdu a harangöntéshez.) Akkor aztán visszajövök, s ez az én nagy vesződésem mr. Sweedlepipe. De azt hiszem, addig míg ott leszek minden rendesen fog menni, feltéve, a mint mrs. Harris mondja, ha mrs. Gill jól meg tudja választani idejét, már aztán nekem mindegy akár éjjel, akár nappal is történjék a szülés.

Ez alatt, míg t. i. a mrs. Gamp így beszélt a borbélylyal, mr. Bailey még mindég nyakkendője csokrát igazgatta, míg a kabátját fölvéve rejtélyes csókot vágott a tükör előtt. Végre mrs. Gamp hozzá szólott, ekkor megfordult és belevegyült a társalgásba.

— Volt-e azóta a citybe sir — mióta találkoztunk ott mr. Chuzzlewitt házában? — kérdé mr. Gamp.

— Igenis voltam Sairah tegnap éjjel.

— Tegnap éjjel! kiáltott a borbély.

— Igen Poll, tegnap éjjel. Mr. Chuzzlewitt velünk ebédelt.

— Mit ért ez alatt ez a fiatal fickó, hogy velünk? — kérdé mrs Gamp türelmetlenül.

— Hát magamat értem, meg a gazdát Sairah. Nálunk ebédelt. Nagyon vigan voltunk ám Sairah, annyira, hogy nekem kellett öt bérkocsiban hazaszállítanom reggeli három órakor.

A fiúnak már a nyelve hegyén volt, a mit el akart beszélni, de ekkor eszébe jutott, hogy ezt gazdája könnyen megtudhatná, s hogy mr. Crimble

ismételve ajánlotta neki az óvatosságot, s különösen óvta a fecsegéstől, magába fojtotta a szót és mondá: a nő fenn volt és várt rá.

— Szigoruan véve a dolgot — mondá mrs. Gamp. élénken — okosabban is tehetett volna, mint magát fárasztani. Nemde jó egyetértésben élnék?

— Oh igen — felelé Bailey vontatva — elég szép egyetértésben.

— Nagyon örülök rajta — mondá mrs. Gamp orrát szippantgatva.

— Hisz nem régi házások, hogy már veszednének — jegyzé meg Poll kezeit dörzsölve.

— Persze — mondá mrs. Gamp s újra jelentős orszippantás következett.

— Valószínű legalább, folytatá a borbély — ha a gentlemannek csakugyan olyan a természete, a mint állítá.

— Olyannak mondom, a milyennek találtam, mr. Sweedlepipe — mondá mrs. Gamp, — ments isten, hogy másképen legyen a dolog. De hát sohasem tudhassa az ember, mi rejlik a szivekben, ha üvegablakot viselnénk rajtuk, akkor azt le kellene függönyözni sok embernél, biztosítom róla.

— De csak nem gondolja? . . . — kezdé el Poll Sweedlepipe.

— Nem, — vágott közbe mrs. Gamp, — nem gondolom, egyáltalán nem gondolom, és még az inkuizició kinzásai sem birhatnának rá, hogy ilyet gondoljak. Az egész, a mit mondhatok — tette hozzá a jó asszony, felkelve és magára igazítva shawlját, — hogy az Ökörben várnak rám és a drága perceknek vége!

A kis borbély nagyon kíváncsi volt mrs. Gamp. betegére, azért inditványozá, hogy mr. Baileyvel kísérvék el az ápolónét az Ökörhöz, s legyenek tanui elutazásuknak. A fiatal gentleman eoben megegyezett és mind a hárman elindultak.

Megérkezvén a vendéglőbe, mrs. Gamp (a ki teljes uti ruhában volt) a kertben hagyta barátait, hogy ott mulassák magukat, míg ő maga felment a beteg szobába, a hol társnője mrs. Prig éppen öltözteté a beteget.

Annyira el volt gyötörve, hogy amint megmozdult, úgy látszott, mintha attól kellene tartani, hogy csontjai kihullanak. Arca mélyen beesett, szemei szokatlanul nagyok voltak. Ott ült a karos-székekben, inkább halottnak, mint élőnek gondolta volna az ember, szemei az ajtón révedeztek, a mikor mrs. Gamp megjelent azon.

— Nos, hogy vagyunk? — kérde mrs. Gamp — elragadóan, nemde?

— Sokkal jobban néznénk ki, — viszonzá mrs. Prig kissé mogorván — ha vissza kellene mennünk az ágyba. Soha ilyen embert. Még csak meg se lehetne mosni, ha az ember rá hallgatna.

— De ön a szappant dugta a számba — mondá a szerencsétlen beteg gyöngye hangon.

— Hát mért nem csukta be a száját — viszonzá mrs. Prig. Mit kíván ön többet egy félkoronáért? Ha azt akarja, hogy gédelgessék, fizessen is meg érte.

— Oh istenem istenem! — jajgatott a beteg.

— Látja — mondá mrs. Prig — így viseli magát, Sarah, mióta az ágyból kisegítettem.

— A helyett, hogy háladatos volna — mondá mrs. Gamp — azért, a mit teszünk érte. Oh szegény gyalázat sir!

Mrs. Prig megragadta a szegény pácienszt állánál és a szerencsétlen fejét hajkefével irgalmatlanul dörzsölni kezdte.

— Azt hiszem még ez sincs az inyére — mondá a mint abbanhagyta.

És csakugyan ez sem volt az inyére, mert a kefe a leggorombább volt, a milyen keményet csak

elő tud állítani a modern ipar. Mrs. Prig nagyon örült annak, hogy gyanítása valónak bizonyult, s diadalmasan mondá: tudta ő ezt nagyon jól!

Midőn haját a szemébe fésülték, fölkötték nyakkendőjét, s gallérját úgy igazították, hogy a szegény betegnek minden percben attól kellett tartani, hogy szemeit a gallér kiszurja. Mellénye s kabátja úgy állt rajta, mintha vasvillával hányták volna rá, egyik gomb sem volt helyén, csizmáit is összecserélve adták rá, szóval a szegény embernek nagyon desperátus kinézése volt.

— Azt már nem gondolhatom helyes dolognak — mondá a szegény beteg — hogy úgy érzem magam ebben, mintha más ruháiban volnék. Mintha egyik lábszáram kurtább volna mint a másik. Itt egy palack van a zsebemben. Ugyan miért kellene nekem üvegre ülnöm?

— Az ördög vigye ezt az embert! — kiáltott mrs. Gamp megtaszítva a beteget. Benne felejtém éjjelre való üvegemet. Egy kis lerakó helyet csináltam a kabátjából, mikor még ott függött az ajtó háta mögött, s aztán erről egészen megfeledkeztem Betsey. Talál benne két hagymát, egy kis theát, cukrot, ha ön oly szives lenne ezt onnan kivenni!

Betsey napvilágra hozta a kérdésben levő tárgyakat és mrs. Gamp azt a saját zsebébe gyömöszölé. Ekkor azután egy kis harapni valót hozattak és erős nőknek való sört és egy kis huslevet a beteg számára. Midőn az evésnek vége volt, John Westlock megjelent.

— Ah, már fönt és felöltözve? — kiáltott John, mellé ülve. Ez pompás. Nos, hogy érzi magát?

— Sokkal jobban, mint ezelőtt, de mégis nagyon gyöngén.

— Nem csoda, nagyon leverte a láz. De

majd a falusi levegő, a változás — mondá John — egészen más embert csinálnak önből. Nos, mrs. Gamp, — tévé hozzá nevetve s a beteg ruháit igazgatta — önöknek igazán különös fogalmuk lehet arról, hogy öliözködik egy gentleman!

Mr. Leewsome nem szívesen ölté fel ruháit, sir — válaszolt mrs. Gamp nagy méltósággal, — erre bármelyik bíró előtt esküt is tehetnénk.

John ekkor a beteg ember oldala mellett állott s iparkodott gallérját lehajtani, hogy szemét ki ne szurja vele, midőn az suttogva mondá neki:

— Mr. Westlock, tovább nem hallgathatok. Egy pár különös, nagyon különös szavam lesz ön-höz, egy iszonyu dolog, olyan, a mi már régóta nyomja szívemet.

John megfordult és a két ápolónőt ki akarta parancsolni a szobából, midőn a beteg ember megfogta karjánál.

— Nem, még sem, nem vagyok elég erős, nincs hozzá bátorságom. Majd talán csak akkor mondom el, ha nagyobb bátorságom lesz hozzá. Vagy talán írni fogok önnek; ez nemde könnyebb és jobb is?

— A mint gondolja! — kiáltott John, — de mr. Leewsome, mit jelentsen ez?

— Csak ne kérdezzen az istenért, ez valami természetietlen és borzasztó dolog. Iszonyu még csak rágondolni. Iszonyat beszélni róla, iszonyat tudni ezt. Engedje meg, hogy kezét megcsókolhassam jószágáért, legyen jó és ne kérdezősködjék!

John először nagy csodálkozással nézett rá, de eszébe jutott, mennyire kimeríté a betegség, feje, egész teste lázban égett, bizonyosan képzelődik. Hogy ez ügyre nézve további felvilágosítást nyerjen, felhasználta az alkalmat, míg mrs. Prig köpenyébe burkolódzott, tudakozódott mrs. Gamp-tól, vajjon a beteg eszénél van e már?

— Oh az isten áldja meg, dehogy van — mondá mrs. Gamp. Gyűlöli ápolónőit, a mi biztos jele annak, hogy nincs eszénél. Ha hallotta volna a szegény teremtet, hogy keresett bennem és Betsey Prigben hibát, bizony csodálkozott volna sir, hogy halálra nem boszankodunk ezen.

Ez a beszéd csak megerősíté Johnt gyanujában, s fel sem vette a mit neki a beteg beszélt, hanem szokásos szivélyességével segített a két ápolónénak a beteget a lépcsőkön levezetni a kocsizhoz, a mely épen indulóban volt.

Poll Sweedlepipe őt állt az ajtónál, karjait mellén összefonta, szemeit kerekre nyitotta s roppant érdeklődéssel nézett rá, míg a beteg ember lassan beszállt a kocsiba. Poll roppant csodálkozással nézte sovány arcát, kezeit s nagy bizalmasan oda sugá mr. Baileynek, hogy ezt a látványt nem mulasztotta volna el egy fontért sem. Mr. Bailey már másképp gondolkozott. Ő öt shillingért is lemondott volna e látványról.

Hanem roppant bajos dolog volt mrs. Gamp pogyászát megelégedésére elhelyezni. Ez nagyon sok veszekedésbe került. Mikor a csomag, kosara, fejkötője és egyéb apróságai a kocsiiban voltak, szivélyesen elbucsuzott mr. Polltól és mr. Baileytól, udvariasan meghajtotta magát John Westlock előtt, aztán testvéri szeretettel vett búcsut Betsey Prigtől.

— Kivánom kedves jó barátnőm, hogy mennél többen betegedjenek meg és a jó helyekből mennél többet! Remélem nem sokáig fog tartani és mi újra együtt dolgozunk Betsey; kivánom, hogy legközelebbi találkozásnk egy gazdag családnál történjék.

— Mennél hamarább, annál jobb — tévé hozzá mrs. Prig.

Mrs. Gamp osztotta e nézetet s épen a kocsi felé indult, midőn egy ladyvel és gentlemannel ütközik össze, a kik gyalog mentek előtte.

— Kérem, vigyázzon — kiáltott a gentleman —
— Halloh! kedvesem, hisz ez mrs. Gamp!

— Nini! mr. Mould — kiáltott az ápolóné — és mrs. Mould. Ki gondolta volna, hogy itten találkozunk.

— Szétnézünk egy kicsit a városban mrs. Gamp. — kiáltott Mould. — Nemde ez szokatlan dolog?

— Csakugyan szokatlan, mondá mrs. Gamp — de ez utóvégre is csak egy két napig lesz az, később önök is megszokják. Az a gentleman, a kiről beszéltem!

— Ott a kocsiban? — kiáltott mrs. Mould — az a kit ön jónak látott figyelmembe ajánlani. Nagyon különös dolog. Kedvesem ez érdekelni fog. Az a gentleman, a kit mrs. Gamp éppen nekünk valónak talált, a kocsiban van édesem.

Mrs. Mould nagyon érdeklődött a gentleman iránt.

— Ott van, fölállhat az ajtóküszöbre — mondá Mould, és benézett a kocsi ajtón. — Hah! látom. Hol a szemüvegem? Látod édesem?

— Egészen jól látom — mondá mrs. Mould.

— Szavamra ez roppant érdekes körülmény — mondá Mould nagy gyönyörködéssel. Így áll a dolog édesem, s én a mi engem illet, az ilyesmit nem mulasztanám el semmi áron. Ez szinte csiklandja az embert. Roppant érdekes. Egész kis színjáték! Ah ott van, mindenesetre ő. Mily betegesen néz ki nemde?

Mrs. Mould igenlőleg bólintott fejével.

— Talán a mi kezünkre kerül — mondá Mould — ki tudja! Mégis úgy gondolom, kell iránta egy kis figyelmet tanusitanom. Ugy teszek mintha nem volna ismeretlen. Nagyon hajlandó vagyok kalapot emelni előtte.

— Épen erre néz.

— Akkor meg is teszem — kiáltott Mould — hogy van ön jó uram? Jó napot kívánok. Ha! meghajol. Nagyon udvarias. Mrs. Gampnek van még a névjegyekből zsebében, bizonyosan tudom. Ez nagyon különös, de igen kellemes eset. Nem vagyok babonás, de azt hiszem, tartozom neki e kis udvariassággal, a mely tulajdonképen üzletünkhöz tartozik. Az sem lesz nagy véték, ha csókot hintesz felé.

Mrs. Mould ezt is megtette.

— Hah! — mondá Mould — csakugyan visszaköszön a szegény fiu. Örülök, hogy azt megtetted. Üdvözlő kezedd. Ah már indul a kocsi.

Mrs. Mould üdvözölte s a kocsi elindult, a mint mr. Mould e szavakat kimondá. Mr. és Mrs. Mould jó kedélyhangulatban folytatták utjukat.

Mr. Bailey és Poll oly gyorsan távoztak, a mint csak lehetett, ámbár egy kis idő telt bele, míg Bailey barátját mozgásra bírá, mert az Mrs. Prig bajuszától és kellemeitől egészen el volt ragadtatva.

Midőn az a kis zaj, élet, a melyet a kocsi megállása idézett elő, eltűnt, Nadgettet látjuk az „Ökör“ vendéglő kávétermének egyik legsötétebb szögletében üldögegni, éberén nézegeti az órát, — mintha az az ember, a ki sohasem akart megjelenni, egy kicsit késett volna.

XIV. FEJEZET.

Ebben bebizonyítjuk, hogy a legjobban kormányzott családban is változások fordulnak elő és hogy Pecksniff kitűnően értett hozzá, hogy kell nagy zajt csapni.

A mint a sebész első gondja az amputálás után bekötni az ütereket, úgy a szerző is kötelességének tartja, hogy midőn a Pecksniff család tésztéről annak jobb karját levágták, tudósítani mi tör-

tént a szülői házzal, hogy mentek ott a dolgok nélküle.

Először is mr. Pecksniffről meg kell jegyeznünk, hogy ámbár ő fiatalabb leányának gyöngéd és türelmes férjet szerzett s így bizonyára apai gyöngéd szívének legforróbb óhajtása teljesedett, midőn leányát így boldogította; most már vissza varázslódik ifjúsága és tiszta lelkiismerete szárnyain tör felfelé. A színjátékokban az apák, miután odaadták leányukat szívők választotyjának, semmi teendőjük sem lévén többé a földön, nem sokára meghalnak; de hát az életben sok oly urral találkozunk, a kik ezzel nem épen oly nagyon sietnek.

Mr. Pecksniff a papák okos és praktikus fajtájához tartozott, a ki azt gondolta magában, hogy neki első teendője tovább élni, s ha már az egyik kényelemtől megfosztódott, majd a másikkal kárpótolja magát.

De bármiképen iparkodott vala a jó ember tréfás és vidám lenni, volt a ki jó kedvét elrontsa. A gyöngéd Cherry érezvén, hogy vele nagy igazságtalanság történt, lázadásban tört ki ellene. Hadat folytatott kedves papájával, s közönséges nyelven szólva kutya életet folytattak. De az igazat megvallva, nincs olyan kutya az ólban, a kinek élete kutyább lett volna, mint mr. Pecksniff élete volt kedves gyermekével.

A papa és leánya a reggelinél üldögéltek. Tom künn járt valahol s ők egyedül valának. Mr. Pecksniff először homlokát ráncolá, de lassanként kitisztult a láthatár, s lopva nézegetett kedves gyermekére. A szép gyermek orra vörös vala most is és ellenséges indulattal emelgeté a levegőbe.

— Cherry — kiáltott mr. Pecksniff — mi történt köztünk, mi az oka annak, hogy mi oly ellenséges lábon élünk?

E szeretetteljes beszédre a szép leány csak ennyit mondott:

— Ostoba beszéd pa!

— Ostobaság — ismétlé mr. Pecksniff nagy keserűséggel.

— Oh, már késő beszélni ilyeneket nekem pa — mondá leánya nyugodtan — tudom milyen értéke van az ilyen beszédnek.

— Ez kemény sors! — kiáltott Pecksniff reggeliző edényéhez intézve szavait — ez nagyon kemény sors. Ez az én gyermekem, a kit karjaimban ringattam.

— Nem szükséges szurkálódni ezzel, pa — viszonzá Cherry átható tekintettel — nem vagyok nagyon sokkal öregebb a testvéremnél, ámbár ő nőül ment barátjához.

— Oh némbéri természet, óh némbéri természet, mily köznapi vagy te — mondá Pecksniff fejét rázva — ha meggondolja az ember, hogy a viszály ily silány okból támad, oh istenem, istenem!

— Ily okból valóban! — kiáltott Cherry — mondja meg az igazi okot pa, különben én fogom elmondani. Hallja megmondom!

Talán az erély, a mivel e szavakat mondá, megrázó volt, s mr. Pecksniff ezért változtatott hangján s dühösen, ha nem képéből egészen kikelve mondá:

— Ezt akarja csakugyan! Hisz már megtette tegnap is. Ön megteszi mindég. Már kihalt belőle az illemérzet is, titkot se csinál szégyenéből, ön ezerszer kivetette magát mr. Chuzzlewitt előtt.

— Én! kiáltott Cherry keserű mosolygással — oh valóban. Erre még nem is gondolék.

— Még engem is, engem is! — mondá mr. Pecksniff.

Leánya erre csak haragos mosolylyal válaszolt.

— Ha már belejöttünk a magyarázatokba Charity — mondá mr. Pecksniff, fejét méltóságosan

hátravetve — kijelentem, hogy nem tűröm az ön magaviseletét, ostobaságait, miss!

— Én pedig úgy teszek sir — mondá Charity előre-hátra lóbálódzva hinta-székében és hangja rikitó lett — a mint nekem tetszik. Gyalázatosan bántak velem — és itt Charity sirni és jajgatni kezdett — de apámtól még rosszabb magaviseletet várhatok. Hanem én nem törődöm ezzel, épenséggel nem törődöm.

Mr. Pecksniff kétségbeesett a rikitó hangra és leánya haját kezdte tépni. Cherryt ez a viselet igazán meglepte, szóval megvult a kívánt hatás.

— Ha még egyszer ily szemtelenül fogsz beszélni — kiáltott Pecksniff újra elfoglalva helyét és nagyot lélegzve — akkor megint megkapod a magadét. Egy csöpp szégyen sem lakozik benned? Ha mr. Jonasnak jobban tetszett a testvéred, vajjon ki tehet erről, azt szeretném tudni. Mit tehettem én erről?

— Vajjon nem használtak e fel engemet eszközül? Nem taposták lábbal érzelmeimet? Nem nekem udvarolt-e először? — jajgatott Cherry kezeit törve — oh istenem, miért is élek?

— Oh majd megkeseritem én még jobban az életedet, ha e szerény házat továbbra is cégérezed. Igazán csodálkozom rajtad. Csodálkozom, hogy nincs több lelki erőd. Ha mr. Jonas nem törődik veled, miért akarod te őt minden áron?

— Én akarom őt — kiáltott Cherry — én akarnám őt papa?

— De hát akkor miért csinálsz képeket, ha nem veszködöl? — viszonzá az apa.

— Azért, mert kétszinűen bántak velem — mondá Cherry — és mert saját testvérem és szülém összeesküdött ellenem. Én nem haragszom rá — mondá Cherry és még dühösebben nézett maga

elé — sőt sajnálom és részvétet érzek iránta, mert tudom, mily sors éri őt e gazember oldalán.

— Mr. Jonas nem fog azért meghalni, biztosítalak róla, hogy te gazembernek nevezed — mondá mr. Pecksniff rezignációval — de nevezd akárminek, csak vessünk véget a vitának.

— Nem vetünk véget papa — mondá Charity — nem ez az egyedüli pont, a mire nézve megegyezésre nem fogunk jutni. Én nem vetem alá magamat akarátának. Nem vagyok sem bolond, sem vak. Minden, a mit mondhatok az: hogy nem engedelmeskedem.

A mire célzott, az egy kissé megdöbbenté mr. Pecksniffet, a ki most már nyugodt és szomorú lett. Haragja szelidséggé lágyult, szava lágy és behizelgő volt.

— Kedvesem — mondá — a harag és izgatottság pillanatában talán igazságtalanul és sértő módon bántam veled, ha ez csakugyan így van, bocsánatot kérek tőled. Az apa kér bocsánatot gyermekétől — mondá Pecksniff — ez oly látvány, a mire a legvadabb természet is megszeliidülne.

De bizony miss Pecksniff nem szelidült meg, talán azért, mert az ő természete nem volt eléggé vad. Sőt ellenkezőleg a drága miss váltig azt hajtotta, hogy ő nem bolond, nem vak és nem is fog engedelmeskedni.

— Kedves gyermek, maga nagy tévedésben van — mondá mr. Pecksniff — de nem kérdezem meg magától, hogy mire nézve van tévedésben, nem vagyok rá kíváncsi — nem vagyok egy csöppet sem — tevé hozzá fölemelve kezét és színében elváltozva — hagyjuk abba e beszédet.

— Igaza van, hogy legjobb lesz ezt abban hagyni sir — mondá Charity — én nagyon szeretném abban hagyni, de éppen azért arra kell önt kérnem, gondoskodják otthonról.

Mr. Pecksniff körülnézett a szobában és mondá :

— Otthonról gyermekem ?

— Más otthonról papa — mondá Cherry növekvő méltósággal — küldjön el mrs. Todgershez vagy máshová, ahol függetlenül élhetek, de itt nem maradok a dolog ily állásában.

Lehet, hogy miss Pecksniff Todgersnél képzeletében csak olyan férfiakat látott, a kik lába elé borulnak az első pillanatban. Lehet, hogy mr. Pecksniff most már megifjodva, maga is örömet megszabadult volna e tehertől. Annyi bizonyos, hogy e szavak nem hatottak úgy rá, mint a hálharang kongása.

De hát ő érzékeny szivü ember volt, s elővette zsebkendőjét, a szemére illeszté, mint az ily emberek szokása, midőn így szólnak: egyik kis madaraim közül — mondá mr. Pecksniff — idegenbe költözött; a másik a Todgershez készül röpkülni! De hát mit tehetek én az ellen? Semmit, épen semmit!

De ez az érzékeny megjegyzés épen semmi hatással nem volt Charityre. Haragos, merev és hajthatlan volt.

— De hát én mindig alárendeltem az én boldogságomat a gyermekemének — mondá mr. Pecksniff, ha te boldogabbnak érzed magad mrs. Todgersnél, mint édes atyád házában, menj mrs. Todgershez. Ne is gondolj reám édesem — mondá mr. Pecksniff nagy felindulással — majd csak megélek én is valahogy nagy árvaságomban.

Miss Charity tudta azt, hogy titokban örül kedves papája e változásnak, de ezt magának tartotta meg, civakodtak még egy darabig, de aztán lassan-lassan lecsillapult a vihar. Miss Charity eszméje olyan kedves volt mindkettőjük előtt, hogy nagy csoda lett volna, ha megegyezésre nem tudnak jutni.

Mindjárt meg is állapottak, hogy az indítványt életbeléptetik, még pedig rögtön, s minthogy Cherry úgy is rosszul érzi magát, levegőváltoztatásra van szüksége, közelebb óhajt lenni a testvéréhez, stb. ilyen kifogásokkal kimentheti magát mr. Chuzzlewitt Mary előtt. Ez előzményekben meg-egyezhén, mr. Pecksniff kellő méltósággal áldását adta a tervre, mint egy önzetlen emberhez illik, a ki nehéz lemondásra szánta rá fejét, de vigasztalta magát azzal, hogy az erény magában viseli jutalmát.

Igy aztán először az emlékezetes éjszaka után, a mikor mr. Jonas megszégyeníté az öregebb testvért, megvallván a fiatalabbnak szerelmét, csak ezután éltek békés egyetértésben és mr. Pecksniff csak tiszta öntudatával vigasztalódott.

Hanem, hogy történhetett az, hogy e családban, a melyet bátran a világ hét csodái közé lehet sorozni, ily dolog történhetett, hogy mr. Pecksniff és leánya válni készültek? Hogy történhetett az, hogy összetartásuk annyira meglazult? Miért adta miss Pecksniff oly nagy hangon kedves papája érté- sére, hogy ő sem vak, sem bolond, hogy ő ezt el nem viselheti. Vajjon lehetséges volna-e, hogy mr. Pecksniffnek megfordult az agyában az a gondolat, hogy ő újra megházasodik? és leá- nya éles szemével ezt a szándékot kifürkészte.

Menjünk csak bele!

Mr. Pecksniff, e mocsok nélküli ember, a ki- ről a rágalmazás nyilai visszapattannak, tehát ő teheti azt is, a mit más ember nem tehetne meg. Ő meg volt győződve szándéka tisztaságáról, s ha volt oka, hogy valamit tegyen, ez egy jó emberhez méltó tett lehet. Vajjon van-e rá elegendő oka, hogy ő második feleséget vegyen nőül? Igenis van, nemcsak egy, hanem több, mindenesetre a kombi- nációk száma igen nagy.

Az öreg Chuzzlewitt Márton fokozatosan ropant változáson ment keresztül. Már akkor éjjel, midőn oly rossz időben érkezett Pecksniff házába, már akkor nagyon levert volt és könnyen lehetett bánni vele. Ezt mr. Pecksniff akkor fivére halálának tulajdonítá. De ez órától kezdve jelleme lágyult, s végül minden iránt közönyösen viselkedik, kivéve mr. Pecksniffet. Jellemének egyik tulajdonsága eltűnt, hogy másiknak adjon helyet.

Meg kell jegyeznünk, hogy mr. Pecksniffnek kiváló érzéke volt a szépség iránt. Modora a szép nem iránt nevezetes volt, kiváló nyájasságánál fogva.

Arról már szó volt e lapokon, midőn mr. Todgerst nyájaskodással vevé körül, hiába már ez volt az ő módja, de ez csak egy része volt az ő gyengédségének. Mielőtt a házasságra még csak gondolt volna, már adózott Marynek csodálkozása és hódolata jelével. Ezek méltatlankodással lettek ugyan visszautasítva, de hát ez nem jelent még semmit. Tény az, hogy midőn az eszme megerősödést nyert, mindég szerette volna kikerülni Cherry átható tekintetét, ki rögtön átlátott a szitán: de azért Pecksniff annál jobban érezte Mary bájainak hatalmát. Így aztán közben járt az érdek és a hajlandóság is s mr. Pecksniff a kivitelre gondolt.

A bosszu sarkalta, hogy Márton oly erős sértő kifejezésekkel illette őt, midőn elváltak, és az hogy a kibékülést így is lehetetlenné tegye közte és nagyatyja közt? nem mr. Pecksniff sokkal szelidebb és engedékenyebb természetű vala, mint hogy ilyen-mivel gyanusíthatnók. Annyi bizonyos, ha Mary visszautasítja, mr. Pecksniffnek még megmarad az a vigasztalása, hogy állása tarthatatlan lesz, ha ő és mr. Chuzzlewitt ellene lesznek. Mary szívére ő tudakozódni ilyen esetben nem szokás, Pecksniff moráljának kodexe szerint, mert ő tudta azt, mi-

lyen jó ember ő, a ki csak áldás lehet minden-
kire. Leánya megtörte a jeget, a tilok el volt
árulva, Pecksniffnek most már nem volt egyéb
teendője, mint mennél ügyesebben hozzálátni a ki-
vitelhez.

— No kedves jó uram — mondá mr. Peck-
sniff, amint az öreg Mártonnal találkozott a kertben,
a hol gyakran sétálgatott — hogy van az én ked-
ves barátom?

— Engem ért? — kérdé az öreg,

— Ah, — mondá mr. Pecksniff — megint
a régi baj: süket! Ugyan kire gondolhatnék kedves
jó uram?

— Gondolhatna Maryre is — mondá az
öreg ember.

— Csakugyan igaza van! Remélem, beszélhe-
tek róla úgy, mint egy kedves, nagyon kedves ba-
rátról? — jegyzé meg Pecksniff.

— Én is azt gondolom, — viszonzá az öreg
Márton — és ezt meg is érdemli.

— Csak gondolja mr. Chuzzlewitt? — kiál-
tott Pecksniff.

— Ön beszél, azt tudom — viszonzá Márton
— de nem értem szavait. Beszéljen világosabban.

— Süketebb a kőnél — gondolá Pecksniff.
Azt akarom mondani, hogy alighanem el kell válnom
Cherrytől.

— És mit tett ő? — kérdé az öreg.

— Roppant nevetséges kérdéseket tesz föl
egy idő óta. Valóságos gyermek. Ezután szelid ne-
vetéssel tevő hozzá: nem tett ő semmi rosszat ked-
ves uram!

— De hát akkor miért kell elválniok?

— Mert egy idő óta nem a legjobb lábon
áll az egészsége — mondá Pecksniff. Elvált a
testvérétől, kedves jó uram, pedig bölcsőjöktől kezd-
ve csüngnek egymáson. Azt hiszem jó lesz Lon-

donba küldeni őt. Talán több ideig is ott fog maradni, ha ez jót tesz neki.

— Helyes — mondá Márton — nagyon észszerű dolog.

— Örülök, hogy ön is osztja véleményemet. De remélem itt marad, megosztja velem társaságát, míg ő oda lesz.

— Nincs szándékom innen távozni — volt Márton felelete.

— De hát akkor — mondá Pecksniff az öreg embert karjánál fogva s lassan föl s alá sétáltak, — de hát akkor, kedves jó uram, nem jöhetne hozzánk lakni? Biztos vagyok benne, hogy több kényelmet találna szegényes kunyhómban, mint e nyomorult falusi csapszékben. És bocsásson meg, mr. Chuzzlewitt, hogy ilyenek mondom a Sárkányt (ámbar ismerem mrs Lupint s a vidéken a legjobb teremtésnek tartom őt) mégis nem alkalmas otthon ez miss Grahamnek!

Márton elmélyedt egy pár percig, akkor aztán kezét megrázva monda:

— Igaza van, ez a hely nem az ő számára való.

— Már a tekepályára való kilátás is — folytatá Pecksniff nagy ékesszólással — egyáltalán nem gyöngéd lelkeknek való!

— Bizony nagyon közönséges mulatság — jegyzé meg az öreg Márton.

— Nagyon közönséges — viszonzá mr. Pecksniff — de hát akkor miért ne lakhatna nálam Mary Graham? Itt van az alkalmas lakóhely. Egyedül vagyok, mert Thomas Pinch nem számít. A mi kedves barátnőnk, leányom szobáját foglalhatná el, ön tetszése szerint választhatna. Azt hiszem nem fogunk civódni!

— Én is azt hiszem — mondá Márton.
Mr. Pecksniff újra megszorította kezét.

— Látom, hogy egyetértünk sir! A kis ujjamon forgathatom — gondolá magában.

— A bért megfizetem — mondá az öreg egy percnyi gondolkodás után.

— Óh, ne is beszéljünk erről!

— De igenis beszéljünk, mondá Márton régi makacsságával — ezt majd meg fogom fizetni.

— Nos legyen úgy, amint akarja, jó uram.

— Mindég ezt akarom, — mondá az öreg ember — fizetek még akkor is, ha öntől vásárolok. De nem azért, hogy adós ne maradjak önnek, a mit egy nap ki fogok egyenlíteni.

Az építészen erőt vett a meghatottság, hogy nem tudott szóhoz jutni. Megpróbálta, hogy egy könyvet ejtsen pártfogója kezére, de nem tudott kipréselni semmi folyadékot a szeméből.

— Bár ez a nap a legkésőbb jönne meg! — kiáltott nagy kegyesen. Ah sir, ha tudná mily szeretettel csüggök én önön és azokon, a kik önhöz közel állanak. Értem kedves fiatal barátnőjét.

— Igaz — mondá — igaz. Csakugyan szükség van rá, hogy valaki érdeklődjék iránta. Igazságtalanul bántam vele. Ámbár árva volt, még is akadt volna pártfogóra, a ki szereti. Mikor még gyermek volt, tetszelegtem benne, hogy midőn szélyemben jót tévék vele, sokszor jobban viselkedtem irányában, mint a gonosz szívű kölyökkel szemben, hogy nagy jóságot tanusítok irányában. Most már kifejlődött nő, s nincs meg az a vigasztalásom. Oly sajátságos helyzetbe hoztam, hogy minden kutya megugathatja, mikor tetszik neki. Csakugyan nagyon kényes helyzetben van.

— Helyzete változhat sir — mondá mr. Pecksniff jelentősen.

— De hogyan? Talán varrónőnek vagy társalgónőnek kellene őt megtennünk?

— Ments isten! — mondá mr. Pecksniff —

kedves jó uram, van ennek más módja is Bizonyosan van. De sokkal inkább meg vagyok zavarodva, s nem tudok most erről beszélni. Azt sem tudom mit beszélek. Engedje meg, hogy erről más alkalommal szóljak.

— Tán csak nem érzi magát rosszul? — kérde Márton aggódva.

— Nem — kiáltott Pecksniff — csak arra kérem, a tárgyat halaszszuk máskorra. Egy kicsit még sétálok. Isten önnel!

Az öreg Márton megszorította kezét s visszafelé indult. A mint az lassan ballagott a fogadó felé, Pecksniff megállott és utána nézett. Ugy lát. szik nagyon hamar magához tért elérékenyedéséből, úgy hogy némely ember meggyőződött volna róla, hogy ez semmi egyéb pusztá fogásnál, így akart hatni Mártonra.

Az öreg ember alakján, a mint előre ballagott, nem is látszott meg a nagy változás, a mely végbement rajta, úgy hogy mr. Pecksniff, a mint utána nézett nem álhatta meg, hogy ne mondja:

— Testtartás, alak a régi és mégis kis ujjamon forgathatom, mint kis gyűrűmet!

Az öreg Márton esetleg visszafordult, s még egyszer szívélyesen üdvözlé. Mr. Pecksniff viszonozta.

— Csak nem rég — mondá mr. Pecksniff — nem álhattál ki. Mily előnyös változás! Mily gyöngéd szálakból van összeállítva az emberi sziv, mily megfoghatatlan a változás! Külsőleg olyan, mint volt és én mégis a kisujjamon forgathatom.

Csakugyan nem volt olyan dolog, a mibe az öreg mr. Pecksniff kedvéért meg ne egyezett volna. Márton annyi éven át menekült a vagyon háshászóktól, annyi évig bizalmatlankodott, hogy végre e jó ember játékszere lett. E győzelem boldogsá-

gának érzete rajzolódt le **arcán s az építész tovább** folytatá sétáját.

Derült nyári nap volt. A madarak épen úgy, mint Pecksniff lelkiismerete, vidáman és gondtalanul viselkedtek a fák ágain, gondtalanul füttyörésztek, mr. Pecksniff csak hódolt a szép tavaszi napnak, midőn tervein tépelődve sétált tovább.

A mint elmélyedve ballagott, majd hanyat-vágta magát, megbotolván egy öreg fa kiálló gyökerében. De már erre fölveté a jámbor szemeit s szemle alá vette a vidéket. Megdöbbsent, midőn gondolatai tárgyát alig egy yardnyi távolságra látja maga előtt. Mary volt egészen egyedül.

Mr. Pecksniff megállt azzal a szándékkal, hogy kikerüli; de a következő percben mást gondolt, s gyorsabban kezdett lépegetni, dudolgatott is oly ártatatlanul, hogy csak szárnyai hiányoztak, hogy az ég felé repüljön, mint a kis madárka.

Mary hallotta a dudolgatást, s meggyőződén róla, hogy ez a madár bizonyosan nem tartozik a liget dalosai közé, körülnézett. Mr. Pecksniff csókot hintegetett feléje s rögtön mellette termett.

— Társalog a szent természettel? — mondá Pecksniff — én is úgy teszek.

Mary azt mondá, hogy a reggel oly szép és ő tovább sétált, mint kellett volna, de most már visszatérőben van. Mr. Pecksniff erre biztosította őt, hogy ő is épen így járt s most vele szeretne hazamenni.

— Fogadja el karomat kedves leánykám — mondá mr. Pecksniff.

Mary vonakodott, s úgy kezdett sietni, a miből meglátszott, hogy erre nem hajlandó.

Mr. Pecksniff megszólalt:

— Hogy lehet oly kegyetlen, hogy épen most sietni kezd. Csak nem akar itt hagyni?

— De igen, itt hagyom — mondá Mary, s

égő arcát méltatlankodva felé fordítá, s ön ezt jól tudja. Hagyjon el mr. Pecksniff. Az ön érintése kellemetlen nekem.

Az ő érintése! Micsoda, mikor ő többször oly családias ölelkezést engedett meg magának mrs. Todgers-rel szemben, a ki szintén ilyen szemérmes lady vala, s ámbár tiltakozva, de nem benső megelégedés nélkül fogadá ezt. Ez már mégis hallatlan dolog! És mr. Pecksniff nagy méltatlankodással hallá ezt az ő szájából!

— Ha ön még eddig nem vette ezt magától észre — folytatá Mary — most lássa, hogy ez így van, hallja meg most saját ajkamról, s mint gentleman nem fog tovább is terhemre lenni.

— Helyes, nagyon jó — monda mr. Pecksniff szeliden — tudom, hogy így csak saját leányommal szemben illik magamat viselnem, de miért ne hódolhatnék én is a szépségnek? De az mégis bánt, fáj, hogy ön így megszomorít lelkem mélyéig. Nem fogok önnel vitatkozásba merülni kedves Mary!

Mary könyekben tört ki. Mr. Pecksniff erre ismétlé a Todgers-házban gyakorolt ölelgetést, s mintha szeretete volna, ha ez több ideig így megy, azért lefogta karját s egy párszor megcsókolta a kezét és így folytatá a társalgást:

— Roppant örülök neki, hogy találkoztunk. Így legalább könnyithetek szívem nehéz terhén és bizalmasan nyilatkozhatom ön előtt. Mary — mondá mr. Pecksniff gyöngéd hangon — lelkem én szeretlek!

És milyen furcsa dolog lehet az ő szerelme? ő megborzadt ettől.

— Szeretlek — mondá mr. Pecksniff — kedves é etem, oly odaadással, a mely meglepő az én állapotomban. Azt hittem, hogy érzelmem el van temetve, azzal a jó ladyvel ott a sirhalomban, (de ön valóságos képmása neki alakban, kedélyben) és

ime most meg kellett róla győződnöm, hogy ez csalódás volt.

Mary megpróbált szabadulni e szerelmes boakonstríktor ölelése elől, ha ugyan ily hasonlatot alkalmazhatunk a jó Pecksniffel szemben.

— Ámbár én özvegy vagyok — mondá mr. Pecksniff, ujjain a gyűrűket vizsgálgatva s kövér hüvelykujján levő kék eret nézegetve — özvegy, a kinek két leánya van. Az egyik, mint ön is tudja kedves gyermekem, már férjnél van. A másik saját kívánatára távozik tőlem, de tekintettel arra — ugyan miért ne vallanám be, hogy állapotom változni fog; azon a ponton van, hogy az apai házat elhagyja. Azt hiszem, jellemes férfiú vagyok. Az emberek, a mint hiszem, csak jót beszélnek rólam. Személyem és modorom, úgy gondolom, nem ijesztő. Oh ez a csintalan kéz ugyan miért tett fogolylyá? Menjen maga!

Főlemelte kezét, hogy megbüntesse ezért, de csakhamar megbánta ezt és a kis kezét mellényére téve czirógatta.

— Egymást szeretve tiszteletreméltó barátunk társaságában kedvesem — mondá mr. Pecksniff — mi igazán boldogok leszünk. Ha az öreg örök álmra hajtja fejét, majd egymást fogjuk vigasztalni. Kedves kis kankalinom, mit szólsz ehhez?

— Lehetséges, hogy a bizalom e jeléért hálás leszek — mondá Mary nagyon gyorsan — ámbár nem mondhatom egész bizonyossággal úgy van-e? de legalább hinni akarom, hogy ön köszönetemre érdemes. Fogadja ezt el és kérem mr. Pecksniff, hagyjon magamra.

A jó ember kenetteljesen mosolygott, s még szorosabban magához ölelte a leányt.

— Kérem mr. Pecksniff bocsásson el. Nem hallgathatok az ön ajánlatára, nem fogadhatom el. Vannak sokan, a kik ezt elfogadnák, de én ezt

nem tehetem. Nagy szivesség, könyörület lesz öntől, ha magamra hagy.

Mr. Pecksniff őt megölelve ment mellette oly megelegetten, mintha egymáséi lennének, mintha a legigazabb szerelem kötelékei fűznék őket össze.

— Ha ön a legvégsőre kényszerít — mondá Mary, a ki miután meggyőződött róla, hogy a jó szónak semmi hatása rá, s most már nem iparkodott titkolni méltó haragját — és ily hallatlan durvasággal viseli magát, úgy kimondom, mit gondolok. Én utálom! Ismerem a természetét és megvetem!

— Nem, az nem igaz — mondá Pecksniff a leggyöngédebb hangon.

— És bármily mesterséges fogásokkal s bármily szerencsétlen körülmények folytán nyerte meg ön azt a hatalmat, a mit most mr. Chuzzlewitt fölött gyakorol, a mit én különben nem tudok — mondá Mary — talán van elég befolyása, hogy őt ezért is megbékítse, de én bizonyára tudomására fogom hozni ezt a dolgot, abban bizonyos lehet.

Mr. Pecksniff nagy lassan fölemelé szempiláit, aztán újra lebocsátotta. Tökéletes hidegvérűséggel mondá:

— Ajh, ajh! csakugyan?

— Nem elég az — mondá Mary — hogy ön megvesztegeti a természetét, s az ön rosszakaratu véleményét erőszakolja rá, a természettől szelid szívét így megmételyezi, tehát nem elég, hogy hatalmát rajta oly károsan gyakorolja, most irányomban is oly durván, oly kegyetlenül és oly gyáván viseli magát?

Mr. Pecksniff nyájasan nézett rá, oly nyájasan, mint a bárány, a mely a mezőn legel.

— Tehát nem akar elpusztulni tőlem?

— Kedvesem — mondá mr. Pecksniff nyájas mosolygással — az önismeret, hosszas gyakorlás, vagy talán mondhatom, a

— A képmutatás — vágott közbe Mary.

— Nem, nem — folytató mr. Pecksniff s szemrehányólag cirógatta az elfogott kis kezét — az erény képesít engem arra, hogy annyira tudok magamon uralkodni; nehéz engem zavarba hozni. Sajátságos dolog, de úgy van. És ön azt hiszi, hogy ez önnek sikerülni fog? Mary, kevésbé ismer engem!

Csakugyan úgy van! Kedélye valóban oly különös volt, hogy Mary szívesebben vette volna egy héka, egy vipera, vagy egy kigyó hizelgését; igen, szívesebben vette volna egy medve ölelését a mr. Pecksniffénél.

— Ejh ejh, — mondá a jó ember — egy vagy két szó mindent rendbe hoz és helyreállítja közöttünk a jó egyetértést. Én nem haragszom édesem.

— Ön nem haragszik?

— Igenis nem haragszom — mondá mr. Pecksniff — csakugyan nem, és ön se haragszik!

De keze egy lázasan dobogó szíven volt, a mely mást árult el.

— Tudom, hogy nem haragszik, bizonyos vagyok benne — mondá mr. Pecksniff — és meg is mondom önnek miért? Van két Chuzzlewitt Márton kedvesem és ha az egyiknek elmondanám, hogy ön haragszik, s ily sajátságosan viseli magát, ki tudja, mily vészes következmények hárulnának a másakra? És annak a másiknak mégis azt hiszem, nem akar fájdalmat okozni?

Mary remegett egész testében, de oly büszke megvetéssel nézett végig rajta, hogy mr. Pecksniff jónak látta elfordítani szemeit. Semmi kétség, hogy a jó ur megsértve érezte magát.

— A tehetetlen civakodás — mondá mr. Pecksniff — gondolja meg, nagyon hatásossá válhatik. Szomorú dolog volna egy kitagadott fiatal ember

ugyis tönkretett jövőjét még jobban megrongálni. Pedig mily könnyű dolog lenne az? Nem gondolja, hogy nekem van egy kis befolyásom kedves barátunkra? Nos, talán van?

Picksniff a szeme közé nézett a leánynak és tréfásan bólintgatott fejével, igazán kedves jelenet.

— Nem — folytatá Picksniff elgondolkozva — jól meggondolva a dolgot, az ön helyzetében a titkot magamnak tartanám meg. Noha nem vagyok benne bizonyos, és nem is hiszem hogy a mi közös barátunk nagyon meg volna lepve, ha ügyünket eléje terjesztenők. Hisz csak az imént beszélgettünk, s ő nagyon le van verve, hogy önnek határozottabb helyzete nincs. De akár meg legyen lepve vagy meg nem lepve, ha ön ezt elmondaná neki, a következmény csak egyforma lenne. Meg egyezne frigyünkben! A fiatal Márton ezért nem szenvedne meg. Én szánalmat érzek a fiatal Márton iránt — mondá mr. Pecksniff rábeszélő mosolygással — igen, úgy van. Ámbár nem érdemli meg, én mégis sajnálattal viseltetem irányában!

Mary e beszédre oly keservesen elsírta magát, hogy mr. Pecksniff jónak látta az ölelgetéssel fölragyni és csak a kezét fogta.

— Ha ön jobbnak látja közös titkunkat — mondá mr. Pecksniff — megtarthatjuk magunknak, csak négy szemközt beszélünk róla, míg a dolgot jobban meg fogja gondolni. Ön bele fog egyezni, bizonyos vagyok benne, hogy meg fog egyezni. Most gondolhat, a mit tetszik, de tudom, hogy bele fog egyezni mindenbe, úgy rémlik mintha hallottam volna, hogy ön és Márton gyermekségüktől kezdve — tevé hozzá elragadó nyíltszívűséggel! — oly gyermekies rokonszenvvel viseltettek egymás iránt! Ha összekelünk, ön megelégedéssel gondolhat rá, hogy ez a szeretet nem vált a fiatal Márton kárára, mert rajta leszünk, hogy a fiatal Márton helyzetén vala-

mit könnyítsünk. Nos, van-e valami befolyásom tiszteletreméltó barátunkra? Én azt hiszem, igenis van.

A kis erdőségből a kijárat épen Pecksniff háza előtt volt. Már oly közel voltak a házhoz, hogy Pecksniff megállt, Mary kis ujját fölemelve tréfás hangon, mint egy bucsuzóul mondá.

— Megharapjam?

Feleletet erre nem kapott, azért megcsókolta kis ujját, aztán fonnyadt arcával odahajolt az övéhez — fonnyadt arca volt, ámbár jó ember vala — aztán oly szívélyes üdvözléttel, a melylyel már annyi szíven győzedelmeskedett, elhagyta nagykegyesen.

Az udvariasság már több embert megnemesített, a szerelem pedig számtalan szörnyet megszipitott. De mr. Pecksniff nem épen valami daliásan nézett ki. Sőt ellenkezőleg úgy összehúzta magát, mintha maga elől el akarna rejtőzni, s az leverné őt, hogy ezen az állapoton nem tud segíteni. Cipőí roppant nagyok valának, karjai hosszúak, haja puha zilált, kalapja szerfölött kicsiny, arca közönséges, semmit mondó, kiálló torka kötélre valónak tűnt föl.

Egy két percig csakugyan sápadtnak, félénknek, meglapulónak látszott, de semmi esetre Pecksniffnek, de később összeszedte magát s oly jóltevő meglegedett arccal indult haza felé, mintha ő volna a nyári-természet főpapja.

— Már minden készen van — mondá Charity — és holnap mehetek pa!

— Oly hamar — kedves gyermekem? — mondá Pecksniff.

— A jelen körülmények közt eléggé nem siethet az ember — viszonzá Charity. Már irtam mrs. Todgersnek, s megkértem, hogy az állomáson okvetlenül várjon rám. Mr. Pinch most már egészen a saját ura lehet.

Mr. Pecksniff épen akkor ment ki a szobából, mr. Pinch pedig éppen akkor jött be.

— A magam ura? — kérde Pinch álmélkodva.

— No igen, senki sem fog a dolgaiba avatkozni — mondá Charity — legalább úgy hiszem. Hm! minden változik a világon.

— Hát talán férjhez megy miss Pecksniff — kérde Tom nagy meglepetéssel.

— Nem épen — dadogá Charity — még erre nem határoztam el magamat. De azt hiszem, nőül mehetek, ha akarok, mr. Pinch.

— Természetesen, — hagyá helyben mr. Pinch — és ő ezt jóhiszeműséggel mondá. Szive mélyéből meg volt erről győződve.

— Nem megyek nőül senkihez most, nincs olyan ember a világon, de a papától külön fogok élni. Erre okaim vannak: ez az én titkom. De mindig barátságos érzülettel fogok viseltetni ön iránt, a miért oly bátran bánt el vele a mult éjjel. Mint legjobb barátok fogunk elválni.

Mr. Pinch ezt hálásan megköszönte neki, ám-bár a tavozás okát épenséggel nem tudta eltalálni. Mr. Pinch alig tért magához attól a csapástól, hogy a család Merryt elveszítette, most ime Charity is elválik, tőlük, a kik ugyszólván a szemei előtt nőttek fel. Ez sok volt és Tom ez éjjel még két órát sem aludt; törte a fejét, mi okozhatta e szomorú válást.

Midőn a reggel felpirkadt, Tom azt gondolá, hogy az egész nem egyéb álomnál. De amint lement a lépcsőkön, látta, mint csomagolnak a ládákba, katulyákba, s megtörténtek a szükséges előkészületek Charity elutazására. Este Charity a kamra éléstárkulcsait nagy ünnepélyességgel letette a társalgó szoba asztalára s elhagyta az atyai házat. Oly szerencse, melyért a szolgáló, mint némely profán emberek mondák, a következő vasárnapon hálaimát mondott a templomban.

XVI. FEJEZET.

Mr. Pinch kötelességet teljesít, a mivel soha sem tartozott; mr. Pecksniff pedig egy oly kötelességet teljesít, a melyért a társadalom hálával tartozik neki.

A megelőző fejezet zárszavai igen jól vezetik be ezt a fejezetet, mert ebben is egy templomról lesz szó, egy templomról, a hol Tom Pinch ingyen játszik az orgonán.

Egy tikkasztó délután, körülbelül egy hét mulva, miss Charity Londonba való elutazása után, mr. Pecksniff sétálni ment s egyenesen a temető felé tartott. A mint ott kóválygott fel s alá a sírok közt és a fejfákról egy vagy két hasznos mondást iparkodott kibetűzni, mert hát ő az olyan alkalmat, a mikor valami morális mondást lehet betanulni, sohasem hagyta veszendőbe menni. Tom éppen akkor kezdett játszani, a ki valahányszor egy kis ideje volt, szaladt a templomba. Az orgona nagyon kicsinyes szerszám volt, maga a játszó hajtotta lábaival, így segítségre sem volt szüksége, ámbár, ha erre kerül a dolog, nincs az a fiu, vagy férfi a faluban, a ki ne lett volna készen hajtani az orgonát, mig csak belé nem feketedik.

Mr. Pecksniffnek semmi ellenvetése nem volt a zene iránt — a világért sem volt. Ő minden iránt, mint gyakran mondá, türelmes. Ugy tekintette ezt, mint közönséges mulatságot, mely Tom tehetségéhez illik. De midőn Tom vasárnaponkint játszott, mégis úgy érezte magát, mintha ő játszana és jóltevője volna a helységnek.

A délután nagyon meleg volt és mr. Pecksniff már akkor hosszabb utat tett meg, de úgy hitte, hogy csillapító hatással lesz most is reá a zene, a mi úgy tűnt fel előtte, mint pl. egy dallamos horkolás. Sietett a templom felé. A mint az előcsarnokba ért, egy rácsos ablakon át látta, hogy Tom a karzaton egész lélekkel orgonázik.

A templom egy kissé hűvös volt. Az öreg tölgytetőt boltívek tartották, az ősrégi falak, a márványoltárok, a kőalapzat fölemelő látványt nyújtottak. Borostyánlevelek lebegtek az ablak előtt, a nap-sugarak csak az egyiken ömlöttek be, s a templom hajójában kellemes félhomály vala.

De a legkellemesebb helynek tűnt föl egy templomi-pad, vörös szövettel bevonva, ahol a helység falusi méltóságai (a melynek feje mr. Pecksniff vala) vasárnaponként üldögéltek. Mr. Pecksniff helye a szögletben volt, a legkényelmesebb szögletben, a hol az ő nagy imádságos könyve negyed-folio alakban, most is nyitva volt, Pecksniff oda ment magát kipiheni.

Igen lassan lépegetett arra, részint azért, mert templomban volt, de különben is igen csöndesen tudott járni. Különben Tom most éppen egy ünnepélyes dallamot játszott, s nem akarta, hogy Tom észrevegye, így legalább őt is meg fogja lepni. A magas templomszék ajtaját kinyitván a szögletbe surrant, a hol kényelmesen végig hevert a széken és hallgatta az orgonát.

Az igazán megfoghatlan tünemény, hogy itt álmosnak érezte magát. Alig volt öt percig kényelmes helyén, már elkezdett bóbiskolni. Alig, hogy összeszedte magát, a következő percben újra szunyókált. Alig, hogy lezárta szemeit, bóbiskolt, erővel is felnyitotta, a következő percben újra bóbiskolt. Így ment ez egy darabig, míg végre elaludt.

Arra ébredt föl, hogy hangokat hall maga körül, suttogó hangokat, a melyre a templom visszahangja válaszolt. Főleszmélt és hallgatódzni kezdett.

Alig hallgatódzott egy pár percig, oly fehér lett mint soha életében. Szája, szeme, füle tágra nyílt, kezével a függönyt félre vonva úgy hallgatódzott, s kinézett a függöny mögül.

Természetesen Tom Pinch és Mary voltak.

Megismerte őket a hangjukról, rögtön tisztában volt azzal is, hogy miről beszélnek. Mint a leguillotinozott fej úgy nézett ki, a mint állával odatámaszkodott a pad szélére, hogy abban a percben visszahúzódhassék, a mint egyik véletlenül arra talál nézni. Oly megfeszített figyelemmel hallgatódzott, hogy haja is az égnek meredt, mintha azok is segítségére akartak volna lenni, hogy minden szót jobban megérthessen.

— Nem — kiáltott Tom — csak egy levelet kaptam tőle New Yorkból. De azért ne nyugtalankodjék. Bizonyosan oly félreeső helyre került, ahol a posta rendetlenül vagy éppen nem közlekedik. Ebben a levélben mint tudja, írta, hogy úgy lehet Edenbe fog utazni.

— Ez nagyon elbusit — mondá Mary.

— Nem kell kétségbe esni — mondá Tom. Igaz mondás az, hogy semmi sem terjed el oly hamar, mint rossz hír. Ha valami baja esett volna, bizonyosan már hallott volna erről. Én már ezt régen meg akartam önnek mondani — folytató Tom megzavarodva, a mi oly jól állott neki — de erre sohasem adott nekem alkalmat.

— Én meg attól tartottam — mondá Mary — hogy ön azt fogja hinni mr. Pinch, hogy én már nem is bizom önben.

— Nem — dadogá Tom — ilyesmit én nem hittem. Rögtön elnyomtam ezt a gondolatot, mint ami igazságtalanság lenne önnel szemben, éreztem, hogy nagyon kényes helyzetben van, de Isten látja lelkemet, hogy életemet adtam volna, hogy önt legalább egy napi nyugtalanságtól megmentsem.

Szegény Tom!

— Többször attól féltem, — folytató Tom — hogy nem fogok önnek tetszeni, mert vakmerően iparkodom ellesni kívánságát. Majd azt képzeltem, hogy ön azt akarja, távol tartsam magamat tőle.

— Valóban!

— Igen bolondos, vakmerő és nevetséges illet gondolni — folytatá Tom, — de én attól félttem, hogy ön felteszi: én nagyra becsülöm, talán többre mint illenék; gondolám: azért mond le arról a kis vigasztalásról is, amit én nyújthatnék önnek, mert én... Ha ily eszméje támadna valamikor — tévé hozzá Pinch — kérem némitsa el ezt a gondolatot. Én könnyen megelégedettnék érzem magamat, boldogan élnék itt, ha ön meg Márton el is felejtkeznek rólam. Én szegény félénk teremtes vagyok, épen nem a világ embere, önnek épen oly keveset kell velem gondolnia, mintha csak szegény csuhás barát volnék.

— Ha oly barátok volnának a zárdákban, Tom, akkor kívánjuk, bár szaporodnának meg mennél hamarabb.

— Kedves mr. Pinch — mondá Mary kezét adva neki — el nem mondhatom önnek, mennyire megindit szívjósága. Soha egy csöpp kétséggel sem viseltettem ön iránt, soha egy percig sem szüntem meg gondolni rá, hogy ön több, sokkal több annál, a mit Márton mondott. Az ön csöndes szelid gondoskodása nélkül én szerencsétlennek érezném magam, ön olyan, mint a béke angyala, a ki megtanított remélni, s bátorított a nehéz helyzetben.

— Félek, hogy nagyon kevés hasonlatosságom van az angyalokhoz — viszonzá Tom fejét rázva. De mi annak az oka, hogy annyi sokáig hallgatott Mártonról?

— Mert attól félttem, hogy önnek kellemetlenséget okozok.

— Kellemetlenséget okoz! — kiáltott Tom.

— Kellemetlenséget okozok a gazdájánál.

A szóban forgó gentleman ledugta fejét, mikor ezt mondá.

— Hogy Pecksniffel bajom lenne! — mondá Tom szíves bizalommal. Oh kedvesem, ő sohasem gondol reánk. Ő a legjobb emberek egyike a világon. Mennél megelégedettebb volna ön, annál boldogabbnak érezné magát. Oh ne féljen Pecksnifftól. Ő nem kém.

Sok ember Pecksniff helyzetében e beszéd halatára szeretett volna elsülyedni, hogy Calcuttában, vagy valamely más idegen tájékon lyukadjon ki, de mr. Pecksniff hátradőlt székében és önérzetesen mosolygott.

Mary, úgy látszik, nem osztotta ezt a véleményt, mert Tom tovább folytatá:

— Igazán nem tudom, mi lehet annak az oka, hogy én, ha erről nyilatkozom, akkor a leggyakrabban ellentmondanak nekem, s látom, hogy igazságtalanok Pecksniff iránt. Ez nagyon sajátságos körülmény, de úgy van. Ott van pl. John Westlock, aki tanuló volt nálunk, aki a legnemesebb szívű ember a földkerekségén, és csakugyan, ha módjában állna, megkorbácsolná Pecksniffet, úgy haragszik rá. És John nem az egyedüli ember e tekintetben, majdnem minden tanuló dühös volt rá. Itt van Mark Tapley, aki egészen más életmódot folytatott és mégis, ha mr. Pecksniff a Sárkányba lépett, oly gunyt üzött belőle, hogy borzalom volt hallgatni. Márton a legrosszabb e tekintetben. Természetesen önnek is Pecksniff ellen beszélt. Ön már előítélettel jött hozzánk miss Graham, semmiesetre sem elfogulatlan tanu.

Tom diadalmasan dörzsölte kezét e nagy felfedezésre.

— Mr. Pinch — mondá Mary — ön nagyon téved.

— Nem, kiáltott Tom — ön téved. De — tévé hozzá gyorsan — történt talán valami, történt valami köztük? Mi baja?

Mr. Pecksniff a mennyire csak lehetett föl-
emelte fejét, s látta, hogy Mary kezeivel eltakarta
arcát, s Tom felé hajolt.

— Mi baja — kiáltott Tom nagy aggódással.
Mondtam valami olyast, a mivel önt megsértettem?
Ne sirjon! Nem nézhetem így elkeseredve. Istenem,
soha életemben nem voltam ily fájdalmasan érintve
mint mostan!

Mr. Pecksniff arra a helyre meredt, nem
tudta volna másfelé forgatni szemeit, ha tüzes va-
sat is tartanak elé.

— Nem szerettem volna ön előtt nyilatkozni
mr. Pinch, de csalódása olyan ijesztő, hogy más
választásom nem marad hátra. Azzal a szándékkal
jöttem ide, hogy mindent elmondok önnek, de nem
volt hozzá bátorságom, ha ön maga elő nem hozza
a dolgot.

Tom csodálkozva nézett rá, de egy szót sem
szólt.

— Ez az ember, a kit ön a becsületesség
mintaképének tart

— Az istenért — kiáltott Tom hátra esve —
csak egy percig várjon! Azt gondolja, a kit én a
legjobb embernek tartok a föld kerekiségén? Peck-
sniffre gondol bizonyosan? Édes istenem, de hát
akkor micsoda ő, ha nem a legjobb emberek egyike?

— A legrosszabb, a leghamisabb, a legközön-
ségesebb, a legutálatosabb, a legszemtelenebb —
mondá a siró leány, s remegett a méltatlankodástól.

Tom leült az egyik székbe s kezeit törte.

— Miféle ember az? — mondá Mary — a
ki vendégül fogad a saját házában, tudja történe-
temet, tudja, mily védtelen vagyok, sérteget engem
ugy, hogy ha csak egy kis gyermek öcsém is volna,
még az is ösztönszerűleg segítségemre.

— Gazember — kiáltott Tom — aki ilyenre
képes, az gazember.

Mr. Pecksniff lebukott megint.

— Miféle ember az — mondá Mary — a ki egyedüli barátom előtt, mikor egészséges volt, úgy hajlongott mint egy kutya, míg most elgyengülvén, befolyását a saját piszkos céljai elérésére használja föl és nem egy ily gyalázatos célja van? Vajjon becsületes eljárás az ilyen?

— Ez gazemberhez illik — válaszolá Tom.

— Miféle ember az mr. Pinch, aki azt hiszi, az rá nézve sokkal jobb lesz, ha neje lennék, gyáva beszédekkel iparkodik engem rá venni, hogy menjek hozzá nőül, mert akkor Mártonnak, akit én vittem a szerencsétlenségbe, mégis valami csurran-cseppen, ha pedig nem egyezném bele, úgy végképen tönkre teszi? Miféle ember az, aki állandóan azt gyalázza, akit teljes szivemből szeretek, s kinoz engem. Miféle ember az, aki sima nyelvvel, mosolygó arccal kinoz, aki világos nappal ölelget, s erővel fogja derekamat karomat — mondá a fiatal leány elkeseredve kinyujtva karját, — a melyet levágnom kellene, hogy ne érezzem a szégyent, a megalázást, amely érintése által környékez.

— Mondom — kiáltott Tom izgatottan — nyomorult gazember és zshivány. Tizenhárom próbás gazember!

Mary elfödte kezével arcát, mintha még a pusztá padok előtt is rejtegetni akarná szégyenét, aztán könyekben tört ki.

A bánat látása mindég elérzékenyíté Tomot, de a Mary bánata különösen meghatótta. Könyei, zokogása szívéig hatoltak. Megpróbálta vigasztalni, mellé ült, minden ékesszólását elővette. s beszélt neki Márton reményeiről, kilátásairól. Ámbár lelke mélyéből szerette a leányt, úgy ahogy nőt csak szeretni lehet; mégis első sorban csak Mártonról beszélt. Indiának minden kincse nem birta volna rá, hogy szerelméről nyilatkozzék!

Midőn Mary nyugodtabb lett, először is meggyőzte róla Tomot, hogy milyen mr. Pecksniff az ő saját valóságában. Aztán szóról szóra, mondatról mondatra, a mennyire csak vissza tudott rá emlékezni, elmondá mi történt közöttük az erdőben. Ez kétségkívül jóltevő hatással lehetett a jeles gentlemanre, a ki székében, mert mégis látni akart, de irtózott attól, hogy őt meglássák, hol fel, hol le kapta fejét, mint Bernát, a ki a menykőütést kerügette. Midőn bevégezte elbeszélését, s könyörgött neki, hogy úgy viselje magát, mintha semmit sem tudna az egész dologról, szívélyesen elbucsuzott tőle, s Tom egyedül maradt a templomban.

Nyomoruság és vergődés volt Tom állapota a felfedezés után. Az az ember, aki gyermekségétől kezdve csillag volt előtte, most büzös mocsárba hult. Nem ez a Pecksniff volt az, Tom Pecksniffe sohasem létezett. Tom kétségbe volt esve. Delejtűje eltört, tengeri térképe elromlott, időjelzője megállt, árboca lecsüngött, horgonyát elvitték a habok.

Mr. Pecksniff élénk érdeklődéssel nézte, s kíváncsi is volt rá, hogy viseli magát. Tom egy darab ideig föl s alá járkált az előcsarnokban, mint egy örült, olykor-olykor megállott egy pad előtt, elgondolkozott, majd egy sir mellett állt meg, és a régi siremléket nézegette, a mely izlésesen koponyákkal és csontokkal volt diszitve, figyelmesen, mintha az a művészet egyik legjelesebb darabja lett volna, ámbár más alkalommal nagy megvetéssel nyilatkozott erről, akkor aztán fölment az orgonához, s megérinté a billentyűket. De most már nem tudott játszani, csak egy méla akkord hangzott fel, Tom fejét karjára ereszté, és aztán reménytelenül fölemelé.

— Azzal nem törődtem volna — mondá Tom Pinch, felemelkedve székében s úgy nézett körül a templomban, mintegy szónokoló pap — ha

bármily igazságtalan velem szemben, mert hiszen én nem egyszer próbára tettem türelmét, az ő védnöksége alatt éledegéltem, és soha sem segitettem neki úgy, mint más segítette volna. Azzal sem törődtem volna Pecksniff — kiáltott Tom keveset gondolva azzal, hogy valaki még megis hallhatja, amit mond,— ha velem bánik igazságtalanul, találtam volna erre elég mentegető okot; engem akárhogy megsértett volna, én mindég tisztelettel viseltetem irányában. És most mennyire le van előttem alázva! Oh Pecksniff, Pecksniff, mennyit nem áldoztam volna azért, ha régi véleményem megmarad rólad!

Mr. Pecksniff összehuzódva hallgatta ezt a beszédet. Rövid szünet múlva hallotta, a mint Tom Pinch lejött a lépcsőkön, megrázta a kulcsokat, végig nézett a padsoron, aztán lassan kiballagott és becsukta maga után az ajtót.

Mr. Pecksniff sokáig nem mert előbujni rejtékéből, ámbár az ablakon át látta, mint ballag végig Tom a sirkövek között, olykor-olykor megáll, lehajol, mintha egy barátot gyászolna.

Mikor Tom a temető kertet is elhagyta, még akkor is egy darabig mr. Pecksniff helyén maradt, nem lévén benne bizonyos, vajjon Tom háborgó lelki állapotában nem tér-e vissza? Végre előbujt és egészen meglegedett arccal ment a sekrestyébe, mert annak ablaka alacsony volt, s így azon át kiszabadulhatott.

Sajátságos lelkiállapotban volt mr. Pecksniff; épenséggel nem sietett, sőt apró pepecselésekkel volt kedve az időt tölteni. Megnézte magát a lelkész kis tükrében, a mely az ajtón függött. Látván, hogy haja össze van zilálva, szabadságot vett magának az egyházi hajkefét kikölcseölnözni, hogy haját rendbe hozhassa vele.

Annyi szabadságot is vett magának, hogy felnyitott egy másik fiókot, a melyet azonban rögtön

visszataszított, megijedt egy fehér és fekete paping látásától, a mely a falon lebegett, a mi első tekintetre úgy tűnt föl neki, mintha két pap követett volna el öngyilkosságot, ott felakasztották magukat.

Eszébe jutott, hogy az első fiókban egy port, borral telt üveget és néhány darab kétszersültet látott, bekukkantott megint oda. De ezalatt mindig törte a fejét, végre vissza tette a palackot, a kétszersültet, s megnyitotta az ablakot. Könnyen kijutott a temetőbe, betette maga után az ablakot és egyenesen hazafelé tartott.

— Itthon van mr. Pinch — kérdé a cselédnél.

— Épen most jött haza sir.

— Eh csak most jött haza? — ismétlé mr. Pecksniff derülten. És fölment a lépcsőkön, nemde?

— Igen sir, fölment. Lehivjam?

— Nem — mondá mr. Pecksniff — nem kell. Nem szükséges lehvni őt Jane. Hogy vannak rokonai Jane?

— Igen jól, köszönöm sir.

— Nagyon örvendek, hogy ezt hallom. Mondja meg nekik, hogy én tudakozódtam utánok Jane. Mr. Chuzzlewitt itthon van Jane?

— Igen sir, a társalgóban olvasgat.

— A társalgóban olvas Jane? — mondá mr. Pecksniff. Nagyon helyes, úgy fel fogom keresni Jane.

Mr. Pecksniff sohasem volt derültebb kedélyhangulatban!

De mikor a társalgóba lépett, a hol az öreg ur foglalatostkodott, előtte tintatartó, papiros, toll (mr. Pecksniff mindég jól el volt látva írószerekkel) már ekkor nem volt ily tréfás kedélyhangulatban. Nem volt ugyan dühös, de erősen emésztődött. A mint leült az öreg ember mellé, két nehéz köny-csepp gördült le érdemes ábrázatán.

— Mi baj — kérde az öreg Márton — Pecksniff mi történt önnel?

— Fáj, hogy zavarnom kell önt kedves uram, különösen, hogy ily tárggyal kell előállanom. Kedves jó érdemes barátom meg vagyok csalva!

— Meg van csalva!

— Igen megcsalva — kiáltott mr. Pecksniff kétségbeesve — és pedig a legérzékenyebb oldalamon sértettek meg. Az csalt meg, akiben leginkább bízom. Mr Chuzzlewitt, megcsalt Thomas Pinch!

— Oh nagyon szomorú dolog — mondá az öreg letéve könyvét, amit olvasott — bizonyos ön ebben?

— Bizonyos sir. Szemem fülem rá a tanúság. Másképp el se hinném, ha még egy tüzes kigyó hirdetné is a székesegyházról. Még akkor is azt mondom: a kigyó hazudik. Annyira bízom mr. Pinchben, hogy a kigyó torkába fojtom a vádat, Thomast pedig szívemre ölelem. De én nem vagyok kigyó s nem marad számomra vigasztalás.

Márton egészen meg volt zavarodva, hogy ily váratlan ujságot kellett hallania és mr. Pecksniff zavarodottságát látnia, kérte, hogy csillapuljon, s tudakozódott, mily ámulást követett el mr. Pinch?

— Ez a legrosszabb a dologban sir — mondá mr. Pecksniff — a dolog önt is igen közről érskli. Oh nem elég, hogy ez a keserű csapás — mondá mr. Pecksniff föltekintve — engem sujt, hanem kell, hogy még barátomat is leverje.

— Ön kétségbeejt — kiáltott az öreg ember elváltozva színében — már nem vagyok oly erős, mint ezelőtt voltam.

— Legyen erős uram — mondá Pecksniff — legyen bátor. Megteszszük azt, a mit ilyen esetben tenni kell. Önnek tudni kell mindent, hogy a szerint ítéljen. Bocsásson meg, de először köny-

nyitni kell magamon, megteszem, a mivel a társadalomnak tartozom.

Meghuzta a csengőt és Jane megjelent.

— Küldje kérem ide mr. Pinchet.

Tom eljött. Egészen megváltozott, levert, láthatólag megzavarodott, mintha nem lett volna kedve Pecksniff arcába nézni.

A becsületes ember mr. Chuzzlewittre nézett, mintha mondaná: no lássa!

Akkor aztán odafordult mr. Pinchhez, s azt mondá:

— Mr. Pinch, nyitva hagytam a sekrestye ablakát. Megtenné azt a szivességet, mr. Pinch s bezárná azt. Hozza aztán ide a szent épület kulcsát.

— A sekrestye ablakát? — kiáltott mr. Pinch.

— Ön megértett engem, mr. Pinch, azt hiszem — viszonzá pártfogója. Igen, a sekrestye ablakát. Sajnálom, hogy meg kell mondanom önnek, hogy fáradságos séta után elaludtam a templomban s véletlenül hallottam két ember beszédét, — mr. Pecksniff erősen hangsúlyozta e szavakat. Az egyik aztán távozott s becsukta maga után az ajtót, így én a sekrestye ablakán voltam kénytelen távozni. Tegye meg mr. Pinch nekem azt a szivességet s jöjjön rögtön vissza.

Nincs az a physiognomista a földön, a ki le tudná jól írni Tom arcát, a mint e szavakat hallotta. Kifejeződött azon csodálkozás, szelid szemrehányás, de semmi esetre félelem vagy bűnös öntudat; de az is meglátszott rajta, hogy erős érzelmek dulnak benne. Meghajtotta magát, de sem rossz, sem jó szót nem szólt.

— Pecksniff, kiáltott Márton remegve, a mint Tom távozott — mit tartsak erről? Nem hamarkodta el a dolgot, hátha később meg fogja ezt bánni?

— Nem, jó uram, nem fogom megbánni, — mondá mr. Pecksniff szilárdan — de előbb egy kötelességet kell lerónom a társadalom iránt, s az minden áron meglesz.

Mr. Pecksniff kötelességét a társadalom iránt, a míg Tom vissza nem jött, nem róhatta le. A közbeneső időt, míg Tom visszatért, az öreg emberrel való bizalmas tanácskozás töltötte be. Mikor Tom visszatért, már akkor mind a ketten készek voltak vele elbánni.

Az öreg az ablaknál ült, mr. Pecksniff imponáló testtartással az asztalnál ült. Egyik oldalán vala a zsebkendője, a másik oldalon egy kis halom, nagyon kis halom arany és ezüst pénz és egy pár penny. Tom az első tekintetre látta, hogy ez az ő fizetése a következő negyedre.

— Becsukta a sekrestye ablakát mr. Pinch?
— kérdé Pecksniff.

— Igen sir.

— Köszönöm. Tegye le a kulcsot kérem mr. Pinch.

Tom letette ezt az asztalra. Az egész csomagból csak az orgonakarzat kulcsát tartotta egy darabig (ez volt a legkisebb) és sokáig nézte, a mint letevén. Régi, nagyon régi barátja volt ez Tomnak, kedves társa mennyi idő óta!

— Mr. Pinch — mondá Pecksniff fejét rázva — oh mr. Pinch! Csodálkozom rajta, hogy ön még merészkedik a szemem közé nézni.

Tom igazán ezt tevén, dacára, hogy többnyire összegörnyedve állott, most felegyenesedett, a mint egy férfit csak főlegyenesedhetik.

— Mr. Pinch — mondá Pecksniff, elővéve zsebkendőjét, mintha érezné, hogy nem sokára szükségére lesz rá — nem akarok a multról beszélni. Meg akarom kimélni magamat, meg akarom önt kimélni a kintől.

Tomnak nem voltak tüzes szemei, de most az egyszer átható tekintetet vetett rá s mondá:

— Köszönöm sir, örülök, hogy ön nem akar a multa visszaemlékezni.

— Elégséges a jelenre gondolni — mondá mr. Pecksniff, egy pennyt elejtve — amely annál jobb, minél hamarább fog elmúlni. Mr. Pinch, nem bocsátom el önt magyarázat nélkül. Ámbár az ilyes viszonyok közt ez az eljárás is tökéletesen igazolva volna, de ez elhamarkodásnak tűnnék föl és én semmit sem akarok elhamarkodni, mert én — és itt mr. Pecksniff egy másik pennyt ejtett le — tökéletesen uralkodom magamon. Azért elmondom önnek amit már mr. Chuzzlewitnek is mondtam.

Tom az öreg gentlemanra nézett, olykor-olykor helybenhagyólag bólintgatott Pecksniff beszédére, de különben egy szót sem szólt.

— A beszélgetés egyes töredékeiből, a mit nem rég a templomban hallottam mr. Pinch — mondá Pecksniff — ön és miss Graham beszélgettek, mondom töredékeket hallottam, mert meglehetősen távol-ságra aludtam önöktől, midőn beszélgetésük föléb-resztett, midőn láttam, megbizonyosodtam róla (és sokért nem adtam volna, ha erről nem kellett volna megbizonyosodnom mr. Pinch) hogy ön megfeledkezve a tartozó tiszteletről, kötelességről, a melyhez magát szabni tartozott volna, mint e ház lakója, ön nem állott szerelmi nyilatkozatot intézni miss Grahamhez.

Tom szilárdul nézett a szeme közé.

— Remélem nem tagadja sir? — kérdé mr. Pecksniff, elejtve két fontot és négy penny, és nagyban iparkodott azt újra fölszedni.

— Nem sir — mondá Tom, semmit sem tagadok.

— Ön tehát nem tagadja — mondá mr. Pecksniff s az öreg emberre nézett. Nagyon lekö-

telezne, ha megszámlálná ezt a pénzt, s irást állitana róla, hogy átvette. Nem tagadja meg remélem ?

Nem, Tom ezt sem tagadta meg. Megvelette mr. Pecksniffet. Megbizonyosodott róla, hogy Pecksniff hallá saját ítéletét, s most már nem is vehette meg jobban. Megbizonyosodott róla, hogy ezt a költeményt kitalálta csak azért, hogy mennél alkalmasabb módon megszabaduljon tőle. Tudta, hogy mr. Pecksniff számított arra, hogy ő ezt nem fogja tagadni, mert ha magyarázatokkal állna elő, az öreg ember még jobban megharagudna Mártonra és Maryra, míg így Pecksniff csak rosszul értette szavait. Hogy Tom ezt tagadja ? Soha !

— Nos rendben van az összeg mr. Pinch ?
— kérdé Pecksniff.

— Egészen rendben van — válaszolá Tom.

— Egy ember várakozik önre a konyhában — mondá mr. Pecksniff — a ki elszállítja podgyását, a hová akarja. Elválunk mr. Pinch s e perctől kezdve idegenek leszünk egymás iránt.

Valami olyas érzés, a mit nem lehet megnevezni, szenvedély, bánat, gyöngédség, rossz helyre pazarlása a bizalomnak, a megszokás vegyülete volt ez, egyik sem ezek közül, mégis mindegyik fölmerült Tom gyöngéd szívében.

— Nem mondom — kiáltott Pecksniff könyeit öntve — mily csapás ez reám nézve. Nem mondom mennyire megpróbál, mennyire hat rám, mennyire fáj ez nekem, ne is törődjék ön ezzel. Én úgy eltűröm ezt, mint más halandó ember. De vajjon remélhetem-e, remélheti-e mr. Pinch, (és a nagy felelősség az ön vállaira nehezedik) hogy az a csalódás nem változtatja-e meg eszmémet az emberiségre vonatkozólag ? Én még is remélem, hogy az emberiségben vetett bizalmam nem fog megrendülni. Ez vigasztalás lehet önre, és úgy is lesz, ha most

nem, bizonyosan a jövőben vigaszul szolgál az önnek, hogy azért nem fogom rosszabbnak gondolni embertársaimat, mint a milyenek, azok után, a mit ön velem elkövetett. Isten velünk!

Tom azt gondolta, hogy egy kis oldaldőfésztől megkiméli, de a mint ezt hallá, megváltozott a szándéka.

— Valamit ott hagyott a templomban sir?

— Köszönöm mr. Pinch, ha figyelmeztet — mondá Pecksniff — nem is tudtam erről.

— Ez az ön kettős pápaszeme? — mondá Tom.

— Oh — kiáltott Pecksniff megzavarodva — nagyon le vagyok kötelezve. Kérem tegye le.

— Midőn a sekrestye ablakát mentem becsukni — mondá Tom halkán — ott találtam az ön székében.

Mr. Pecksniff fejét csavarta e szurásra, de aztán elfelejtette. Amint Tom visszament a templomba, azon törte a fejét, honnan leste meg őket. Még amikor az ajtónál állott, feltűnt neki, hogy a pad nyitva volt. Benézett s megtalálta ott Pecksniff szemüvegét. Így megtudta azt, honnan leskelődőf rájuk, megtudta azt is, hogy nem egyes töredékeket, hanem egész beszélgetésüket kihallgatá, s ezt értésére is adta mr. Pecksniffnek, hogy tudja.

— Örülök, hogy már elment — mondá Márton nagyot lélegzve, amint Tom elhagyta a szobát.

— Ez nagy megnyugtatósomra van — mondá Pecksniff. De miután remélem enyhén eleget tévők a kötelességnek, a melylyel a társadalomnak tartozom, engedje meg, hogy visszavonulhassak a hátsó kertcskébe, s ott magamat kisírhassam.

Tom fölment a lépcsőkön, leszedte a polcra könyveit, elcsomagolta hangjegyeivel és hegedűjével

a ládába; előszedte ruháit, (ez nem volt épen anynyi sok, hogy nagy főfájást okozott volna neki) könyvei fölé tette s bement a dolgozószobájába eszékeiért. Volt ottan egy ócska szék, a lószőr úgy kiállott belőle mintha egy páróka hajfűrtjei volnának. Mindenesetre jeles szék vala ez, a melyen Tom szokott üldögélni már évek óta, szolgálatának egész ideje alatt.

Mindenki megöregedett, a növendékek kitöltöttek idejüket, új idény jött, a régi befejeződött; Tom és az ócska szék kitartottak hűségesen. A szobának ezt a részét már hagyományosan Tom szögletének nevezték el.

Mikor aztán visszatért a hálósobába, összesomagolta könyveit, elővette vándorcizmáit, nagy kabátját, kalapját, s kezébe vette botját s utoljára körülnézett. Kora hajnalban nyári, vagy téli éjszákakon itt egy szál gyertya mellett nem egyszer majd megvakult az olvasásban. Ennek már vége! És most látja, hogy Pecksniff olyan értelemben mint ábrándozott róla, sohasem volt, s a válasz csak keserű érzelmekkel tölté el; érezte, hogy szemeiből a köny kicsordul.

Az embert, a kinek pogyászát el kellett szállitania, jól ismerte. A Sárkány emberei közül való volt, csámpásan jött föl a lépcsőkön s esetlenül meghajtotta magát Tom előtt, a mihez más közönséges alkalmakkor még mosolygás is járult, de ámbár észrevette, hogy itt mi történik, most is a régi tiszteletet mutatá iránta, ezt észre is akarta vétetni Tommal is.

Tom segíteni akart neki a láda vitelében, de ő nem kért a segítségből, ámbár az nehéz vala, ő mégis úgy el birta mint az elefánt a tornyot, úgy ment le a lépcsőkön, mintha ládával a vállán még könnyebben tudna lépegetni, mint a nélkül. Tom vette zsákját és ment utána a lépcsőkön. A külső

ajtaján Jane állott, sirt a mint csak a száján kifért, odább meg mrs. Lupin áldogált, szintén keservesen sirt és Tom felé nyújtotta kezét, hogy az övét megszorítsa.

— A Sárkányba jön mr. Pinch?

— Nem — mondá Tom — még ez éjjel Salisburybe megyek. Nem maradhatok itt. De az istenért kérem mrs. Lupin, ne tegyen szerencsétlenné.

— De mondom, hogy a Sárkányba fog jönni mr. Pinch. Legalább erre az éjszakára. Tudja, nem fogom úgy nézni, mint utazót.

— Az ég áldja meg jólelkéért — mondá Tom szemeit törölve — az ily jószág elérzékenyít, kedves jó assznnym, még ma éjjelre Salisburybe akarok lenni. Ha addig ládámra felügylene, a mig irnék utána, ezt a legnagyobb szivesség gyanánt venném.

— Szeretném mr. Pinch — kiáltott mrs. Lupin — ha legalább husz ládája volna, hogy mind a huszra felügylnék.

— Köszönöm — mondá Tom — ez becsületére válik jó szívének. Good bye, Good bye!

Még több fiatal, öreg ember állt ottan, némelyek sirtak mrs. Lupinnal, mig mások erős lelkűek akartak lenni, mint a milyen Tom volt, mig mások feltétlenül bámulták mr. Pecksniffet, a ki még templomot is tud építeni, mig mások ingadoztak s nem tudák, hogy Pinchcsel vagy mr. Pecksniffel rokonszenvezzenek-e?

Végre mr. Pecksniff is megjelent a lépcsőkön, s mig Tom mrs. Lupinnal beszélgetett, kinyújtá karját, mintha mondaná: Menjen!

Midőn Tom elindult, a jó ember fejét rázta, lecsukta szemeit és nehéz sóhajrással becsukta az ajtót. Ebből Tom védői is azt következtették, hogy ő valami szörnyű dolgot követhetett el, különben

olyan ember, mint **mr. Pecksniff** nem bánt volna el így vele. Ha valami közönséges dolog lett volna (így vélekedének) úgy legalább egy szót szól hozzá, de mert Pecksniff ezt nem tévé, **mr. Pinch** szörnyű dolgokat művelhetett.

De Tom nem hallotta az ő éles észre valló megjegyzéseiket, úgy sietett amint csak tudott, míg csak a sorompóig nem ért, ahol a vámos családja felkiáltott: **mr. Pinch!** mint azon a téli reggelen, a mikor a fiatal Mártonért indult.

— Nos kedves **mr. Pinch** — mondá a vámos neje — hogy van az, hogy ön ily szokatlan időben vállán zsákkal jön erre?

— Megyek **Salisburybe** — mondá Tom.

— De istenem, hát a gig hol maradt? — kérde a nő s fölfelé nézett az uton, mert azt hitte, hogy Tom okvetlenül feldőlt.

— Nem a gíggel jövök — mondá Tom — én — már látta, hogy a feleletet el nem kerülheti, ha ez egyre felelnie kell, úgy jönni kell utána a többinek — elhagytam **Pecksniffet!**

A vámos egy mogorva fickó, a ki egyedül szivta a pipáját a kerti széken üldögélve, amely ügyesen két ablak közé volt állítva, onnan fel is, le is láthatott az uton, úgy hogy bármelyik oldalról jött valaki, rögtön kinn termett s a vámolást nem mulasztá el, — a vámos, a mint ezt hallá, a következő percben már kinn volt.

— Elhagyta **Pecksniffet?** — kérde a vámos.

— Igen, elhagytam — mondá Tom.

A vámos nejére nézett, bizonytalan volt benne, valamire kérni akarják-e, vagy gyermekeinek ajánlja a figyelmébe a csöndet, végre az utóbbira határozta el magát, meghuzta füleiket s mogorván a szobába küldé őket.

— Elhagyta **Pecksniff** házát? — kiáltá a

vámos karjait összefonva — inkább azt hittem volna el, hogy a fejét elvesztette.

— Ah — mondá Tom — magam sem hittem volna ezt még tegnap. Jó éjt!

Ha ebben a percben egy csomó ökör nem érkezik, a vámos rögtön a faluba megy tudakozódni. Mikor a hajcsárokkal végzett, egy másik pipát szivott el és nejével tanácskozott. De egyesült erővel sem tudták kisütni mi történhetett, lefeküdtek. De az éj folyamában többször midőn valami kocsi közeledett és a kocsis megkérde a vámost: mi ujság? megnézte az embert lámpája világánál, hogy biztossítsa magát: érdeklődik-e az ügy iránt, akkor aztán mondá:

— Ön bizonyosan hallott valamit Pecksniffről.

— Mindenesetre.

— Talán a nála levő fiatal emberről mr. Pinchről is?

— Igen.

— Nos hát már nincs nála.

Ezután a vámos a házba rohant s nem mutatkozott, míg a kocsis nagy csodálkozással tovább hajtott.

De még ezután soká történt az, míg Tom az ágyba juthatott, ámbár ugyancsak iparkodott Salisbury felé. Az est először szép volt, de aztán felhős lett napszállat után s az eső csak úgy szakadt. Tíz mértföldön át csapta az eső, míg felcsillámlott a fény s Tom a városba érkezett.

Abba a vendéglőbe szállott, a hol Mártonra várakozék, egy pár szóval felelt a Pecksniff után való kérdezősködésekre és ágvat rendelt. Nem kívánt theát vagy vacsorát, se hust, se italt, de ült addig a teritetlen asztal előtt a vendégszobában, míg az ágyat megvetették; gondolkozott azon a mi történt vele ez emlékezetes napon, s azon tépelő.

dött, mihez fog kezdeni? Szinte megkönnyebbült, midőn a szobaleány jelenté, hogy az ágy vetve van.

Egy lejtős, idomtalan ágy állott a szoba közepén, a szoba különben meg volt rakva célszerűtlen asztalokkal és almáriumokkal, a miben vizesruhát tartottak. Sajátságos szag terjedt ottan el, szóval a szoba nem volt épen barátságos. Tomra nézve meghalt Pecksniff, még imájában sem emlékezett meg róla, de aztán könnyebbültnek érzé magát s aludni ment s álmodott arról, a ki soha sem létezett.

XVII. FEJEZET.

Megint a Todgers házról szól és egy hervadt virágról a mely ott virágzik.

Másnap korán reggel, amint miss Pecksniff bucsut mondott a szülői háznak, Londonba érkezett, ott mrs. Todgers várt reá és nyugalmas otthonába vezette. Mrs. Todgers kissé bágyadtnak nézett ki az üzleti gondok miatt, de azért szokásos meleg részvétet mutatott most is iránta.

— Kedves miss Pecksniff, mit csinál kedves papája? — kérde tőle.

Miss Pecksniff bizalmasan elmondá, hogy őt egy kedves mamához akarta juttatni, s ismétlé az ő szokásos mondásával: ő nem bolond s ezt nem tűrheti.

Mrs. Todgers sokkal jobban meg volt indulva e hiren, mint azt gondolhatták volna. Egészen elkeseredett rajta. Azt mondá, kihalt minden igazságérzet a férfiakból, általános szabályul lehet venni, hogy mennél melegebben fejezik ki érzelmeiket, annál hamisabbak, gonoszabbak! Ő azt előre látta bámulatos biztonsággal, hogy mire adja fejét Pecksniff, elmondván, hogy ez a szándék méltatlan hozzá

és gyalázatos. Ebben miss Charity is egyetértett vele, mire a jó asszonyosság könyekkel szemében bizonykolá, hogy szereti miss Pecksniffet, mint édes testvérét, s érzi sérelmeit, mint ha csak az övé volna !

— Kedves testvérét csak egyszer láthattam házassága óta — mondá mrs. Todgers — s ekkor is nagyon bánatosan nézett ki: kedves miss Pecksniff mindég azt hittem, hogy ön lesz a felesége !

— Oh ments isten — mondá miss Pecksniff fejét rázva. Nem is volt erről szó mrs. Todgers. A világért sem tettem volna meg !

— Igaza van — mondá mrs. Todgers sóhajta. Magam is félttem ettől, hogy ez megtörténik. De ez a házasság mily nyomorult vizályt idézett elő e házban, arról senkinek fogalma sem lehet.

— Édes istenem mrs. Todgers.

— Rettenetes állapot volt az — ismétlé mrs. Todgers nagy elkeseredéssel — emlékszik ön kedvesem a legfiatalabb gentlemanre ?

— Igen emlékszem — mondá Cherry.

— Akkor azt is tudhatja — mondá mrs. Todgers, — hogy megfigyelte testvére minden mozgulatát, s olykor midőn társaságában volt, mindég mintha megkövült volna, olyan állapotban volt.

— Biztosítom róla, hogy ilyesmit sohasem vettem rajta észre — mondá Cherry boszusan, — mily képtelen beszéd, kedves mrs. Todgers.

— Kedvesem — folytató a lady tompa hangon — nem egyszer láttam őt, hogy még a pástétomnál is kővé meredve nézte testvérét, kanala is szájában maradt. Láttam őt a szoba szögletében oly melancholikus és szomorú ábrázattal meredni testvéreire, hogy inkább a vízhozóhoz, mint emberhez hasonlított, a kiből csak könyeket lehet kipréselni.

— Én ezt sohasem vettem észre — kiáltott Cherry — én csak annyit mondhatok.

— Mikor a házasság megtörtént — folytatá mrs. Todgers — midőn a hír a lapokban megjelent és felolvastuk ezt a reggelinél, azt hittem az eszét vesztí. És csakugyan el is vesztette. A fiatal ember erőszakossága kedves miss Pecksniff, azok a félelmes szavak, a melyekkel tudunkra adá, hogy életének véget vet, azok a rendkívüli tagjartatások, a melyekkel theáját itta, az a görcsös szorítás, a melylyel a vajas kenyeret fogta, a modor a melylyel neki ment mr. Jinkinsnek, ez elfelejthetetlen látvány marad előttem.

— Az még szerencse, hogy nem ölte meg magát — jegyzé meg miss Pecksniff.

— Bizony! Egy éjjel aztán megváltozott a természete. Más emberekre fente a fogát. Kis hija volt, hogy meg nem veszett, remélem nem haragszik meg ez alacsony kifejezésért, de az mindennapos, a mi gentlemanjeinknél, egyszerre felugrott mint egy furia és ha hárman meg nem fogják, agyonüti mr. Jinkinset egy csizmahuzóval.

Miss Pecksniff arca a lehető legnagyobb közönyösséget árult el.

— Most már — mondá mrs. Todgers a legszelidebb emberek egyike. Csak ha ránéz az ember, könnyet sajtolhat ki szeméből. Egész vasárnap mellettem ült, oly borzalmas dolgokat beszélt nekem, hogy alig volt annyi erőm a bérlők kényelméről gondoskodni. Egyedüli vigasztalása a női társaság. Fizeti helyettem a színházi jegyet, úgy hogy ezzel megerőlteti pénzes tárcáját, az előadás alatt szemeiből csak úgy omlanak a könnyek, különösen ha komikus darabot adnak elő. Csak tegnap ijedtem meg rettenetesen — mondá mrs. Todgers vállára téve kezeit — midőn a cselédleány szobája ablakára akasztotta ágya szőnyegét, s én hirtelenében azt gondoltam, hogy ő akasztotta fel ott magát.

A megvetés, a melylyel miss Charity ezt a pathetikus beszédet fogadta, nem szólt a mellett, hogy e szerencsétlen jellemmel rokonszenvezett volna. Nagy könnyelműséggel bánt el ezzel a tárggyal s arról tudakozódott, milyen más változás történt a kereskedelmi házban?

Mr. Bailey elment és helyettesíték (olyan nagy a hanyatlás!) egy öreg asszonynyal, a kit Tamarovonak neveztek. Pedig az öreg asszonyt így elnevezni képtelenség. Ugy látszik a jó kedvű lakók e szót egy angol balladából kölcsönözték, ott egy tüzes kocsi-t neveztek úgy el; ámbár az öreg asszonyban semmi tulajdonság nem volt, a mit tüzesnek lehetett volna elnevezni. Ez ősrégi asszony mrs. Todgersnek azon fogadása következtében került a házhoz, hogy fiak többé nem fognak bekerülni a kereskedelmi étkező helyiség ajtaján. A fiatalabb gentleman helyzetét kivéve, ez volt a legfontosabb változás, a mely a Todgerst érte. A mi őt illeti, a magaviselete csak megerősíté, a mit mrs. Todgers mondott róla. Nagyobb érzékenységet tanusított, mint a milyent fel lehetett volna róla tenni.

Mindjárt azzal kezdte a társalgás', hogy egy pár szörnyű megjegyzést tett a végzetre vonatkozólag, a többek közt beszélt az emberek hivatásáról, a miről nem épen általánosan elfogadott eszméje volt. Tudta, hogy a szegény Merry arra volt kirendelve, hogy eltapossa őt, mint egy férget. Egészen össze volt törve, szemei könnyekkel tele. Fölfedezte, hogy a juhász misziója furulyázni nyájának, a főhajósé mindent rendben tartani, a mi a hajó kormányzására vonatkozik, az egyik ember végzete fizetni a dudásnak, a másiké az, hogy neki fizetnek, míg más embereknek nincs egyéb dolguk a könyvezésnél. A mit ő folytonosan tett is.

Gyakran mondá mrs. Todgersnek, kár, hogy a

nap rásüt, hogy a habok átfutottak rajta, hogy a halálos mérgű javai upas-fa megsemmisité.

Ezt a szerencsétlen embert Moddlenak hívták.

E szerencsétlen Moddle iránt miss Pecksniff először bizonyos megvető fensőséggel viseltetett, egy csöpp kedve sem lévén hozzá testvére tiszteletére szóló panaszok hallgatására. A szegény fiatal gentleman nagyon elbusult ezen és panaszkodott mrs. Todgersnek.

— Még ő is elfordult tőlem mrs. Todgers — mondá neki.

— De hát miért nem viseli magát egy kissé vidámabban sir? — viszonzá mrs. Todgers.

— Vidámabban mrs. Todgers, vidámabban — kiáltott a fiatal gentleman, mikor ő éppen oly időre emlékeztet engem, a mely soha többé nem tér vissza.

— Hát akkor legalább egy kis időre kerülje — tanácsolá neki mrs. Todgers — és csak azután lassan-lassan közeledjék hozzá. Én mást nem javasolhatok.

— De én nem tudom kerülni — mondá Moddle. Erősen emlékeztet re á! Oh mrs. Todgers, ha ön tudná, mily vigasztalás rám nézve az orra!

— Az orra sir! — kiáltott mrs. Todgers.

— Általában az arcéle, — mondá a legfiatalabb gentleman — de különösen az orra ugy hasonlít — itt könyekben tört ki — ugy hasonlít a másikéhoz mrs. Todgers!

A figyelmes matróna a világot sem mulasztotta volna el ezt Charityval közölni, aki ekkor nevetett rajta, de ez este mr. Moddlevel szemben nagyobb figyelmet tanusított, s mutatta magát arcélben, a mikor csak lehetett. Mr. Moddle szentimentális volt, mint rendesen, sőt talán ekkor még érzelmesebb volt; de azért vágyó szemekkel meredt rá és nagyon hálásnak mutatta magát.

— Helyes sir — mondá a gazdasszony másnap — a múlt éjjel már egy kissé följebb hordta fejét. Azt hiszem, lassan magához jön.

— Ez csak onnan van, mert úgy hasonlít a másikhöz mrs. Todgers — viszonzá a fiatal ember. Mikor beszél, mikor nevet, azt hiszem, őt látom újra mrs. Todgers.

Erről megint referált a jó Charitynek, a ki a következő este még megnyerőbb módon mosolygott s hogy mr. Moddle még jobban magához térjen, kártyajátékot indítványozott. Mr. Moddle beleegyezett s hat pennybe játszván, Charity mindég nyert. Lehet, hogy az a fiatal gentleman udvariaságához tartozott, de az bizonyos, ekkor nagyon elérzékenyedett, szemeit gyakran elhomályosították a könnyek, sokszor gondolá, hogy az ászok tizesek, a fiuk királynők, a mely olykor-olykor nagy zavart okozott a játéokban.

A játék hetedik estéjén, midőn mrs. Todgers mellette üldögélt, javasolá, hogy most már „ingyér“ csak egymás iránti jóindulatból játszanak. Mr. Moddle a jóindulat szóra elváltozott színében. A tizennegyedik este a folyosóban már megcsókolta miss Pecksniff koppantóját, a mint az háló szobájába távozott, pedig a kezét akarta megcsókolni.

Röviden mr. Moddle kezdett rájönni, hogy miss Pecksniff rendeltetése az, hogy őt megvigasztalja; miss Pecksniff pedig arra számított, hogy az ő végzete Moddlenének lenni. Elvégre is ő fiatal gentleman volt (miss Pecksniff pedig már nem nagyon vala az) vannak kilátásai, minden esetre annyija, a miből megélhetnek. Valóban ez férjnek nagyon jó lenne!

Aztán ő Merryé lesz tulajdonképen. Merry csak tréfált vele, de egyszer úgy beszélt róla testvérének, mint hódításról. Moddle jobban nézett ki Jo-

nasnál, termetre szebb, kedvesebb beszédü, jobb a modora és vérmérséklete. Könnyen lehet vele bánni, alkalmazkodna arája akaratahoz, úgy néz ki, mint egy báránka, míg Jonas olyan mint egy medve. Ez aztán nem megvetendő dolog volna.

Mikor a játék megkezdődött és mrs. Todgers kiment, a legfiatalabb gentleman lemondott az ő társaságáról és miss Pecksniffel ment a színházba. Mint mrs. Todgers mondá — a legfiatalabb gentleman kezdett elmaradozni a hivatalos órákról és kétszer, mint mrs. Todgers megjegyzé, kapott ajánlatokat a butorcsarnoktól, a mit aligha nem az a lovagiatlan kópé Jinkins küldött neki; csak hogy nem volt rá elég bizonyága, hogy őt párbajra hívja ki. Mindebből világosan látszott, mint a nap, mi a legfiatalabb gentleman szándéka.

— Kedves miss Pecksniff, csak önön áll — mondá mrs. Todgers — és ő nyilatkozni fog.

— De édes istenem, miért nem teszi tehát? — kiáltott Cherry.

— A férfiak oly félénkek, hogy azt mi el nem tudjuk képzelni kedvesem — viszonzá mrs. Todgers. — Mindég csak egy helyben keringnek. Már hónapokkal előbb a száján lebegett Todgersnek a vallomás, de mennyi időbe került, míg végre kimondta.

Miss Pecksniff megjegyzé, hogy Todgers nem lehetett valami mintaférfiu.

— Oh igen, az volt. Biztosítom róla, hogy igen! Nagyon válogatós voltam én akkoriban — mondá mrs. Todgers kevélyen. Bizony bátorítsa egy kicsit mr. Moddlet. Miss Pecksniff ez csak önön áll.

— Már nem tudom, milyen bátorítást akarhat még — viszonzá Charity — velem sétál, kártyázik velem, sokszor egyedül maradunk.

— Igaza van — mondá mrs. Todgers — az tagadhatlan.

— Egészen közel ül hozzám.

— Ez jól van így.

— Reám néz.

— Ezt is megteszi.

— Aztán ott van mindig a keze a szófa vagy szék hátán, amin épen ülök.

— Gondoltam.

— És akkor elkezd sirni!

Mrs. Todgers elismeré, hogy ennél okosabbat is tehetne és kétség kívül legjobb volna Nelson jelszavára gondolni, a mit a trafalgari csata előtt mondott. De azért jó lesz ha miss Pecksniff határozottan lép föl és világosan kitűnik, hogy ezt kell tennie.

A fiatal lady e beszédhez szabá magát és Mr. Moddlet a legközelebbi alkalomkor elkényszeredett ábrázattal fogadta s lassanként oda kényszerítette, hogy a fiatal gentleman megkérdezze tőle, mi e változás oka? Ekkor aztán bevallotta, hogy mindkettőjük lelki nyugalma érdekében egy elhatározó lépésre szánta el magát. Sokáig későn együtt maradtak és kölcsönös rokonszenv fejlődött ki köztük. Ő soha sem fog róla megfeledkezni, mindig a legnagyobb barátsággal gondol rá, de az emberek, akik azt észrevették, beszélnek és szükséges, hogy ezentul úgy viseljék magukat egymás irányában, mint a többi hölgyek és gentlemanek. Örül, hogy volt bátorsága szólani, mielőtt nagyon próbára nem tétetett volna, vagy hogy már is nagyon próbára tétettek, azt is megismeri, de ő elég gyöngé és hű az azt hinni, hogy így minden jóra fordul.

Mr. Moddlet e szavak mámorba ejtették és keservesen sirni kezdett. E vallomásból következő, hogy az ő végzeté mindenre romlást hozni és hogy miss Pecksniff az első számú áldozat. Miss Pecksniff ezt a beszédet bűnösnek nyilvánítá és Mr. Moddle ösztönözve volt, hogy megkérdezze, vajjon ily tönkretett szívvél meg tudna-e elégedni? és mi-

dön a további kutatásokból kiderült, hogy igenis, erre letette borzalmas hűségesküjét, a mely el lett fogadva és viszonoztatott.

A gentleman a legnagyobb mérséklettel viselő nagy szerencsáját. Ahelyett, hogy győzelme fölött ujjongásba tört volna ki, könnyeit öntötte még nagyobb bűséggel, mint azelőtt bármikor és jajgatva mondá:

— Oh milyen nap ez! Ma délután már lehetetlen a hivatalba távoznom. Oh istenem, mily erős próbára tett ez a nap!

XVIII. FEJEZET.

További események Edenben s az onnan való elutazás.
Márton egy fontossággal bíró fölfedezést tesz.

Mr. Moddletől Edenbe menni, elvégre is természetes ugrás.

Mr. Moddle miss Pecksniff szerelmének légkörében éledgált tehát földi paradicsomban. A virágzó Eden város szintén paradicsom a tulajdonosok véleménye szerint. A szépséges miss Pecksniffet költőileg le lehet írni az ő megalázott érzékeny helyzetében. Épen ily költőileg volt lefestve a virágzó Eden város, a mint azt Zephaniah Scadder, Choke tábornok s más érdemes férfiak leírták, mint részét a nagy amerikai sasnak, a mely mindég a magas ég felé tör és soha sem merül el a mocsárban, hogy ott fényes szárnyait bepíszkolja!

Midőn Mark Tapley odahagyta az építészeti és földmérő hivatalát, ugyancsak bátorította és biztatta magát e nehéz helyzetben és ujult erővel ment segítséget keresni, egyszersmind szerencsét kívánt magának az irigylésre méltó helyzethez a melybe jutottak.

— Arra kell gondolnom — mondá mr. Tap-

ley — hogy egy elhagyott szigetre kerülnöm jó volna. Csakhogy ottan magamról kellett gondoskodnom, s minthogy én könnyen ki tudom magamat elégíteni, semmi értéke nem volna akkor a vidámságnak. De most itt a társam, kiről gondoskodni kell, a ki mindjárt kétségbeesik. Oly ember kell nekem, a ki annál jobban kétségbeesik, mennél erősebben kellene talpra állnia. Oly emberre van szükségem, a ki az élet iskolájában mindég csak az 1-ső számot tudja bejegyezni könyvébe, tovább nem megy. Szükségem van olyan emberre, a ki mindég a saját érdekének köpenyébe burkolódzik. És van ilyen emberem — tévé hozzá mr. Tapley pillanatnyi gondolkodás után — mily boldogság!

Megállt, körülnézett s nem tudta magát elhatározni, melyik kunyhóba lépjen be.

— Nem tudom magam elhatározni — jegyzé meg, — hogy melyikbe lépjek? kívülről mind egyik biztató és egyenlően kényelmes, semmi kétség, belülről úgy be vannak rendezve, hogy alligátornak természetes állapotban igen kényelmes lakásul szolgálhatnának; ennél jobbat nem is kívánhatni! Hadd lássuk csak! Az a polgártárs odalent a viznél jobbról a kutyaóllal, maga is olyan helyzetben van, hogy sajnálom zaklatni a szegényt. Itt ezen három ablak van, attól tartók lakói nagyon kevélyek lesznek. Nem tudom, vajjon itt az ajtó nem arisztokratikus fényüzési cikk-e? de annyi bizonyos, hogy itt fogok először bekopogtatni.

A legközelebbi kabinhoz sietett s bekopogtatott rajta, s mikor belülről megadatott az engedély a bejövetelre, belépett.

— Szomszéd — mondá Mark — mert én szomszédja vagyok, ámbár ön alig ismer engem. Eljöttem segélyét igénybe venni. Hajh! Álmodom-e vagy ébren vagyok?

Igy kiáltott föl, mert nevén szólították s a

térdénél két kis fiu megfogta, akiket annyiszor megmosdatott, akiknek vacsoráját annyiszor megfőzte a „Csavar“ hajón.

— Szemeim csálnak — kiáltott Mark — nem hiszek nekik. Tán csak nem az én utitársnőm, a ki, mint fájdalommal látom, gyöngélkedő, ez meg a férje volna, a ki New Yorkba jött, hogy elvigye magával? És ez — mondá a fiukra tekintve — az a két fickó, a kikkel oly barátságos viszonyban voltam, legalább nagyon hasonlitanak hozzájuk, azt meg kell vallanom.

A nő örömkönyeket öntött, hogy láthatja, a férfi megrázta mind a két kezét, a két kis fiu megölelte a térdénél, az a beteg gyermek anyja ölében kinyújtá lázas kezecskéit s száraz torkán erőltette nevét, a mire még jól visszaemlékezett.

Csakugyan ez a család volt, az Eden pompás levegője megváltoztatta kinézésüket, de csakugyan az volt.

— Ez aztán új módja a jó reggel kívánásnak, — mondá Mark nagyot lélegezve. Várjunk csak. Ezek a gentlemanek nem tartoznak barátaim közé. Vagy önök is meghivattak?

Ez a kérdés két sovány disznóra vonatkozott, a kik bekullogtak utána, úgy látszik nagyon érdeklődtek a család iránt. De nem fogadtattak be a palota lakóival, a két kis fiu kikergette őket.

— Nem vagyok ugyan babonás a békákkal szemben — mondá Mark körülnézve — de ezt a kettőt vagy hármat, talán mégis jó volna kikergetni, a nyílt ég alatt felfrissülnének. Nem mintna irtóznám tőlük. A béka az igen kedves állat — mondá mr. Tapley leülve az egyik székre — a torkuk körül, mint gentlemanek nyakkendője, pettyesek, világos a szemök, hidegek és csuszamlók. De azért mégis legjobb lesz nekik az ajtón kívül lenni.

Ily beszéddel tudtára akarta adni minden-

kinek, hogy ő vidám, de épenséggel semmi sem került ki figyelmét. Sápadt, sovány család, a szegény anya beteges kinézése, a lázban szenvedő gyermek, akit az ölében tartott, a kétségbeesés, a mely meglátszott rajtuk, mély benyomást tett rája. A kunyhóban durva polcok voltak a szögletben, egy hordó szolgált asztalul, ágytakarók, ásók a fal mellett, gőzök párologtak a földből s mindegyik szögletben vad növények burjánoztak.

— De hogy jött ön ide? — mondá a férfi, a midőn az első meglepetésen tulesett.

— A mult éjje! jöttünk a gőzhajón — viszonzá Mark, szándékunk mennél gyorsabban meggazdagodni, s visszavonultan vagyonunkból élni. De hogy van ön? csakugyan jól néz ki!

— Csak egy kissé betegek vagyunk — mondá a szegény asszony gyermeke fölé hajolva. De jobban leszünk, ha megszokjuk az égaljat.

— Vannak itt nagyon sokan, a kik örökre megszokják ezt a földet — gondolá Mark.

De azért tréfásan mondá:

— Majd jobbra fordul minden. Bizonyosan jobbra fordul. Mindnyájan jobban érezzük majd magunkat. Mindent megteszünk, hogy lelki erőnk ne hagyjon cserben. Annak rendje és módja szerint érünk a végére, sohasem kell félni. De most jut eszembe, hogy társam igen rosszul van, s hogy én tulajdonképen ő miatta jöttem ide. Szeretném, ha velem jönne és megmondaná róla a véleményét.

A gazda rögtön fölkel s kész volt őt követni. Mielőtt elmentek volna, Márk ölébe vette a beteg gyermeket és megkísérlette a szegény anya vigasztalását, de látta, hogy az apróságra a halál már rátette kezeit.

Mártont ott találták a kunyhó közepén pokrócába burkolózva. Látszólag nagyon rosszul érezte magát, remegett, rángatódzott iszonyuan, nem úgy,

mint mikor az embernek hidege van, hanem úgy, mint a kit láz gyötör egész testében.

Mark barátja kijelenté, hogy ez a legveszedelmesebb lázak egyike, amihez a hideglelés is hozzájárul, ami ragály ezen a vidéken, s előre megjósolta, hogy holnap még rosszabbul lesz, holnapután még ennél is rosszabbul. Ő is ebben szenvedett pár évvel ezelőtt s hálás is érte az egek urának, hogy kilábolt belőle, míg annyi sokan meghaltak benne.

— Nos, hiszen ez nem is baj — gondola Mark nézegetve a kinlódó testet — éljen az Eden!

Orvosságot hoztak magukkal egy kis ládikóban; és a balsorstól sujtott ember megmutatta Marknak mit kell tennie. Figyelme nemcsak eddig terjedt ki, mert többször átjött hozzá s Mark szívesességét viszonzotta, iparkodott mennél türethetőbbé tenni a helyzetét. Reményt vagy vigasztalást a jövőre nézve azonban nem nyujthatott neki. Az időjárás borzasztó volt, a telep kész sirhalom. Gyermeke még az éjjel meghalt. Mark eltitkolta ezt Márton elől, de segített neki a gyermeket egy fa alatt eltemetni.

Mark, dacára hogy a legnagyobb gondossággal ápolta Mártont, a ki napról napra rosszabbul lett és napról napra követelőbb, kora reggeltől késő estig dolgozott. Barátja segélyével iparkodott tenni valamit a földjökkel. Nem azért tette ezt, mintha a legkisebb reménye lett volna hozzá, hogy ez kifizeti a fáradságot, hanem mert bámulatos vidámságát és erélyét föl akará tartani, s úgy iparkodott tekinteni helyzetét, mintha ez legnagyobb várakozását felülmulta volna, s be akarta váltani jelszavát: kitartani az utolsóig!

— De úgy kitartani sir, amint én szeretném — mondá egy nap estéjén, midőn a nehéz napi

munka után a vászonruhát mosta — már látom, nem ér a szerencse! Lemondtam a reményről.

— Hát ön még azt akarná, hogy még ennél is keservesebb körülmények közé jussunk? — kérde Márton, pislogatva a gyapju takaró alól.

— Ez csak azért van sir, — mondá Mark — mert lehetnék még kétségbeesettebb helyzetben, mint mostan. Nem valami nagyon irigylem azt a tulajdonságot, hogy roppant szerencsém van, a mitől nem tudok szabadulni. Az éjjel, mikor kikötötünk, gondolám, minden jól megy. Nem tagadom, azt hittem, minden jól megy.

— Hát most, hogy megy? — kérde Márton jajgatva.

— Ah — mondá Mark — minden esetre ez a fő kérdés. Hogy vagyunk mostan? Az első reggel mikor kimegyek, mi történik? Belebotlom egy olyan családba, a kit jól ismerek, a mely állhatatosan mindenben segítségemre van, akkorától kezdve mostanig. Tudja sir, ennek nem kellene így lenni, és nem ezt vártam. Ha egy kigyóba botlom, a ki megharap, vagy egy dühös hazafival találkozom, a ki megkésel, vagy egy csomó rokonszenvezővel, a kik „oroszlánjukká“, tesznek meg: úgy kitüntethetném magamat, az ilyen állapotot kibírni: ez már érdekes volna! Hogy érzi magát sir?

— Roszabbul mint valaha — mondá a szegény Márton.

— Ez is valami — mondá Márk — de korántsem elég. Csak ha én leszek roszul és még is vidám tudok maradni, ez lesz a szép dolog!

— Az ég nevére ne beszéljen ilyent — mondá Márton elborzadva — mit tennék akkor én, ha ön is beteg volna?

Mr. Tapley kedve nőtt e megjegyzésre, ám-
bár ez nem volt valami hizelgő megjegyzés. De

azért a mosást derültebb hangulatban folytatá, megjegyzé: kilátásaim szépen emelkednek!

— Van itt egy jó dolog sir — mondá mr. Tapley — a mi vidámmá tesz és ez az, hogy ez egy kisebb Egyesült Állam az Egyesült-Államokban. Van itt két vagy három amerikai telepes, a kik még most egymást tullicitálni iparkodnak azzal, hogy ez a legegészségesebb, legkedvesebb hely a földkerekségén. De ezek olyanok, mint a kakasok, szaladnak, hogy életüket megmentsék; de elárulja őket a saját zajgásuk. Nem tudnak megmaradni zajgás nélkül. Erre születtek, s ezt kell tenniök, bármi legyen is a vége a dolognak.

Munkájáról föltekintve, az ajtón kinézett e szavak után, s Mark szemei egy sovány alak tekintetével találkoztak, a ki kék zsák ingben, szalma kalappal fején, nagy görcsös bottal kezében jött feljök pipáját rágva s gyakran köpködve úgy, hogy a föld a merre ment dohányleveles bagóval volt bepiszkolva.

— Itt jön egy példány belőlük — kiáltott Mark — Hannibal Chollop.

— Ne ereszsze be — mondá Márton gyöngé hangon.

— Nincs annak szüksége engedélyre — viszonzá Mark — be fog az jönni anélkül is.

A példány kiváló volt. Arca majdnem oly kemény és görcsös volt, mint a botja, kezei szintén. Feje olyan, mint egy fekete szemétdomb. Föltett kalappal ült le az egyik ládára, keresztbe tette lábait és Markra nézve, a nélkül, hogy pipáját kivette volna szájából mondá.

— Nos mr. Co! Hogy érzi magát?

Szükségesnek látjuk megjegyezni, hogy mr. Tapley ünnepélyesen ezen a néven mutatá be magát minden idegennek.

— Jól, nagyon jól, sir — mondá Mark.

— Vajjon úgy érzi-e magát mr. Chuzzlewitt is? — kiáltott a látogató. — Hogy van ön, sir?

Márton fejét rázta s akaratlanul magára huzta ágyterítőjét, mert érezte, hogy Hannibal köpni készül.

— Nem szükség huzódni tőlem — jegyzé meg mr. Chollop nyájasan — én biztosítva vagyok a láz és hideglelés ellen.

— Ah nekem sokkal önzőbb okom van erre — mondá Márton rá nézve — attól tartottam, hogy ön köpni...

— Oh, én ki tudom számítani a távolságot — viszonzá mr. Chollop — hüvelyknyi pontossággal.

E nagyszerű tulajdonsága bebizonyításául rögtön sikerült köpéseket tett.

— Csak két lábnyi helyet kérek — mondá Hannibal — körben s én meg tudom tartani a mértéket. De köpök tiz lábnyi távolságra is, ezt azonban csak fogadásra teszem.

— Remélem meg is nyerné — mondá Mark.

— Okvetlenül.

Pár percig hallgatott, mialatt nagy szerénységgel bűvös kört iparkodott formálni a láda körül, a melyen üldögélt. Mikor ezzel készen volt, újra beszélni kezdett.

— Hogy van ön megelégedve hazánkkal sir? — kérde Márton felé pillantva.

— Nem valami nagyon — volt a beteg válasza.

Chollop tovább szivta pipáját a legkisebb megindulás nélkül, míg újra kedve volt felszólalni. Végre ez az idő is megjött, kivette szájából pipáját és mondá:

— Egyáltalán nem lep meg, hogy így beszél. Szüksége volna egy kis előkészületre, érzékre, hogy Amerika nagy institúcióit becsülni tudja. Az

ön eszének elő kellene készülvé lenni rá, hogy a szabadságot megértse mr. Co.

Most már Markhoz beszélt, mert látta, hogy Márton, aki azt szerette volna, ha távozik, s aki-nek csak kin volt ezt a szívtelen beszédet hallgatni s félig örült lett jelenlététől, becsukta szemét és elfordult kényelmetlen fekhelyén.

— Egy kis testi előkészület semmi esetre sem ártott volna — jegyzé meg Mark — hogy az ily mocsaras vidéken, mint ez, kitartsa az ember.

— Hát ön ezt mocsárnak mondja? — kérde Chollop komolyan.

— Természetesen — viszonzá Mark — semmi kétségem nincs benne.

— Ez egészen európaias beszéd — mondá az őrnagy — de ez nem lep meg. Ugyan mit mondanának az ön angoljai az ilyen mocsárhoz Angliában, sir?

— Azt mondanák, hogy piszkos tájék — mondá Mark — és valami módon iparkodnának védelmezni magukat a láztól.

— Európaias — jegyzé meg Chollop sardonikus mosollyal — egészen európaias.

És ott üldögélt, hallgatagon, nyugodtan, mint-ha ez a ház az övé lenne s úgy füstölt, mint egy gyárkémény.

Mr. Chollop természetesen a legnevezetesebb emberek egyike volt a hazában: mindenesetre notórius személyiség vala. Barátjai rendesen úgy beszéltek róla nyugoton, délen, mint egy fényes mintájáról a hazai nyers anyagnak, s nagyrabecsülték, hogy oly buzgó hive az észszerű szabadságnak, a melynek célszerűbb terjesztése végett rendesen revolvert hordott kabátzsebjében. A többi apróságok közt volt nála egy tör, a mit ő „csiklandozóznak” nevezett, egy nagy kés, a melyet, (minthogy ő jó humoru ember vala) „tágitónak” keresztelt el, vo-

natkozással a gyomorra, a mit szeretett szellőztetni vele.

Fegyvereit már többször kitűnő hatással használta, a mit a hirlapok is megírtak s különösen nagyon megdicsérték udvarias modoráért, a melylyel egy gentleman szemét kiverte, a mint az a saját kapuján készült bekopogtatni. Mr. Chollop kőszá természetű vala; más kevésbbé értelmes tartományban veszedelmes csavargónak vélik. De jeles tulajdonságait azon a vidéken, a hol kóborolt, teljes értékben megértették és nagyra becsülték, talált rokon keblekre, nem született azon szerencsétlen csilagzat alatt, mint annyi ember, a ki korát megelőzte, s félreismerik.

Szurási és lövési képességeinek megfelelőleg ő a társadalom kívül eső vidékein szokott lakni, s szokása volt helyről helyre vándorolni. Mindenütt üzletet alapított — rendesen ujságot adott ki — a mit nemsokára eladott. Az üzlet rendesen veszekedéssel, szurással, pisztolylövésekkel végződött, még mielőtt az új kiadó birtokába vehette volna tulajdonát.

Ilyen szándékkal jött Edenbe is, de itten nem igen tudott boldogulni, s azért indulóban volt innen. Az idegenek előtt, mint a szabadság imádója mutatá be magát. Dühös ügyvédje volt a lynchelesnek, a rabszolgatartásnak, mind írásban, mind szóval ajánlotta az oly emberek megkoppasztását, a kik e tekintetben más véleményen voltak vele. Ezt ő a civilizáció zászlólobogtatásának mondá, a mit a hazája vadabb helyein is terjeszteni kell.

Semmi kétség, hogy a civilizációt még Márton költségén is szívesen terjesztette volna az Edenben, de a telepről végtelen szánalmára már menőfélben volt.

Minthogy így állt a dolog, megelégedett az-

zal, hogy Marknak egyik revolverét mutatta meg, s megkérde tőle, mit tart e fegyverről?

— Nem oly rég történt az, a mikor én ezzel egy embert lőttem le sir, Illinoy államban — jegyzé meg Chollop.

— Csakugyan megtette — mondá Mark egy csöpp felindulás nélkül — az nagyon szabad, nagyon független cselekedet vala öntől.

— Lelőttem, sir — folytatá Chollop — mert egy hirlapban azt írta, hogy az atheneiek a loco-foco törvényekkel nem rokonszenveztek.

— És miféle csoda ez? — kérde Márk.

— Európaias ezt nem tudni, mondá Chollop szíva pipáját, egészen európaias!

Pár percig hüvös körének szentelé magát újra és így beszéle:

— Ön tehát nem érzi magát otthonosnak az Edenben?

— Nem — mondá Mark — épenséggel nem!

— Ön persze elfelejti, hogy az ön hazájában adót fizet a háztól — jegyzé meg Chollop.

— Itt persze nincsenek házak — mondá Mark.

— Nem fizet az ember ablakadót! — jegyzé meg Chollop.

— Persze ablak sincs, a mire ki lehetne vetni — mondá Mark.

— Nincsenek szégyenfák, börtönök, tókék, bitófák, hüvelyes csavarok — mondá Chollop.

— Csak revolverek és bowie kések — viszonzá Mark. — De hát ez semmi, szót sem érdemel.

Az a férfi, a kivel kiszállásuk estéjén találkoztak, előjött valahonnan s benézett az ajtón.

— Nos sir — kérde Chollop — hogy megy a dolga?

Már rosszabbul nem is mehetett, a mint ment s ezt az meg is mondta.

— Mr. Co és én — jegyzé meg Chollop — egy kissé veszekszünk. Megérdemelné nemde, hogy megverjük azért, hogy az óvilágnak akar előnyt adni. Igaz-e?

A szegény árnyék azt felelte: igen.

— Én csupán csak azt jegyeztem meg — mondá Mark új látogatójának — hogy a város a melyben van szerencsénk élni, mocsaras! És mi az ön véleménye?

— Én azt mondom, hogy olykor-olykor nedves az időjárás — viszonzá a férfit.

— De nem olyan nedves, mint Angliában — kiáltott Chollop szikrázó szemekkel.

— Oh olyan nedves semmi esetre sincs, aztán az államrendben is nagy a különbség — mondá a szegény öreg ember.

— Remélem is, hogy egész Amerikában nincs oly mocsár, a mely többet ne érne annál a nyomorult szigetnél — mondá Chollop határozottan. Ön ezt szabadkézből, egyenesen Scaddertől vevé, nemde?

Mark igennel válaszolt. Mr. Chollop intett másik barátjának.

— Scadder ügyes ember, nemde? Scadder még sokra fogja vinni! és itt újra jelentősen intett.

— Oly magasra emelkednék, ha tőlem függne — mondá Mark — a milyen magas egy akasztófa.

Mr. Chollop el volt ragadtatva barátja hazafias ügyességétől, hogy ő így tultesz a britteken, s örömkialtásban tört ki. De a legkülönösebb az volt a dologban, hogy az árnyék is megfelekezett a maga bájáról s ő maga is elnevette magát mondván: Scadder ügyes ember és ily módon már sok angol pénzt zsebre rakta, az oly világos, mint hogy most nappal van!

Miután jól kimulatta magát a tréfán, mr. Hannibal Chollop tovább is ott pipázgatott.

Anélkül, hogy kísérletet tett volna a további

beszélgetésre, vagy egy csöpp hajlandóságot mutatott volna arra, hogy a házat elhagyja, úgy látszik abban a meggyőződésben volt, hogy az „Egyesült Államok” szabad és felvilágosult polgárának illik a más lakóhelyét köpöládává változtatni, két három óráig ott köpködni jobbra balra. Végre felkelt.

— Megyek — mondá a derék férfit.

Mark nagy udvariassággal szívére kötötte, hogy viseljen gondot magára.

— De mielőtt elmennék — mondá komolyan — egy pár szavam van önhöz. Ön átkozottul éles nyelvű.

Mark megköszönte ezt a bókot.

— De ön csakugyan éles nyelvű, s fogadok, hogy nemsokára pozdorjává lövöldözik.

— Miért? — kérdé Mark ártatlanul.

— Velünk nem lehet tréfálni, sir — mondá Chollop dühösen — ön nem zsarnok földön van, mi mintanépe vagyunk a világnak, annyit mondhatok önnek.

— Micsoda, talán kissé szabadabban beszéltem? — kiáltott Mark.

— Én már csekélyebb dologért megkéseletem és lelöttem embereket. Ismerek olyanokat, a kiket kisebb dolgokért meglyncheltek, s megvert embereket kisebb dologért is ez a felvilágosodott nép. Mi az emberiség virágai vagyunk, a legkitűnőbb termézetek itt vannak, az erkölcsi érzet itt virágzik a legjobban, könnyen haragra lobbanunk, ha ingerelnek bennünket, ha sarkunkra állunk baj van! Azért jobb lesz az ilyen beszédet abban hagyni.

Ez óvó szavak után mr. Chollop eltávozott; tágitó, gyilkoló szereivel, revolvereivel.

— No már most kimozdulhat a takaró alól sir — mondá Mark — elment. Mi az? — tevé hozzá szeliden s letérdelt, hogy jobban az arcába nézhessen társának — s megfogta forró kezét.

Talán ez oktalán fecsegéstől lett rosszabbul? Elméje úgy látszik egészen elborult, s most már nem is ismer reám.

Márton valóban nagyon rosszul érezte magát; közel volt a halálhoz. Öntudatlan állapotban feküdt egypár napig, s Mark magáról egészen megfélekezve ápolta őt. Mark megtört testben és lélekben, nappal keményen dolgozott, éjjel ügyelt betegére, elviselte e borzasztó állapotnak minden terhét, baj, kellemetlenség minden neme környezé, de azért soha egy panasz szó nem hagyta el ajkát. Ha valamikor gondolt is Márton önzésére, meggondolatlanságára, a melylyel őt is, magát is e sorsra jutató, csakhamar mindenről megfélekezett. Csak jó tulajdonságaira emlékezett vissza és testtel lélekkel neki áldozta magát.

Több hét telt el, míg Márton csak annyira magához tért, hogy bot és Márton támogatásával járni tudott, de felgyógyulása, minthogy egészséges levegője és tápláléka nem volt, nagyon lassan haladt előre. Nagyon gyöngye és beteges állapotban volt még, mikor a balsors újabb csapást mértrájuk. Mark megbetegedett.

Mark küzdött a betegség ellen, de az erősebb volt s legyűrte.

— Levert pár percre — mondá egy reggel, s hátradőlt ágyában — de azért csak vidáman tart-suk magunkat.

Bizony leverte és ez sulyos csapás volt!

Ha Mark barátja szives volt Mártonhoz (a mint szives is volt), de most Mark iránt huszszor nagyobb gondosságot tanusított. Most már Mártonon volt a sor dolgozni, ott ült az ágy szélénél, örködött, hallgatta, hosszas éjeken át lázas képzelődő szavait. A szegény mr. Tapley képzeletben bevándorolta a sárkány tekepályáját, szerelmi nyilatkozatot tett mrs. Lupinnak, hánykolódott a csavargó-

zöszön, gyalogolt az öreg Tom Pinchesel az angol országutakon és égette az Eden sivár földjén a fákat.

De midőn Márton orvosságot adott be neki, vagy más uton módon észre téríté, Tapley földerült és mondá: vidám vagyok sir, nagyon vidám vagyok !

Márton most kezdett el gondolkozni, a mint nézte Markot, hogy fekszik előtte. Soha panasz szó nem hagyta el ajakát, mindég férfias és szilárd volt. Arra gondolt, mily kevés képzettsége van ez embernek és mégis sok művelt embernél többet ér. Már a felügyelet a beteg ágya fölött, a kit ép erő és egészségben látott azelőtt, már ez a körülmény is sok elmélkedésre adott alkalmat, s magától kérdezé, mily különbség van köztük ?

Támogatta az ápolásban Mark barátnője, társuk, a mikor a csavargözöszön utaztak, már ez a körülmény, hogy Mark e szerencsétlen asszony sorsán könnyíteni iparkodott, mutatá, hogy nagyon különböznek egymástól. Eszébe jutott Tom Pinch, s gondolta, hogy Tom is bizonyosan így bánt volna vele, gondolkozni kezdett róla, hogy ez a két ember több tekintetben hasonlít egymáshoz, de ő egészen elüt tőlük.

Márton alaptermészete őszinte és nyílt vala, de nagyatyja házánál nevelődött, természetes tehát, hogy a családi bűnökkel nagyon sok ragadt rá. Különösen az önzés, gyanakodás, kapzsi hajlamok ragadtak rá.

Márton önkéntelenül is így okoskodott gyermekkorában: „Nagyatyám csak a saját érdekét nézi, nekem is úgy kell tennem. Különben a rövidebbet fogom huzni.“ Így lett aztán maga is önző.

De hát ő ezt sohasem ismerte el. Ha valaki szemére vetette volna e hibáját, méltatlankodva utasítja vissza a vádat s rágalomnak nyilvánítja az

egészet. Ezt sohasem ismerte volna be, de most e súlyos betegnél érezte, hogy mily nyomorult teremtés ő!

Természetes dolog az, hogy saját hibáiról, Mark betegségéről elmélkedett — volt rá ideje, akár pár hónap is. Gondolkozni kezdett róla, hibái közül melyikről szokhatna le és hogyan? a függöny föl volt huzva: az önzés, az önzés tűnt föl legelőször. Sok időbe került, míg úgy fejébe tudta verni ezt a dolgot és belátta az igazságot, de e rejtett félreeső helyen, ahol minden remény kihalóban volt, ahol a becsvágynak szárnya szegve, a hol a halál az ajtón leskelődött, e szörnyű helyen már életét is hanyatlóban látta s érezte, hogy mily bűnökkel van az megterhelve.

Eden kemény iskola volt megtanulni ott ezt a kemény leckét, de a mocsár, a dögleletes levegő igen jó tanítók valának.

Ünnepélyes fogadást tett, hogy az önzésről fog első sorban leszokni. De úgy kétkedett saját jellemének szilárdságában, hogy e jó akaratárólegy szót sem akart szólni Marknak; csak majd mindent elkövet, hogy ez a szándék ne maradjon csak jó szándéknak.

Igy nemesíté meg őt Eden.

Sokáig tartott Mark betegsége s mikor már nem birt beszélni, egy táblára írta föl: most is kedélyes vagyok! végre mutatkoztak rajta a gyulladás jelei. Jött-ment a betegség, kóválygott egy darabig körülötte, de utóljára is javulásnak indult az állapota.

Mikor már kevesebb fáradságába került a beszéd, Márton egy tervről tanácskozott vele, a melyen hónapokon át törte a fejét.

— Az tagadhatlan, hogy helyzetünk kétség-beejtő — mondá Márton. Arra, hogy ezt a birtokot valakinek eladjuk, nincs kilátás, de becsületes

eljárásnak sem volna nevezhető. Örült vállalkozás volt, hogy hazánkat elhagytuk, meg is lakoltunk érte. Nem marad most egyéb hátra, mint elhagyni ezt a telepet örökre és visszatérni Angliába. Minden áron erre kell törekednünk. Csak vissza kell térnünk oda Mark.

— Csak ez a fő mostan sir. Mondá Mark minden szót hangsúlyozva — csak ez, a mire törekednünk kell.

— Nos a tengerpart ez oldalán — mondá Márton — csak egy barátunk van és ez mr. Bevan.

— Gondoltam rá, mikor beteg volt — mondá Mark.

— De ha időt akarnék vesztegetni, irhatnék még nagyatyámnak is — mondá Márton — könnyöröghetnék neki is, küldjön annyi pénzt, hogy e kétségbeejtő helyzetből megszabadulhassunk. Vajjon előbb Bevanhoz forduljak?

— Ő igen kedves gentleman — mondá Mark.

— Az a kis készlet, amit magunkkal hoztunk, szintén hoz be egy kis pénzt, ha eladnók. De itt nem lehet ezt sem eladni.

— Itt legfeljebb a holttestek a vásárlók — mondá mr. Tapley, fejét bubánatosan rázva — no, meg a disznók!

— Megirjam tehát neki, hogy csak annyi pénzt kérek, a mivel a legolcsóbban valamely révpartra vagy New-Yorka juthatnánk; onnan pedig szolgálatot vállalva valamely hajón eljuthatnánk hazánkba. Megírnám neki, hogy visszafizettetem a költséget nagyatyámmal, mihelyt Angliába érkezünk?

— Miért ne tenne kísérletet? — mondá Mark — megtagadhatja ugyan a kérelmet, de igent is mondhat. Ha azt gondolja sir, hogy jó lesz megpróbálni . . .

— Ha gondolom-e? — kiáltott Márton —

az én bűnöm, hogy ide kerültünk, s most mindent el fogok követni, hogy innen el is szabaduljunk. Fájdalommal gondolok a multra. Ha ön Mark előbb mondja meg véleményét, úgy sohasem kerülünk ide.

Mr. Tapley nagyon csodálkozott ezen az engedékenységen, de azért nagy hevességgel monda, hogy ha Márton a véleményét is meghallgatja, akkor is csak ide kerülnek, mert ő az első pillanattól kezdve, a mint az Eden nevet hallotta, szívének legfőbb óhajtása volt idejönni.

Márton ekkor elolvasta a levelet, a mit már meg is irt. Őszintén volt írva, helyzetét minden tartózkodás nélkül lefestette, kérését szerényen, de határozott formában adta elő. Mark minden szavát helyeselte, s elhatározták, hogy a legelső gőzhajóval elküldik, a mely a partra vetődik. Márton még azt sem tudta hová címezze, hogy a levél mr. Bevan kezeibe jusson, azért mr. Norris lakására címezte, rá írván a boritékára, legyen oly szives ezt a levelet haladék nélkül neki kézbesíteni.

Több mint egy hét telt el, míg végre korán reggel megjelent az „Esau Slodge“ hajó, a melyet a vidék egyik legnevezetesebb emberéről neveztek így. Siettek le a kikötőhelyre, s a levelet szerencsésen a földélzetre vitték.

Választ legfőljebb nyolc vagy tiz hét mulva remélhettek. A közbeneső időt arra használták föl, hogy földjüket a mennyire lehet művelhetővé tegyék. Roppant hiányos volt az ő művelési módjuk is, de még is jobb mint a szomszédoké. Marknak e téren voltak ismeretei, Márton tőle tanult, míg a többiek úgy látszik abban a véleményben voltak, hogy a földművelési tudomány úgy veleszületik az emberrel.

Éjjel Mark és Márton gyakran beszéltek, mielőtt elaludtak volna, szülőhelyökről, s azokról az emberekről, akiket jól ismertek, néha erős remény-

séggel, hogy még visszakerülhetnek oda, néha szomoruan, mintha oda jutni minden remény kihalt volna belőlük.

Mark Tapley nagy csodálkozással vette észre e beszélgetések folyamán, hogy Márton sajátságos változáson ment keresztül.

— Nem tudom mi történt vele — gondolá egy alkalommal — ő épenséggel nem olyan, mint a milyennek képzelné az ember. Már felényivel kevesebbet tart magáról. Még egyszer próbára teszem. Elaludt sir?

— Nem Mark.

— Gondol-e hazánkra?

— Igen Mark.

— Én is. Arra gondolok, mit csinálhatnak most mr. Pinch és mr. Pecksniff.

— Szegény Tom — mondá Márton elgondolkozva.

— Gyöngeszü ember az sir — mondá mr. Tapley. — Ingyen játszik az orgonán. Semmit sem gondol magával.

— Szeretném csakugyan, ha többet gondolna — mondá Márton, — ámbármagam sem tudom okát adni, miért kívánom ezt. Akkor talán nem is szeretnék őt oly nagyon.

— Kizsákmányoltatja magát mások által — mondá Mark.

— Igaz, — mondá Márton rövid szünet mulva — ezt én is tudom.

Oly szomoruan beszélt, hogy társa jónak látta abban hagyni a beszédet s pár percig hallgatás állott be, míg más tárgy nem akad.

— Ah, sir, — mondá Márk sóhajtva — édes istenem, ön nagyon sokat áldozott egy fiatal lady szerelméért.

— Mondok valamit. Ebben nem vagyok oly bizonyos — mondá Márton oly határozottsággal, hogy

önkénytelenül felült ágyában. Most már másképen kezdek e tárgyról gondolkozni. Elhiheti, hogy ő nagyon boldogtalan. Feláldozta értem lelki nyugalma és minden előnyét kockára tette. Ő nem mehet el onnan, a hol féltékenykedve, gyanakodva néznek rá, nem állhat ellen nekik, a mint én tévém. Így csak tűrni kell neki, a nélkül, hogy tehetne valamit a szegény leány! Kezdem belátni, hogy ő sokkal többet szenved, mint én. Lelkemre mondom!

Mr. Tapley nagyon csodálkozott ezen a beszéden, de egy szót sem szólt.

— És most egy titkot mondok önnek Mark — mondá Marton — hamar e tárgynál vagyunk. A gyűrűt . . .

— Miléle gyűrűt sir? — kérdé Mark még jobban csodálkozva.

— Azt a gyűrűt értem, a mit nekem adott, midőn elváltunk, ő azt vette, igen vette, tudván, hogy én bár koldus szegény, de büszke vagyok (az ég irgalmazzon büszke!) és a pénzre nagy szükségem van.

— Ki mondta ezt önnek sir? — kérdé Mark.

— Én mondom és tudom, hogy így van. Gondoltam erre százszor meg százszor édesem, mikor betegen feküdtem. Mint valami vadállat elvettem a gyűrűt, nem is gondoltam erre, ámbár az indulás pillanatában az igazság halvány csillága felragyogott előttem. De már késő van — mondá Marton — és ön gyöngé, beteges. Csak azért beszél, hogy engem fölvidítsen. Jó éjt. Az ég áldja meg önt!

— Az ég áldja meg önt sir. De én jóformán meg vagyok csalva — gondolá magában mr. Tapley — ez bizony szédelgés. Sohase vállaltam volna ilyen szolgálatot. Semmi értéke sincs így a vidámságnak, mikor ily jó emberrel vagyunk.

Az idő telt, egy másik gőzhajó jött arról a

vidékről, ahonnan ők vigasztalást vártak. Megrakodott fával, de levél nem érkezett.

Eső, hőség, ártalmas gőzök mindenféle rágalý nevelői valának. A föld, a levegő, a növényzet, a víz mind gyilkos tulajdonságokkal bírt. Uti társaik már rég elvesztették mindkét gyermeküket, az utolsót most temették el. Az élelmes polgártársak gazdagok lettek, a szegény áldozatok meghalhattak. Elfelejtették őket, ennyi az egész.

Végre egy hajó közeledett a piszkos párt-hoz és kikötött Eden mellett. Mark már ott várakozott a fakunyhónál és a fedélzetről egy levelet kézbesítettek neki. Elvitte azt Mártonnak. Aztán remegve néztek egymásra.

— Ugy látszik nehéz — tördelé Márton s a mint fölnyitotta egy kis dollár bankjegycsomó esett ki onnan a földre.

Mit gondoltak, mit éreztek, arról nem tudtak volna egymásnak e pillanatban számot adni. Csak Marknak volt annyi lélekjelene, hogy ismét közeledett a hajó felé, s megkérdezte, mikor tér ide vissza.

A felelet az volt, hogy 10 vagy 12 nap múlva vissza fognak jönni. Ennek dacára még az éjjel összeszedték holmijukat, mindent összecsomagoltak. Mikor az izgatottság első percein átestek, levertnek érezték magukat, s azt gondolták, hogy míg a hajó megérkezik, addig ők meg is halnak.

Nem haltak meg, de míg a hajó megjött, addig három hoszszu hét telt le. Napkeletkor egy őszi reggel végre a földélzetre mehettek.

— Bátorság! Ujra találkozni fogunk! — kiáltott Márton, kezeivel két sovány alaknak bucsút intve. — Találkozzunk is mennél előbb az óvilágban!

— Vagy a másvilágon, — tévé hozzá Mark

nyomott hangon — látni ezeket, mint állanak egymás mellett nyugodtan, ez a legszomorubb látvány.

Végre a bárka elindult. Egy utolsó pillanatot vetettek a helyre, a melyet oly hamar elhagytak. A facövekekből összerovátkolt kunyhó, nyitott ajtajával, körülötte a ledöntött fák, a reggeli kigőzölgés, a veres nap, a melyet csak halványan lehetett ki-venni a párafelhők mögül, a sebes folyó, mely az undok partot simán és halkan locsolgatta, gyakran feltűntek képzeletükben. Mily boldogság volt ekkor fölébredni és látni, hogy az árnyék eltűnt örökre !

XIX. FEJEZET.

A melyben utasaink hazafelé iparkodnak, s az uton több jeles emberrel találkoznak.

A gőzös utasai közt volt egy beteges uriember, a ki egy alacsony karos széken üldögélt, egy lisztes hordóra rakta föl lábait, mintha a vidéket lábszáraival szeretné szemle alá venni. Ez az uriember magára vonta az általános figyelmet.

Fölálló fekete haja volt, a mely a középén két felé volt választva és vállára hullt, míg egy hajsza az állát érte, nyakkendőt nem viselt, kalapja fehér volt, öltözéke fekete, kabátujja hosszú, lábszárain a nadrág kurta, harisnyája piszkos, cipői zsinórosak. Arcszíne már a természettől piszkos, de még piszkosabbnak látszott azért, hogy gazdasági szempontból a szappant, vizet kimélte, éppen ily tekintetből nem mosatta a fehér ruháját. Körülbelül 30—35 éves lehetett, s egy zöld gyapjesernyő alatt telepedett le, s gondolkozva rága dohánnyát, mint a tehén a takarmányt.

Különben nem egyedül állott ebben a tekintetben ; ugy látszott, hogy valamennyi gentleman

a ki a hajón volt, civakodásban állott mosónéjával és már gyermekkoruktól kezdve abbanhagyták a mosakodást.

— Hogy van ön, sir? — mondá egy hang Márton füle mellett.

— De hát ön hogy érzi magát sir? — mondá Márton.

Az, a ki így beszélt, egy vékony gentleman volt, fején vörös sapkával, hosszú zöld gyapjuka-bátban, a mely zsebei körül fekete bársonynyal volt diszítve.

— Ön európai sir nemde?

— Igen az vagyok — mondá Márton.

— Ön igen szerencsés ember sir.

Márton is ezt gondolá, de csakhamar rájött, hogy a gentleman ezt egészen más értelemben veszi.

— Ön szerencséz ember, mert alkalma van megismerni a mi a Elijah Pogramunkat sir.

— Az önök Eliah pogramját sir! — mondá Márton és valami épületformára gondolt.

— Igen sir.

Márton megpróbálta, hogy megértse, de az nem sikerült neki.

— Igen sir — mondá a gentleman — a mi Elijah Pogramunk ebben a pillanatban ott ül a gőzkazán közelében.

A gentleman az ernyő alatt jobb kezének mutatoujját szemöldjére tévé, mintha most is nagy álamügyekben törné a fejét.

— Hát ez az Elijah Pogram? — mondá Márton.

— Igen, sir — viszonzá a másik — ez az Elijah Pogram.

— Édes istenem — mondá Márton — nagyon csodálkozom.

De még most sem tudta elképzelni, ki lehet

ez az Elijah Pogram. Soha életében nem hallotta ezt a nevet.

— Ha az a gőzkazán most szétrepedne sir — mondá az uj ismerős — és Elijah a levegőbe repülne, ezt a napot a zsarnokság kalendáriumában mint egyik nagy ünnepnapot jelölnék meg. Ez épen oly nagy esemény volna rájuk nézve, mint ránk amerikaiakra julius negyedike. Igen sir, ez a tiszteletreméltó Elijah Pogram, a kongresszus tagja, egyike a leghiresebb elméknek hazánkban sir. Ez aztán a koponya.

— Csakugyan nevezetes — mondá Márton.

— Igaza van sir. A mi halhatatlan Miglenk sir mondá, midőn az ünnepelt Pogram alakját márványban megörökíté, a melyet különben oly nagy bizalmatlansággal és előítéllettel fogadtak Európában, hogy ez a homlok több mint halhatatlan. Ez még Pogram daca előtt történt és ime e jóslat fényesen beteljesült.

— Miért dacolt Pogram? Mit értsek Pogram daca alatt? — kérdé Márton elgondolkodva, a ki valamely nyilvános épület cégjére gondolt.

— Ez egy hires beszéd volt sir — viszonzá az uj ismerős.

— Oh most már értem — kiáltott Márton — de hogy is nem jutott rögtön az eszembe. Dacol . . .

— Ig n, sir, az egész világgal — mondá a másik ünnepélyesen — versenyre hívja azt, vajjon az egész világ tudna összes erejét latba vetve, velünk versenyre kelni. Ön örömet megismerkedne Elijah Pogrammal, sir, nemde?

— Ha ön oly szives lesz — mondá Márton.

— Mr. Pogram — mondá az idegen, aki minden szót hallott, — itt van egy gentleman Európából, Angliából, sir. De a nemes ellenfelek azért érintkezhetnek a magánéletben.

A bágyadt mr. Pogram kezét szorított Mártonnal, mint egy óramű, a mely most járt le; de aztán megigazította szájában a dohányt, mint egy óramű, a melyet most huznak föl.

— Mr. Pogram — mondá a bemutató — a közérdek szolgálja sir. Midőn a kongresszus szünetelt, megismerteté magát a szabad államokkal, a honnal, a melynek oly jeles tehetségű fia.

Mártonnak az ötlött az eszébe, ha ez a tiszteletre méltó gentleman otthon marad és cipőit küldi a körútra, akkor is meg van a kívánt hatás, mert ez az egyedüli volt, a mit meg lehetett csodálni rajta.

Végre hosszabb idő lefolyása után mr. Pogram fölkel, amint egy csomó dohányt kivetett a szájából, amely a beszédben akadályozó, állást foglalt, hogy Mártonnal beszédbe ereszkedjék, egyuttal a zöld ernyőt a feje fölött tartá.

A beszédet e szavakkal kezdé:

— Hogy tetszik önnek! . .

— A mi hazánk nemde? — egészíté ki Márton.

— Igen sir — mondá Elijah Pogram.

Akkor már egy sereg utas vette őket körül, hallgatni, hogy mi következik. Márton hallotta, a mint új ismerőse kezeit dörzsölve mondá egy barátjának:

— Pogram öt izre-porrá fogja zuzni, várjanak csak!

— Nos — mondá Márton pillanányi vonogatás után — a tapasztalat engem arra tanított, hogy önök nem járnak el becsületesen, ha e szavakat intézik egy idegenhez. Ön határozott választ akar, de én határozott választ jó lelkiismerettel nem adhatok, s ezért inkább nem is válaszolok.

De mr. Pogram a jövő ülésben nagy beszédet akart tartani az idegenek balítéletéről és hibás véleményéről s az ellen erős cikket is akart kiadni,

azért el volt határozva, hogy Markot okvetlenül nyilatkozatra kényszeríti, de bizony ez nem sikerült, azért ezt ki kellett találnia, a koholás pedig fáradságába került. Ezt is megpróbálta, aztán így folytatá a faggatást:

— Ön Edenből jött sir? Hogy tetszik önnek Eden?

Márton megmondta neki a véleményét erről a földrészről és épenséggel nem válogatta a szavakat.

— Különös — mondá Pogram s egy tekintet vetett a körülötte állókra. Ez a gyűlölet hazánk ellen, intézményeink ellen a britt nemzet fiaiból kiolthatlan.

— Édes istenem, — mondá Márton — vajjon az édeni telepítő társulat mr. Scadderrel az élén, s az a nyomor, a mit ezek okoztak, amerikai intézmény?

— Ennek oka az én véleményem szerint — mondá Pogram, s még egyszer végig nézett a jelenlevőkön, s ott kezdte el a beszéd fonálát, a hol elhagyta — az én véleményem szerint részint féltékenység, részint előítélet, részint a brittekkel született gyöngéelműség, akik fölséges intézményeinket felfogni s méltányolni nem tudják. Azt hiszem sir, — mondá Mártonhoz fordulva — hogy egy gentleman, Chollop nevűvel találkozott Edenben?

— Igen — mondá Márton — de barátom erre jobban tudna felelni, mert mikor látogatóba jött hozzánk, nagyon rosszul voltam. Mark, ez a gentleman mr. Chollopól beszél.

— Oh, igen, volt szerencsém látni őt — jegyzé meg Mark.

— Fényes példája ez a mi nemzeti nyers erőnknek sir, nemde? — mondá Pogram kérdőleg.

— Valóban, sir! — kiáltott Mark.

A tiszteletreméltó Elijah Pogram barátaira nézett, mintha mondaná: most vigyázzatok! hallgas-

sátok, mi következik! s azok Pogram geniejének gyöngéd mormogással hozták meg adójukat.

— A mi derék polgártársunk mintája a férfinak, úgy, a mint a természet kezéből kikerült — folytatá Pogram nagy lelkesedéssel. Igazi gyermeke a szabad természetnek. Magasra törő mint hazánk hegyei, csillogó és messzeérő, mint hazánk ércerei, érintetlen még, az illemszabályok nem vettek erőt rajta; korlátlan, zabolátlan mint hazánk prairiei... Lehet, hogy nyers. De medvéink is azok. Vad lehet, de hiszen vadak bőlényeink is. De ő a természet gyermeke, a szabadság gyermeke; a ki kevélyen oda veti a zsarnokoknak: itt leáldozik a ti napotok!

Ennek egy része Cholloptra vonatkozik, egy része egy nyugati postamesterre, aki sikkasztó volt, (ilyen jellemek nem ritkák Amerikában) s azért elmozdították állásától. Ennek érdekében (a postamester rá szavazott) mennydörgé az utolsó frázist a kongresszus ülésén s kigyót, békát kiabálva a népszerűtlen elnök fejére.

Különben nagy ékesszólással mondá ezt, s a körülötte ácsorgók nagyon gyönyörködtek e beszédben s ezek közül az egyik odasugá Mártonnak: no most olyan ékesszólás tanuja volt, a milyenről még fogalma sem volt.

Mr. Pogram várt, míg hallgatói nyugodtak lesznek, aztán így szólt Markhoz:

— Ön úgy látszik nem is beszélt vele?

— No — mondá Mark — nem valami nagyon rokonszenveztem vele, annyi bizonyos. Kötekedő embernek tartám; s épen azért nem is csodálom mily készséggel szereti fölhasználni gyilkoló eszközeit!

— Különös! — mondá Pogram ernyőjét magasra emelve, s mindenkit megnézett alóla — ez

nagyon különös! Látja mily határozott ellenszenv uralkodik a britt emberekben ellenünk.

— Igazán önök nagyon különös emberek — kiáltott Márton. Vajjon mr. Chollop az önök intézményeivel azonosítható-e? Vajjon a pisztolylövések, kardszurások, bowie-késekkel való verekedés olyanok, a melyekben önök büszkeségüket helyezik? A véres párbajok, vad verekedések, dühös támadások, szurás, lövés az utcákon az önök intézménye? Igazán most hallok először, hogy becstelenség és csalás a nagy köztársaság közintézményei sorában foglal helyet.

Amint Márton elvégezte mondanivalóját, a tiszteletreméltó Pogram Elijah újra végignézett polgártársain.

— Ez a beteges gyűlölség intézményeink ellen, — mondá — kitűnő tanulmányul szolgálhat a psychologikus szemlélőnek.

— Oh, önök mindent intézményeiknek számitanak, — mondá Márton nevetve — de az ilyenek neve nálunk: szédelgés, hetvenkedés!

A harang épen akkor ebédre adott jelt, mindenki elrohant a kabinba. A tiszteletre méltó Elijah Pogram oly sebességgel rohant előre, hogy megfedkezett nyitott ernyőjéről s úgy belebonyolódott a kabin ajtajába, hogy se ki, se be nem tudott mozdulni. Ez a körülmény valóságos lázadást idézett elő az éhes utazók között, a kik látván a tálakat, hallván a késeket és villákat csörögni, s jól tudták, hogy ha rögtön ott nem teremnek, hiábavaló minden reménykedés a jóllakásra nézve, a szegények közel voltak az örüléshez, míg egy pár virtuóz hazafi az asztalnál nagyban erőlködött, hogy addig elpusztítsanak minden hust az asztalról.

Mint a fergeteg úgy rohantak a napernyőre, s a támadt résen rohantak befelé. A tiszteletre méltó Elijah Pogram és Márton erős küzdelem

után egymás mellé jutottak. Pogram oly nagy darabokat tüntetett el előle, oly mohósággal, mint egy holló, s négy perc alatt elkészült az ebédjével. Midőn a szokatlanul hoszu ideig tartó ebédjét bevégezte, beszélgetésbe elegyedett Mártonnal, s kérte, hogy a lehető legnagyobb nyíltsággal nyilatkozzék előtte, hisz ő nyugodt philosophus.

— Nos mit tart ön jelenlevő hazámfiairól? kérdezősködék Elijah Pogram.

— Oh! nagyon kellemes társaság! — mondá Márton.

Valóban, igen kellemes társaság volt. Egyetlen egy ember sem szólt egy árva hangot sem. Mindenki csak falással foglalkozott, s a társaság legnagyobb része, mint disznók úgy viselkedtek az asztalnál.

A tiszteletreméltó Elijah Pogram Mártonra nézett, mintha mondaná: „Tudom, hogy nem ezt gondolja.“ És nem sokára meg is erősödött e véleményében.

Velők szemben egy gentleman ült, a ki valószínű d o h á n y e m b e r vala, a ki kis szakált viselt, a mely feltűnően dohányszínű volt, s aki éppen abban a pillanatban, midőn Márton a vaj után nyult s vett belőle az orra elől, de oly disznó módra, mint egy csavargó.

Midőn Elijah Pogram, a ki előtt ez mindennapi dolog lehetett, látta, hogy Márton eltolta tányérját s nem vett vajat, egészen elragadtatva mondá:

— Nagyszerű, ezek a brittek mily roppant gyűlölettel viseltetnek minden iránt, a mi a miénk!

— Istenemre — kiáltott Márton — ez a legcsodálatosabb felfogás a világon, ilyenből közügyet csinálni. Valaki úgy viselkedik, mint egy tisztátalan állat és ez is intézménynek mondatik.

— Nekünk nincs időnk a formaságok megtanulására sir — mondá Elijah Pogram.

— Megtanulására — kiáltott Márton. De ezt nem kell tanulni, ez kell, hogy benne legyen az ember természetében, hogy senki ne vegye el szomszédjának étvágyát. Nem hiszi ön, hogy ő tudja, mit kellene tenni, de másképp viselni magát jeles és független dolognak tartja?

— Ő hazánk szülötte, büszke és független gondolkozásu — mondá Pogram.

— Nos, figyelje meg mi következik ebből mr. Pogram — folytató Márton. — A legtöbb honfitársai közül elhanyagolják a társas életben előforduló udvariassági szabályokat, a melyeknek utóvégre is semmi közük a nemességhez, a kormányhoz, a szokásokhoz, tartományhoz, hanem pusztán az emberi természet, illem és udvariasság követelményei. Megragadnak minden alkalmat az udvariatlankodásra, mintha ezt kiváló nemzeti vonásnak tartanák. A kis kötelezettségek elhanyagolása természetesen nagy kötelezettségek elhanyagolására vezet, később rájönnek, hogy az adósságokat nem kell fizetni. Mi lesz ennek a vége, azt megmondani sem tudom, de itt valami rothad!

Mr. Pogramban volt annyi philosophia, hogy ezt nagy nyugalommal hallgassa, akkor aztán újra a fedélzetre kerültek, a hol elfoglalta régi helyét, s addig rágta a dohányt, míg csak eszméletlen állapotba nem jutott.

Pár napi terhes utazás után megérkeztek arra a helyre, a hol Mark majd ott maradt az Edenbe való utazás napján. Kedgick kapitány ott álldogált s nagyon meg volt lepve, midőn kiszállni látta őket a hajóról.

— Ezer mennykő! — kiáltott a kapitány. — Igazán csodálkozom, nagyon csodálkozom.

— Kapitány, megszállhatnék-e az ön vendéglőjében reggelig? — kérde Márton.

— A mi ezt illeti, itt maradhat akár tizenkét hónapig is — viszonzá Kedgick kapitány hidegen — de a mi embereink jobban szeretnék volna, ha önök vissza sem térnek.

— Jobban szeretnék Kedgick kapitány? — kérde Márton.

— Ők azt várták, hogy elmennek a telepre és ott is maradnak — válaszolá Kedgick fejét rázva — és önök ezt birtokba is vették, nem tagadhatják.

— Mit akar ezzel mondani? — kiáltott Márton.

— Legalább ne fogadta volna őket — mondá a kapitány — csak ezt ne tette volna!

— Kedves barátom — viszonzá Márton — vajjon akartam-e én őket elfogadni? Az én kívánságom volt-e ez? Nem azt mondta nekem, hogy ha nem fogadom el őket, akkor megvernek, megnyúznak, mint egy vadmacskát, nem ön volt az, a ki mindenfajta boszuval fenyegetett, ha őket el nem fogadnám?

— Nem tudok én erről — viszonzá a kapitány. — De annyi bizonyos, hogy a mi népünk haragudni fog, kemény és merev lesz.

Ezzel a kapitány hátvédnek maradt Markkal, míg Márton és Elijah Pogram siettek a National vendéglőbe.

— Látja, élve kerültünk vissza! — mondá Mark.

— Nem úgy ment a dolog, a mint kívántam volna — morgott a kapitány. Az ember csak úgy lehet népszerű, ha úgy tesz, a mint a közönség szereti. A mi előkelő embereink semmi esetre nem jöttek volna a fogadásra, ha ezt tudják!

Semmi sem tudta kárpótolni a kapitányt

azért, hogy mind a ketten nem haltak meg Édenben. A National vendégei szintén nagyon zokon vették ezt a dolgot, de szerencsére nem sok idejük volt gondolkozni e sajnálatos esemény fölött, mert hamarosan elhatározták, hogy megrohanják a tiszteletreméltó Elijah Pogramot, most neki kell fogadást tartani.

A mint a közös vacsora ideje elérkezett, az étterem tömve volt. Márton, Mark és Pogram épen theáztak, midőn egy küldöttség tisztelgett, a mely hat gentlemanből állott és egy sivitó legénykéből.

— Sir — mondá a küldöttség szónoka.

— Mr. Pogram! — kiáltott az élesnyelvű fiu.

A szónok így emlékeztetve lett az élesnyelvű legény jelenlétére, bemutatá őt.

— Ginery Dunkle orvos sir. Ez a gentleman nagy költői tehetséggel van megáldva. Csak most csatlakozott hozzánk s ő nagy aquisició, biztosíthatom róla. Ugy van sir. Mr. Todd sir, Mr. Izzard sir, Mr. Julius Bib, sir.

— Julius Washington Merryweather Bib — mondá a gentleman magának szólva, de azért úgy, hogy a szónok is meghallja.

— Bocsánatot kérek sir. Mr. Julius Washington Mersyweather Bib sir; egy jeles és nagyra-becsült gentleman. Groper ezredes. Piper tanár sir. Saját nevem Oscar Buffam.

Mindegyik névről megnevezett gentleman előre jött s kezet fogott a tisztetreméltó Elijah Pogrammal, aztán visszavonult. A bemutatás végét érte, s a szónak folytathatta beszédét.

— Sir.

— Mr. Pogram — szólott közbe az éles nyelvű legényke.

— Akkor talán, — mondá a szónok reménytelenül — ön lesz olyan szives Ginery Dunkle orvos ur, s talán ön végzi el e kis kötelességet.

Ennél többet az élesnyelvű legényke nem is kívánt, rögtön előlépett.

— Mr. Pogram! sir! polgártársai közül egynehányan megtudták, hogy ön megérkezett a National Hotelbe, a kik teljes tudatában levén az ön hazafias érdemeinek, szolgálatainak, óhajtanának önnel megismerkedni, önnel szoros barátságot kötni e pillanatban, midőn. . .

— Oly szerencsés állapotban — vágott közbe Buffum.

— Midőn oly szerencsés állapotban van hazánk, hogy ily férfiakat mondhat magáénak.

— Halljuk — kiáltott Groper ezredes hangosan — pompás! halljuk. Helyes!

— És épen azért, sir — folytatá az orvos, — kérjük, hogy tiszteletük jeléül a ladyk termében legyen szerencsájük ön által nyolc órákor elfogadtatni.

Mr. Pogram meghajtotta magát és mondá:

— Polgártársak!

— Helyes! — kiáltott közbe az ezredes — halljuk, helyes!

Mr. Pogram meghajlott az ezredesnek külön, aztán így folytatá:

— Az önök helyeslése a közügyekben tett szolgálataimat illetőleg, megillet szívem mélyéig, mindenkor, minden helyen, még a ladyk termében is meg leszek hatva. Kedves barátaim: még a csatatéren is . . .

— Helyes, nagyszerű! Halljuk, halljuk! — mondá az ezredes.

— A Pogram névre büszkék lesznek, s lehet kedves barátaim, hogy ezt fogják irni siromra: a közös hazánk kongresszusának tagja volt és tevékenyen járt el kötelessége teljesítésében.

— A bizottság sir — mondá az éles

nyelvű legényke — nyolc óra előtt öt perccel vár önre. Magamat ajánlom sir.

Mr. Pogram egyszernél többször vele és a többiekkel is kezet szorított, s midőn e gentlemanek a kik öt perccel nyolc óra előtt visszajöttek, szomorú hangon újra mondák: hogy érzi ön magát sir? és oly melegen szorítgatták kezét, mintha 12 hónapja nem látták volna és most valami temetésnél találkoztak volna.

A közbeneső időt mr. Pogram külseje rendbeszedésére fordítá, haját és arcvonásait szobraszerint igazgatá, úgy hogy még a vak is felkiálthattott volna: Itt van oly helyzetben, mint mikor a híres dachbeszédét tartá a kongresszusban.

Midőn a bizottság az ünnepelttel beléptek a hölgyek termébe, a ladyk és gentlemanek tapsoltak s kiálták: Pogram, Pogram! sőt többen a székre álltak föl, hogy öt jobban lássák.

A népszerű ember körülnézett a szobában, a mint köztük ment, elkezdett mosolyogni, ugyanekkor az élesnyelvű fiatal embernek odaszólt, hogy ezelőtt is meg volt győződve róla, nagyon szépek közös hazájuk hölgyei, de ily gyönyörű hölgykoszorut sohasem látott. Az élesnyelvű fiatal ember Elijah Pogram e nyilatkozatát nagy meglepetésére másnap betette az ujságba.

— Egy kérésünk volna sir — mondá Buffum kezét mr. Pogramra téve, mintha szabó lett volna, és kabátot akart volna szabni neki — legjobb lesz ha vállát oda veti a falnak s abban a szögletben marad, hogy annál több helye legyen polgártársainknak.

Mr. Pogram megtette azt, a mit kívántak tőle s oly szűk helyre préselte magát a kályha mellé, hogy bajos lett volna valami plasztikus állást tulajdonítani neki.

Ekkor a mulatozás megkezdődött. Gentlema-

nek a ladykat vezették, a ladyk tolták félre a gentlemaneket; megkérdezték Elijah Pogramot, mit gondol erről és arról a politikai kérdésről. A széken ülő hölgyek lorgnonjaikon néztek rá s mondták: Szeretnénk, ha beszélne! Ugyan miért nem beszél? Mondják meg neki, hogy beszéljen.

És Elijah Pogram egy párszor a ladyk felé, de másfelé is nézett, ha kérdezték, előadta az ő szenatori nézeteit. De a fogadtatásnak ugylátszik az volt a főcélja, hogy ne bocsássák ki Elijah Pogramot a szögletből, s makacsul ott tartották.

Nemsokára nagy zsivaj jelenté egy nevezetes személyiség megérkezését, egy öreg gentleman tűnt föl, aki izgatottan utat csinált a tömeg között sir Elijah Pogramig. Márton egy szögletben huzta meg magát, a honnan mindent kényelmesen lehetett látni. Mellette volt Mark is, a kiről Márton mostanában nem felejtkezett meg oly gyakran, mint azelőtt, ámbár az is előfordult olykor olykor. Mártonnak úgy tetszett, ismeri ezt a gentlemant, de nemsokára minden kétsége eloszlott, midőn az hangosan, a mint csak a torkán kifért kiáltá:

— Sir mrs. Hominy!

— Az ég áldja meg ezt a nőt Mark. Már visszajött.

— Itt jön sir — mondá mr. Tapley. — Pogram ismeri őt. Hogyne ily jellemet, a ki nyilvános életben szerepel. Ha annak az asszonyságnak a férje úgy gondolkozik, mint én, akkor igen kedélyes öreg ur lehet!

A jelenlevők utat nyitottak, mrs. Hominy arisztokratikus járással, zsebkendővel kezében, fején a klasszikus főkötővel lassan lépegetett. Mr. Pogram elragadtatását fejezte ki, hogy őt újra láthatja. Erre csönd támadt a teremben. Mert arról mindenki meg volt győződve, ha olyan hölgy, mint mrs. Hominy egy olyan férfiuval, mint mr. Pog-

ram társalog, akkor valami nevezetes dolgot fognak hallani.

Az első üdvözetet halkan váltották, ebből a jelenlevők mitsem hallottak, de a többiből kiderült, hogy mrs. Hominy érzi, mily fontos állást tölt be a szenátor és mit várhat tőle.

Mrs. Hominy kezdetben ridegen viselte magát s keményen elővette egy szavazat miatt, amely ellen ő mint a modern Grachusok anyja, indítatva érzé magát tiltakozni. De mr. Pogram még idejekorán egy ügyes kitéréssel elütötte a dolgot és a tariffákról, kereskedelmi ügyekről, a határvámokról, a kivitel és bevitelről kezdtek beszélni. Mrs. Hominy nemcsak könyvből beszélt, hanem szórulszóra elmondta, a mit könyvében megirt.

— Istenem, mi lehet ez? — kiáltott mrs. Hominy, amint az öreg izgatott gentleman, aki bevezette, egy jegyet nyújtott át neki — mondja csak, mi lehet ez? Nos gondolja meg! ez csakugyan nagyon szép.

Aztán olvasá amint következik:

„Két irodalommal foglalkozó lady üdvözetüket adják át a modern Grachusok anyjának s kéri jeles tehetségű polgártársnőjüket, hogy mutassa be őket a jeles és tiszteletre méltó Elijah Pogramnak, akit a két L. L. oly gyakran ámulattal szemlélt Chigle jeles márvány munkájában. Ha a modern Grachusok anyja lesz oly szives szóval kijelenteni, hogy elfogadtatnak, akkor egy fényes társasággal tisztelegnek mr. Elijah Pogramnál. De van még más összekötő kapocs a két L. L. és a modern Grachusok anyja közt, mert mindketten hiszünk az érzékfölöttiekben.

Mrs. Hominy nagy előzékenységgel fölkel székéről és az ajtó felé sietett, s pár perc múlva a két L. L.-lel tért vissza, a kiket keresztülvezetett a tömegben azzal a méltóságos magatartással, amely

annyira sajátja volt a nagy Elijah Pogramnak is. Ez roppantul hasonlított (legalább az élesnyelvű fiatal ember azt állítá) a Coriolanus utolsó jelenetéhez.

Az egyik az L. L.-ek közül egy roppant nagy parókát viselt. A másiknak a fején látható helyen egy masziv kamea volt, alakjára nézve málna tortához hasonló, a melyet rendesen egy pennyért árultak, s a mely a washingtoni kapitól egy szárnyát képezé.

— Miss Toppit, miss Codger — mondá mrs. Hominy.

— Codger, az a lady bizonyosan az, a kit az angol ujságokban annyi sokat emlegetnek — sugá Mark. A legöregebb lakos, a ki már semmire sem emlékszik.

— Mr. Pogramnak bemutatva lenni — mondá miss Codger — és pedig mrs. Hominy által, ez olyan dolog, a mi lelkünk mélyéig hat. De bár nevezzük akárhogy, ez elragadó fönséges pillanat! Pogramnak vagy Hominynek vagy mondjuk ezt elvnek, a melyhez mi egy fogalmat kötünk, a kutató szellem fogalmát, a mely kimerithetlen.

— A szellem és az anyag — mondá a parókás hölgy — a végtelenség forgatagjában eltűnnek. A fönséges ordit és elszunnyad a nyugodt ideal a képzelet szobáiban. Ezt hallani kellemes dolog. Ekkor felkacag a komoly philosophus és azt mondja a groteszknak: Hoho! börtönözzetek be a nyomoruságért. Hozzatok ide és a látomány eltűnik.

E cikornyás beszéd után mind a ketten megfogták mr. Pogram kezét s ajkukhoz szorították a hazafias tenyeret. Így a hódolatnak elég lévén téve, a modern Grachusok anyja széket kért és a három irodalommal foglalkozó ladynak nagy munkájába került, míg a szegény Pogramot kihozhatták a szögletből, a hol úgy állott, hogy jobb lábát a kályha mögé kellett dugnia, míg hátát a falnak veté. Any-

nyi fáradságba került, hogy Pogramot az ő saját, ragyogó valóságában csodálhassák.

Hogy tündökölteté mr. Pogram és a három irodalommal foglalkozó lady fényes eszét, arról megemlékezni most már nem érdemes. Elég annyit megjegyeznünk, hogy mind a négyen egész mélységében mutatták be tehetségüket s csak úgy dobálóztak a nagy szavakkal. Az volt az általános vélemény, hogy ilyen szigorú ész gyakorlatokat még sohasem hallottak a National hotelben. Az élesnyelvű fickó szemébe nem egyszer könnyek gyűltek s az egész társaság azon vette észre magát, hogy megfájdult tőle a fejük.

Mikor végre a bizottság és az ünnepelt vizsátért a szomszédos szobába, az urak majd meg nem gyultak a tüzes bámulattól.

— Hálás vagyok ön iránt mondá mr. Bufam, mr. Pogram. Ön iránt nagy szeretettel és mély érzelemmel viseltetem. Az érzélem, aminek most kifejezést akarok adni, sir ez: Bár lenne ön oly sokáig tartó, mint az ön márványszobra. Bár ez is oly ijedelemmel tölténé el az ellenséget, mint ön.

Volt valami igaz e beszédben, mert a szobor félelmes hatással volt a nagy férfiúnak még barátjára is, lévén az a kisértetes iskola modorában megalkotva. A tiszteletreméltó Elijah Pogram mintha nagy szél idején állott volna ki, haja libegett-lobogott, orrlyukai kitágultak. Mr. Pogram megköszönte a nagy tisztességet s a bizottság ünnepélyes kézfogás után távozott dolgára, kivéve az orvost, a ki rögtön az ujság kiadóhivatalába sietett és egy rövid költeményt írt, a mely csillaggal kezdődött s a melynek címe: töredék. A tiszteletreméltó Elijah Pogram és három kolumbiai szép hölgy philosophiai beszélgetésének emlékére van szentelve. Irta Ginery Dankle orvos Troyából.

Ha Pogram oly vidáman feküdt le, mint Már-

ton, akkor meg volt jutalmazva szolgálataiért. De valószínű, hogy nagyon el volt törődve.

Más nap tovább indultak, miután Márton és Mark óvatosan eladták szereiket annak a szatócsnak, a kitől vették. Közel New-Yorkig még együtt utaztak Pogammal. Midőn Pogarnak válni kellett tőlük, elgondolkozott, s miután pár percig fontolgatta a dolgot, Mártonhoz fordult.

— El fogunk válni — mondá Pogarn.

— Kérem ne busuljon ezért — mondá Márton — ezt el kell viselnünk.

— Dehogyan busulok — viszonzá Pogarn — épinséggel nem busulok. De azt gondoltam, hogy ön elfogadná hies leszédem egy példányát.

— Köszönöm — mondá Márton — ön nagyon kegyes. És engem rendkívül boldoggá tesz.

— Nem egészen értett meg — folytatá mr. Pogarn — vajjon lesz-e oly bátor ezt a példányt elvinni hazájába?

— Mindenesetre — mondá Márton — miért ne?

— Nagyon erős kifejezések vannak benne sir — inté őt mr. Pogarn sötéten.

— Az nem tesz semmit — mondá Márton — akár egy tucatot is elviszek, ha kívánja.

— Nem sir — viszonzá Pogarn — annyit nem kívánok. Ez több lenne, mint a mennyit én óhajtok. Ha ön megkísérte e kétségbeesett vállalkozást sir, itt van egy példány az önök lordkancelárja számára és egy példány az államtikárnak. Szeretném, ha tudnák, mi a véleményem bizonyos dolgokban. Legalább ne mentegetődzzenek azzal a jövőben, hogy erről mitsem tudtak. De kérem sir, miattam ne tegye ki magát semmiféle veszélynek.

— Biztosítom róla, hogy ebben a legkisebb veszély sem rejlik — mondá Márton és mind a két példányt zsebre dugta.

Mr. Bevan azt írta levelében, hogy egy bizonyos időben, a mely szerencséjökre épen megérkezésök idejére esett, egy hotelben fog tartózkodni, s aggódva várja őket. Minden késedelem nélkül fölkeresték ezt a vendéglőt, nagy meglegedésökre szolgált, hogy ott találták őt, a ki nagy szivességgel fogadta barátait.

— Igazán szégyenlem — mondá Márton — hogy önhöz kellett fordulnom. De nézzen végig rajtunk. Lássa mily árnyak vagyunk, ítélje meg ebből, mennyit kellett szenvednünk.

— Távol legyen tőlem az a gondolat, hogy én önöknek valami szolgálatot tettem — viszonzá mr. Bevan — sőt szemrehányásokat teszek magamnak, hogy balsorsuk oka tulajdonképen én vagyok. Magam is annyira el voltam ragadtatva e tartomány gazdagságától, hogy gondoltam rá, én is oda költözöm.

— A tény az, — mondá Márton — hogy bolondfővel és vérmes reményekkel indultam neki az utnak. De legjobb rám nézve, ha erről nem is fogunk beszélni. Még Markot sem kérdeztem e dologban!

— De hisz őt még más dologban sem kérdezte meg? — mondá mr. Beran nevetve, oly arccal, mint a ki mind a kettőt jól ismerte szive mélyéig.

— Nem valami nagy — mondá Márton elvörösödve — dehát azért él az ember, hogy tanuljon mr. Bevan. Mi nagyon keserű áron jutottunk a tanulságokhoz.

— Nos, — mondá barátja — mi a terve? Rögtön haza akar menni?

— Oh, mindenesetre, — viszonzá Márton gyorsan, mert még a gondolatra is elsápadt, hogy tőle újra segítséget kérjen — remélem, ön is osztja a véleményemet?

— Mindenesetre. Valóban, nem is tudom felfogni, miért jött ide? Ámbár sokan vannak így a kívándorlók közül, s nem kell valami nagyon keresnünk az ilyen példákat. Ön talán nem is tudja, hogy az a hajó, a melyen ön és jeles barátunk Fladdock tábornok átvitorláztak, a révben van?

— Csakugyan! — kiáltott Márton.

— Igen. És hirdetik, hogy holnap elvitorlázik.

Ez csábító ujság volt, de egyuttal kínos is, mert Márton jól tudta, hogy az ily hajón valami alkalmazást kapni majdnem lehetetlenség. Azzal a pénzzel a mi zsebében volt, adósságának még negyedét sem fizetheti meg, és ha ki is telnék ebből az utiköltség, nagyon bajosan határozta volna el magát, hogy ezt kiadja. Elmondta egész őszinteséggel mr. Bevannak hogy áll, aztán elmondta tervét a jövőre.

— No ez olyan bolondos terv, mint az edeni expedicio — viszonzá barátja. Önnek tisztességesen kell utaznia és még egypár dollárt kölcsönözni. Ha Mark lesz oly szives a hajóra menni és megnézni nincs-e a hajó telve utasokkal, akkor legjobb lesz, ha rögtön elutazik. Ezalatt mi ketten széjjel nézünk (no ne féljen nem Norrissékhez megyünk) aztán mind a hárman együtt fogunk ebédelni.

Marton csak hálája kifejezésével válaszolt. De azért Mark után sietett, s utasításul adta neki, hogy a fődélzeten vegyen két helyet, amit Mark nagy meglepéssel meg is ígért.

Midőn Mark és Márton újra találkoztak s együtt maradtak, Mark igen jókedvű volt, világos jeléül annak, hogy fontos közölni valója van.

— Rászedjük mr. Bevant sir — mondá Mark.

— Mr. Bevant rászedjük! — ismétlé Márton.

— A „Csavar“ szakácsa — mondá Mark örömtől ragyogó arccal — tegnap megnősült sir.

Márton meglepelve nézett rá és várta a további magyarázatot.

— A mint a hajóra értem, meghallottam ezt a nagy ujságot — folytató Mark — a kormányos hozzám jött és mondá: nem volnék-e hajlandó szakácskodni, míg a hajó hazáig ér? Hiszen ön ugyis mindenkinek főzött — mondá — midőn Amerikába átjöttünk. És ez ugyis volt — jegyzé meg Mark — ámbár én ezelőtt sohasem főztem, erre akár esküt is tehetnék!

— Nos és aztán? — kérde Márton,

— Aztán én mindenbe beleegyeztem. Ha ez így van — mondá a kormányos — akkor hozzátok egy üveg rumot. Megegyeztünk. Béremért önt is elszállítjuk Amerikából. Az ön függő ágya a legkényelmesebb szögletben van és most: urakodjál Britannia, a brittek éljenek!

— Soha sem volt a világon ily jó fickó mint ön — kiáltott Márton kezét megragadva — de hogy akarja ön mr. Bevant rászedni?

— Hát még most sem érti? — mondá Mark — erről semmit sem szólunk neki. Elveszszük tőle a pénzt, de nem tartjuk meg magunknak. Megírjuk neki egy levélben, mire határoztuk el magunkat, a levelet a pénzzel itt hagyjuk azzal a meghagyással, hogy csak akkor adják át, ha mi már elmentünk! Érti már most?

Márton öröme nem volt csekélyebb a Markénál. Mindent úgy tettek, a mint előre elhatározták. Kellemes estét töltöttek mr. Bevannal, a hotelben aludtak s a levél dolgát elintézték, másnap reggel könnyű szívvvel indultak a hajónak, mintha semmi nyomorúság sem történt volna velök.

— Good bye! isten önnel, ezerszer legyen áldva! — mondá Márton barátjának — sohasem fogom elfejteni jóságát; hogy is fogom azt önnek meghálálni?

— Ha valamikor gazdag és hatalmas ember lesz — viszonzá barátja — legalább alkalma lesz figyelmeztetni a kormányt, hogy a kivándorlási ügyre nagyobb gondot fordítson. Megmondja nekik azt, a mit a saját tapasztalatából tud, s kifejezi, mennyi nyomorúság elkerülhető, ha otthon elviselik a kisebb szenvedést.

Vigan fickók, vigan! A horgony fel van huzva. A vitorlák duzzadnak. Amerika csak egy ködképnek tűnik föl nem sokára.

— No? kedves szakácsom, miről gondolkozik oly nagyon? — kérdé Márton.

— Azon gondolkozom sir — viszonzá Mark — ha festő volnék s felhivnának, hogy fessek le az amerikai sást, hogy kellene azt lefestenem?

— Hát festene egy sást azt hiszem.

— Dehogy! — mondá Mark. Azt már nem tenném. Festenék egy denevért rövid látása miatt, egy banthum tyukot nagyzása miatt, szarkával jelezném a becsületességet, a hiuságot pávával, festeném mint osztrigát, mert a fejét a mocsárba dugja, s azt hiszi, mert ő nem lát, őt sem látja senki. . .

— És festené, mint phoenixet, mert lesz rá elég ereje, hogy bünei mocsárából az ég felé törjön. Legalább reméljük ezt Mark.

XX. FEJEZET.

Márton Angliába érkezvén tanuja lesz egy ünnepélynek, azt a kellemes dolgot is megtudja, hogy róla távolléte alatt sem felejtkeztek meg.

Dél volt és magas vizállás az angol révben, midőn oda a „Csavar“ befutott.

A jelenet ragyogó volt, tele élettél, mozgással, de mindez semmisem volt ahhoz az örömhöz, élénkséghez képest, a melyet a két utas érzett a

hazai régi templomok, tetők, füstölgő kémények látára. A távoli moraj, a mely a népes utcákról felhangzott, zene volt füleiknek, a kíváncsi tömeg, a mely a rakodó pariról nézett le, kedves barátaik voltak, a füstfelleg, a mely a város fölött lebegett, ragyogóbbnak és szebbnek tűnt föl előttük, mintha Perzsia legpompásabb szőnyegei lebegtek volna a légben Szivök hangosan dobogott, alig várták, hogy hazai földet tapodjanak.

Egy év telt el azóta, hogy e tornyok, tetők eltűntek előlük. Ugy látszott, mintha már legalább 12 év óta lettek volna távol. Itt-ott egy kis változás ötlött a szemökbe, csodálkoztak rajta, hogy annyi kevés változás történt. A mi kilátásaikat, vagyoni állapotukat illeti, sokkal szegényebbek voltak, mint mikor ide haza valának, de legalább idehaza voltak. Ámbár ez csak egy szó, de erősebb hatása a bűbájoló szavánál, a melylyel a szellemeket feleletre kényszeríti.

A mint partra szálltak, kevés pénzzel a zsebükben, semmi tervük sem volt a jövődre nézve.

Kerestek egy olcsó vendéglőt, a hol a gőzölgő hust jóízűen elfogyasztották, ittak mellé sört, aztán a karos székben nagy kényelemmel elhelyezkedve, nézegettek az utcára.

Az utcának is valami sajátságos varázsa volt, mintha félig beafsteak és angol sör-atmoszférába volna burkolva. Aztán azok az ablaktáblák oly nedvesek voltak, hogy mr. Tapleynek meg kellett zsebkendőjével törölni, hogy azon át az embereket közönséges halandóknak lássák. Hozzá még a grogos üvegből is oly köd szállott fel, a melytől egy mást sem láthatták.

Miután kedvökre nézték a járókelőket, azon kezdtek gondolkozni, mi legyen most már első teendőjük?

— Természetes, hogy legelőször miss Maryt keressük föl — vélekedék Mark.

— Természetesen — mondá Márton — de még azt sem tudom, merre van? Nagy nyomorunkban irni neki, nem volt hozzá szívem, aztán ön is azt gondolá, legjobb lesz hallgatni — és mióta New-Yorkot elhagytuk, semmi hír felőle, azt sem tudom, hol lehet?

— Véleményem szerint — viszonzá Mark — legokosabb lesz, ha egyenesen a Sárkányba megyünk. Önnek nem kell okvetlenül oda jönni. Tíz mértföldre a Sárkánytól megállhat. Majd csak én megyek el. Mrs. Lupin elmond nekem minden ujságot. Mr. Pinch megad mindent értesítést, a mire szükségünk van; s mr. Pinch okvetlenül nagyon fog örülni eljövetelünknek. Indítványom tehát az: még ma keljünk utra. Megyünk addig, míg csak el nem fáradunk. Szekéren megyünk, ha lesz rá alkalom, gyalog ha nem lesz. A fődolog az, hogy gyorsan és olcsón utazzunk.

— Ha nem olcsón utazunk, ki sem fogunk tudni jönni ebből a csekélyiségekből — mondá Márton, megszámlálva kevés pénzüket.

— Csak az a fő, hogy ne vesztegessük az időt — viszonzá Mark. Ha beszél a fiatal ladyvel, megtudja tőle, milyen hangulatban van az öreg ur, s akkor legalább tudni fogja, mi a teendője!

— Semmi kétség — mondá Márton — önnek teljesen igaza van.

Ezzel szájokhoz emelték a poharat, de kezők megállott a fele uton, szemök egy alakra meredt, a ki lassan, gondolkodva ment el az ablak előtt.

Mr. Pecksniff volt ez. Nyájas, nyugodt, de méltóságos. A milyen méltóságos csak egy becsületes ember lehet. Ruházata szokásos gonddal volt összeállítva, mosolygott, talán még nagyobb méltósággal, mint rendesen.

A mint mr. Pecksniff távozott, egy férfiú jött a másik oldalról, a ki nagy érdeklődéssel és tisztelettel nézett utána. A vendéglős pedig az utcára rohant, beszélgetésbe elegyedett ez urral és többször Pecksniff után nézett, fejét komolyan rázogatva.

Márton és Mark egymásra meredtek, mintha saját szemöknek is alig hittek volna, de a mint a két férfiut ott látták tiszteletteljesen állani, dacára a kedvetlenségnek, a mit Pecksniff látása idézett elő, nem tudták magukat visszatartani a kacagástól.

— Okvetlenül kérdezősködnünk kell — mondá Márton. Hivja be a vendéglőst.

Mark távozott, s nemsokára visszatért a nagyfejű vendéglős kíséretében.

A vendéglős piszkálta a tüzet, mintha időt akart volna nyerni, hogy illő felelettel szolgáljon és mintha most már egészen közönyös lett volna előtte a szén drágasága, aztán kezeit zsebre dugva s magát kifujva, természetesen nagy hatásra számított s így szólt:

— Ez a gentleman a nagy Pecksniff! Az ünnepelt építész, uraim!

Mikor ezt mondá, az egyikről a másikra nézett, mintha segítségére akarna sietni annak, a kit ez az értesítés netalán leüt a lábáról.

— A nagy Pecksniff az ünnepelt építész uraim — mondá a gazda — ide jött, hogy egy nyilvános épület alapkövének letétele ünnepélyén segítségünkre legyen.

— Vajjon az ő tervei szerint épült? — kérdé Márton.

— A nagy mr. Pecksniff, az ünnepelt építész, uraim, — viszonzá a vendéglős, aki e szavakat szemmel látható gyönyörűséggel mondá — elnyerte az első díjat, s ő rendezi az épületet.

— Hol teszik le az alapkövet? — kérde Márton.

— Képviselőnk is lejött ez alkalomra — viszonzá a gazda. — Közönséges ember ott meg nem jelenhet. Igazgatóknak nagy lelki öröme volt az, hogy az alsóház tagja eljött, a ki a gentlemanek érdekében van az alsóházban.

— Mily érdek ez? — kérde Márton.

— Mi, hát ön ezt sem tudja? — viszonzá a vendéglős.

Világos, hogy ezt maga a vendéglős sem tudta egész bizonyossággal. Azt mondták neki a választások idején, hogy ő a gentlemanek pártjához tartozik, erre felhuzta nagy csizmáit és sietett rá szavazni.

— Aztán mikor lesz az ünnepély? — kérde Márton.

— Ma lesz — viszonzá a vendéglős, akkor aztán elővette az óráját s jelentősen mondá — ebben a percben.

Márton nagy mohósággal megkérdezte, vajjon van-e rá lehetőség, hogy ő is tanuja lehessen az ünnepélynek, s megtudván, hogy minden jóra való ember bebocsátást nyerhet, ha csak hely lesz, sietett Márkkal az ünnepélyességre.

Szerencsére még az egyik szögletben elhelyezkedhettek, a honnan mindent láttak, a nélkül, hogy Pecksniff láthatta volna őket. Alig voltak ott egy percig, még hálálkodni sem értek rá, midőn nagy zajt hallottak és mindenki a rács felé nézett. Egy pár lady zsebkendőjét lebegtetésre készíté el, a szegényház tanítója tévedésből nagy „cheer“ eket kapott, de midőn a tévedés kiderült, lehurrogatták.

— Talán magával hozta mr. Pinchet — sugá Marton mr. Tapleynek.

— Ez Tomra nézve nagy szerencse volna! nemde sir? — viszonzá Tapley.

De nem volt rá idő, hogy e valószínűségek

kutatásával töltsék az időt, mert a szegényház nővendégei tisztafehér ruhában kettesével felvonultak, nagy megelégedésére és elérzékenyedésére a jelenlevőknek, akik épenséggel semmivel sem járultak hozzá a főtartásához, hogy sok szem nem maradhatott szárazon.

Következett a zenekar felvonulása, melyet egy lelkiismeretes dobos vezetett, a ki még álmában is dobolni szokott. Utánuk egy pár gentleman jött, kezökben pálcával, mellükön csokrokkal, akiknek, úgy látszik, fogalmuk sem volt róla, hogy mi lenne a teendőjük, azért jó ideig csak a többieknek utjában voltak. Jöttek utána az őrnagy és a testületek, mindnyájan szorosan összefogtak a gentlemán érdekek képviselője körül, a kinek ott volt jobbjá mellett a nagy mr. Pecksniff, a híres építész, a ki bizalmasan beszélgetett vele, amint felfelé jöttek.

Erre a ladyk integettek zsebkendőjükkel, a gentlemánok kalapjaikkal, a szegényház gyermekei kiáltoztak és a gentlemán érdekek képviselője hajlongott.

Csönd következett, a gentlemán érdekek képviselője kezét dörzsölgeté, fejét rázogatta s nyájasan nézegetett körül: ez a jeles férfiú semmit sem tehetett a nélkül, hogy egy pár lady lázas izgatottsággal ne lobogtassa felé a zsebkendőjét. Midőn az alapkőre tekintett, azt mondák: mily kecses! midőn bekukkantott az üregbe, akkor azt mondák róla: mily leereszkedő! mikor az őrnagygyal beszélgetett, akkor azt mondák: mily kedélyes! mikor mellén összefonta karjait, akkor egy lélekkel kiálták: olyan mint egy nagy államférfiú!

Mr. Pecksniffet is erősen megfigyelték. Midőn az őrnagygyal beszélt, mondák: valóban nagyon udvarias ember! Midőn a kőműves vállára tévé kezét és utasításokat adott neki, akkor azt beszéltek: mily kellemes a magaviselete a munkás osz-

tályljal szemben; olyan ember, a ki a szegény munkásoknak még a nehéz dolgot is kellemessé tudja tenni. A jó lélek!

Ekkor elhozták az ezüst vakoló kanalat, és a mint a gentleman érdekek képviselője neki gyürközött, felgyürte kabát ujjait és az első vakolást megtevén, a levegő csak úgy zugott a lelkes tetszéscsajtól. Az a munkásnak becsületére valló mozdulat, bámulatba ejtett mindenkit. Senkisem hitte volna tőle e tetőtől talpig gentleman embertől, hogy ily nagy tudománya legyen az effélében.

Mikor az alapkö a gyülekezet zajos éljenei között a helyén volt, a gentlemani érdekek képviselője a vakoló kalán fogójával háromszor megkopogtatta azt, mintha jókedvében tudakozódni akart volna: van e itthon valaki? Mr. Pecksniff ekkor göngyölíté ki tervét (csodálatra méltó tervek voltak ezek) és az emberek körülvették őt csodálni.

Márton, a kit az egész idő alatt evett a mérreg (egészen fölösleges! gondolá Mark) nem birt tovább a türelmetlenségével, hanem keresztül furta magát az előtte állókon és a semmi rosszat sem sejtő Pecksniff vállán keresztül megnézte a tervet. Visszatért Markhoz, forrva a méregtől.

— Mi a baj sir? — kiáltott Mark.

— Baj nincs, de ez az én épületem.

— Az ön épülete sir! — mondá Mark.

— Az én rajzom, az én találmányom. Az egész az én művem. A gazember csak négy ablakot rajzolt rá, legfőlebb elrontotta.

Mark ezt alig tudta elhinni, de midőn biztosítá róla, hogy ez csakugyan így van, tartotta a ruhájánál, hogy valahogy bolondfővel közbe ne lépjen, míg csak heve le nem csillapult. Eközben a képviselő beszédet tartott a társasághoz a jeles munkáról, amit itten véghez vittek.

Mondá, hogy mióta a parlamentben ül és e

város gentlemaneinek érdekeit képviseli, a mihez talán hozzá teheti, hogy a ladyk érdekeit is (kendő lobogtatás) kedves kötelességének tartotta közējük jönni, sőt más helyen szót is emelni a szép nem érdekében. (Kendő lobogtatás és derűlség.) De sohasem jött úgy közējük és sohasem emelt szót, mint ma, sohasem beszélt oly tiszta nemes és mély buzgalommal és gyönyörrel, mint most. A jelen alkalom — mondá a szónok — örökké emlékezetes marad előttem, nemcsak azért az okért, a mit már említék, de mert alkalmam nyílt személyesen megismerkedni egy gentlemannel . . .

És itt Pecksniff felé mutatott a vakoló kánállal, akit erre viharos „cheer“-rel üdvözöltek s a ki kezét szívére tette.

— Ennek a gentlemannek, aki, mint erősen hiszem, nemcsak kitüntetést, hanem anyagi hasznot is szerzett, hirt eljutott hozzám is — s van-e oly fül, amely dicsőségéről ne hallott volna? de akinek értelmes arcvonásait csak most van szerencsém színről-szinre láthatni, s akinek szellemes társalgását ezelőtt soha sem volt szerencsém élvezni!

Mindenki nagyon gyönyörködött e beszédben s tapsoltak erősen.

— De tiszteletreméltó barátom — folytatá, a gentlemani érdekek képviselője természetesen hozzá tette — ha ugyan megengedi, hogy így szólítsam — mire Pecksniff természetesen meghajtottá magát — tehát ezentul alkalmat is ad reá, hogy az ismeretséget tovább is folytassuk, így aztán azaz a kellemes öntudattal emlékszem vissza e napra, hogy két alapkövet helyezék el, mely eltart életem utolsó napjáig!

Viharos „cheer!“ Az egész idő alatt Márton pedig szidta Pecksniffet, mint a bokrot.

— Kedves barátom — válaszolá Pecksniff — az én kötelességem az építés és nem szóno-

kolás, tennem és nem beszélnem kell. Építeni márványból, kőből és téglából, de nem szavakból. Nagyon meg vagyok indulva. Azért az ég áldja meg önöket!

Ez a beszéd, a mely feltűnően mr. Pecksniff szívéből látszott jönni, a lelkesedést a legnagyobb fokra emelte. A zsebkendők lobogtak, a szegényházi gyermekeknek jelt adtak, hogy éljent kiáltanak Pecksniff nevére, a testület, a pálcás gentlemanek, a gentlemani érdekek képviselője mindnyájan Pecksniffet éltették. Háromszoros „cheer“ Pecksniff üdvözlétére. Még egyszer háromszoros cheer! Gentlemanek még egyszer háromszoros „cheer“ kiáltás. No még egyszer, hogy jól legyen bevégezve.

Röviden mr. Pecksniffről hitték, hogy nagy munkát végzett és nagy szíveséggel, udvariasan, nagylelkűen jutalmazták meg érte. Mikor aztán a menet eloszlóban volt, Márton és Mark majdnem egyedül maradtak a telken, tapasztalták, hogy Pecksniff érdemei képezik a beszéd tárgyát és ő csak a gentlemani érdekek képviselői előtt szorul háttérbe.

— Hasonlítsa csak össze helyzetünket e fickóéval! — mondá Márton keserűen.

— Az ég áldja meg sir — kiáltott Mark — ugyan mi haszon volna ebből? Némely építész igen ügyesen tudja az alapot elkészíteni, míg némely építész ügyesen tud az adott alapra építeni. De mindennek vége kell hogy legyen sir!

— De addig Mark — kezdé el Márton.

— Addig mi azt mondjuk, sok a teendőnk és még nagy út áll előttünk!

— Ön a legjobb mester a világon Mark — mondá Márton — én meg remélem nem leszek rossz tanítvány, legalább el vagyok rá határozva. Menjünk előre!

LÉGRÁDY TESTVÉREK könyvkiadóhivatalában,

Budapest, nádor-utca 7. sz.,

megjelentek és **leszállított áron** kaphatók:

- About E. A. Fellah. Egyiptomi emlékek. Fordította Amica (2 frt 40 kr.) 1 frt 60 kr.
- Albani M. P. Hermann és Dorottya levelei. Fordította Amica (1 frt 60 kr.) 80 kr.
- Asbóth János. Irodalmi és politikai arcképek (3 frt) 1 frt 80 kr.
- Asbóth Lajos, 1848/49-iki honvéd-tábornok és akadémiái tag. Az északamerikai polgárháború története. Két színezett térképpel (4 frt) 2 frt 80 kr.
- Ballagi Aladár. A m. kir. testőrség története, különös tekintettel irodalmi működésére Ára 3 frt.
- Beniczkyné Bajza Lenke. A fátýol titka. Ára 80 kr.
- Belot A. Bünvirág. 2 kötet 2 frt.
- Bulwer Edvard, Lord Lytton A párisiak. Fordította Fáy J. Béla, 4 kötet (6 frt 40 kr.) 4 frt 80 kr.
- Castellar Emilio Ricardo. Spanyolból fordította Beksics Gusztáv 1 frt 60 kr.
- Collins Wilkie. A kísértetes palota. Regény a mai Velenceze titkaiból. Fordította Huszár Imre. 1 frt 20 kr.
- Collins Wilkie. A kísértet 80 kr.
- Currer Bel. Jane Eyre. Önéletírás. Fordította Huszár Imre. 2 kötet (4 frt) 2 frt 80 kr.
- Daudet Alphonse. A nábob. Fordította Fáy J. Béla. 2 kötet 2 frt
- Dickens Károly. Chuzzlewitt Márton élete és kalandjai. Angolból ford Gyöngyössy László. Három kötet Ára 3 frt.
- Diderot. Az apáca. Francziából fordította Szépfaludi (1 frt) 80 kr.
- Dorosenko Péter. Az életből. Regény. Oroszból fordította Timkó Iván. Ára 1 frt.
- Dosztojevszky Tivadar. Az örökös férj. Ára 1 frt.
- Ebers György. A nővérek. 2 frt.

LÉGRÁDY TESTVÉREK könyvkiadóhivatalában,

Budapest, nádor-utca 7. sz.,

megjelentek és **leszállított áron** kaphatók:

- Eliot Georges. Holt Felix a radicalis. Angolból ford.
 Dominkovics Mária. 2 kötet (3 frt) . . . 2 frt.
 Girardin, Mme Emili Margite de, vagy a kettős sze-
 relem. Fordította Rakovszky István. (1 frt 50 kr.) 1 frt.
 Goldsmith Olivér. Egy világpolgár levelei. Fordította
 Csernátorny Lajos (1 frt) . . . 80 kr.
 Hawthorne Nathaniel. Átalakulás vagy a Monte-Beni
 családrege. Fordította Veres Sándor. 2 kötet (2 frt)
 1 frt 20 kr.
 Jenkins Eduárd. Ginx Baba születése és egyéb sze-
 rencsétlensége. Ford. Amica (1 frt) . . . 80 kr.
 Karr Alfonz. Klotild. Fordította Veres Sándor. 2 kö-
 tet (2 frt) . . . 1 frt 60 kr.
 Lamartine. Az 1848-iki forradalom története. Ford.
 Zsilinszky Mihály. 2 kötet (4 frt) . . . 2 frt 80 kr.
 Legouvé Ernő. Falsen Edith. Fordította Amica. (1 frt
 20 kr.) . . . 80 kr.
 Mikszáth Kálmán. A jó palócok. Ára 1.80, kötvé
 diszk. 3.— frt.
 Montépin X de. Amor ő fensége. 4 kötet (6 frt) 4 frt.
 Montesquieu. Persa levelek. Ford. Palásthy Sándor
 (1 frt 50 kr.) . . . 1 frt 20 kr.
 Sziklay János. A méltóságos asszony. 2 kötet 1.60.
 Thackeray W. M. Pendennis története, jó és balsze-
 rencsége, barátjai és legnagyobb ellenségei. Ford.
 Fáy J. Béla. 4 kötet 6 frt 40 kr.) . . . 4 frt 80 kr.
 Trollope A. Szemet—szemért. Regény. Angolból ford.
 Huszár Imre. 1 frt.
 Utazók könyvtára. Beszélggyűjtemény. 2 kötet. Egy-
 egy kötet (1 frt 20 kr) . . . 80 kr.
 Verne Jules. A fekete indiák. (Les Indes noires).
 Ford. Fáy J. Béla. (1 frt 20 kr.) . . . 1 frt.
 Verne Jules. A gőzház. 1 frt 60 kr.
 Verne Jules. Hattaras kapitány kalandjai. 2 kötet
 2 frt 40 kr.
 Zola Emil. Az élet öröme. Ára 2 frt.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

